DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

dr. Bagossy Mária

Debrecen

2021.

DEBRECENI EGYETEM MARTON GÉZA ÁLLAM- ÉS
JOGTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

A kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalma a büntetőjogban, különös tekintettel a Magyarország által vállalt nemzetközi kötelezettségekre

Készítette: **dr. Bagossy Mária**

Témavezető: **Dr. Pápai-Tarr Ágnes PhD**

egyetemi adjunktus

A doktori program címe: Az állam és a jog változásai Közép- és Kelet-Európában

A doktori iskola vezetője: Prof. Dr. Szabadfalvi József

tanszékvezető egyetemi tanár

A kézirat lezárva: 2021. május 31.

DEBRECEN

2021.

NYILATKOZAT

Alulírott, dr. Bagossy Mária, büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy a Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolában a doktori fokozat megszerzése céljából benyújtott, *„A kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalma a büntetőjogban, különös tekintettel a Magyarország által vállalt nemzetközi kötelezettségekre"* című értekezés a saját, önálló munkám, a benne található, másoktól származó gondolatok és adatok eredeti lelőhelyét a hivatkozásokban (lábjegyzetekben), az irodalomjegyzékben, illetve a felhasznált források között hiánytalanul feltüntettem.

Kijelentem, hogy a benyújtott értekezéssel azonos tartalmú értekezést más egyetemen nem nyújtottam be tudományos fokozat megszerzése céljából.

Tudomásul veszem, hogy amennyiben részben vagy egészben sajátomként mutatom be más szellemi alkotását, vagy az értekezésben hamis, esetleg hamisított adatokat használok, és ezzel a doktori ügyben eljáró testületet vagy személyt megtévesztem vagy tévedésben tartom, a megítélt doktori fokozat visszavonható, a jogerős visszavonó határozatot az egyetem nyilvánosságra hozza.

Debrecen, 2021. május 30.

aláírás

Témavezetői ajánlás

dr. Bagossy Mária: A kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalma a büntetőjogban, különös tekintettel a Magyarország által vállalt nemzetközi kötelezettségekre című doktori értekezéséhez

A Szerző igen aktuális témát választott kutatása tárgyául. Igaz, hogy az utóbbi időszakban a büntetőjogászok idősebb és fiatalabb generációjának tollából értékes tudományos megállapításokat olvashattunk a kínzás és kegyetlen, embertelen bánásmód tilalmának különböző büntetőjogi és büntetés-végrehajtási aspektusairól, azonban úgy tűnik, hogy a téma kimeríthetetlen, a problémák nem szűntek meg, és újabb vizsgálandó jogintézménnyel is gazdagodott a hazai büntetőjog világa.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának a közelmúltban hozott határozatai a magyar szankciórendszer, illetve a büntetés-végrehajtás olyan problémáira is rámutattak, amelyek érintik a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmát. Ma is megoldásra váró kérdés a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés jogi szabályozása, s még mindig problémás – bár egyre csökkenő tendenciával – a büntetés-végrehajtási intézetek túlzsúfoltsága. Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt 2017-ben bevezetett kártalanítás jogintézménye szintén megérdemli, hogy a tudományos érdeklődés fókuszában álljon.

A kínzás és az embertelen bánásmód vizsgálata egyáltalán nem könnyű feladat, a Szerző mégis erre vállalkozott. A kínzás tilalmának vizsgálata több szempontból is nehézségbe ütközik, gondoljunk csupán a fogalom tartalmának meghatározására. Ki tudna egy egzakt, mindenki által elfogadható definíciót adni, hogy mit is jelent a kínzás és az embertelen bánásmód. A jogintézmény lényegi ismérveinek meghatározása meglehetősen szubjektív, relatív, történelmi koronként változó. A világ különböző országai ugyanazt az elvet más mércével mérik, de akár egy állam különböző társadalmi rétegeiből kikerült bűnelkövetőinek szemszögéből vizsgálva, a tilalom teljesen más tartalmat jelenthet. S nemcsak a fogalom precíz meghatározása ütközik akadályokba, hanem a tilalom hatályának a kijelölése is meglehetősen bonyolult feladat.

A fogalmi, elhatárolási nehézségek ellenére leszögezhető, hogy Magyarország nemzetközi jogon alapuló kötelezettségei kizárják a kínzás és a kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmód és büntetés alkalmazását. A Szerző – immár kijelenthetjük, hogy sikeresen – kifejezetten arra vállalkozott, hogy a büntetőjogász szemüvegén keresztül vizsgálja meg Magyarországnak a témával kapcsolatos nemzetközi kötelezettségvállalásait. S természetesen a büntetőjog kijelölte a fogalmi nehézségek és a tartalmi sokszínűség ellenére is a dolgozat kereteit.

A téma komplex feldolgozása nem nélkülözhette a dolgozat elején a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalma kialakulásának, tartalmának áttekintését. A vizsgált nemzetközi egyezmények bemutatása lehetőséget teremtett arra is, hogy a kínzást és embertelen bánásmódot felügyelő nemzetközi szervezetek tevékenységét, valamint a nemzeti kontrollmechanizmusokat is részletesen tárgyalja a Szerző, megállapítva, hogy a hatékony védelem kulcsa, a nemzeti és nemzetközi kontrollmechanizmus együttes érvényesülése.

A felügyeleti rendszer bemutatását követően a kutatás fő kérdéseinek a feltárása következik, vagyis, hogy összhangban áll-e a szabadságvesztés, az elzárás és a kényszergyógykezelés jogi szabályozása, valamint végrehajtása a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmából fakadó követelményekkel. A nemzetközi követelményeknek való megfelelés jegyében részletes képet kap az olvasó azokról a minimumstandardokról, amelyeket nemzetközi egyezmények, ajánlások és az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata állított fel.

A dolgozat igazi nóvumának tekinthető a 2017-ben bevezetett kártalanítás jogintézményének részletes elemzése, mely az eddigi büntetőjogi szakirodalomban hiánypótló jellegű. Kiemelést érdemel a Szerző által a Debreceni Törvényszék Büntetés-végrehajtási Csoportjánál végzett empirikus kutatás, mely a gyakorlati nehézségek feltárásával lehetővé teszi a jogintézmény minél szélesebb körű megismerését az érdeklődők számára. A Szerző nagyszerűen mutat rá a jogintézmény problémáira, megoldási javaslatokat vázol és felhívja arra is a figyelmet, hogy a nemzetközi

standardoknak való megfelelés jegyében semmiképpen nem a jogintézmény büntetőjogból való teljes annulálása a megfelelő megoldás.

A dolgozat jól felépített, világos szerkezetű, olvasmányos munka, mely a címben megjelölt témát hatalmas szakirodalmi apparátust – terjedelmes idegen nyelvű szakirodalmat is –, nemzetközi dokumentumokat és az EJEB számos döntését felsorakoztatva dolgozza fel. Az egyéni véleményalkotás, néhol a kritikai szemlélet és a problémákra megoldási javaslatok kidolgozása jellemzik a dolgozatot.

A dolgozat logikája, a figyelemre méltó szakirodalom és az értekezés következtetései mind arról árulkodnak, hogy a Szerző a témáját alaposan feldolgozta, az egyes jogintézményeket alaposan megismerte, a szükséges következtetéseket pedig levonta. A Szerző kiválóan ismeri a témát és annak szakirodalmát is magabiztosan kezeli. A PhD dolgozat mind tartalmi, mind formai követelmények betartásával megírt, színvonalas munka. Meggyőződésem, hogy az értekezés a jogtudomány művelői körében élénk érdeklődésre tart majd számot.

Összességében a disszertációt alapos, tanulságos, a meglehetősen bonyolult kérdéskört átfogóan vizsgáló, és új tudományos eredményeket feltáró munkának tartom. Mindezekre tekintettel a dolgozatot nyilvános vitára ajánlom.

Debrecen, 2021. május 30.

aláírás

Tartalomjegyzék

Rövidítések jegyzéke **9**

Bevezetés **11**

I. Alapvetés **19**

I.1. A kínzás tilalmáról általában *19*

I.2. A kínzás tilalmának nemzetközi kontrollrendszere *25*

I.2.1. A nemzetközi kontrollrendszer univerzális szintje 26

I.2.2. A nemzetközi kontrollrendszer regionális szintje 42

I.3. A kínzás tilalmának nemzeti kontrollrendszere *58*

I.3.1. A nemzetközi szervezetek ajánlásai a nemzeti kontrollrendszer tárgyában 58

I.3.2. A nemzeti kontrollrendszer elemei 61

II. A kínzás tilalmának hatálya alá vonható egyes büntetőjogi szankciók **95**

II.1. Szabadságvesztés *99*

II.1.1. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés 104

II.1.2. A büntetés-végrehajtási intézetek zsúfoltsága 129

II.1.3. A szabadságvesztés végrehajtása során felmerülő egyéb sérelmes körülmények 170

II.2. Elzárás *175*

II.2.1. A nemzetközi szervezetek dokumentumai a rövid tartamú szabadságvesztés tárgyában 176

II.2.2. Az Emberi Jogok Európai Bírósága ítélkezési gyakorlata 179

II.2.3. Az elzárás hatályos szabályozása és gyakorlati érvényesülése 182

II.3. Kényszergyógykezelés *189*

II.3.1. A fogyatékossággal élő személyek védelméről szóló nemzetközi dokumentumok 190

II.3.2. Az Emberi Jogok Európai Bírósága ítélkezési gyakorlata 196

II.3.3. A kényszergyógykezelés jogszabályi háttere 200

II.3.4. Elhelyezési körülmények az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben 207

III. Kártalanítás az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt **213**

III.1. A hatékony jogorvoslathoz való jog a nemzetközi dokumentumokban *214*

III.1.1. Az Egyesült Nemzetek Szervezete keretében kidolgozott dokumentumok 214

III.1.2. Az Európa Tanács keretében kidolgozott dokumentumok 215

III.2. Az Emberi Jogok Európai Bírósága ítélkezési gyakorlata *217*

III.2.1. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 13. cikkéhez kapcsolódó követelmények 217

III.2.2. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 3. és 13. cikkeivel összefüggésben lefolytatott pilot judgment eljárások 218

III.3. A magyar jogi szabályozás a pilot judgment eljárás időpontjában *229*

III.4. A 2016. évi CX. törvénnyel bevezetett és a 2020. évi CL. törvénnyel módosított jogorvoslati lehetőségek *233*

III.4.1. Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz 234

III.4.2. Kártalanítás az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt 238

III.4.3. Egyéb jogorvoslati lehetőségek 258

IV. Összegzés 261

Irodalomjegyzék 271

Rövidítések jegyzéke

AB	Alkotmánybíróság
Be.	2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
Btk.	2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
Bv. tv.	2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
Bv. tvr.	1979. évi 11. törvényerejű rendelet a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról
CAT	Az ENSZ Kínzás Elleni Bizottsága
CPT	Az Európa Tanács Kínzás Elleni Bizottsága
CRPD	Fogyatékossággal Élő Személyek Jogainak Bizottsága
EJAB, IACtHR	Emberi Jogok Amerikaközi Bírósága
EJABiz.	Emberi Jogok Amerikaközi Bizottsága
EJEB, ECtHR	Emberi Jogok Európai Bírósága
EJEBiz., ECHR	Emberi Jogok Európai Bizottsága
EJEE	Emberi Jogok Európai Egyezménye
EJENY	Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szervezete
ET	Európa Tanács
EU	Európai Unió
EUB, ECJ	Európai Bíróság
HSR	Hosszúidős Speciális Részleg
IMEI	Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet
NMM	Nemzeti megelőző mechanizmus
OPCAT	A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni nemzetközi (ENSZ-)egyezmény fakultatív jegyzőkönyve
PPJNE	Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya
rBe.	1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
rBtk.	1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
Szabs. tv.	2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről

tész	tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés
UNCAT	A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni nemzetközi (ENSZ-)egyezmény

„Mert valjon a' rab nem marad-e embertársunk? nem marad-e polgára azon hazának mellynek törvényei őt sújtják, de csak a' mennyire vétkezett, midőn azokat megszegi, egyébként az ő, valamint mindenki védelmére létezvén, – 's nem tartozunk-e a' törvények védelmét fenntartani még annak is, ki azokat megszegé."[1]

Eötvös József

Bevezetés

Amikor végig sétálunk egy börtönmúzeum zárkákat, kínzóeszközöket bemutató tárlatán, elborzadunk a korlátokat nem ismerő emberi kegyetlenségtől. Kilépve azonban a múzeumból, megnyugvással konstatáljuk, hogy jelen korunkban elképzelhetetlen lenne hasonló, embertelen bánásmód a bűnelkövetőkkel szemben. Nem is tévedhetnénk nagyobbat, azt gondolva, hogy napjainkban a büntetőjog és a büntetés-végrehajtás zárt világában már nem jelenthet problémát a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmának tiszteletben tartása. Természetesen el kell azt ismerni, hogy sokat változott a világ, s kétségtelenül hatalmas fejlődésen ment keresztül ezen alapvető emberi jog védelme is. Ennek eredményeként századunk büntető jogászainak már nem elsősorban a válogatott kínzóeszközök alkalmazásának eltörlésén kell fáradozniuk. Az embertelen bánásmód tilalma érvényesülésének, kikényszerítésének aktualitása azonban jelenleg is megkérdőjelezhetetlen mind a nemzetközi jogot, mind a büntetés-végrehajtási jogot kutatók körében.

A XXI. században sok laikusban, de talán még a jogászi szakma egyes képviselőiben is megfogalmazódik az az igény, hogy a büntetés minél nagyobb szenvedést okozzon az elítélt számára. Hazánkban egy-egy súlyosabb, különösen élet elleni bűncselekmény elkövetése szinte minden esetben maga után vonja a halálbüntetés újbóli bevezetésének kívánalmát. Halálbüntetés hiányában a közvélemény azzal az elvárással fordul a bíróság felé, hogy az elkövetőt a lehető leghosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélje, a büntetést pedig a lehető legrosszabb körülmények között hajtsák végre.

[1] EÖTVÖS József – LUKÁCS Móricz: *Fogházjavítás,* Heckenast Gusztáv, Budapest, 1842., 109-110. oldal.

Ezek az igények, elvárások jogállami keretek között nem nyerhetnek elismerést. A fogvatartottak kínzása, a velük szemben tanúsított nem megfelelő bánásmód ugyanis a büntetés, illetve a büntetés-végrehajtás egyik legalapvetőbb és legfontosabb célját, a speciális prevenciót ássa alá. Szemere Bertalan, a reformkor és a hazai fogházjavítás ügyének egyik jeles képviselője a következőképpen fogalmazta ezt meg: *„(...) a szellemi büntetésnek legnagyobb példái a javítóházak. Az ember álttétetik egy erkölcsi elembe, a magányba, s itt a bűn és lélekismeret mintegy magában dolgozik. S erejét még nagyobbra lehet gerjeszteni oktatás, vigasztalás, tanács által; nagyobb világosságban a bűnös jobban megismeri magát, s melegben a szív, mint a föld, megnyilik s virágokat hajt, mig kegyetlen bánás alatt s hidegben csak kérge nő s zordon marad."*[2] Szemere Bertalan gondolatai az emberséges bánásmód és a gondozási tevékenység fontosságát hangsúlyozzák, mivel ezek képesek hatékonyan hozzájárulni ahhoz, hogy az elítélt a szabadulását követően jogkövető magatartást tanúsítson. Ezzel szemben az elrettentés és a megfélemlítés csak korlátozottan szolgálhatják az egyéni megelőzés célját. A bántalmazott, embertelen és megalázó körülmények között elhelyezett fogvatartott *„zordon marad"* és büntetése kitöltését követően is fokozott veszélyt jelent a társadalomra.

Mindezen megfontolások mellett nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy Magyarország nemzetközi jogon alapuló kötelezettségei ugyancsak kizárják a kínzás és a kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmód és büntetés alkalmazását. Bár univerzális és regionális nemzetközi egyezmények sokasága deklarálja ezt az egyértelmű tilalmat, tartalma még manapság is vitatott. Áttekintve a nemzetközi szervezetek ajánlásait, a nemzetközi bíróságok határozatait, illetve a vonatkozó szakirodalmi forrásokat, azzal szembesülhetünk, hogy az egyes fogalmi kategóriák között nem húzható éles határvonal. Az értelmezés problémájához hozzájárul a társadalmi viszonyok folyamatos változása is, hiszen az a magatartás, amely évtizedekkel ezelőtt még csupán embertelen bánásmódot valósított meg, napjainkban már kínzásnak is minősülhet.

---

[2] SZEMERE Bertalan: *A büntetésről s különösebben a halálbüntetésről,* Magyar Királyi Egyetem, Buda, 1841., 73-74. oldal.

Nemcsak a fogalmi elhatárolás jár nehézségekkel, hanem a tilalom hatályának kijelölése is. A kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód és büntetés tilalma egy olyan alapvető emberi jog, amely minden embert korlátozás nélkül megillet. E körből kiemelést érdemelnek a szabadságuktól megfosztott személyek, hiszen esetükben a szabadságelvonásból fakadó kiszolgáltatottság különösen hangsúlyossá teszi az emberséges bánásmód biztosítását. Belátható ugyanakkor, hogy a szabadságuktól megfosztott személyek kategóriája is rendkívül széleskörű. Így az nemcsak a büntetőjogi szankció vagy kényszerintézkedés hatálya alatt álló fogvatartottakat foglalja magában, hanem például a menekülttáborokban, pszichiátriai intézetekben vagy szociális otthonokban elhelyezett személyeket is.

Értekezésemben arra kívánok fókuszálni, hogyan érvényesül a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalma a hazai büntetés-végrehajtási rendszerben. A téma évtizedek óta foglalkoztatja nemcsak a jogalkotót, hanem a jogtudomány képviselőit is. Számos olyan mű lelhető fel, amely a fogvatartotti jogosultságokat, valamint a kapcsolódó nemzetközi ajánlásokban, jelentésekben megfogalmazott elvárásokat tárgyalja.[3] A börtönpopuláció gyarapodásának okai úgyszintén kutatás tárgyát képezték, a büntetés-végrehajtási intézetek zsúfoltságának enyhítésére, illetve megszüntetésére pedig több szerző is megoldási javaslatokkal szolgált.[4] Kiemelendő továbbá, hogy a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmának a fogvatartottakkal szembeni érvényesülése tárgyában már doktori értekezés is született, amely elsősorban az Emberi Jogok Európai Egyezménye (továbbiakban: EJEE) 3. cikkének értelmezéséhez nyújt segítséget.[5]

---

[3] Például: VÓKÓ György: *Fogvatartotti jogokról emberi jogi követelmények tükrében,* In: DEÁK Ferenc – PALLO József (szerk.): *Börtönügyi kaleidoszkóp: Ünnepi kötet Dr. Lőrincz József 70. születésnapja tiszteletére,* Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa, Budapest, 2014., 231-240. oldal; VÓKÓ György: *Jogvédelem. A CPT-jelentés és az arra adott magyar válasz,* Börtönügyi Szemle, 2001/2., 1-18. oldal; VÓKÓ György: *Nemzeti összekötő: A foglyokkal való bánásmód nemzetközi ellenőrzésének új vonásai,* Börtönügyi Szemle, 1998/2., 102-111. oldal.

[4] NAGY Anita: *Szabadulás a büntetés-végrehajtási intézetből,* Bíbor Kiadó, Miskolc, 2015.; NAGY Ferenc – JUHÁSZ Zsuzsanna: *A fogvatartotti rátáról nemzetközi összehasonlításban,* Börtönügyi Szemle, 2010/3., 1-12. oldal.

[5] JUHÁSZ Andrea Erika: *A kínzás, az embertelen, a megalázó bánásmód tilalma a fogvatartottakkal szemben*, Doktori értekezés, Szeged, 2016. [továbbiakban: JUHÁSZ (2016a)]

A téma napjainkra sem vesztett aktualitásából. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (továbbiakban: EJEB vagy ECtHR) a közelmúltban hozott ítéletei a szankciórendszer, illetve a büntetés-végrehajtás olyan problémáira mutattak rá, amelyek mindegyike összefüggésbe hozható a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmával. Példaként említhető a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés (továbbiakban: tész), amelynek az Emberi Jogok Európai Egyezményével összhangban történő jogi szabályozása jelenleg is megoldásra vár. Ezzel szemben a büntetés-végrehajtási intézetek telítettségének problémája rendeződni látszik, azonban a fogvatartotti létszám növekedésének irányába mutató tényezők továbbra is fokozott figyelmet igényelnek. Mindezek mellett a témaválasztás aktualitását példázza az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítás, mely jogintézményt élénk érdeklődés övezi annak 2017. január 1. napján történt bevezetése óta.

Ahogyan arra utaltam, a téma különböző vetületeit már több hazai szerző is feldolgozta. A dolgozat ezért a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmának új aspektusból történő bemutatására vállalkozik. Kutatásom során arra fókuszáltam, miképpen hatja át az emberséges bánásmód követelménye a hatályos magyar büntetőjogi szankciórendszer egyes elemeinek jogi szabályozását, illetve végrehajtását. Mivel e tárgykörben nemcsak a hazai szerzők művei, hanem számos nemzetközi dokumentum, továbbá külföldi szerzők publikációi is rendelkezésre álltak, a források rendkívül széles merítése kijelölte az értekezés kereteit is. A téma kellő részletességgel történő ismertetése szükségessé tette a tárgyalt szankciók körének korlátozását, ezért – a kevesebb néha több elvét szem előtt tartva – nem vizsgáltam a tilalommal összefüggésbe hozható valamennyi büntetést és intézkedést.[6] Ennek következtében az értekezés tárgyát kizárólag azok a felnőttkorúakkal szemben kiszabható szankciók képezik, melyek azonos joghátrányt hordoznak: a személyi szabadságtól való megfosztást. E feltételeknek három szankciótípus felelt meg: a büntetések köréből a szabadságvesztés és az elzárás, míg az intézkedések köréből a kényszergyógykezelés. A szankciók által megtestesített joghátrány azonossága egyidejűleg lehetővé tette, hogy a kutatásom során elsősorban a bánásmód egyik objektív

[6] Így nem vizsgáltam a kiutasítást, amely a non-refoulement elve révén kapcsolódik a kínzás tilalmához. Úgyszintén nem képezte kutatás tárgyát a javítóintézeti nevelés, mely például a fiatalkorúakkal szembeni bánásmód vagy a javítóintézetek elhelyezési körülményei miatt ütközhet az abszolút jellegű tilalomba.

vetületét,[7] azaz a fogvatartottak részére biztosított elhelyezési körülményeket, a vonatkozó nemzetközi elvárásokat és a hazai jogszabályi rendelkezéseket vizsgáljam. A vizsgálat körének ily módon történő meghatározása folytán nem kapott helyet a dolgozatban a bánásmód szubjektív vetülete, azaz a személyi állomány által a fogvatartottakkal szemben tanúsított bánásmód.

E vizsgálat elvégzéséhez fontosnak tartottam a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalma kialakulásának, tartalmának áttekintését. Az abszolút jellegű tilalmat deklaráló emberi jogi katalógusok, illetve a speciálisan e tárgykörben megalkotott nemzetközi egyezmények bemutatása egyidejűleg lehetőséget teremtett arra, hogy a bánásmódot felügyelő nemzetközi szervezetek tevékenységére is kitérjek. Az ismertetett nemzetközi dokumentumok ugyanis több esetben olyan kontrollmechanizmusok felállításáról rendelkeznek, amelyek – más mellett – a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmának érvényesítésére hivatottak. A dolgozat I. fejezetének második része ezen nemzetközi kontrollrendszer elemeit tárgyalja. Bár az alfejezetben a leíró jelleg dominál, törekedtem arra, hogy összehasonlító módszerrel vizsgáljam a különböző nemzetközi szervezetek tevékenységét. Az egyes bizottságoknak, bíróságoknak biztosított jogkörök értékelése révén igyekeztem azt feltárni, hogy ezek a mechanizmusok milyen mértékben képesek eleget tenni a nemzetközi dokumentumok által rájuk rótt feladatoknak. Az említésre kerülő hiányosságok rávilágítanak a nemzetközi közjog kikényszeríthetőségének korlátozott voltára, továbbá arra, hogy a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmának érvényesülése, csak a nemzetközi és a nemzeti kontrollmechanizmusok hatékony együttműködése révén képzelhető el.

Az értekezés I.2. alfejezetének felépítése az Egyesült Nemzetek Szervezete (továbbiakban: ENSZ), illetve az Európa Tanács (továbbiakban: ET) keretében megalkotott nemzetközi dokumentumokhoz igazodik. A nemzeti kontrollrendszer elemeit hasonló nézőpontból nem lett volna lehetséges bemutatni, ezért a vonatkozó alfejezet kifejezetten az egyes mechanizmusok működésére fókuszál. Ilyen mechanizmusnak tekinthetjük az ügyészi törvényességi felügyeletet, a büntetés-

[7] CSORDÁS Sándor – VÓKÓ György: *A fogvatartottakkal való bánásmód elvei és gyakorlata,* Börtönügyi Szemle, 2004/4., 7. oldal.

végrehajtási bíráskodást, az alapvető jogok biztosának eljárását, valamint a társadalmi ellenőrzést. Ezek mindegyike esetében figyelmet szenteltem a jogtörténeti előzmények összefoglalásának, valamint a tevékenységük hátterét adó jogszabályi rendelkezések ismertetésének. A nemzeti kontrollrendszer hatékonyságának, gyakorlati működésének feltérképezése érdekében felhasználtam a rendelkezésre álló statisztikai adatokat is.

Úgy gondolom, a kínzás tilalmához kapcsolódó nemzetközi és nemzeti kontrollrendszer áttekintése elengedhetetlen az értekezés témájának feldolgozásához. A felsorolt szankciók tárgyalása során ugyanis szinte valamennyi, az I.2., illetve az I.3. alfejezetben részletezett mechanizmus jelentései, ajánlásai kiemelt szereppel bírnak. Ahogyan az látható lesz, a különböző szervek, szervezetek legtöbbször együttesen képesek érvényre juttatni a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmát. Éppen ezért érdemes azt hangsúlyozni, hogy egy kellően sokrétű felügyeleti rendszer kívánatos az emberséges bánásmód ellenőrzése érdekében.

A felügyeleti rendszer bemutatását követően az igényelt mélyebb kutatómunkát, összhangban áll-e a szabadságvesztés, az elzárás és a kényszergyógykezelés jogi szabályozása, valamint végrehajtása a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmából fakadó követelményekkel. A személyi szabadság elvonása számos olyan sérelmes helyzetet eredményezhet, amely e tilalommal összefüggésbe hozható. A jogsértések köréből azokat emeltem ki, amelyek az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt már hazánk elmarasztalásához vezettek, avagy a nemzetközi és hazai bírálatok alapján ahhoz vezethetnek. Ebből fakadóan nem véletlen, hogy a tárgyalt szankciók körében nagyobb hangsúlyt kapott a szabadságvesztés büntetés. Az EJEB ezidáig sem az elzárás, sem a kényszergyógykezelés tárgyában nem hozott marasztaló ítéletet Magyarországgal szemben. A szabadságvesztéssel kapcsolatban ugyanakkor számos határozat érdemel figyelmet, gondoljunk csak a tész és a kötelező kegyelmi eljárás vagy a bv. intézetek zsúfoltságának kérdéskörére. A szabadságvesztés hangsúlyos szerepét indokolja az is, hogy a vonatkozó nemzetközi minimumszabályok, valamint az EJEB ítélkezési gyakorlata az elzárásra úgyszintén alkalmazandók, így azok megismétlése utóbbi tekintetében hasztalan lett volna. Megjegyzendő továbbá, hogy a jogtörténeti előzmények ismertetésére is csak a szabadságvesztés, illetőleg a kényszergyógykezelés esetében kínálkozott lehetőség.

A dogmatikai módszer segítségével vetettem össze az egyes büntetőjogi szankciók jogszabályi hátterét a kapcsolódó nemzetközi elvárásokkal. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés esetében ez kiegészült az összehasonlító vizsgálat eszközével is. Az EJEB ugyanis több tagállamával szemben hozott már marasztaló ítéletet a tész miatt. Az elmarasztalt tagállamok példáján keresztül megválaszolható az a kérdés, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés felülvizsgálatának szabályozása milyen feltételekkel felelhet meg az EJEE 3. cikkének. Az egyes országok által választott megoldások hazánk számára is mintaként szolgálhatnak.

A büntetés-végrehajtási intézetek zsúfoltságának problémájával kapcsolatban elengedhetetlennek tartottam a statisztikai adatok elemzését. Akár az ismertté vált bűncselekmények, akár a hosszú időtartamú szabadságvesztésre ítéltek száma hozzájárulhat annak megértéséhez, milyen okok vezettek a bv. rendszer telítettségének kialakulásához. Bár a 2020 júliusában átadott 2 750 férőhellyel immár 100% alá csökkent az intézetek kihasználtsága,[8] hangsúlyozni kívánom, hogy a férőhely-bővítés önmagában nem jelenthet gyógyírt. A végrehajtandó és egyre hosszabb tartamú szabadságvesztések, a növekvő számban kiszabott elzárások vagy a feltételes szabadság lehetőségének szigorítása a börtönpopuláció gyarapodásának irányába mutatnak. Ennek kezelése a férőhely-bővítés mellett más megoldási módszereket is megkíván. Ezeket a lehetséges megoldási módszereket dolgozatomban részletesen tárgyalom.

Az értekezés egyik legfőbb nóvumát jelenti az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítás átfogó elemzése. A jogintézmény önálló fejezetben történő bemutatását indokolja, hogy az igénybe vehető mindhárom vizsgált szankció, tehát a szabadságvesztés, az elzárás és a kényszergyógykezelés elhelyezési körülményei által okozott sérelem esetén is. Tekintettel arra, hogy egy relatíve új jogorvoslati lehetőségről van szó, kevés szakirodalmi forrás állt rendelkezésemre. Ezért a jogszabályi rendelkezések értelmezéséből fakadó kérdések megválaszolása érdekében empirikus kutatást végeztem a Debreceni Törvényszék Büntetés-végrehajtási Csoportjánál. Ennek során számos gyakorlati tapasztalattal gazdagodtam, melyek segítettek abban, hogy a

[8] Tíz büntetés-végrehajtási intézetben 2750 férőhely – megszűnik a börtönök túltelítettsége. https://bv.gov.hu/hu/intezetek/bvszervezet/hirek/3825 (2021. április 29.)

dolgozatomban a jogszabály-szöveg ismertetésén túlmutató, problémaorientált megközelítését adjam a kártalanítási eljárásnak. Mindemellett a fejezet kitekintést nyújt azon tagállamok jogorvoslati eszközeire, mely államokat az EJEB – Magyarországhoz hasonlóan – pilot judgment eljárás keretében elmarasztalt a bv. rendszer telítettsége miatt. A jogorvoslati lehetőségek összehasonlító bemutatása segítséget nyújt annak megítéléséhez, vajon hazánk megfelelő szabályozási megoldást választott-e a *Varga és mások kontra Magyarország ügy*[9] végkimenetelét követően.

[9] *Varga és mások kontra Magyarország,* ECtHR, 2015. március 10-i ítélet, ügyszámok: 14097/12, 45135/12, 73712/12, 34001/13, 44055/13 és 64586/13.

I. Alapvetés

I.1. A kínzás tilalmáról általában

A kínzás és a kínvallatás története több évezredet ölel fel. Már az ókorban is gyakorta használtak olyan, fájdalom okozására alkalmas módszereket, melyek elsődleges célja az volt, hogy vallomás megtételére kényszerítsék akár a bűncselekmények elkövetőit, akár a tanúkat. A görög városállamokban, illetve a Római Birodalomban azonban a kínzás megengedhetősége egy sajátos kettős mércével párosult: míg a szabadokat, a teljes polgárjoggal rendelkező személyeket tilos volt megkínozni, addig ez a tilalom a rabszolgákra, az idegenekre, illetve a későbbiekben a keresztényekre nem terjedt ki.[10]

Bár a korai kereszténység – a római császárok idején elszenvedett üldöztetés miatt – elvetette a kínzás alkalmazását, az igazság bizonyításának eszközeként megjelenő istenítéletek mégis visszacsempészték az eljárásokba az erőszak és a megfélemlítés régi módszereit.[11] Az istenítéletek virágkora a 800-1200. közötti évszázadokra tehető Európában, de az 1215-ben történt eltörlésüket követően is tovább éltek az inkvizitórius eljárás kínvallatásaiban.[12] A bizonyítékok királynőjének, azaz a terhelt beismerő vallomásának kikényszerítése érdekében a tortúra rendkívül változatos eszköztára alakult ki, amely magában foglalta mind a lelki, mind pedig a testi gyötrelmek előidézését.[13] A kínzás nemcsak a büntetőeljárás során kapott hangsúlyos szerepet, hanem az immanens részét képezte a büntetés-végrehajtásnak is. A halálbüntetés egyes formái, mint a karóba húzás vagy a kerékbetörés, rendkívüli brutalitásuknál fogva a társadalom elrettentésének célját szolgálták, tehát sajátos generálpreventív tartalmat hordoztak.[14]

---

[10] INNES, Brian: *A kínzás és kínvallatás története,* Fordította: Képes György, Cannisa Kiadó, Nagykanizsa, 2001., 13-21. oldal.

[11] INNES [2001] *i.m.* 31-32. oldal.

[12] FANTOLY Zsanett: *Az akkuzatórius és inkvizitórius büntetőeljárás (tárgyalás) történeti fejlődése és alapvető jellemzői,* 89-93. oldal.
http://acta.bibl.u-szeged.hu/7407/1/juridpol_072_085-150.pdf (2021. április 29.)

[13] Bővebben: INNES [2001] *i.m.* 31-145. oldal.

[14] BAKONYI Mária: *A kényszervallatás Janus-arcúsága,* Büntetőjogi Szemle, 2019/1., 4. oldal.

A „szokás által szentesített kegyetlenséggel”[15] szemben a felvilágosodás jeles képviselői, például Montesquieu, Rousseau, Voltaire és Beccaria is felszólaltak. *A bűnökről és a büntetésekről* című művében Beccaria nem csupán a kínvallatás, hanem a büntetések velejárójaként alkalmazott kínzás felszámolását is sürgette, mégpedig a következőképpen: *„a büntetések célja nem az, hogy kínozzák és gyötörjenek egy érző lényt, se nem az, hogy semmissé tegyenek egy már elkövetett bűntényt. (...) A cél tehát nem más, mint megakadályozni a bűnöst abban, hogy polgártársainak további károkat okozzon és elejét venni annak, hogy mások így cselekedjenek.”*[16] Ezek a gondolatok termékeny talajra leltek a felvilágosult abszolutizmus birodalmaiban, így például Poroszországban, Oroszországban, illetve a Habsburg Birodalomban. Ezen államok uralkodói rendeleti úton döntöttek a kínvallatás korlátozásáról, valamint eltörléséről.[17]

Ezek a rendeletek önmagukban nem voltak elegendők ahhoz, hogy egy évezredek óta létező és alkalmazott jogintézményt felszámoljanak. A XIX. században kirobbant nagyhatalmi harcok és nacionalista forradalmak, majd ezeket követően a világháborúk teret engedtek az emberi kegyetlenség újabb és újabb megnyilvánulásainak.[18] A világégések borzalmai vezettek ahhoz a felismeréshez, hogy nem elégséges a kínzással szemben csupán nemzeti szinten fellépni, hanem az kizárólag a nemzetközi közösség egészének egyetértésével számolható fel, immár véglegesen. A kínzás és a kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmód és büntetés tilalma univerzális és regionális emberi jogi katalógusokban kapott helyet.[19] Az általános emberi jogi dokumentumokat követték a speciális, kifejezetten a kínzás megelőzése, illetve megszüntetése érdekében elfogadott

---

[15] BECCARIA, Cesare: *A bűnökről és a büntetésekről,* Fordította: Madarász Imre, Attraktor Kiadó, Máriabesnyő, 2017., 34. oldal.

[16] BECCARIA [2017] *i.m.* 29. oldal.

[17] BAKONYI Mária: *A kínzás gyökerei és tilalmának aktualitása,* Jogtudományi Közlöny, 2016/9., 473-474. oldal.

[18] INNES [2001] *i.m.* 157-173. oldal.

[19] Megjegyzendő, hogy már az 1907-ben, Hágában elfogadott nemzetközi egyezmények előírták a hadifoglyokkal való emberséges bánásmódot. A béke idején is alkalmazható, illetve valamennyi emberre kiterjedő hatályú emberi jogi dokumentumok megalkotására azonban egészen az Egyesült Nemzetek Szervezete létrejöttéig kellett várni.

nemzetközi egyezmények. Mindezeket az értekezés következő alfejezetében kívánom részletesen is tárgyalni.

A kínzás és a kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmód és büntetés tilalma abszolút jelleggel bír, attól még háború vagy a nemzet létét fenyegető más rendkívüli állapot esetén sem lehet eltérni. Ennek ellenére az Amnesty International 2009 és 2013 között 141 országból kapott arra vonatkozóan jelentést, hogy a megkereső személyt vagy személyeket kínzásnak vetették alá.[20] Ez az adat jól mutatja, hogy a XXI. században is jócskán akad még tennivaló mind az egyes államok, mind a nemzetközi közösség számára a kínzás felszámolása érdekében.

Véleményem szerint az abszolút tilalom érvényesülésének egyik legfőbb akadálya, hogy a hatálya alá tartozó magatartások meghatározása szinte lehetetlen. Az emberi jogi katalógusok, mint az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (továbbiakban: EJENY), a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (továbbiakban: PPJNE) vagy az EJEE ugyan kimondják a kínzás általános jellegű tilalmát, de a tilalmazott cselekmények definiálásával adósok maradnak. Az ENSZ kínzás elleni egyezménye (továbbiakban: UNCAT) ugyan meghatározza a kínzás fogalmát, viszont a kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmód, illetve büntetés fogalmairól hallgat. Ezen hiányosságokból fakadóan kiemelt figyelmet érdemelnek a nemzetközi szervezetek állásfoglalásai, valamint a nemzetközi bíróságok, legfőképp az EJEB határozatai, melyek iránymutatásul szolgálnak a tilalmazott magatartások értelmezéséhez. Ezek az értelmezések azonban korántsem tekinthetők akár univerzális hatályúnak, akár örökérvényűnek. A dél-amerikai államokban előfordulhat a fogvatartottak ketrecekben történő elhelyezése is,[21] miközben Európában az EJEB által támasztott elvárás legalább 3 m^2 mozgástér biztosítása valamennyi szabadságától megfosztott személy részére. Hasonlóan szélsőséges példa, hogy az európai államokban a felülvizsgálatot nélkülöző életfogytig tartó szabadságvesztés már embertelen bánásmódot valósít meg, ezzel

[20] Amnesty International – Torture.
https://www.amnesty.org/en/what-we-do/torture/ (2021. április 29.)

[21] *Boyce és mások kontra Barbados*, Emberi Jogok Amerikaközi Bírósága (továbbiakban: EJAB vagy IACtHR), 2007. november 20-i ítélet, ügyszám: C sorozat 169, 97. pont.

szemben a világ más részein jelenleg is elfogadott a halálbüntetés megkövezéssel való végrehajtása. Bár a kiragadott problémák mindegyike a kínzás és a kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmód vagy büntetés tilalmának hatálya alá vonható, megoldásukra nem kínálkozik egyetlen, általánosan alkalmazható módszer. Akár a hiányzó politikai akarat, a költségvetési források szűkössége, akár a társadalmi berendezkedés, a vallási, világnézeti meggyőződés gátját képezheti a nem megfelelő bánásmódok felszámolásának.

Az abszolút tilalom érvényesülése ellen hat az életviszonyok folyamatos változása is. Ez a folyamatos változás a bűnözés új jelenségeinek, módszereinek felbukkanását hozza magával. E jelenségek köréből kiemelkedik a terrorizmus, mely manapság az egyik legjelentősebb kihívást jelenti a bűnüldöző hatóságok számára. Az egyre gyakrabban előforduló, egyre több emberéletet követelő terrorcselekmények mindinkább sürgetővé teszik a hatékony állami, illetve nemzetközi fellépést. Kérdés, hogy áthágható-e a kínzás abszolút tilalma a terrorizmus elleni harc jegyében? A dilemmát a ketyegő bomba esete példázza: egy terrorista ismeretlen helyen elrejt egy nagy erejű bombát. Alkalmazható-e kínvallatás az elkövetővel szemben a bomba rejtekhelyének megtalálása érdekében, ha ezzel emberi életek menthetők meg? Jakab András a probléma megoldásához további négy kérdés megválaszolását tartja szükségesnek:

- Az adott jogrendszeren belül az alkotmány lehetővé teszi-e a kínzást?
- Az adott jogrendszeren belül a törvények lehetővé teszik-e a kínzást?
- A törvényeknek lehetővé kellene-e tenniük a kínzást?
- Kivételes körülmények között, morálisan elfogadható-e a kínzás?

E kérdésekre adott válaszok alapján öt álláspont különböztethető meg, melyek lényege a következőképpen foglalható össze. A hagyományos és többségi álláspont valamennyi kérdésre nemmel válaszol, mivel a kínzás mind alkotmányi, mind törvényi szinten tilalmazott és ennek így is kell lennie. Ez az álláspont morálisan is elfogadhatatlannak tartja a kínzást. A „tragikus választás” nézete ugyancsak nemmel válaszol az első két kérdésre, azonban nem nyújt további segítséget a dilemma feloldásához, mivel a másik két kérdést megválaszolhatatlannak látja.

Ezekhez a megfontolásokhoz képest elmozdulást jelent a „hős kerestetik” álláspontja. Noha ez az álláspont is fenntartja a kínzás jogszabályi tilalmát, tehát nemmel válaszol az első három kérdésre, azonban elfogadja, hogy morálisan igazolható lehet a kínzás, ha arra emberéletek megmentése céljából van szükség. A negyedik álláspont ennél is tovább megy, és csupán törvényi szintűnek tekinti a kínzás tilalmát. Az alkotmány kifejezett tiltása hiányában támogatja azon kivételes lehetőség megteremtését, hogy életek megmentése érdekében alkalmazható legyen a kínzás. Végezetül, az ötödik álláspont képviseli a legszélsőségesebb nézetet, hiszen valamennyi feltett kérdésre igennel válaszol. Ha az adott jogrendszer akár explicit, akár implicit módon tiltja a kínzást, a tilalmat megszorítóan kell értelmezni, hogy az szoros kivételként lehetővé tegye az életek megmentését szolgáló kínzást.[22] A kifejtettekből látható, hogy a jogelmélet több olyan megoldást is kínál a ketyegő bomba problémájára, melyek vagy csupán morálisan, vagy jogilag is megengedhetőnek tartják a bűnelkövetőkkel szemben alkalmazott kínzást.

A jogelméleti problémához hasonló dilemmát vetett fel a *Daschner-,* avagy *Gafgen-ügynek* nevezett frankfurti eset. 2002. szeptember 27-én egy joghallgató elrabolt egy 11 éves gyermeket, szabadon bocsátását pedig váltságdíj megfizetésétől tette függővé. Az elkövetőt 2002. szeptember 30. napján fogta el a rendőrség. A rendőrség vezetőjének helyettese arra utasította a kihallgatást végző nyomozót, hogy a gyanúsítottat rendkívüli fájdalom okozásával fenyegesse meg arra az esetre, ha nem tesz vallomást a gyermek hollétére vonatkozóan. Ennek hatására a gyermekrabló tíz percen belül beismerte, hogy a gyermeket megölte, illetve megjelölte azt a helyet, ahol a holttestét elrejtette.[23]

Az eljáró rendőröket a nemzeti bíróság bűnösnek mondta ki hivatalos személyként elkövetett kényszerítés bűntettében, amely miatt mindkettejüket felfüggesztett pénzbüntetésre ítélte. A bíróság nem fogadta el a védelem azon érvelését, hogy a kihallgatás módszere szükséges volt az elrabolt gyermek életének megmentése érdekében. Ítéletében kimondta, hogy az emberi méltóság védelme abszolút, mely alól

---

[22] JAKAB András: *Jogállamiság és terrorfenyegetés. Az alkotmány normativitásának és az életmentő kínzás megengedhetőségének kérdése,* 10-17. oldal.
http://real.mtak.hu/19609/1/jakab_terrorizmus_voros_imre_emlekkonyv.pdf (2021. április 29.)

[23] *Gafgen kontra Németország,* ECtHR, a Nagykamara 2010. június 1-i ítélete, ügyszám: 22978/05, 10-16. pont.

nem tehető kivétel még ilyen esetben sem.[24] Bár az Emberi Jogok Európai Bírósága kamarájának és nagykamarájának is lehetősége lett volna állást foglalni az életmentő kínzás megengedhetőségének kérdésében, erre nem került sor. Az EJEB megelégedett azzal, hogy a frankfurti bíróság explicit módon rögzítette, miszerint az elkövetővel szemben kifejtett magatartás az EJEE 3. cikkébe ütközött.[25]

Noha a *Gafgen-ügyben* az EJEB hallgatásba burkolózott, más ítéleteiből egyértelmű következtetés vonható arra nézve, milyen választ adna a kínzás alkalmazhatóságának kérdésére. A strasbourgi bíróság – a társadalmi viszonyok változása és ezzel összefüggésben az EJEE élő eszköz jellege ellenére – kiáll a kínzás abszolút tilalma mellett. A *Tomasi kontra Franciaország ügyben* kifejtette, hogy a bűnözés, különösen a terrorizmus elleni harc nehézségei nem járhatnak azzal, hogy korlátokat állítunk fel az egyének fizikai integritásának védelmével szemben.[26] Ez a gondolat vezetett annak az elvi tételnek a megfogalmazásához, amelyre az EJEB manapság is gyakorta hivatkozik a kínzás tilalmával kapcsolatban. E tétel értelmében az EJEE abszolút jelleggel tiltja a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód és büntetés alkalmazását, mely független az áldozat magatartásától, az általa esetlegesen megvalósított bűncselekménytől.[27] Ebből következően az EJEE 3. cikke nem enged kivételt még abban az esetben sem, ha a tilalom megszegése emberéletek megmentéséhez szükséges.

Egyetértek az Emberi Jogok Európai Bírósága fentiekben vázolt álláspontjával. Ha ugyanis elfogadjuk azt, hogy az emberéletek megmentésének célja legitimálhatja a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód megvalósítását, azzal felnyitjuk Pandora szelencéjét. A tilalom abszolút jellegének erodálása ahhoz vezethet, hogy az állami szervek egyre újabb és újabb érvekkel indokolhatják meg, miért szükséges egy meghatározott személyt kínzásnak, avagy kínvallatásnak alávetni. A történelmi

---

[24] *Gafgen kontra Németország,* 47-50. pont.

[25] *Gafgen kontra Németország,* 120. pont.

Az ügyről bővebben: FILÓ Mihály: *Az inkvizítor védelmében – A kínzás jogállami apológiája?,* Fundamentum, 2005/3., 89-97. oldal.

[26] *Tomasi kontra Franciaország,* ECtHR, 1992. augusztus 27-i ítélet, ügyszám: 12850/87, 115. pont.

[27] *Chahal kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 1996. november 15-i ítélet, ügyszám: 22414/93, 79. pont; *Labita kontra Olaszország,* ECtHR, 2000. április 6-i ítélet, ügyszám: 26772/95, 119. pont.

tapasztalatokból is okulva fennáll annak a veszélye, hogy a kínzás alkalmazása a legitimációs célok bővülésével a társadalom egyre szélesebb körére nyerhet kiterjesztést. Ezáltal pedig a kínzás már nemcsak a terrorcselekmények megelőzését, illetve megakadályozását szolgálhatja, hanem az akár a véleménynyilvánítás vagy a vallásszabadság korlátozásának eszköze is lehet. Az abszolút tilalom feloldásával a civilizáció fundamentális vívmányait áldozzuk fel a biztonság csalóka illúziójáért.[28]

I.2. A kínzás tilalmának nemzetközi kontrollrendszere

A kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód abszolút tilalmának érvényesülését különböző nemzetközi és nemzeti kontrollmechanizmusok biztosítják. Az általuk végzett ellenőrzési tevékenység kiterjed a büntetés-végrehajtás működésének, a szabadságuktól megfosztott személyekkel szembeni bánásmód milyenségének a vizsgálatára is. Következésképpen ezek a nemzetközi és hazai szervek képezik a büntetés-végrehajtás garancia- és kontrollrendszerének külső aspektusát.

Jelen alfejezet bemutatja azokat az univerzális és regionális, elsősorban európai szinten működő nemzetközi szervezeteket, amelyek vagy általános emberi jogi jogvédelmi funkciót látnak el, avagy kifejezetten a kínzás tilalmának érvényesítése érdekében kerültek felállításra. Bár a nemzetközi szervezetek képezik a fejezet elsődleges tárgyát, azokat mégis az alapul fekvő nemzetközi dokumentumokkal összefüggésben vizsgálom. Az ily módon történő elemzés indoka, hogy ezáltal lehetőségem nyílt áttekinteni a kínzás, az embertelen és a megalázó bánásmód fogalmi elhatárolásának történeti alakulását. Az időrendi sorrend egyidejűleg az általánostól a speciális felé történő haladást is jelenti, hiszen az általános emberi jogi katalógusok megalkotását követően jelentek meg a kifejezetten a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalma tárgyában elfogadott nemzetközi egyezmények.

[28] FILÓ [2005] *i.m.* 96. oldal.

I.2.1. A nemzetközi kontrollrendszer univerzális szintje

Az univerzális kontrollrendszer kiépülése az Egyesült Nemzetek Szervezete létrejöttével kezdődött meg,[29] majd az évtizedek folyamán különböző hatáskörű bizottságok, speciális tisztségek felállítása révén vált egyre kiterjedtebbé.

I.2.1.1. Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata

1945. június 26. napján, San Franciscóban írták alá az ENSZ Alapokmányát. Már az Alapokmány preambuluma hangsúlyozza az alapvető emberi jogok, az emberi személyiség méltósága és értéke fontosságát. Ezt követően a dokumentum több rendelkezése is célul tűzi ki az emberi jogok és alapvető szabadságok mindenki részére történő tiszteletben tartásának biztosítását.[30] Az Alapokmány pusztán egy általános jellegű célkitűzést fogalmazott meg, részletes emberi jogi katalógust azonban nem tartalmazott. Ezt a hiányt pótolta a kétéves előkészületi munkálatok eredményeként megszületett Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, melyet az ENSZ Közgyűlése 1948. december 10. napján fogadott el a 217 A (III) számú közgyűlési határozattal.[31] Mivel a nyilatkozat egy kötelező erővel nem rendelkező közgyűlési határozatban öltött testet, többen képviselték, illetve képviselik azt az álláspontot, hogy abból az elfogadó államok számára kötelezettség nem származik.[32] Ezzel szemben állnak azok a megfontolások,

---

[29] Ugyan a szervezet elődjének, a Nemzetek Szövetségének az egyezségokmánya is tartalmazott bizonyos emberi jogi tárgyú rendelkezéseket, azonban az emberi jogok általános és szisztematikus védelmét még nem biztosította.

A Népszövetség azért sem funkcionálhatott a büntetés-végrehajtás univerzális kontrolljaként, mivel tagjai a fogvatartottakkal való bánásmódot, a bv. intézetek elhelyezési körülményeit olyan kérdéseknek tekintették, melyek nemzetközi szinten nem képezhetik vita tárgyát, azok az államok szuverén hatáskörébe tartoznak. WATKIN, V.E.: *Prisons and the League of Nations,* The Howard Journal, 1929/4., 357. oldal.

[30] ENSZ Alapokmánya, 1. cikk (3) bekezdés, 13. cikk (1) bekezdés b) pont, 55. cikk c) pont, 62. cikk (2) bekezdés.

[31] Lásd bővebben: KOVÁCS Péter: *Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata kidolgozásának története és elfogadásának körülményei,* Iustum Aequum Salutare, 2009/2., 55-66. oldal.

[32] Már a nyilatkozat elfogadásakor utalt erre Eleanor Roosevelt, aki maga is aktívan részt vett a dokumentum megalkotásában. ROOSEVELT, Eleanor: *Statement to the United Nations' General Assembly on the Universal Declaration on Human Rights.*

amelyek azért tulajdonítanak kötelező erőt a nyilatkozatnak, mert az az elfogadása óta a nemzetközi szokásjog részévé vált,[33] avagy azt az Alapokmánynak az emberi jogok tiszteletben tartását rögzítő alapnormája autentikus értelmezésének tekintik.[34]

Utóbbi elgondolások mellett is egyértelmű, hogy az ENSZ tagállamainak eredeti célja egy kötelező erővel nem rendelkező emberi jogi katalógus elfogadása volt.[35] Álláspontom szerint ezt az is bizonyítja, hogy az EJENY a deklarált emberi jogok védelmére, megsértésük szankcionálására semmilyen mechanizmust nem biztosított. Noha a nyilatkozat megszövegezésével megbízott Emberi Jogok Bizottsága a későbbiekben tevékenységének alapjául használta a dokumentumot,[36] csak 1967-től kapott felhatalmazást arra, hogy a tagállamok által elkövetett emberi jogi jogsértéseket vizsgálhassa.[37] A testületet azonban inkább politikai, semmint szakmai megfontolások vezérelték, melyből következően előbbiek élveztek elsőbbséget annak meghatározása során, mely jogsértések képezhették vizsgálat tárgyát és melyek nem.[38]

---

https://erpapers.columbian.gwu.edu/statement-united-nations-general-assembly-universal-declaration-human-rights-1948 (2021. április 29.)

Lásd még: DEFEIS, Elizabeth F.: *Universal Declaration of Human Rights: A standard for states,* Seton Hall Legislative Journal, 2004/2., 264. oldal; DOLINGER, Jacob: *The failure of the Universal Declaration of Human Rights,* Inter-American Law Review, 2016/2., 164. oldal.

[33] SZALAI Anikó: *Gondolatok a polgári és politikai jogokról az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata megszületésének 60. évfordulója alkalmából,* De iurisprudentia et iure publico, 2009/1., 85. oldal.

[34] KARDOS Gábor: *A nemzetközi emberi jog diszkrét bája: Ötvenéves az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata*, Fundamentum, 1998/4., 8. oldal.

[35] KARDOS [1998] *i.m.* 8. oldal.

[36] Utalni kívánok arra, hogy sem az Emberi Jogok Bizottsága, sem pedig az Emberi Jogi Tanács nem tekinthető az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata felügyeleti mechanizmusának. Ehelyütt történő tárgyalásukat az indokolja, hogy tevékenységük, vizsgálataik alapjául elsődlegesen az EJENY szolgál(t), nem pedig valamely kötelező erővel rendelkező emberi jogi egyezmény.

[37] UN Commission on Human Rights – Background information.

https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CHR/Pages/Background.aspx (2021. április 29.)

Az Emberi Jogok Bizottsága eljárásrendjéről bővebben: NOWAK, Manfred: *The promotion and protection of human rights by the United Nations,* Netherlands Quarterly of Human Rights, 1988/2., 13-18. oldal.

[38] FREEDMAN, Rosa: *New mechanisms of the UN Human Rights Council,* Netherlands Quarterly of Human Rights, 2011/3., 289. oldal.

Az Emberi Jogok Bizottságát ért, egyre sokasodó bírálatok a rendszer megreformálását tették szükségessé. Emiatt 2006-ban a bizottság helyét átvette az Emberi Jogi Tanács.[39] A 2007. június 18. napján elfogadott 5/1. számú határozata értelmében az Emberi Jogi Tanács többféle eljárás lefolytatására is jogosult,[40] melyek közül kiemelendő az egyetemes időszakos felülvizsgálati eljárás (Universal Periodic Review, továbbiakban: UPR). Ennek alapját az ENSZ Alapokmánya, az EJENY, illetőleg az érintett állam által elfogadott emberi jogi instrumentumok képezik. A tanács a vizsgált állam részéről benyújtott jelentés, valamint további dokumentumok alapján értékeli az emberi jogok helyzetét és fogalmazza meg javaslatait, melyek kiegészülhetnek esetlegesen az állam önként tett vállalásaival.[41]

Megjegyzést érdemel, hogy még 1985-ben az Emberi Jogok Bizottsága hozta létre az ENSZ kínzással foglalkozó különmegbízottjának pozícióját. A különmegbízott jogosult látogatásokat lefolytatni valamennyi ENSZ tagállamban, nem csak azokban, melyek az ENSZ kínzás elleni egyezményéhez csatlakoztak. Tevékenységéről évente jelentést nyújt be az ENSZ Közgyűlésének és az Emberi Jogi Tanácsnak.[42]

Véleményem szerint az Emberi Jogi Tanács, mint jogvédelmi mechanizmus csekély hatékonysága éppen annak univerzális jellegéből fakad. Míg az alább ismertetendő nemzetközi egyezmények és a hozzájuk kapcsolódó felügyeleti mechanizmusok akár a részes államok, akár a biztosított emberi jogok számát tekintve is szűkebb körűek, a tanács az összes államot tömörítő ENSZ keretében működik, tevékenységéhez pedig elsődlegesen az emberi jogokat generációk vagy bármely más különbségtétel nélkül felsoroló EJENY nyújt alapot. Ebből fakadóan az Emberi Jogi Tanács rendkívül nagy

---

[39] Az ENSZ Közgyűlése a 2006. március 15. napján meghozott 60/251. számú határozatával döntött az új testület felállításáról.

[40] Például a tanácshoz panasszal fordulhatnak magánszemélyek, csoportok és nem-kormányzati szervezetek is, amennyiben sérelmükre emberi jogi jogsértést követtek el, avagy hiteles információval rendelkeznek súlyos emberi jogi jogsértés elkövetéséről. ENSZ Emberi Jogi Tanácsa 2007. június 18. napján meghozott 5/1. számú határozata, Melléklet, 85., 87. pont.

[41] ENSZ Emberi Jogi Tanácsa 2007. június 18. napján meghozott 5/1. számú határozata, 1., 27. pont.

[42] Special Rapporteur on Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. https://www.ohchr.org/EN/Issues/Torture/SRTorture/Pages/SRTortureIndex.aspx (2021. április 29.)

számú és komplex problémát kénytelen egyidejűleg vizsgálni, melyek megoldására a különböző politikai, társadalmi és gazdasági berendezkedésű államok mindegyike megfogalmazhat valamilyen javaslatot.

Mindez láthatóvá válik Magyarország példáján keresztül. A tanács ezidáig 2011-ben és 2016-ban folytatott le UPR eljárást hazánkkal szemben, érintve többek között a roma kisebbség helyzetét, a családon belüli erőszak jelenségét vagy a menedékkérőkkel való bánásmódot egyaránt. A fogvatartottak helyzetét illetően 2011-ben javaslat érkezett az ENSZ kínzás elleni egyezménye fakultatív jegyzőkönyvének (Optional Protocol to the Convention against Torture, továbbiakban: OPCAT) ratifikációjára, a börtönök zsúfoltságának csökkentésére és a kínzás nemzetközileg elfogadott definíciójának Btk.-beli implementálására.[43] 2016-ban Horvátország a nemzeti megelőző mechanizmus (továbbiakban: NMM) költségvetésének növelésére, Törökország pedig a letartóztatások tartamának csökkentésére hívta fel Magyarországot, míg Chile ismételten a börtönök zsúfoltságának enyhítését javasolta.[44] Megállapítható e javaslatokat áttekintve, hogy az olyan komplex problémára, mint a bv. intézetek zsúfoltsága, részletes megoldást nem kínáltak, csupán az általánosság szintjén megfogalmazott felhívásokat tartalmaztak. Úgy gondolom, a tanács túlzottan széles vizsgálódási területénél fogva nem is alkalmas arra, hogy ennél kidolgozottabb megoldási javaslatok fórumaként funkcionáljon.

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata – kikényszeríthetőségének vitatott volta ellenére is – mérföldkőnek tekinthető az emberi jogok univerzális védelmének területén. Ez volt az első olyan nemzetközi dokumentum, amelynek 5. cikke deklarálta a kínzás általános jellegű tilalmát, a következő megfogalmazásban: *„Senkit sem lehet kínvallatásnak, avagy kegyetlen, embertelen vagy lealacsonyító büntetésnek vagy bánásmódnak alávetni.”* Arra, hogy a kínzás tilalma, illetve az EJENY-ben felsorolt további emberi jogok univerzális hatályú, kötelező erővel rendelkező nemzetközi egyezményben jelenjenek meg, egészen 1966-ig kellett várni.

---

[43] Report of the Working Group on the Universal Periodic Review – Hungary, Human Rights Council, 11. July 2011, 94.1-94.5., 94.63-94.64., 95.5. pont.

[44] Report of the Working Group on the Universal Periodic Review – Hungary, Human Rights Council, 8 July 2016, 128.31., 128.127., 128.129. pont.

I.2.1.2. Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya

Ahhoz már nem férhet kétség, hogy az 1966-ban elfogadott, majd 1976-ban hatályba lépett Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya – szemben az EJENY-nyel – kötelező erejű nemzetközi dokumentum. Tartalmazza az első generációs emberi jogok katalógusát, valamint rendelkezik az Emberi Jogi Bizottság felállításáról is. Az egyezségokmányhoz kapcsolódóan eddig két fakultatív jegyzőkönyv elfogadására került sor.[45] Az egyezségokmánynak jelenleg 173, az első fakultatív jegyzőkönyvnek 116, míg a másodiknak 88 részes állama van.[46]

A PPJNE 7. cikkének értelmében *„Senkit sem lehet kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó elbánásnak vagy büntetésnek alávetni. Különösen tilos bárkit szabad hozzájárulása nélkül orvosi vagy tudományos kísérletnek alávetni."* Hasonlóan az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatához, a PPJNE sem határozza meg, mit tekinthetünk tilalmazott bánásmódnak. Az Emberi Jogi Bizottság a 20. számú általános állásfoglalásában értelmezte a 7. cikket, de a fogalmi meghatározást, illetve az egyes bánásmódok egymástól történő szigorú elhatárolását ugyancsak szükségtelennek tartotta.[47] Az állásfoglalás értelmében a tilalom mind a fizikai, mind a lelki szenvedést okozó magatartásokra kiterjed, és azok elkövetője – szemben az alább ismertetendő ENSZ kínzás elleni egyezményében írtakkal – hivatalos minőségében eljáró személy mellett magánszemély is lehet. A 7. cikket az egyezségokmány 10. cikke egészíti ki a részes államokat terhelő pozitív kötelezettségekkel, így annak (1) bekezdése értelmében *„A szabadságuktól megfosztott személyekkel emberségesen és az emberi személyiség veleszületett méltóságának tiszteletben tartásával kell bánni."* Az utóbbi rendelkezéshez fűzött 21. számú általános állásfoglalás alapvető elvként rögzíti, hogy a fogvatartottakkal szemben tanúsított bánásmód nem okozhat a személyi szabadság elvonásából fakadó

---

[45] Az első, 1966-ban elfogadott jegyzőkönyv az Emberi Jogi Bizottság hatáskörét bővítette azáltal, hogy bevezette az egyéni panaszok benyújtásának lehetőségét. A második fakultatív jegyzőkönyv 1989-ben történt elfogadásával a részes államok a halálbüntetés eltörlésére vállaltak kötelezettséget.

[46] Status of ratification.

https://indicators.ohchr.org (2021. április 29.)

[47] Ezzel kapcsolatban mindössze azt rögzíti az állásfoglalás, hogy az egyes bánásmódokat a kifejtett magatartás természete, célzata, illetve súlyossága alapján lehetséges egymástól elhatárolni.

szenvedést meghaladó fájdalmat, megaláztatást. Amint az a későbbiekben látható lesz, az Emberi Jogok Európai Bíróságának a kínzás tilalmával összefüggésben kialakított ítélkezési gyakorlatában is hangsúlyos szerepet kap ez az értelmezés.

Az Emberi Jogi Bizottság nemcsak általános állásfoglalások elfogadására jogosult, hanem a PPJNE további, az emberi jogok tiszteletben tartásának elősegítésére hivatott jogkört is biztosít részére: a részes államokat terhelő jelentéstételi kötelezettséget és az államközi panasz intézményét. Az egyezségokmány első fakultatív jegyzőkönyve mindezeket kiegészítette az egyéni panaszok benyújtásának lehetőségével is.[48]

A bizottság eljárásainak legfőbb hiányossága, hogy az egyezségokmány, illetve az első fakultatív jegyzőkönyv explicit módon egyetlen esetben sem jogosítja fel a bizottságot jogilag kötelező döntések meghozatalára. Ennek következében az eljárások eredményeként született dokumentumok jogi státusza bizonytalan: míg a szakirodalom törekszik azok kötelező erejét az egyezségokmányból levezetni, addig a valóságban a részes államok vagy implementálják azokat, vagy nem.[49]

További problémát jelent, hogy az ENSZ jogvédelmi rendszere már régóta felülvizsgálatra szorul.[50] Az ENSZ keretében kilenc olyan nemzetközi szerződés

---

[48] Bővebben: MINK Júlia: *Kemény csaták - visszafogott eredmények? Az Emberi Jogi Bizottság működésének értékelése,* Fundamentum, 2009/1., 143-149. oldal.

[49] ALSTON, Philip – GOODMAN, Ryan: *International Human Rights. The successor to international human rights in context: Law, politics and morals,* Oxford University Press, Oxford, 2013., 834. oldal; KELLER, Helen – ULFSTEIN, Geir (szerk.): *UN Human Rights Treaty Bodies,* Cambridge University Press, Cambridge, 2012., 117-118. oldal; DAVIDSON, John Scott: *Intention and effect: The legal status of the final views of the Human Rights Committee,* New Zealand Law Review, 2001/2., 131-135. oldal.
A bizottság a 31. számú általános állásfoglalásában foglalkozott az egyezségokmányból fakadóan a részes államokat terhelő kötelezettségekkel, de saját döntéseinek kötelező erejét ebben az állásfoglalásban sem elemezte.

[50] Az ENSZ Főtitkára által felkért független szakértő, Philip Alston már egy 1989-ben elkészített jelentésében rámutatott a reform szükségességére, pedig ekkor még csupán öt sarkalatos egyezmény volt hatályban, szemben a jelenlegi kilenccel.
Effective implementation of international instruments on human rights, including reporting obligations under international instruments on human rights.

kidolgozására került sor, melyek az emberi jogok univerzális védelmének magját képezik.[51] Ezek mindegyike a részes államok számára – különböző periódusonként – jelentéstételi kötelezettséget ír elő. Amennyiben egy állam valamennyi kötelezettségének eleget kíván tenni, sok esetben egymást átfedő kérdésekben kell újabb és újabb jelentéseket benyújtania az egyes szerződések által intézményesített bizottságoknak. Ilyen konkuráló jelentéstételi kötelezettség kapcsolódik a PPJNE 7. és 10. cikkéhez, valamint a UNCAT-hez.[52] Ennek eredményeként a mindkét egyezményhez csatlakozott államok gyakorta alkalmazzák azt a megoldást, hogy az Emberi Jogi Bizottságnak benyújtott jelentésükben a PPJNE 7. és 10. cikkéhez kapcsolódóan pusztán utalnak az ENSZ Kínzás Elleni Bizottsága (Committee against Torture, továbbiakban: CAT) részére előterjesztett jelentésükre, avagy az előterjesztés óta bekövetkezett változásokat ismertetik.[53]

A jelentéstételi eljárás hatékonyságát megkérdőjelezi az is, hogy nagyszámú állam egyáltalán nem vagy késedelmesen teljesíti a jelentés benyújtására vonatkozó kötelezettségét: a bizottság 123-125. ülésszakairól készült, 2019-es jelentés alapján 16

---

https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N89/278/34/IMG/N8927834.pdf?OpenElement (2021. április 29.)

[51] Ezek elfogadásuk időrendi sorrendjében: a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló nemzetközi egyezmény (1965. december 21.); PPJNE (1966. december 16.); Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1966. december 16.); a nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról szóló egyezmény (1979. december 18.); UNCAT (1984. december 10.); a gyermek jogairól szóló egyezmény (1989. november 20.); a migráns munkavállalók és családtagjaik védelméről szóló nemzetközi egyezmény (1990. december 18.); a fogyatékossággal élő személyek jogairól szóló egyezmény (2006. december 13.); a személyek erőszakos eltűnése elleni védelemről szóló egyezmény (2006. december 20.).

[52] Amint az a kényszergyógykezelés vonatkozásában látható lesz, átfedés lehet a PPJNE és a fogyatékossággal élő személyek jogairól szóló egyezmény vonatkozásában is.

[53] Például: Consideration of report submitted by States parties under article 40 of the Covenant: Joint second and third periodic reports of States parties – Armenia, 34. oldal; Sixth periodic report submitted by Belgium under article 40 of the Covenant pursuant to the optional reporting procedure, due in 2017, 4., 20. oldal; Consideration of report submitted by States Parties under article 40 of the Covenant: Fourth periodic report – Hungary, 19. oldal; Consideration of report submitted by States parties under article 40 of the Covenant: Sixth periodic report – Poland, 50. oldal; Consideration of report submitted by States Parties under article 40 of the Covenant: Sixth periodic reports of States parties – Russian Federation, 13. oldal.

állam még az első jelentését sem nyújtotta be, míg 51 állam az ezt követő periodikus jelentés előterjesztésével késlekedett.[54]

A bizottság a jelentéstételi eljárás egyszerűsítése érdekében 2010-től bevezette a „list of issues prior to reporting" (továbbiakban: LOIPR) eljárást, melynek keretében a vizsgált állam által benyújtott jelentés csak az előzetesen megadott listán szereplő ügyekre kell, hogy fókuszáljon.[55] Noha ez megkönnyítette a PPJNE alapján a részes államokat terhelő jelentéstételi kötelezettség teljesítését, az ENSZ jogvédelmi rendszere egészének reformja még várat magára.

I.2.1.3. A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezmény

A PPJNE elfogadását követően a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések és bánásmódok elleni fellépés az ENSZ Közgyűlésének fókuszába került. Először 1973-ban hozott határozatot ezen tilalmazott cselekmények elutasításáról, egyidejűleg úgy döntött, hogy későbbi ülésszakjain tárgyalni fogja a nem megfelelő bánásmódnak a fogvatartással, illetőleg a szabadságelvonással összefüggő kérdéseit.[56] A 3218 (XXIX) számú határozat konkretizálta ez utóbbi célkitűzést, és a Közgyűlés 30. ülésszakának napirendjére tűzte e kérdések vizsgálatát. A határozat felhívta a tagállamokat annak közlésére, milyen intézkedések révén biztosítják a személyek tilalmazott bánásmódokkal szembeni védelmét.[57]

---

[54] Report of the Human Rights Committee – 123rd session (2-27 July 2018), 124th session (8 October - 2 November 2018), 125th session (4-29 March 2019), 16-21. oldal.
Megjegyzendő, hogy a legújabb, 126-128. ülésszakokról készült jelentés nem tartalmazza a jelentéstételi kötelezettségeiket elmulasztó államok megjelölését.
Report of the Human Rights Committee – 126th session (1-26 July 2019), 127th session (14 October - 8 November 2019), 128th session (2-27 March 2020), 9. oldal.

[55] Simplified Reporting Procedure.
https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CCPR/Pages/SimplifiedReportingProcedure.aspx (2021. április 29.)

[56] ENSZ Közgyűlése 1973. november 2. napján meghozott 3059 (XXVIII) számú határozata.

[57] ENSZ Közgyűlése 1974. november 6. napján meghozott 3218 (XXIX) számú határozata.

A Közgyűlés 1975-ben fogadta el a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni védelemről szóló nyilatkozatot. Noha a nyilatkozat kötelező erővel nem bíró közgyűlési határozat formájában került megalkotásra, jelentősége mégis vitathatatlan. Szemben ugyanis a korábbi nemzetközi dokumentumokkal, így a PPJNE-vel vagy az Emberi Jogi Bizottság állásfoglalásaival, fogalmi meghatározását adta a kínzásnak, mely a későbbiekben a UNCAT definíciójának is a kiindulópontját jelentette.[58] A 3453 (XXX),[59] majd a 31/85. számú határozatok[60] a következő években is napirenden tartották a kínzás tilalma érvényesülésének vizsgálatát. A Közgyűlés végül 1977-ben határozott akként, hogy felhívta az Emberi Jogok Bizottságát[61] a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni egyezmény tervezetének kidolgozására.[62]

Az ENSZ Közgyűlése 1984. december 10. napján fogadta el a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezményt, amely 1987. június 26. napján lépett hatályba.[63] Az egyezménynek jelenleg 171 részes állama van.[64]

A UNCAT 1. cikkének (1) bekezdése az 1975-ös közgyűlési nyilatkozat definícióját alapul véve határozza meg a kínzás fogalmát: a *„kifejezés minden olyan cselekményt jelent, amelyet szándékosan, éles testi vagy lelki fájdalom vagy szenvedés kiváltása céljából alkalmaznak valakivel szemben, hogy tőle, illetőleg harmadik személytől értesüléseket vagy vallomást csikarjanak ki, vagy hogy olyan cselekmény miatt büntessék, amelyet ő, vagy harmadik személy követett el, illetőleg amelynek elkövetésével őt vagy*

[58] ENSZ Közgyűlése 1975. december 9. napján meghozott 3452 (XXX) számú határozata.

[59] ENSZ Közgyűlése 1975. december 9. napján meghozott 3453 (XXX) számú határozata.

[60] ENSZ Közgyűlése 1976. december 13. napján meghozott 31/85. számú határozata.

[61] Az Emberi Jogi Tanács elődjét, nem pedig a PPJNE által felállított bizottságot.

[62] ENSZ Közgyűlése 1977. december 8. napján meghozott 32/62. számú határozata.

[63] Az egyezmény elfogadását követő ülésszakokon a Közgyűlés számos határozatában sürgette az ENSZ tagállamait az egyezmény ratifikálására. Például: 1985. december 13. napján meghozott 40/128. számú határozat; 1986. december 4. napján meghozott 41/134. számú határozat; 1987. december 7. napján meghozott 42/123. számú határozat; 1988. december 8. napján meghozott 43/132. számú határozat.

[64] https://indicators.ohchr.org (2021. április 29.)

harmadik személyt gyanúsítanak, hogy megfélemlítsék, vagy nyomást gyakoroljanak rá, illetőleg hogy harmadik személyt félemlítsenek meg, vagy hogy harmadik személyre gyakoroljanak nyomást, valamint bármilyen megkülönböztetési formára alapított más okból alkalmaznak, ha az ilyen fájdalmat vagy szenvedést közfeladatot ellátó személy vagy hivatalos minőségben eljáró bármely más személy vagy ilyen személy kifejezett vagy hallgatólagos ösztönzésére vagy ennek hozzájárulásával bárki más okozza." Látható, hogy az egyezmény a cselekmény minősítéséhez célzatot kíván meg. Az elkövetői kör szabályozásából kitűnik, hogy nem tartoznak a UNCAT hatálya alá a kifejezetten magánszemélyek által megvalósított kínzási cselekmények.[65] A részletes definíció jócskán szűkebbre szabja a kínzás megállapíthatóságát, mint az Emberi Jogi Bizottság 20. számú állásfoglalása. Utóbbi a fizikai, illetőleg lelki fájdalom okozásán túl nem határozta meg ilyen részletesen a cselekmény célzatát, valamint nem zárta ki az elkövetők köréből a magánszemélyeket sem.

További korlátot jelent az idézett (1) bekezdés második mondata, melynek értelmében a jogszerű büntetéssel szükségszerűen együtt járó vagy annak következményeképpen véletlenszerűen előadódó fájdalom vagy szenvedés nem minősül kínzásnak.[66] Bár a klauzula elvi síkon kizárja a kínzás tilalmának hatályából a belső jog által szabályozott és jogszerű eljárásban kiszabott testi büntetéseket (például megkövezés), a kínzás elleni ENSZ-különmegbízott már 1997-ben elutasította ezt a – különösen az arab államok által támogatott – álláspontot. Jelentésében rámutatott, hogy kizárólag a nemzetközi közösség által jogszerűnek elfogadott büntetésekre alkalmazható az 1. cikk (1) bekezdésének ezen mondata; a fizikai büntetések nem legitimálhatók pusztán az egyes államok nemzeti

---

[65] Juhász Andrea Erika álláspontja szerint az 1988. évi 3. törvényerejű rendelet hivatalos magyar fordítása nem megfelelő, ezért a UNCAT eredeti szövege alapján elemzi a kínzási cselekmény tényállási elemeit. JUHÁSZ Andrea Erika: *A fogvatartottakkal szemben megvalósuló kínzás, valamint embertelen vagy megalázó bánásmód, illetve büntetés fogalmainak elhatárolása,* Acta Humana, 2015/5., 7-10. oldal.

[66] Ez a mondat ismeretlen okból nem szerepel az egyezményt kihirdető 1988. évi 3. törvényerejű rendelet magyar nyelvű szövegében. HARASZTI Margit Katalin: *A kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetések tilalma az ENSZ és az Európa Tanács legfontosabb dokumentumaiban, valamint az állampolgári jogok országgyűlési biztosának tevékenységében,* Acta Humana, 2008/3., 50. oldal.

jogrendszere révén.[67] Ugyan a CAT országjelentésekre tett észrevételeiből látható, hogy úgyszintén elutasítja a fizikai büntetések ily módon történő legitimálását,[68] még nem adott egyértelmű iránymutatást a klauzula alkalmazását illetően. Ennek hiányában jelenleg is kérdéses, mely esetekben hivatkozhatnak a részes államok erre a rendelkezésre. Noha az értelmezés bizonytalansága miatt kívánatos lenne a klauzula egyezményből történő eltávolítása vagy módosítása, arra azonban a hiányzó politikai akarat folytán vélhetően nem fog sor kerülni.[69]

A UNCAT a részes államokat terhelő kötelezettségeket a kínzás fogalmához kapcsolódóan sorolja fel.[70] Ezt követően rögzíti minden egyéb, kínzásnak nem minősülő, de kegyetlen, embertelen, megalázó büntetést vagy bánásmódot megvalósító cselekmények tilalmát, azzal, hogy azokat ugyancsak az 1. cikk (1) bekezdésében írt személyek követhetik el.

Az egyezmény felállított egy 10 fős, szakértőkből álló bizottságot, a CAT-et, amely 1988-ban kezdte meg működését. A CAT az Emberi Jogi Bizottsághoz hasonló eszköztárral rendelkezik a kínzás tilalmának érvényre juttatása érdekében. Így a részes államokat jelentéstételi kötelezettség terheli, először a UNCAT érintett államban történt hatályba lépésétől számított egy éven belül, ezt követően pedig négyévente. A jelentésnek tartalmaznia kell, hogy az állam milyen intézkedéseket tett az egyezményből fakadó kötelezettségei teljesítése érdekében, míg a CAT arra válaszul észrevételeket tehet.[71] Ezen észrevételek alapján további párbeszéd bontakozhat ki az érintett állam és a bizottság között, amely a CAT javaslatai implementálásának utánkövetését is lehetővé teszi.

---

[67] Report of the Special Rapporteur, Mr. Nigel S. Rodley, submitted pursuant to Commission on Human Rights resolution 1995/37 B, 10 January 1997, 5-6. oldal.

[68] Például: Concluding observations on the initial report of Pakistan, 1 June 2017, 9-10. oldal; Concluding observations on the second periodic report of Saudi Arabia, 8 June 2016, 3. oldal.

[69] CORACINI, Celso Eduardo Faria: *The lawful sanctions clause in the state reporting procedure before the Committee Against Torture,* Netherlands Quarterly of Human Rights, 2006/2., 318. oldal.

[70] Ezekről lásd: MAVI Viktor: *A kínzás tilalmáról szóló ENSZ-egyezmény mint az egyéni jogvédelem hatékony eszköze,* Acta Humana, 1991/4., 33-36. oldal.

[71] UNCAT 19. cikk.

További hatásköre a CAT-nek, hogy bizalmas jellegű vizsgálatot folytathat le abban az esetben, ha hitelt érdemlő információt szerez arról, mely szerint egy részes államban sorozatosan kínzást alkalmaznak.[72] Ezidáig mindösszesen 9 állammal szemben került sor ilyen vizsgálat lefolytatására.[73] A bizottság ezen hatáskörével szemben ugyanakkor fenntartás tehető,[74] melyet 14 állam ki is használt, ezáltal velük szemben bizalmas vizsgálat nem indítható.[75]

Noha az egyezmény 21. és 22. cikkei biztosítják a CAT részére az államközi, illetve az egyéni panaszok kivizsgálásának lehetőségét is, erre csak abban az esetben kerülhet sor, ha a részes állam bejelenti, hogy elismeri a bizottság erre vonatkozó hatáskörét. Problémát jelent, hogy olyan jelentős államok, mint az Amerikai Egyesült Államok, Kína, Pakisztán, Szaúd-Arábia, illetve az afrikai államok nagy többsége, nem fogadták el magukra nézve az egyéni panaszokkal kapcsolatos bizottsági hatáskört.[76]

A CAT felállításával létrejött egy olyan nemzetközi bizottság, amely univerzálisan, a UNCAT-hez csatlakozott valamennyi állam tekintetében vizsgálhatja a kínzás tilalmának érvényesülését. Jelentőségét éppen ezen univerzális jellege adja, mivel az emberi jogi jogvédelmi mechanizmusok regionális szinten óriási különbségeket mutatnak. Azokban az államokban, ahol nem működik az alább ismertetendő, európaihoz hasonló kontrollrendszer, az univerzális felügyeleti mechanizmusokra hárul a jogsértésekkel szembeni fellépés feladata. Ennek a feladatnak a CAT jelenleg még nem tud maradéktalanul eleget tenni, hatékony működését számos tényező csorbítja:

---

[72] UNCAT 20. cikk.

[73] Törökország (1994), Egyiptom (1996, 2017), Peru (2001), Srí Lanka (2002), Mexikó (2003), Szerbia és Montenegró (2004), Brazília (2008), Nepál (2012), Libanon (2014).
Completed inquiries and related documentation by State party.
https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Inquiries.aspx (2021. április 29.)

[74] UNCAT 28. cikk.

[75] Például: Afganisztán, Kína, Izrael, Szaúd-Arábia, Egyesült Arab Emírségek.
Confidential inquiries under article 20 of the Convention against Torture.
https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CAT/Pages/InquiryProcedure.aspx (2021. április 29.)

[76] https://indicators.ohchr.org (2021. április 29.)

- Ahogyan arra az Emberi Jogi Bizottsággal kapcsolatban már utaltam, problémát jelent az ENSZ bizottságainak párhuzamos és nem összehangolt működése. Ez nemcsak a részes államokat terhelő, konkuráló jelentéstételi kötelezettségek esetében érhető tetten, hanem az egyéni panaszeljárásnál is. A CAT „hátrányos helyzete" éppen a UNCAT korlátozott hatályából fakad: a panaszosok legtöbbször nem kizárólag a kínzás tilalmának megsértésére hivatkoznak, ekként kérelmükkel inkább a régebb óta működő, szélesebb esetjoggal rendelkező Emberi Jogi Bizottsághoz fordulnak, amely a PPJNE-ben felsorolt valamennyi emberi jog érvényesülését vizsgálhatja.[77]
- A CAT jogosítványai „szándékosan" korlátozottak, hiszen a UNCAT-et oly módon kellett megfogalmazni, hogy az a rendkívül különböző jogvédelmi mércével rendelkező ENSZ-tagállamok többsége számára elfogadható legyen. Ennek ugyan sikerült eleget tenni, hiszen az egyezménynek 171 részes állama van, de azon az áron, hogy a CAT kevéssé tud érvényt szerezni a UNCAT-ben foglaltaknak. Mivel a bizalmas vizsgálatra vonatkozó cikkhez fenntartás tehető, az egyéni, illetőleg államközi panaszeljárást pedig nem kötelesek a részes államok magukra nézve elfogadni, a CAT egyetlen, valamennyi állammal szemben alkalmazható ellenőrzési mechanizmusa a jelentéstételi eljárás. A jelentés benyújtásának elmaradásához az egyezmény azonban nem fűz szankciót, ekként a CAT ugyanazzal a problémával kénytelen szembenézni, mint az Emberi Jogi Bizottság: egyes államok egyáltalán nem vagy jelentős késéssel nyújtják be ezeket a dokumentumokat.[78] 2019-ben 26 állam még az első jelentését sem nyújtotta be,

---

[77] INGELSE, Chris: *The Committee against Torture: One step forward, one step back,* Netherlands Quarterly of Human Rights, 2000/3., 316. oldal.

1989 óta mindösszesen 1 003 panasz érkezett a CAT-hez. Megjegyzem, az Emberi Jogi Bizottság sem tudhat magáénak sokkalta több egyéni panaszt, mivel 1977 óta mindösszesen 3 624 ilyen kérelmet nyújtottak be a testülethez.

Report of the Committee against Torture, Sixty-seventh session (22 July - 9 August 2019), Sixty-eighth session (11 November - 6 December 2019), 11. oldal; Report of the Human Rights Committee – 123rd session (2-27 July 2018), 124th session (8 October - 2 November 2018), 125th session (4-29 March 2019), 4. oldal.

[78] Megemlítendő, hogy a CAT már 2007-ben bevezette a jelentéstétel egyszerűsítését szolgáló LOIPR eljárást.

Committee against Torture – Optional reporting procedure.

míg 39 állam az azt követő periodikus jelentés előterjesztésével késlekedett.[79] Az egyes eljárások végén tett észrevételek, megállapítások – hasonlóan az Emberi Jogi Bizottság dokumentumaihoz – kötelező erővel nem bírnak, implementálásuk az államok önkéntes jogkövető magatartásától függ.[80]

- A CAT működésének technikai feltételei sem ideálisak. Évente három alkalommal ülésezik, kétszer 4, egyszer pedig 3 héten keresztül. Egy ülésen legfeljebb 6 országjelentés vizsgálatára kerül sor.[81] Mindössze 11 hét áll tehát rendelkezésre ahhoz, hogy a 10 szakértő az országjelentéseken túlmenően megtárgyalja a panaszokat is, lefolytassa a bizalmas vizsgálatokat, majd mindezen eljárások végén megállapításokat, javaslatokat fogalmazzon meg az érintett államok számára. Belátható, hogy mindez rendkívüli munkaterhet jelent.

A kínzás felszámolása érdekében tett erőfeszítések a UNCAT elfogadását követően sem hagytak alább. Példaként szolgál erre az Isztambul Protokoll, amelyet 1999 augusztusában nyújtott be 37 szervezet – többek mellett a CAT – az ENSZ emberi jogi főbiztosa részére. A protokoll részletes iránymutatást tartalmaz a kínzás és a nem megfelelő bánásmódok hatékony kivizsgálása, illetve dokumentálása tárgyában, kitérve azokra a módszerekre, melyek révén feltárhatók a kínzási cselekmények fizikai és pszichológiai bizonyítékai egyaránt.[82] A hatékony kivizsgálás és dokumentálás alapelveit ezt követően az ENSZ Közgyűlése egy 2000. december 4. napján elfogadott határozatában deklarálta.[83]

---

https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CAT/Pages/ReportingProcedures.aspx (2021. április 29.)

[79] Report of the Committee against Torture, Sixty-fourth session (23 July - 10 August 2018), Sixty-fifth session (12 November - 7 December 2018), Sixty-sixth session (23 April - 17 May 2019), 6. oldal.

[80] KELLY, Tobias: *The UN Committee against Torture: Human rights monitoring and the legal recognition of cruelty*, Human Rights Quarterly, 2009/3., 791-793. oldal; MCQUIGG, Ronagh: *How effective is the United Nations Committee against Torture?,* The European Journal of International Law, 2011/3., 827-828. oldal.

[81] Committee against Torture – Overview of the working methods.

https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CAT/Pages/WorkingMethods.aspx (2021. április 29.)

[82] Istanbul Protocol: Manual on the effective investigation and documentation of torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

https://www.ohchr.org/documents/publications/training8rev1en.pdf (2021. április 29.)

[83] ENSZ Közgyűlése 2000. december 4. napján elfogadott 55/89. számú határozata.

A további, univerzális hatályú intézkedések sorából mindenképpen kiemelést érdemel a UNCAT fakultatív jegyzőkönyve, amely az ENSZ Közgyűlése 57. ülésszakán, 2002. december 18. napján került elfogadásra. A CAT működésének hiányosságait felismerve, az OPCAT már egészen más irányból közelíti meg a kínzás tilalmának érvényesítését.[84] A CAT eljárásai múltbeli eseményekre, már megtörtént jogsértésekre reagálnak. Ezzel szemben az OPCAT által felállított Megelőzési Albizottság (Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment of the Committee against Torture), valamint az egyes részes államok nemzeti megelőzési mechanizmusai a proaktív, kezdeményező fellépés és a megelőzés révén biztosítják mindazok védelmét, akiket a személyi szabadságuktól megfosztottak. A Megelőzési Albizottság 25 szakértőből áll.[85] Feladata a fogvatartási helyszínek felkeresése, a részes államok számára ajánlások megfogalmazása, valamint együttműködés a nemzeti megelőző mechanizmusokkal, továbbá más univerzális, regionális és nemzeti emberi jogi szervezetekkel.[86] A CAT-hez való viszonyát maga az „albizottság" elnevezés nem írja le megfelelően, mivel a kifejezés a fakultatív jegyzőkönyv korai szövegváltozataiból eredeztethető. Szimbolikus az is, hogy ugyan az OPCAT 16. cikk (3) bekezdése értelmében a Megelőzési Albizottság az éves jelentését a CAT számára teszi közzé, arra első alkalommal, 2009-ben oly módon került sor, hogy a jelentést az ENSZ Közgyűlése részére is előterjesztette.[87] Bár a CAT és a Megelőzési Albizottság viszonyrendszere formálisan nincs meghatározva, megfelelő együttműködésük ennek hiányában is

---

[84] A helyszíni látogatásokon alapuló felügyeleti mechanizmus gondolata már 1970-ben, a Nemzetközi Vöröskereszt példája nyomán felmerült, de csak évtizedeken átnyúló tervezgetés, illetve egyeztetés eredményeként sikerült végül elfogadni az OPCAT-et.

EVANS, Malcolm D. – HAENNI-DALE, Claudine: *Preventing torture? The development of the Optional Protocol to the UN Convention against Torture,* Human Rights Law Review, 2004/1., 20-43. oldal; TÖRÖK Réka: *OPCAT, avagy küzdelem a kínzás ellen,* Acta Humana, 2015/3., 60-61. oldal.

[85] OPCAT 5. cikk (1) bekezdés.

[86] OPCAT 11. cikk.

[87] EVANS, Malcolm D.: *The OPCAT at 50,* In: GILBERT, Geoff – HAMPSON, Francoise – SANDOVAL, Clara: *The delivery of human rights. Essays in honour of Professor Sir Nigel Rodley,* Routledge, London and New York, 2011., 106-107. oldal.

biztosított: az OPCAT 10. cikk (3) bekezdése alapján évente legalább egyszer kötelező jelleggel, egyidejűleg üléseznek. Az OPCAT-nek jelenleg 91 részes állama van.[88]

Az NMM feladatait hazánkban az alapvető jogok biztosa látja el, ekként arról a következő alfejezetben, a hazai kontrollrendszer szereplői körében esik szó.

A kifejtetteket összegezve megállapítható, hogy az ENSZ keretében működő univerzális jogvédelmi rendszer számtalan eredményt tudhat magáénak, hatékony működése azonban a rövid- és középtávú intézkedések helyett – mint amilyen a LOIPR eljárás bevezetése volt – immár átfogó és hosszútávú reformot kíván meg. Noha születtek már ötletek a különböző bizottságok egyesítésére,[89] vagy akár az Emberi Jogok Univerzális Bíróságának felállítására,[90] azonban az ENSZ Közgyűlésének határozatait,[91] illetve az ENSZ Főtitkárának jelentéseit áttekintve látható,[92] hogy ezek az elképzelések még távol állnak a realitásoktól.[93] Az univerzális kontrollrendszer megoldásra váró problémáiból fakadóan kiemelt szerep hárul a regionális jogvédelmi mechanizmusokra, különösen

---

[88] https://indicators.ohchr.org (2021. április 29.)

[89] Concept paper on the High Commissioner's proposal for a unified standing treaty body, Report by the Secretariat, 2006.; BOWMAN, Michael: *Towards a unified treaty body for monitoring compliance with UN human rights conventions? Legal mechanisms for treaty reform,* Human Rights Law Review, 2007/1., 225-249. oldal.

[90] NOWAK, Manfred: *The need for a World Court of Human Rights,* Human Rights Law Review, 2007/1., 251-260. oldal.

[91] ENSZ Közgyűlése 2014. április 9. napján meghozott 68/268. számú határozata; ENSZ Közgyűlése 2018. december 18. napján meghozott 73/162. számú határozata.

[92] Az ENSZ Közgyűlése a 68/268. számú határozatával felhívta arra a Főtitkárt, hogy kétévenként jelentést terjesszen elő az emberi jogi jogvédelmi rendszer helyzetével kapcsolatban. A Főtitkár eddig három jelentést nyújtott be a Közgyűlésnek.
Treaty body strengthening.
https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRTD/Pages/TBStrengthening.aspx (2021. április 29.)

[93] Például a bizottságok a szükséges anyagi forrásokkal sem rendelkeznek, emiatt pedig országlátogatások elhalasztására is sor került. Az anyagi források hiánya, kiegészülve a személyi állomány alacsony létszámával, a bizottsági eljárások további elhúzódásához vezet.
UN Secretary-General's report on the status of the human rights treaty body system – Third biennal report by the Secretary General, 55. pont.

azáltal, hogy utóbbiak már olyan bírósági szerveket is magukban foglalnak, amelyek az emberi jogi jogsértések tárgyában kötelező erejű döntéseket hozhatnak.

I.2.2. A nemzetközi kontrollrendszer regionális szintje

A fejezet második része a különböző regionális emberi jogi jogvédelmi rendszereket mutatja be, elsősorban az Európában működő kontrollmechanizmusokra fókuszálva, hiszen ezek biztosítják a magyarországi büntetés-végrehajtási intézetek ellenőrzését. Az európai struktúra kiemelt tárgyalását indokolja az is, hogy – jelenleg – egyetlen másik kontinens sem tudhat magáénak ahhoz hasonló, rendkívül hatékonyan funkcionáló nemzetközi szervezetrendszert. Ennek alátámasztása érdekében dióhéjban ugyan, de ismertetésre kerülnek az amerikai és más régiókban létrejött vagy formálódó jogvédelmi rendszerek főbb jellemzői is.

I.2.2.1. Európa

Emberi Jogok Európai Egyezménye

A II. világháborút követően Winston Churchill kezdeményezésére jött létre az Európa Tanács.[94] Az 1949. május 5. napján Londonban aláírt alapokmánya értelmében a szervezet célja, hogy *„szorosabb egységet teremtsen a tagjai között avégből, hogy biztosítsa és előmozdítsa a közös örökségüket alkotó eszményeket és elveket és könnyítse gazdasági és szociális haladásukat."* Az ET-nek jelenleg 47 tagállama van, köztük az Európai Unió valamennyi tagállama.[95]

Az ET keretében számos emberi jogi tárgyú egyezmény kidolgozására került sor, melyek közül kétségkívül a legjelentősebb az Emberi Jogok Európai Egyezménye. Az egyezményt 1950. november 4. napján Rómában írták alá, annak jelenleg részes állama az ET valamennyi tagállama.[96] Az EJEE a védett emberi jogok deklarálásán túlmenően

---

[94] BOZÓKI Antal: *Az új Európa építése. Az Európa Tanács 55 éve,* Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2004., 20-23. oldal.

[95] 47 Member States.

https://www.coe.int/en/web/portal/47-members-states (2021. május 1.)

[96] Immár az Európa Tanácshoz való csatlakozás feltétele az egyezmény ratifikációja.

egy kontrollmechanizmust is felállított az emberi jogi jogsértésekre hivatkozó kérelmek elbírálására. Az Emberi Jogok Európai Bizottságának (továbbiakban: EJEBiz. vagy ECHR) hatáskörébe tartozott az államközi panaszok, valamint – az érintett állam erre vonatkozó vállalása esetén – az egyéni panaszok kivizsgálása is. Az érdemi vizsgálatra alkalmas kérelmek tárgyában az EJEBiz. jelentést készített, mely alapján az ET Miniszteri Bizottsága döntött arról, a bepanaszolt állam megsértette-e az egyezményben biztosított valamely emberi jogot. Az Emberi Jogok Európai Bírósága eljárását ekkor még csak egy részes állam vagy az EJEBiz. kezdeményezhette. A rendszer legfőbb újítása az volt, hogy mind a Miniszteri Bizottság, mind az Emberi Jogok Európai Bírósága kötelező erejű határozatot hozhatott eljárásának végén.[97]

Az EJEE-hez kapcsolódóan ezidáig tizenhat kiegészítő jegyzőkönyv elfogadására került sor. Ezek nemcsak bővítették az egyezmény keretében biztosított emberi jogok sorát, hanem a kontrollrendszert is jelentős mértékben átalakították. A 9. kiegészítő jegyzőkönyv már lehetővé tette, hogy egy magánszemély az EJEBiz. által megvizsgált kérelmének EJEB általi elbírálását indítványozza. Az 1998-ban elfogadott 11. kiegészítő jegyzőkönyvvel jött létre a jelenleg is működő szisztéma, melyben mind az államközi, mind az egyéni panaszok elbírálására az EJEB rendelkezik hatáskörrel, kötelező erejű döntést hozva a kérelmek tárgyában. Ezzel egyidejűleg megszűnt az Emberi Jogok Európai Bizottsága, a Miniszteri Bizottság szerepe pedig immár arra korlátozódik, hogy az EJEB döntéseinek végrehajtását ellenőrzi.

Bár nem kiegészítő jegyzőkönyvben kapott helyet, az utóbbi évtizedek legfontosabb, az EJEB ügymenetét érintő újítása volt a pilot judgment eljárás bevezetése. A 11. kiegészítő jegyzőkönyvvel átalakított kontrollrendszer sikere az EJEB rendkívüli mértékű leterheltségét eredményezte. Ezzel párhuzamosan megjelentek olyan ügytípusok, melyek jogalapja ugyanazon tagállami jogsértésre volt visszavezethető. Ezek gyorsabb és hatékonyabb elbírálására kínált megoldást a pilot judgment eljárás 2011. április 1. napján történt hatályba lépése.[98] Az eljárás lefolytatására abban az esetben van lehetőség, ha a

[97] Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 1950. november 4. napján aláírt szövege, 24-53. cikk. https://www.echr.coe.int/Documents/Collection_Convention_1950_ENG.pdf (2021. május 1.)

[98] A pilot judgment eljárás az EJEB eljárási szabályzatának 61. cikkében kapott helyet.

kérelemben írt tényállás alapján a kérelmezett tagállam jogrendjének strukturális vagy szisztematikus hiányossága állapítható meg, melyből fakadóan számos hasonló panasz benyújtására került vagy kerülhet sor.[99] Amint az alább látható lesz, a börtönzsúfoltság is olyan, számos európai államot érintő probléma, amely több pilot judgment eljárást tett szükségessé az évek folyamán.

Az EJEE 3. cikkének értelmében *„senkit sem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.”* Szemben az univerzális emberi jogi katalógusokkal, a hivatkozott rendelkezés nem tartalmazza a „kegyetlen” kifejezést. Bár az egyezmény előkészítő anyagai (travaux préparatoires) nem adnak magyarázatot ezen hiányosságra vonatkozóan,[100] annak a szakirodalom nem is tulajdonít érdemi jelentőséget.[101] Ahogyan az például a magyar büntetés-végrehajtási intézetek zsúfoltságát tárgyaló EJEB-ítéletekből is kiolvasható, a bíróság maga sem tartja szükségesnek minden esetben elhatárolni egymástól a 3. cikk által explicit módon tilalmazott cselekményeket. Ekként egy további kategória, a „kegyetlen bánásmód” megkülönböztetése valóban nem bír kiemelkedő relevanciával.

Ezen eltérés mellett ugyanakkor hasonlóság az EJENY, a PPJNE és az EJEE között, hogy az utóbbi sem határozza meg a tilalmazott bánásmódokat, hanem csupán egy generális tilalmat fogalmaz meg. Mivel az egyes magatartások definiálására az ET keretében kidolgozott kínzás elleni egyezményben sem került sor, az Emberi Jogok Európai Bíróságára hárult e feladat elvégzése.

The Pilot-Judgment Procedure.
https://www.echr.coe.int/Documents/Pilot_judgment_procedure_ENG.pdf (2021. május 1.)

[99] Bővebben: GLAS, Lize R.: *The functioning of the pilot-judgment procedure of the European Court of Human Rights in practice,* Netherlands Quarterly of Human Rights, 2016/1., 41-70. oldal; SZEMESI Sándor: *Az emberi jogok európai őrének új fegyvere: a pilot judgment eljárás a strasbourgi bíróság gyakorlatában,* Jog, állam, politika, 2013/4., 47-63. oldal.

[100] Preparatory work on Article 3 of the European Convention of Human Rights.
https://www.echr.coe.int/LibraryDocs/Travaux/ECHRTravaux-ART3-DH(56)5-EN1674940.pdf (2021. május 1.)

[101] Lásd bővebben: JUHÁSZ (2016a) *i.m.* 26-29. oldal.

Az EJEB e feladatnak az *Írország kontra Egyesült Királyság ügyben* tett eleget,[102] melynek egyik kérdése az volt, hogy a terrorizmussal gyanúsított személyekkel szemben alkalmazott, úgynevezett „öt technika" kínzásnak minősül-e: ennek során a fogvatartottak fejére zsákot húztak és állandó zajban, alvás-, étel- és italmegvonás mellett órákon keresztül a fal mellett kellett állniuk. Az ítélet 167. pontja alapján az embertelen bánásmód, ha testi sérülést nem is, azonban intenzív fizikai és lelki szenvedést okoz, illetve akut elmezavart is eredményezhet. A megalázó bánásmód félelmet, szorongást és kisebbrendűségi érzést vált ki, továbbá alkalmas arra, hogy lealacsonyítson és megtörje a fizikai vagy morális ellenállást. Az EJEB szerint a gyanúsítottakkal szemben alkalmazott módszerek kimerítették mind az embertelen, mind a megalázó bánásmód fogalmát, azonban az „öt technika" nem minősült kínzásnak. Ennek meghatározása során az EJEB utalt az ENSZ Közgyűlésének 3452 (XXX) számú határozatában írtakra, miszerint a kínzás szándékosan és kitervelten kegyetlen, embertelen és megalázó bánásmód, amely igen súlyos és komoly szenvedéshez vezet. Az „öt technika" az okozott szenvedésnek ezt a szintjét nem érte el.[103]

Ezen a rendkívül szigorú megközelítésen változtatott az EJEB a *Selmouni kontra Franciaország ügyben*, deklarálva – tekintettel az EJEE élő eszköz jellegére –, hogy a korábban csupán embertelen vagy megalázó bánásmódnak minősített cselekmények a jövőben más elbírálás alá eshetnek. A UNCAT definíciójára utalva az EJEB kifejtette, hogy a kínzás megállapíthatóságához már a súlyos fájdalom és szenvedés kiváltása is elegendő, amennyiben az célzattal párosul.[104]

---

[102] Megjegyzendő, hogy az Emberi Jogok Európai Bizottsága már korábban, az úgynevezett *Görög-ügyben* a szenvedés és a fájdalom intenzitása, valamint a célzat alapján határolta el a kínzást az embertelen és a megalázó bánásmódtól. *Dánia kontra Görögország, Norvégia kontra Görögország, Svédország kontra Görögország, Hollandia kontra Görögország,* ECHR, 1969. november 5-i határozat, ügyszámok: 3321/67, 3322/67, 3323/67 és 3344/67.

JUHÁSZ (2016a) *i.m.* 40-42. oldal.

[103] *Írország kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, 1978. január 18-i ítélet, ügyszám: 5310/71, 167-168. pont.

[104] *Selmouni kontra Franciaország,* ECtHR, 1999. július 28-i ítélet, ügyszám: 25803/94, 98-105. pont.

További, a fogalmi elhatároláshoz kapcsolódó ügyekről lásd: RODLEY, Nigel S.: *The definition(s) of torture in international law,* Current Legal Problems, 2002/1., 467-493. oldal; SILINYTE, Evelina: *The application of the definition of torture: nowadays and perspectives in the practice of the European Court of Human Rights,* Contemporary Readings in Law and Social Justice, 2013/2., 244-254. oldal.

Az EJEB nemcsak a fogalmi elhatárolást végezte el, hanem általános elveket is kidolgozott arra vonatkozóan, hogy a fogvatartással okozott szenvedés, fájdalom mely esetekben éri el az EJEE 3. cikke által tilalmazott bánásmódok szintjét. Jelen fejezetben kizárólag azokat az iránymutatásokat ismertetem, amelyek valamennyi, a személyi szabadság elvonásával járó büntetésre alkalmazhatóak. Az olyan speciális elvárásokat, mint például az élettér nagysága vagy a fogvatartottak egészségügyi ellátása, melyek eltérőek lehetnek a szabadságvesztés, az elzárás és a kényszergyógykezelés esetén, az értekezés vonatkozó alfejezeteiben mutatom be.

Már az *Írország kontra Egyesült Királyság*, illetve a *Soering kontra Egyesült Királyság* ügyekben elvi éllel rögzítette azt a strasbourgi bíróság, hogy az EJEE 3. cikkében írt tilalom abszolút jelleggel bír, annak felfüggesztésére – szem előtt tartva az EJEE 15. cikkét is – még az állam létét fenyegető szükséghelyzet esetén sem kerülhet sor.[105] Ez az abszolút jelleg fejeződik ki abban is, hogy az áldozat által elkövetett (bűn)cselekmény, az áldozat magatartása sem szolgálhat alapul a tilalom megszegésére.[106] A konkrét eset összes körülményeinek értékelése alapján dönthető el, hogy a nem megfelelő bánásmód elérte-e azt a minimális súlyossági szintet, melynek folytán már az EJEE 3. cikkének hatálya alá tartozik.[107] A személyi szabadság elvonása esetén ez azt jelenti, hogy az okozott szenvedésnek, illetve fájdalomnak meg kell haladnia a fogvatartással szükségszerűen együtt járó szenvedést és megaláztatást. Ezért a részes államoknak a fogvatartási körülmények kialakítása során szem előtt kell tartaniuk a fogvatartottak emberi méltóságát, illetve – természetesen a szabadságelvonás végrehajtásából fakadó korlátozásokra tekintettel – biztosítaniuk kell a fogvatartottak egészségét és jólétét.[108] A

---

[105] *Írország kontra Egyesült Királyság,* 163. pont; *Soering kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 1989. július 7-i ítélet, ügyszám: 14038/88, 88. pont.

[106] *Chahal kontra Egyesült Királyság,* 79. pont.

[107] *Írország kontra Egyesült Királyság,* 162. pont; *Tekin kontra Törökország,* ECtHR, 1998. június 9-i ítélet, ügyszám: 22496/93, 52. pont.

[108] *Tyrer kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 1978. április 25-i ítélet, ügyszám: 5856/72, 30. pont; *Kudla kontra Lengyelország,* ECtHR, 2000. október 26-i ítélet, ügyszám: 30210/96, 92. pont; *Valasinas kontra Litvánia,* ECtHR, 2001. július 24-i ítélet, ügyszám: 44558/98, 102. pont, *Labzov kontra Oroszország,*

fogvatartási körülmények értékelése során a körülmények által kifejtett kumulatív hatást szükséges vizsgálni.[109] Mindemellett figyelembe kell venni a nem megfelelő körülmények között töltött fogvatartás időtartamát is.[110]

Az EJEE 3. cikkével összefüggő kérelmek elbírálása folyamán az EJEB nem kizárólag a saját ítélkezési gyakorlatában már kikristályosodott elvi tételeket veszi alapul. Eljárásában akár a tényállás megállapítása, akár az érdemi döntés indokainak kialakítása során hangsúlyos szereppel bír az ugyancsak az ET keretében működő kínzás elleni bizottság tevékenysége is.

Egyezmény a kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről

Az 1987. november 26-án, Strasbourgban kelt, a kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről szóló egyezmény (továbbiakban: ET kínzás elleni egyezménye) 1989. február 1-jei hatályba lépésével létrehozta az Európa Tanács Kínzás Elleni Bizottságát (European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, továbbiakban: CPT). A bizottság feladata az egyezmény értelmében, hogy *„látogatások révén megvizsgálja a szabadságuktól megfosztott személyekkel való bánásmódot, hogy erősítse védelmüket, ha szükséges, a kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód ellen.”*[111] Ez a védelem nem kizárólag a büntetés-végrehajtási intézetekben vagy rendőrségi fogdákban, hanem kórházak pszichiátriai osztályán vagy menekülttáborokban elhelyezett személyekre is kiterjed. Az egyezmény 2. cikke alapján ugyanis a CPT bármely olyan helyszínt megvizsgálhat, ahol *„szabadságuktól a közhatalom által megfosztott személyek vannak.”*

ECtHR, 2005. június 16-i ítélet, ügyszám: 62208/00, 42. pont; *Popov kontra Oroszország,* ECtHR, 2006. július 13-i ítélet, ügyszám: 26853/04, 208. pont.

[109] *Dougoz kontra Görögország,* ECtHR, 2001. március 6-i ítélet, ügyszám: 40907/98, 46. pont.

[110] *Kalashnikov kontra Oroszország,* ECtHR, 2002. július 15-i ítélet, ügyszám: 47095/99, 102. pont; *Kehayov kontra Bulgária,* ECtHR, 2005. január 18-i ítélet, ügyszám: 41035/98, 64. pont; *Alver kontra Észtország,* ECtHR, 2005. november 8-i ítélet, ügyszám: 64812/01, 50. pont.

[111] ET kínzás elleni egyezménye, 1. cikk.

A CPT tehát ugyanolyan látogatási mechanizmusként működik,[112] mint az előző alfejezetben már bemutatott, az OPCAT által létrehozott Megelőzési Albizottság. Ez a duplikáció lehetővé teszi a két bizottság számára, hogy az európai államok fogvatartási helyszíneire vonatkozó információkat egymással megosszák, látogatásaikat célzottan szervezzék meg, illetve javaslataik megvalósítását is hatékonyabban ellenőrizhetik.[113] A lehetőség nem pusztán elviekben adott, hanem a bizottságok ténylegesen is kihasználják azt: képviselőik között számos találkozó, ülés megtartására került már sor a közelmúltban.[114]

A CPT az ET kínzás elleni egyezménye részes államaival egyező számú,[115] azaz 47 tagból áll. Látogatásai lehetnek időszakonként (általában négy- vagy ötévente) ismétlődőek vagy pedig ad hoc jellegűek, amennyiben azokat a körülmények szükségessé teszik.[116] A feltárt tényekről, észrevételekről, valamint a bizottság javaslatairól a látogatással érintett ország számára bizalmas jelentés készül. Ezen túlmenően a CPT minden évben a tevékenységeit ismertető általános jelentést terjeszt az ET Miniszteri Bizottsága elé, amelyet átadnak a Parlamenti Közgyűlésnek, illetve az egyezmény olyan részes államának, amely nem tagja az ET-nek. Az általános jelentést ezzel egyidejűleg nyilvánosságra is hozzák.[117]

---

[112] Megjegyzendő, hogy az Európa Tanács emberi jogi biztosa is jogosult országlátogatásokat lefolytatni, de szemben a CPT-vel, nincsen speciális hatásköre kizárólag egyes emberi jogok vizsgálatára. DE BECO, Gauthier: *The Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (the OPCAT) in Europe: duplication or reinforcement,* Maastricht Journal of European and Comparative Law, 2011/3., 262. oldal.

[113] Bővebben: DE BECO [2011] *i.m.* 257-274. oldal.

[114] Lásd például: *United Nations and Council of Europe torture prevention bodies work on more effective concerted action.*
https://www.coe.int/en/web/cpt/-/united-nations-and-council-of-europe-torture-prevention-bodies-work-on-more-effective-concerted-action (2021. május 1.)

[115] ET kínzás elleni egyezménye, 4. cikk (1) bekezdés.

[116] Magyarországon a CPT ezidáig 10 látogatást tett, ebből 6 periodikus, 4 pedig ad hoc látogatás volt. The CPT and Hungary.
https://www.coe.int/en/web/cpt/hungary (2021. május 1.)

[117] ET kínzás elleni egyezménye, 7. és 12. cikk.

Amennyiben egy szerződő fél megtagadja a rá vonatkozó jelentésben foglalt javaslatok implementálását, a kínzás elleni egyezmény 10. cikke értelmében a bizottságnak lehetősége nyílik „public statement", azaz nyilvános nyilatkozat közzétételére.[118] Ennek ultima ratio jellegét jól mutatja, hogy eddig összesen kilenc nyilvános nyilatkozat kibocsátására került sor, a következő megoszlásban: egy Görögországgal, egy Bulgáriával, egy Belgiummal, kettő Törökországgal és négy Oroszországgal szemben.[119] A nyilvános nyilatkozatok alacsony száma mindazonáltal alátámasztja, hogy a bizottság nem elsősorban elítélni, szankcionálni kívánja a tagállamokat, hanem megfelelő együttműködés keretében törekszik a szabadságuktól megfosztott személyek védelmének javítására.[120]

Noha a CPT jelentéseihez, nyilvános nyilatkozataihoz nem fűződik olyan kötelező erő, mint az EJEB döntéseihez, érvényesülésük közvetve és korlátozottan mégis biztosított. Ahogyan arra már utaltam és a későbbiekben is látható lesz, az EJEB gyakorta felhasználja a CPT országjelentéseit annak feltárására, milyen körülmények jellemzik a bepanaszolt állam büntetés-végrehajtási intézeteit, de akár a CPT minimumszabályait is figyelembe veheti érdemi határozatainak meghozatala során. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a CPT dokumentumainak kizárólagos szerepe van abban, milyen döntést hoz az EJEB. Míg a CPT zömében általános jellegű iránymutatásokat fogalmaz meg a tilalmazott bánásmódok megelőzése érdekében, addig az EJEB a konkrét ügy konkrét körülményei alapján határoz arról, sérelmet szenvedett-e az adott kérelmező az EJEE 3. cikkével összefüggésben.[121] A két intézmény eltérő funkciója ugyan a kínzás és az

---

[118] Ez elsősorban azért tekinthető szankciónak, mert az országjelentések bizalmas jellegűnek minősülnek. Az egyezmény 11. cikkének (2) bekezdése ugyanakkor lehetővé teszi a jelentés és az arra adott tagállami magyarázatok közzétételét, amennyiben azt a látogatással érintett tagállam kéri. Ezidáig a legtöbb tagállam hozzájárult ezeknek a dokumentumoknak a közzétételéhez.

https://www.coe.int/en/web/cpt/about-the-cpt (2021. május 1.)

[119] Public statements.

https://www.coe.int/en/web/cpt/public-statements (2021. május 1.)

[120] ET kínzás elleni egyezménye, 3. cikk.

RUZSONYI Péter: *Konvenció,* Börtönügyi Szemle, 1993/4., 92. oldal.

[121] Lásd: *Trepashkin kontra Oroszország,* ECtHR, 2007. július 19-i ítélet, ügyszám: 36898/03, 92. pont; *Mursic kontra Horvátország,* ECtHR, 2016. október 20-i ítélet, ügyszám: 7334/13, 112. pont.

embertelen, megalázó bánásmód tilalmának eltérő szempontú értékelésével jár, azonban gyümölcsöző együttműködésük révén mind a nem megfelelő bánásmódok megelőzése, mind a már megtörtént jogsértések szankcionálása biztosított.

A kínzás tilalmának érvényesülése az Európai Unióban

A következőkben röviden utalni kívánok az Európai Uniónak (továbbiakban: EU) a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmával összefüggő szerepvállalására. Bár az EU által e téren kifejtett tevékenység marginálisnak tűnhet, az európai bűnügyi együttműködés kialakulása, annak fokozatos kiterjesztése azzal a következménnyel járt, illetve jár, hogy a nemzetközi jog ezen sajátos entitása a kínzás tilalmának érvényesítése tekintetében is egyre inkább megkerülhetetlenné válik.

Az Európai Gazdasági Közösséget és az Európai Atomenergia Közösséget létrehozó Római Szerződések nem tartalmaztak rendelkezéseket az emberi jogok védelmére vonatkozóan, hiszen eredendően céljuk a tagállamok közötti gazdasági együttműködés megteremtése volt. Noha az Európai Bíróság (továbbiakban: EUB vagy ECJ) ítélkezési gyakorlata révén nagy mértékben hozzájárult az alapvető jogok fejlődéséhez és tiszteletben tartásához,[122] mégis ebben a fejlődési folyamatban a legfontosabb változást a Lisszaboni Szerződés hozta. Utóbbi a 2000. december 7-én kihirdetett Alapjogi Chartát (továbbiakban: Charta) az alapszerződésekkel azonos jogi kötőerővel ruházta fel.[123] A Charta 4. cikke úgy rendelkezik, hogy *„senkit sem lehet kínzásnak, embertelen vagy megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni."* Az Európai Unióról szóló Szerződés 6. cikke alapján az alapvető jogok, így a kínzás tilalma is, az uniós jogrend részét képezik, mint annak általános elvei.

---

[122] Például az 1969-es *Stauder-ügyben* már rögzíti, hogy az emberi jogok az EUB által védelemben részesített alapvető elvek részét képezik. *Erich Stauder kontra Stadt Ulm - Sozialamt*, ECJ, 1969. november 12-i ítélet, ügyszám: C-29/69.

Bővebben: LANDAU, Eve Chava: *A new regime of human rights in the EU,* European Journal of Law Reform, 2008/4., 557-559. oldal.

[123] Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló Szerződés és az Európai Közösséget létrehozó Szerződés módosításáról, C 306/1, 1. cikk 8. pont.

Az Európai Unió a kínzás tilalmát saját tagállamaival szemben kizárólag a Charta keretei között érvényesítheti. A tagállamok ugyanis csak annyiban címzettjei a Charta rendelkezéseinek, amennyiben az uniós jogot hajtják végre. A tagállamok *„ennek megfelelően saját hatáskörükben és a Szerződésekben az Unióra ruházott hatáskörök korlátain belül tiszteletben tartják az ebben a Chartában foglalt jogokat és betartják az abban foglalt elveket, valamint előmozdítják azok alkalmazását."*[124] Az Alapjogi Charta alkalmazási körét illetően az EUB állandósultnak tekinthető ítélkezési gyakorlata, miszerint ha valamely jogi tényállás nem tartozik az uniós jog alkalmazási körébe, az EUB annak elbírálására nem rendelkezik hatáskörrel. A Charta esetlegesen hivatkozott rendelkezései önmagukban nem alapozhatják meg e hatáskört.[125]

Az őrizetre vonatkozó uniós büntető igazságszolgáltatási jogszabályok alkalmazásáról szóló Zöld Könyvében az Európai Bizottság maga is elismeri, hogy a börtönkörülmények és a büntetés-végrehajtás kérdése a tagállamok hatáskörébe tartozik. Ebből következően a tagállamok „közvetlenül" nem címzettjei a Charta 4. cikkének a büntetés-végrehajtás területén. Azért tartom szükségesnek a közvetlenül szó használatát, mivel az említett Zöld Könyvben az Európai Bizottság utal arra is, hogy a börtönkörülmények befolyásolhatják a bűnügyi együttműködés alapját képező kölcsönös elismerés elvének zavartalan működését, ezáltal pedig a kölcsönös elismerés elvén alapuló eszközök alkalmazását.[126] Ilyenek például az európai elfogatóparancs,[127] a fogvatartottak átszállítása,[128] a próbaidő

---

[124] Az Európai Unió Alapjogi Chartája, C 326/391, 51. cikk (1) bekezdés.

[125] *José Manuel Ortiz Mesonero kontra UTE Luz Madrid Centro,* ECJ, 2019. szeptember 18-i ítélet, ügyszám: C-366/18, 50. pont; *Åklagaren kontra Hans Åkerberg Fransson,* ECJ, 2013. február 26-i ítélet, ügyszám: C-617/10, 22. pont.

[126] A kölcsönös bizalom megerősítése a jog érvényesülésén alapuló európai térségben – Zöld könyv az őrizetre vonatkozó uniós büntető igazságszolgáltatási jogszabályok alkalmazásáról, Európai Bizottság, COM/2011/0327 végleges.

[127] A Tanács 2002/584/IB kerethatározata az európai elfogatóparancsról és a tagállamok közötti átadási eljárásokról, L 190/1.

[128] A Tanács 2008/909/IB kerethatározata a kölcsönös elismerés elvének büntetőügyekben hozott, szabadságvesztés büntetéseket kiszabó vagy szabadságelvonással járó intézkedéseket alkalmazó ítéleteknek az Európai Unióban való végrehajtása céljából történő alkalmazásáról, L 327/27, 15. cikk.

és az alternatív szankciók kölcsönös elismerése,[129] vagy az igazságügyi felügyeletet elrendelő európai határozat.[130]

Az Európai Parlament a bűnügyi együttműködés ezen eszközeire, valamint a fogvatartottakkal szembeni bánásmódra vonatkozó univerzális és regionális dokumentumokra tekintettel 2017. október 5. napján határozatot hozott a büntetés-végrehajtási rendszerek és körülmények tárgyában.[131] A határozat felhívja a tagállamok figyelmét a különböző nemzetközi dokumentumokból fakadó elvárások megtartására, a büntetés-végrehajtás problémáinak – például a túlzsúfoltság vagy a radikalizáció – kezelését célzó megoldásokra. Mindemellett az Európai Parlament – tiszteletben tartva a hatáskörátruházás elvét – felvázolta a fogvatartásra vonatkozó közös uniós standardok, illetve egy Európai Börtöncharta elfogadásának jövőbeli lehetőségét is.[132] Ezek megvalósulására csekély esélyt látok, mivel a közös uniós standardokra vonatkozó elképzelés már az Európai Parlament 2011-es határozatában is szerepelt,[133] előrelépés azonban ennek tárgyában nem történt. A minimumszabályok kidolgozását „szükségtelenné" teszi az is, hogy az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága számos kapcsolódó ajánlást adott már ki, többek között az Európai Parlament által is hivatkozott, az Európai Börtönszabályokról szóló Rec (2006) 2. számú ajánlást (továbbiakban: Európai Börtönszabályok).

Jelenleg tehát nincsenek olyan, a fogvatartottakkal való bánásmódra vonatkozó és kötelező erővel rendelkező uniós standardok, melyek megtartása számon kérhető lenne a

---

[129] A Tanács 2008/947/IB kerethatározata a kölcsönös elismerés elvének az ítéletekre és próbaidőt megállapító határozatokra való, a próbaidő alatti magatartási szabályok és alternatív szankciók felügyelete céljából történő alkalmazásáról, L 337/102.

[130] A Tanács 2009/829/IB kerethatározata a kölcsönös elismerés elvének az Európai Unió tagállamai közötti, az előzetes letartóztatás alternatívájaként felügyeleti intézkedéseket elrendelő határozatokra történő alkalmazásáról, L 294/20.

[131] Ezt megelőzően 1996. január 18. napján, 1998. december 17. napján és 2011. december 15. napján hozott határozatot az Európai Parlament az uniós börtönkörülményeket illetően.
European Parliament resolution of 5 October 2017 on prison systems and conditions, C 346/94, Preambulum.

[132] European Parliament resolution of 5 October 2017 on prison systems and conditions, 57., 59. pont.

[133] European Parliament resolution of 15 December 2011 on detention conditions in the EU, 4. pont.

tagállamokon. Ezek hiányában csupán közvetve, a bűnügyi együttműködés keretében elfogadott eszközökkel összefüggésben kerülhet az Európai Bíróság fókuszába a tagállamok büntetés-végrehajtási rendszere. Az EUB előtt a Charta 4. cikke és a fogvatartottakkal való bánásmód kérdése ezidáig kizárólag az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó előzetes döntéshozatali eljárásokban merült fel.[134] Az *Aranyosi és Caldararu egyesített ügyekben,*[135] majd az *ML kontra Generalstaatsanwaltschaft Bremen*[136] és a *Dumitru-Tudor Dorobantu kontra Generalstaatsanwaltschaft Hamburg ügyekben*[137] meghozott határozatok egy újabb érvvel szolgáltak arra vonatkozóan, miért szükséges biztosítani a magyarországi büntetés-végrehajtási intézetekben a jogszabályban előírt elhelyezési körülményeket. Az átadási eljárás megszüntetéséhez vezethet ugyanis, ha a kibocsátó tagállam büntetés-végrehajtási rendszerének általánossá vált vagy rendszerszerű zavara állapítható meg, ebből kifolyólag pedig vélelmezhető, hogy az átadással érintett személy a fogvatartási körülmények miatt a Charta 4. cikkébe ütköző bánásmód veszélyének lenne kitéve.[138] Éppen ezért az európai bűnügyi együttműködés alapját képező kölcsönös bizalom elvének maradéktalan érvényülése is megkívánja a hazai büntetés-végrehajtási rendszernek a kínzás tilalmával összhangban álló működését.

---

[134] Nem véletlen, hogy az Európai Parlament egy 2021. január 20. napján elfogadott határozatában az európai elfogatóparancs implementálása érdekében – más mellett – a börtönkörülmények javításának szükségességére hívta fel a tagállamok figyelmét.

[135] *Aranyosi Pál és Robert Caldararu kontra Generalstaatsanwaltschaft Bremen,* ECJ, 2016. április 5-i ítélet, ügyszámok: C-404/15 és C-659/15.

[136] *ML kontra Generalstaatsanwaltschaft Bremen*, ECJ, 2018. július 25-i ítélet, ügyszám: C-220/18.

Lásd még: KOÓSNÉ MOHÁCSI Barbara: *A személyi szabadsághoz való jog érvényesülésének egyes aspektusai az európai elfogatóparancs végrehajtása során,* Miskolci Jogi Szemle, 2019/2. különszám 2. kötet, 75-76. oldal.

[137] *Dumitru-Tudor Dorobantu kontra Generalstaatsanwaltschaft Hamburg,* ECJ, 2019. október 15-i ítélet, ügyszám: C-128/18.

[138] *Aranyosi Pál és Robert Caldararu kontra Generalstaatsanwaltschaft Bremen,* 104. pont.

Bővebben: BÁRD Petra: *Az Aranyosi- és Caldararu-ítélet,* Fundamentum, 2016/2-4., 103-105. oldal; BOVEND'EERDT, Koen: *The joined cases Aranyosi and Caldararu: A new limit to the mutual trust presumption in the area of freedom, security and justice?*, Utrecht Journal of International and European Law, 2016/83., 112-121. oldal.

Csupán utalni kívánok arra, hogy a kínzás tilalmának érvényesítése az EU harmadik országokkal fennálló kapcsolataiban is megjelenik. Ezzel összefüggésben a legfontosabb uniós jogi aktus az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/125. számú rendelete az egyes, a halálbüntetés, a kínzás vagy más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés során alkalmazható áruk kereskedelméről.

A kínzás tilalmát felügyelő európai mechanizmusok egy komplex rendszert alkotnak. A CPT országlátogatásai révén biztosított a tilalmazott bánásmódok megelőzése, a prevenció; a már elkövetett jogsértések szankcionálása az EJEB-re hárul, míg a kötelező erejű bírósági ítéletek végrehajtását az ET Miniszteri Bizottsága ellenőrzi.[139] Mindezeket kiegészíti az Európai Unió, amely az uniós tagságból fakadó speciális kötelezettségek megtartására ügyel. Noha az értekezésemben több olyan ügyet ismertetek, amelyekben az érintett állam nem kívánt, vagy például gazdasági teherbíró képességére figyelemmel nem tudott eleget tenni a fogvatartottakkal való bánásmód követelményeinek, mégis megállapítható, hogy jelenleg az európai rendszer képes a leghatékonyabban biztosítani az emberi jogok védelmét.

I.2.2.2. Kitekintés más kontinensek jogvédelmi rendszereire

Az amerikai kontinensen az Amerikai Államok Szervezete (Organization of American States, továbbiakban: OAS) biztosít keretet a régió emberi jogi tárgyú egyezményeinek, ajánlásainak a kidolgozására. A szervezet által San Joséba összehívott konferencián,[140] 1969. november 22. napján fogadták el az Emberi Jogok Amerikai Egyezményét (továbbiakban: EJAE).[141] Hasonlóan az EJEE-hez, az EJAE 5. cikkének (2) bekezdése is kimondja, hogy *„senkit sem lehet kínzásnak vagy kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni."* Miközben az EJEE szövege csupán ezt az általános jellegű tilalmat rögzíti, értelmezését, annak fogvatartottakra történő

---

[139] Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága börtönügyi tárgyú ajánlásait az érintett szankciókra vonatkozó alfejezetekben ismertetem.

[140] OAS Introduction.
https://www.oas.org/en/iachr/mandate/Basics/introduction-basic-documents.pdf (2021. május 1.)

[141] American Convention on Human Rights – Signatories and Ratifications.
https://www.cidh.oas.org/basicos/english/Basic4.Amer.Conv.Ratif.htm (2021. május 1.)

alkalmazását az EJEB-re hagyva, addig az EJAE 5. cikke az emberséges bánásmódhoz való jog körében számos, speciálisan a fogvatartottakat megillető jogosultságot tartalmaz. Az 5. cikk (2) bekezdésének második mondata értelmében *„a szabadságuktól megfosztott személyekkel szemben emberi méltóságuk tiszteletben tartásával kell eljárni."* Ugyanezen cikk (6) bekezdése rámutat arra, hogy a személyi szabadság elvonásával járó büntetések lényegi célja az elítéltek társadalomba való visszailleszkedésének elősegítése.

Az emberi jogok védelmére az EJAE alapján két szerv hivatott: az Emberi Jogok Amerikaközi Bizottsága (továbbiakban: EJABiz.), valamint az Emberi Jogok Amerikaközi Bírósága. Az EJABiz. ajánlásokat tehet a tagállamok felé, illetve legfontosabb funkciója – különösen az EJAE azon részes államaival szemben, melyek az EJAB joghatóságát nem fogadták el – az egyéni panaszok elbírálása.[142] A bizottság eljárásának súlyos hiányossága, hogy döntéseihez nem fűződik kötelező erő.

Az emberi jogi jogvédelmi rendszer másik szereplője az EJAB, amely – szemben a bizottsággal – kötelező erejű döntéseket hozhat. Erre azonban csak akkor van lehetősége, amennyiben az EJAE-hez csatlakozott részes állam az egyezmény 62. cikkére tekintettel elfogadja az EJAB joghatóságát valamennyi, az EJAE értelmezéséhez és alkalmazásához kapcsolódó ügyben. Az egyezmény 20 részes állama fogadta el az EJAB joghatóságát.[143] A 7 bíróból álló EJAB mechanizmusa hasonlít az EJEB eredeti eljárásrendjéhez: kizárólag a részes államok és az EJABiz. fordulhat a bírósághoz valamely emberi jogi jogsértés tárgyában.[144] Míg az európai testület eljárásrendjét 1998-ban megreformálták, az amerikai kontinensen jelenleg is ennek megfelelően működik az EJAB, elzárva a magánszemélyeket a bírósághoz fordulás lehetőségétől.

---

[142] Az EJAE 45. cikke alapján a részes államok elfogadhatják az EJABiz. államközi panaszok elbírálására vonatkozó hatáskörét is, de a bizottság ezen funkciója kevéssé bír relevanciával. Az EJAE 25 részes államából mindössze 10 tett ilyen elismerő nyilatkozatot, és államközi panasz benyújtására ezidáig még nem került sor.
https://www.cidh.oas.org/basicos/english/Basic4.Amer.Conv.Ratif.htm (2021. május 1.)

[143] Inter-American Court of Human Rights, Annual Report 2020., 16. oldal.
https://www.corteidh.or.cr/docs/informe2020/ingles.pdf (2021. május 1.)

[144] EJAE 61. cikk.

Az amerikai jogvédelmi rendszer részét képezi az 1985-ben megalkotott, a kínzás megelőzéséről és büntetéséről szóló amerikaközi egyezmény is.[145] Ez az egyezmény nem hozott létre a CPT-hez hasonló regionális kínzás elleni bizottságot, hanem pusztán az EJAE 5. cikkével összefüggő részletszabályokat tartalmaz.

Az afrikai kontinensen 1981. június 1. napján fogadták el az Ember és Népek Jogainak Afrikai Chartáját. A charta az 5. cikkében rögzíti az emberi méltóság tiszteletben tartásához való jogot, egyidejűleg tilalmazza a kizsákmányolás és a megalázás minden formáját, különösen a rabszolgaságot, a rabszolga-kereskedelmet, a kínzást, valamint a kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetést és bánásmódot.[146] A charta által létrehozott Ember és Népek Jogainak Afrikai Bizottsága mind az államközi panaszok, mind az egyéni panaszok vizsgálatára hatáskörrel rendelkezik, azonban ugyanazon problémával küzd, mint számos más emberi jogi bizottság: a részes államok gyakorta megkérdőjelezik döntéseinek kötelező erejét.[147] Ennek kiküszöbölésére jött létre az Ember és Népek Jogainak Afrikai Bírósága, mellyel párhuzamosan az Afrikai Unió keretein belül elfogadták az Afrikai Unió Bíróságának felállításáról szóló kiegészítő jegyzőkönyvet is. A két bíróság egyesítése érdekében 2008. július 1. napján született újabb kiegészítő jegyzőkönyv, amely azonban csak a közelmúltban, 2019. február 4. napján lépett hatályba a megfelelő számú ratifikációt követően.[148]

---

[145] Inter-American Convention to Prevent and Punish Torture, General information. http://www.oas.org/juridico/english/sigs/a-51.html (2021. május 1.)

[146] Az afrikai államok több nyilatkozatot is elfogadtak a büntetés-végrehajtási rendszer működését illetően: Kampala Declaration on Prison Conditions in Africa (1996), Kampala Declaration on Health in Prisons in Africa (1999), Arusha Declaration on Good Prison Practice (1999), Ouagadougou Declaration on Accelerating Prison and Penal Reform in Africa (2002).

[147] AYENI, Victor Oluwasina: *The African human rights architecture: Reflections on the instruments and mechanisms within the African human rights system,* Beijing Law Review, 2019/2., 309-310. oldal.

[148] Protocol on the statute of the African Court of Justice and Human Rights. https://au.int/sites/default/files/treaties/36396-treaty-0035_-_protocol_on_the_statute_of_the_african_court_of_justice_and_human_rights_e.pdf (2021. május 1.)

Az Emberi Jogok Arab Chartáját 2004-ben fogadták el és az 2008. március 15. napján lépett hatályba.[149] A charta 8. cikke nem pusztán a kínzás tilalmát rögzíti, hanem a részes államok arra vonatkozó kötelezettségét is, hogy a területükön tartózkodó valamennyi személyt megvédik a nem megfelelő bánásmódtól, illetve kellően hatékony intézkedéseket tesznek a tilalmazott bánásmódok megelőzése érdekében. A kínzási cselekmények áldozatai kompenzációra és rehabilitációra jogosultak. Megemlítendő még, hogy a 20. cikk 1. pontja előírja, miszerint a szabadságelvonással járó büntetések hatálya alatt álló elítéltekkel emberségesen kell bánni. A charta által felállított bizottság tevékenységének korlátozott voltát jól mutatja, hogy kizárólag a részes államok által előterjesztett jelentéseket vizsgálhatja, hozzá sem államközi, sem egyéni panasz nem nyújtható be.[150] Utóbbi hiányosságot az Emberi Jogok Arab Bíróságának létrejötte sem pótolta, mivel statútumának 19. cikke értelmében kizárólag a részes államok kezdeményezhetik eljárását, az emberi jogi jogsértések közvetlen áldozatai nem.[151]

A Dél-Kelet Ázsiai Nemzetek Szövetsége által 2012. november 18. napján elfogadott Emberi Jogok Nyilatkozatának 14. pontja tartalmazza a kínzás és a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés tilalmát. A bírói szervet nélkülöző regionális emberi jogi rendszer működésképtelenségét számos, a tagállamok területén elkövetett jogsértés bizonyítja.[152]

---

[149] Az 1994. szeptember 15. napján Kairóban ugyanezzel az elnevezéssel elfogadott dokumentum nem lépett hatályba. MAGLIVERAS, Konstantinos D.: *Completing the institutional mechanism of the Arab human rights system: The Arab Court of Human Rights,* International Human Rights Law Review, 2017/6., 31. oldal.

[150] Emberi Jogok Arab Chartája, 48. cikk.

[151] A bíróságról bővebben: MAGLIVERAS [2017] *i.m.* 43-51. oldal.

[152] Példaként hozhatók fel a thaiföldi vagy a mianmari katonai junták által elkövetett emberi jogi jogsértések.
BUI, Hien: *The ASEAN human rights system: A critical analysis,* Asian Journal of Comparative Law, 2016/1., 111-140. oldal.

I.3. A kínzás tilalmának nemzeti kontrollrendszere

Az Egyesült Nemzetek Szervezete, valamint az Európa Tanács tagállamaként hazánkban az előző fejezetben bemutatott, kétszer kétszintű nemzetközi kontrollrendszer őrködik a büntetés-végrehajtás törvényes működése felett: az ENSZ és az ET általános emberi jogi, illetve „szak" emberi jogi, azaz a kínzás tilalmát érvényesítő jogvédelmi mechanizmusai.[153] Ezek hatékony működése, ajánlásaik, határozataik érvényesülése azonban elképzelhetetlen az államon belüli kontrollrendszer nélkül. Az alábbiakban ez utóbbi kontrollrendszer kialakítására vonatkozó nemzetközi javaslatokat kívánom ismertetni, majd részletesen tárgyalom azokat a hazai intézményeket, melyek a fogvatartottakkal való bánásmód törvényességét vigyázzák.

I.3.1. A nemzetközi szervezetek ajánlásai a nemzeti kontrollrendszer tárgyában

Mind az ENSZ, mind az ET dokumentumaiban találhatunk arra vonatkozó ajánlásokat, milyen módon szükséges biztosítani a büntetés-végrehajtási rendszer nemzeti kontrollját. Tekintettel az egyes államok büntetés-végrehajtási rendszereinek és az azokat övező garanciális mechanizmusoknak a különbözőségeire, ezek az ajánlások leginkább általános jellegű iránymutatásokat fogalmaznak meg.

I.3.1.1. Az Egyesült Nemzetek Szervezete ajánlásai

A Fogvatartottakkal való bánásmódra vonatkozó Standard Minimumszabályok 1955-ben elfogadott változata, még pusztán azt tartalmazta, hogy a bv. intézetek rendszeres vizsgálatát megfelelő szakmai tudással és tapasztalattal rendelkező személyeknek kell végezniük, akiket egy arra kompetens hatóság nevez ki. A vizsgálat során ezeknek a személyeknek kell meggyőződniük arról, hogy az adott intézet a vonatkozó jogszabályoknak, illetve a büntetés végrehajtása céljának szem előtt tartásával működik. A fogvatartottakat megilleti az a jogosultság, hogy kérelmükkel, panaszukkal a

[153] HORVÁTH Tibor (szerk.): *Büntetés-végrehajtási jog,* Rejtjel Kiadó, Budapest, 2007., 303. oldal.

vizsgálatot lefolytató személyhez forduljanak.[154] Az 1988-ban megalkotott, „Alapelvek valamennyi bármely formában fogva tartott vagy bebörtönzött személy védelméről" elnevezésű közgyűlési határozat annyival egészítette ezt ki, hogy a vizsgálatot végző személyek kinevezésére jogosult hatóság nem lehet azonos azzal, amely a büntetés-végrehajtás igazgatásáért felel.[155]

A standard minimumszabályok 2015-ben elfogadott, felülvizsgált szövege, az ún. Nelson Mandela Szabályok (továbbiakban: Nelson Mandela Szabályok) részletesebb irányelveket rögzít a kontrollrendszer milyenségére vonatkozóan. Egy kétszintű rendszert tart kívánatosnak, melynek keretében a belső, adminisztratív ellenőrzést maga a büntetés-végrehajtási szervezet végzi, míg a külső ellenőrzés a büntetés-végrehajtástól független szervekre hárul, akár univerzális és regionális nemzetközi szervezeteket is magában foglalva. A vizsgálat célja megegyezik a korábbi dokumentumban írtakkal: a jogszabályoknak megfelelő működés és a fogvatartotti jogok tiszteletben tartásának ellenőrzése.[156]

A 84. szabály részletezi a vizsgálatot végző személyek jogosultságait. Hozzáférhetnek a fogvatartottakkal való bánásmódra vonatkozó bármely információhoz, maguk választhatják ki a meglátogatni kívánt bv. intézetet, ahol be nem jelentett látogatást is lefolytathatnak. Mind a fogvatartottakkal, mind a személyi állomány tagjaival privát és bizalmas körülmények között beszélhetnek. A látogatások alapján javaslatokat fogalmazhatnak meg a büntetés-végrehajtási szervezet, illetve más hatóságok felé egyaránt. A 85. szabály ezzel összefüggésben előírja a bv. szervezet számára, hogy a külső ellenőrzést végző szervek ajánlásaira köteles válaszolni. Ezen túlmenően azonban

---

[154] Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, Adopted by the First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, held at Geneva in 1955, and approved by the Economic and Social Council by its resolutions 663 C (XXIV) of 31 July 1957 and 2076 (LXII) of 13 May 1977, 36. pont (2) bekezdés, 55. pont.

[155] Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment, Adopted by General Assembly resolution 43/173 of 9 December 1988, 29. alapelv.

[156] United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules), Resolution adopted by the General Assembly on 17 December 2015, 83. szabály.

az ajánlások esetleges elutasítása, illetve a bv. szervezet által megtett intézkedések utánkövetése tárgyában rendelkezést nem találhatunk.[157]

I.3.1.2. Az Európa Tanács ajánlásai

Az ET Miniszteri Bizottságának R (87) 3. számú, az Európai Börtönszabályokról szóló ajánlása 4. pontjában az ENSZ 1955-ös minimumszabályaival szinte szó szerint egyezően rendelkezett a rendszeres vizsgálatok milyenségéről. Ez a dokumentum is alapelvként rögzítette, hogy a büntetések végrehajtása törvényességének ellenőrzését a bv. szervezetétől független mechanizmusok útján szükséges biztosítani. Ilyen mechanizmusként emelte ki a bírósági szervezetet, ugyanakkor arra alkalmasnak tartotta bármely más, megfelelő felhatalmazással rendelkező szerv eljárását is.[158]

Ahogyan az ENSZ minimumszabályainak felülvizsgálata is szükségessé vált az évek folyamán, úgy az Európa Tanács említett ajánlásának megújítására is sor került. Az ET Miniszteri Bizottsága Rec (2006) 2. szám alatt fogadta el a jelenleg hatályos Európai Börtönszabályokat,[159] majd 2020 júliusában felülvizsgálta és módosította is ezen ajánlását. Az ajánlás 9. pontja a kontrollrendszer két részét különbözteti meg egymástól: a felügyeletet és a független ellenőrzést. Előbbi az állami szervek által lefolytatott, a büntetés-végrehajtás költségvetési forrásainak felhasználását, valamint a fogvatartás körülményeit érintő vizsgálatot jelenti. Utóbbi bármilyen független szerv eljárására kiterjed, amely a bv. rendszer felügyeletére jogosult. Mivel az európai államokban ennek különféle modelljei alakultak ki, az ajánláshoz fűzött kommentár egyik mellett sem foglal állást, csupán a függetlenség és a szakértelem fontosságát hangsúlyozza.[160] A független ellenőrző szervek részére a 2020-ban módosított rendelkezések – a Nelson Mandela

---

[157] TIROCH, Katrin: *Modernizing the Standard Minimum Rules for he Treatment of Prisoners - A human rights perspective,* Max Planck Yearbook of United Nations Law Online, 2016., 295-296. oldal.

[158] Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (87) 3. számú ajánlása, 5. pont.

[159] Bővebben: JUHÁSZ Zsuzsanna: *Megújult az Európai Börtönszabályok,* Börtönügyi Szemle, 2006/3., 44-58. oldal.

[160] Commentary on Recommendation Rec (2006) 2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules, 92-93. oldal.
https://rm.coe.int/european-prison-rules-978-92-871-5982-3/16806ab9ae (2021. május 1.)

Szabályokhoz hasonlóan – széleskörű jogosítványokat biztosítanak: a monitoring tevékenységük során hozzáférhetnek a kérelmek, panaszok kivizsgálásához szükséges adatokhoz, információkhoz, akár bejelentés nélkül is látogatást tehetnek bármely bv. intézetben, illetőleg privát és teljes mértékben bizalmas beszélgetést folytathatnak a fogvatartottakkal, valamint a személyi állomány tagjaival. Utóbbi jogosítványhoz kapcsolódóan garanciális jelleggel rögzíti azt a 93.3. pont, miszerint nincs helye szankció alkalmazásának sem a fogvatartottakkal, a személyi állomány tagjaival, sem pedig bármely más személlyel szemben amiatt, hogy információt osztottak meg a független ellenőrzés valamely szervével. További fontos változás, hogy immár nem csupán a független szervek megállapításait, hanem az ellenőrzésekről készült jelentéseket és az azokra adott válaszokat is nyilvánosságra kell hozni.[161]

Az Európa Tanács berkein belül nem csak a Miniszteri Bizottság foglalkozott a büntetés-végrehajtás kontrollrendszerével. A CPT 27. általános jelentése részletezi a – kínzás elleni bizottság szóhasználatával élve – „panaszmechanizmusok" típusait, jellemzőit. Belső panaszmechanizmus alatt értendők a büntetés-végrehajtási rendszeren belüli eljárások, melyek egyfelől a tilalmazott bánásmódok megelőzését, másfelől pedig a jogsértések azonnali orvoslását szolgálják. A belső panaszmechanizmus megfelelő működésének, valamint a büntetés végrehajtása jogszerűségének ellenőrzésére hivatottak a külső panaszmechanizmusok, amelyek országról országra változó intézmények: akár az ombudsman, a bíróság, az ügyészség, vagy független rendőrségi testület is elláthatja e feladatokat.[162]

I.3.2. A nemzeti kontrollrendszer elemei

A nemzeti kontrollrendszer – megfelelve az ismertetett nemzetközi ajánlásoknak – külső és belső ellenőrzési mechanizmusokat egyaránt magában foglal. Értekezésemben nem kerül sor a büntetés-végrehajtási szervezeten belüli, hierarchikus ellenőrzés rendjének ismertetésére, hiszen az – szemben a külső kontrollal – nem független az ellenőrzés tárgyától. A nemzetközi ajánlások alapján azonban egyértelmű, hogy ez a belső

[161] Európai Börtönszabályok, 92-93.7. pont.

[162] 27th General Report of the CPT, 26. oldal.

ellenőrzés is a büntetés-végrehajtás garancia- és kontrollrendszerének részét képezi, melynek hiányában a külső kontrollmechanizmusok sem tudnák kellően hatékonyan ellátni a tevékenységüket.[163]

Egyetértés mutatkozik a szakirodalomban arra vonatkozóan, miszerint a nemzeti szintű, külső kontrollrendszerhez az ügyészi törvényességi felügyelet, a büntetés-végrehajtási bíró eljárása, az ombudsmanhoz fordulás joga, valamint a társadalmi ellenőrzés tartozik.[164] Kérdésként vetődik fel, hogy miért nem szerepel e felsorolásban az Alkotmánybíróság (továbbiakban: AB)? Kabódi Csaba 2007-ben ezt azzal indokolta, hogy a fogvatartott is csupán az alkotmányellenes jogszabály alkalmazásával okozott alkotmányos jogsérelem esetén emelhet panaszt, így az AB a konkrét ügyekben nincs felhatalmazva az állampolgári alapjogok védelmére.[165] Lajtár István 2010-ben megjelent monográfiájában ezzel egyezően hivatkozott arra, hogy az AB a konkrét ügyekben nem jogosult az állampolgári jogok védelmére.[166]

Álláspontom szerint ez az indokolás már nem tartható fenn, figyelemmel arra, hogy az Alaptörvény és az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (továbbiakban: Abtv.) hatályba lépése jelentős változást eredményezett az Alkotmánybíróság hatásköreit

---

[163] A belső kontrollrendszerre vonatkozó rendelkezések megtalálhatóak a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, valamint az egyes büntetés-végrehajtási intézetek szervezeti és működési szabályzataiban. Például: 68/2020. (XII. 18.) BVOP utasítás a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Szervezeti és Működési Szabályzatáról, VI. fejezet. Mindemellett a 3/2018. (VI. 4.) BVOP utasítás tartalmazza a büntetés-végrehajtás szakmai ellenőrzésének szabályait.

Lásd még: A Büntetés-végrehajtási Szervezet Évkönyve 2019., 25-26. oldal.

[164] BELOVICS Ervin: *A büntetés-végrehajtás ügyészi törvényességi felügyeletének szerepéről,* Börtönügyi Szemle, 2008/1., 1. oldal; LAJTÁR István: *A büntetés-végrehajtás garancia- és kontrollrendszere Magyarországon,* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010., 12. oldal; VARGA-KORITÁR György: *A büntetés-végrehajtás ügyészi törvényességi felügyelete és jogvédelme,* Börtönügyi Szemle, 2019/3., 62-63. oldal; VÓKÓ György: *Garanciák: A büntetés-végrehajtást övező biztosítékok*, Börtönügyi Szemle, 1998/3., 8-29. oldal.

[165] HORVÁTH [2007] *i.m.* 307-308. oldal.

[166] LAJTÁR [2010] *i.m.* 13. oldal.

illetően, megújítva – többek mellett – az alkotmányjogi panasz jogintézményét is.[167] E reformot követően az AB számos határozatában rámutatott, hogy az alkotmányjogi panasz elsődleges célja az egyéni, szubjektív jogvédelem: a ténylegesen jogsérelmet okozó alaptörvény-ellenes jogszabály, illetve alaptörvény-ellenes bírói döntés által okozott jogsérelem orvoslása.[168] Az alkotmányjogi panasz alapján lefolytatott eljárásokban az Alkotmánybíróságnak elsősorban jogvédelmi szerepe van, a feladata pedig az, hogy az Alaptörvényben biztosított alkotmányos alapjogoknak ténylegesen érvényt szerezzen.[169]

Ebből következően az AB immár jogosult arra, hogy konkrét ügyekben a fogvatartotti jogok védelme érdekében is fellépjen, amely jogvédelmi szerep egyre hangsúlyosabb a testület munkájában.[170] Éppen ezért úgy gondolom, hogy az Alkotmánybíróság a büntetés-végrehajtás garancia- és kontrollrendszere kiegészítő elemének tekinthető. A hatásköreiben bekövetkezett jogszabályi változások folytán immár nem lehet onnan kategorikusan kizárni, azonban nem lát el, illetve nem is tudna ellátni olyan felügyeleti, ellenőrző tevékenységet, mint az alábbiakban bemutatásra kerülő, a kontrollrendszert alkotó mechanizmusok.[171]

I.3.2.1. Ügyészség

Az ügyészi törvényességi felügyelet kezdetei a XIV. századra nyúlnak vissza, intézményesülése azonban az egységes ügyészi szervezetet megteremtő 1871. évi

---

[167] Bővebben: TILK Péter – NASZLADI Georgina: *Az Alkotmánybíróságra vonatkozó szabályozás átalakulása 2010 után,* In: GÁRDOS-OROSZ Fruzsina – SZENTE Zoltán (szerk.): *Jog és politika határán. Alkotmánybíráskodás Magyarországon 2010 után,* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2015., 55-68. oldal.

[168] 3367/2012. (XII. 15.) AB végzés, [13] bekezdés; 5/2015. (II. 25.) AB határozat, [21] bekezdés.

[169] 25/2013. (X. 4.) AB határozat, [49] bekezdés; 3348/2018. (XI. 12.) AB határozat, [21] bekezdés.

[170] Ahogyan az a későbbiekben látható lesz, különösen az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítási ügyekben fordulnak egyre gyakrabban a fogvatartottak vagy jogi képviselőik az Alkotmánybírósághoz. A valódi alkotmányjogi panaszok nem egy esetben már az alaptörvény-ellenes bírói döntések megsemmisítését is eredményezték.

[171] Egyetértek ugyanakkor azzal az állásponttal, hogy a bv. bírón kívüli bírósági eljárások nem tekinthetők a kontrollrendszer részének. HORVÁTH [2007] *i.m.* 307-308. oldal; LAJTÁR [2010] *i.m.* 12. oldal.

XXXIII. törvénycikkhez köthető.[172] Noha egyes időszakokban az ügyészség ezen tevékenysége szünetelt, illetve háttérbe szorult, a tradíciók, majd a nemzetközi elvárások is az ügyészi törvényességi felügyelet szükségessége és fontossága bizonyságául szolgáltak.[173] A rendszerváltást követően az 1989. évi XXXI. törvénnyel[174] a Magyar Köztársaság Alkotmányában is megjelent ez az ügyészi feladatkör,[175] melyet a jelenleg hatályos Alaptörvény is deklarál. Az Alaptörvény 29. cikke (2) bekezdésének c) pontja alapján a legfőbb ügyész és az ügyészség felügyeletet gyakorol a büntetés-végrehajtás törvényessége felett. A törvényességi felügyelet részletszabályait az ügyészségről szóló sarkalatos törvényben, valamint a 20/2014. (XII. 23.) LÜ utasításban találhatjuk meg, emellett pedig utalnak rá az érintett területeket szabályozó egyes törvények is.[176]

---

[172] 1871. évi XXXIII. törvénycikk a királyi ügyészségről, 17. § f) pont: *„Az ügyészek (...) különösen hivatvák: a jogerejüleg kiszabott büntetés végrehajtását eszközöltetni s arra felügyelni."*
25. § *„Az ügyész a törvényszéki fogház fölött felügyel, és őrködik különösen, hogy a foglyokkal való bánásmód, azok őrizete, élelmezése, ruházata, a fogházak tisztán tartása, és egyáltalában a fogházi házrend és fegyelem iránt fennálló törvényes rendeletek pontosan végrehajtassanak, és e végett a fogházakat havonként legalább egyszer megvizsgálja."*

[173] VÓKÓ György: *A magyar büntetés-végrehajtásról és reformjának szükségességéről,* Jogtudományi Közlöny, 1995/7., 342. oldal.
Például az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Rec (2000) 19. számú, az ügyészség büntető igazságszolgáltatási rendszerben betöltött szerepéről szóló ajánlása 3. pontjában rögzíti, hogy egyes tagállami rendszerekben az ügyész felügyeli a bírósági határozatok végrehajtását is. Az ajánlás mindemellett egyetlen szabályozási modell mellett sem teszi le a voksát.
Az ügyészi törvényességi felügyelet kialakulásáról bővebben: LAJTÁR [2010] *i.m.* 53-63. oldal.

[174] 1989. évi XXXI. törvény az Alkotmány módosításáról.

[175] Magyar Köztársaság Alkotmánya, 51. § (2) bekezdés: *„Az ügyészség törvényben meghatározott ügyekben nyomozást végez, felügyeletet gyakorol a nyomozás törvényessége felett, képviseli a vádat a bírósági eljárásban, továbbá felügyeletet gyakorol a büntetésvégrehajtás törvényessége felett."*
Az ügyészi törvényességi felügyelet rendszerváltást követő szabályozásáról, annak változásairól lásd: LAJTÁR István: *A büntetés-végrehajtási felügyeleti ügyészi munka helyzete és fejlődésének főbb irányai,* In: SZENDREI Géza (szerk.): *Emlékképek az ügyészség történetéből,* Ügyészek Országos Egyesülete, Budapest, 1996., 231-243. oldal; LAJTÁR István: *Törvényességi felügyelet és jogvédelem,* Börtönügyi Szemle, 2001/4., 62-72. oldal.

[176] Például: 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról (továbbiakban: Bv. tv.) 6. §; 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről (továbbiakban: Szabs. tv.) 43. § (1) bekezdés.

Az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény (továbbiakban: Ütv.) értelmében a törvényességi felügyelet a büntetések, a mellékbüntetések, az intézkedések, a személyi szabadságot érintő kényszerintézkedések, az utógondozás, valamint különösen a bűnügyi, a szabálysértési, a körözési nyilvántartás és a központi elektronikus hozzáférhetetlenné tételi határozatok adatbázisának végrehajtásáról szóló jogszabályi rendelkezések megtartását fogja át.[177] Ezt a felsorolást a 20/2014. (XII. 23.) LÜ utasítás pontosítja, meghatározva például, mit tekinthetünk személyi szabadságot érintő kényszerintézkedésnek.[178] A rendkívül kiterjedt felügyeleti tevékenység megmutatkozik az ügyészség büntetés-végrehajtási szakterületének ügyforgalmában:[179]

[177] Ütv. 2. § (1) bekezdés g) pont.

[178] 20/2014. (XII. 23.) LÜ utasítás a büntetés-végrehajtási törvényességi felügyeleti és jogvédelmi ügyészi tevékenységről, 2. §.

[179] Az alfejezet diagramjai a 2015. óta elérhető Ügyészségi Statisztikai Tájékoztatók és a legfőbb ügyésznek az ügyészség tevékenységéről szóló, 2009. óta elérhető országgyűlési beszámolói alapján készültek. Amennyiben az lehetséges volt, a diagramok 2012. évtől, azaz az Ütv. hatályba lépésétől tartalmazzák a vizsgált statisztikai adatokat.

Jelen diagram 2018. évig tartalmazza az érdemi érkezések számát, mivel a büntetés-végrehajtási szakterületre vonatkozó Ügyészségi Statisztikai Tájékoztató 2018. évig elérhető, míg a legfőbb ügyész a 2019. évi beszámolójában az e területre vonatkozó érdemi érkezések számáról nem adott tájékoztatást.

http://ugyeszseg.hu/statisztikai-adatok/ugyeszsegi-statisztikai-tajekoztato-buntetes-vegrehajtasi-szakterulet/ (2021. május 1.)

http://ugyeszseg.hu/kozerdeku-adatok/orszaggyulesi-beszamolo/ (2021. május 1.)

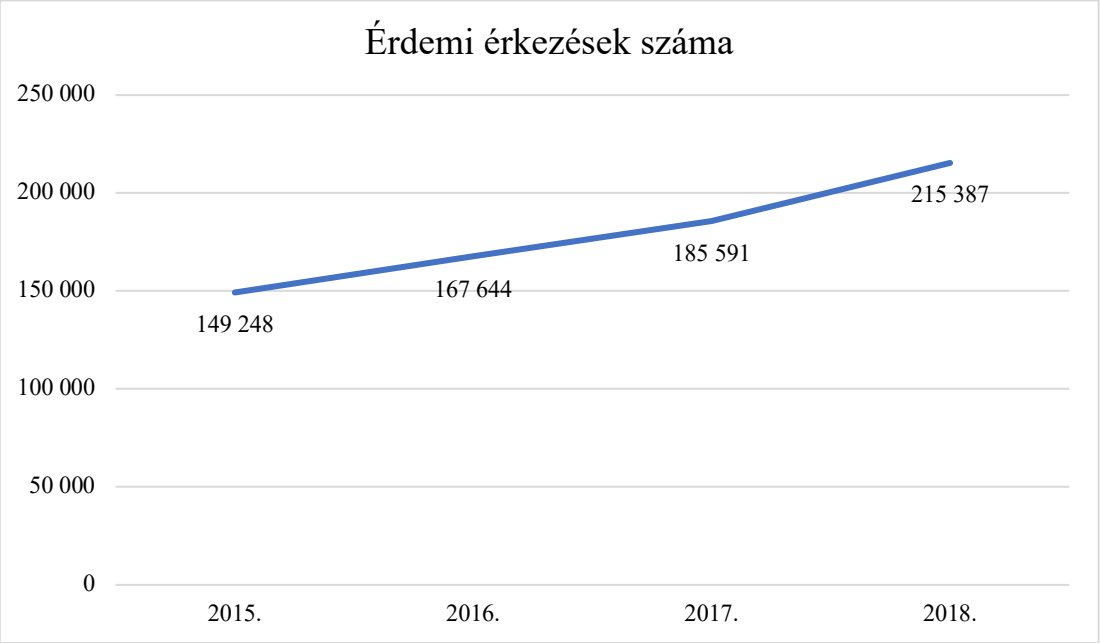

Az ügyészi törvényességi felügyelet garanciális jellegéből fakadóan jogosultságok és egyidejűleg kötelezettségek összessége, mely kifejezésre jut annak szabályozásában is. Az ügyész jogosult arra, hogy bármely időpontban és helyen ellenőrizze a törvényben meghatározott joghátrány és jogkorlátozás végrehajtásának, a fogvatartottakkal való bánásmódnak a törvényességét,[180] a végrehajtás alatt állók jogvédelmére, valamint az utógondozásra vonatkozó rendelkezések érvényesülését.[181] Ehhez kapcsolódóan az Ütv. 24. § (1) bekezdésében foglalt felsorolás tartalmazza az ügyész felügyeleti jogkörének további jogosítványait. Az említett bekezdés c) pontja értelmében a végrehajtás bármely kérdésében vizsgálatot tarthat, illetve az ellenőrzött szervet vizsgálat tartására kérheti fel.[182]

---

[180] A 20/2014. (XII. 23.) LÜ utasítás 3. §-a alapján a bánásmód törvényességének vizsgálata valamennyi fogvatartási helyen kiemelt feladata az ügyésznek, figyelemmel a CPT ügyészségre vonatkozó ajánlásaira is. A főügyészségek a lefolytatott vizsgálatok tapasztalatairól évente írásban jelentést tesznek a Legfőbb Ügyészség Büntetés-végrehajtási Törvényességi Felügyeleti és Jogvédelmi Önálló Osztályának.

[181] Ütv. 22. § (1) bekezdés.

[182] Az ügyészi vizsgálatok tapasztalatairól lásd például: SZŰCS András: *Helyzetkép a fogvatartottakkal kapcsolatos bánásmód törvényességéről,* Börtönügyi Szemle, 2007/3., 73-86. oldal; SZŰCS András: *A nem magyar állampolgárságú fogvatartottak jogi helyzete Magyarországon,* Börtönügyi Szemle, 2003/2., 27-32. oldal; LAJTÁR István: *Fokmérő: A bánásmód törvényessége 1996-ban,* Börtönügyi Szemle, 1997/1., 79-86. oldal; LAJTÁR István: *Milyen a bánásmód? Ügyészi vizsgálat a bv. intézetekben,* Börtönügyi Szemle, 1995/2., 58-64. oldal

A vizsgálatok lefolytatása a törvényi megfogalmazás ellenére nem csupán lehetőség, hanem – a hatékony jogvédelem biztosítása érdekében – kötelezettség is. A 20/2014. (XII. 23.) LÜ utasítás ugyanis valamennyi, a törvényességi felügyelet hatálya alá tartozó joghátrány, illetve jogkorlátozás esetén rögzíti a vizsgálatok gyakoriságának kötelező, minimális számát. Hasonlóan, kötelező a vizsgálat lefolytatása az utasítás 30-32. §-ai alapján rendkívüli események bekövetkezése esetén is. Tekintettel arra, hogy értekezésemben a személyi szabadság elvonásával járó büntetőjogi szankciókat tárgyalom, az alábbiakban elsődlegesen azokra a speciális szabályokra fókuszálok, melyek a szabadságvesztésre, az elzárásra, illetőleg a kényszergyógykezelésre vonatkoznak.

Szabadságvesztés esetén az ellenőrzés havonta legalább egyszer ki kell terjedjen a befogadás, a szabadítás, a kényszerítő eszközök alkalmazásának és a fiatalkorú elítéltekre vonatkozó speciális végrehajtási szabályok érvényesülésének törvényességére, illetve az ügyész választása szerint – például a végrehajtás rendjére, a biztonsági intézkedések végrehajtására vonatkozó – további jogszabályi rendelkezések megtartására is. A bánásmód törvényességét szabadságvesztés esetén havonta legalább kétszer kell ellenőrizni a bv. intézet valamennyi objektumában.[183] Elzárás esetén a büntetés törvényességét havonta legalább egyszer szükséges ellenőrizni.[184]

A kényszergyógykezelésre vonatkozó részletszabályok kifejezésre juttatják az intézkedés hatálya alatt állók fokozottabb kiszolgáltatottságát, hiszen a szabadságvesztéshez hasonló, gyakoribb ellenőrzési kötelezettséget rónak az ügyészségre. Így havonta legalább egyszer a befogadás és a szabadítás törvényességét, valamint a kényszergyógykezelés végrehajtására vonatkozó jogszabályi rendelkezések érvényesülését kell vizsgálni. A kényszergyógykezeltekkel való bánásmód, valamint a

[183] 20/2014. (XII. 23.) LÜ utasítás, 16. §.

[184] 20/2014. (XII. 23.) LÜ utasítás, 19. §.
Ennek során különös figyelmet kell fordítani a fogvatartottakkal való bánásmód törvényességének, a fogvatartás alapjául szolgáló iratok meglétének és szabályszerűségének, a fogvatartási határidők betartásának, valamint a kényszerítő eszközök alkalmazásának az ellenőrzésére.

velük szemben alkalmazott korlátozó intézkedések és kényszerintézkedések törvényessége havonta legalább kétszer képezi ellenőrzés tárgyát.[185]

Ahogyan azt az alábbi diagram mutatja, 2013-tól 2016-ig a vizsgálatok száma emelkedett, a fokozódó ügyészi aktivitásból adódóan.[186] A 2016. óta bekövetkezett csökkenés ezzel szemben részben annak tudható be, hogy csökkent a kötelező vizsgálatot igénylő rendkívüli események száma.[187]

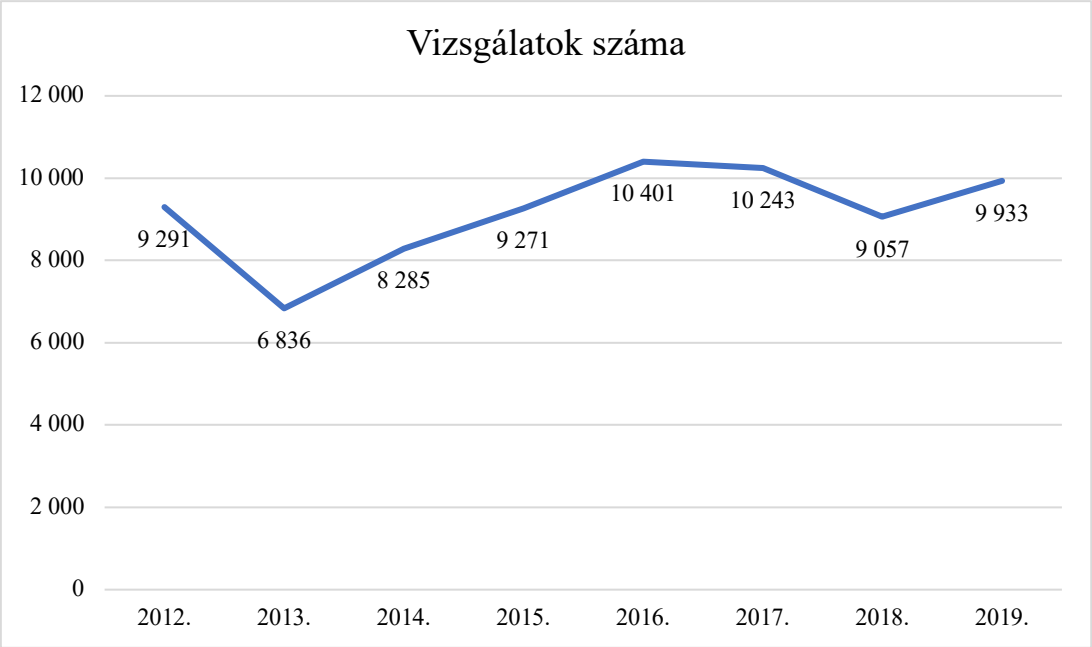

Felügyeleti jogköréből fakadóan – a vizsgálatok tartása mellett – további jogosultságok is megilletik az ügyészt: megtekintheti a fogvatartás körülményeit és rendjét szabályozó utasításokat, a fogvatartási iratokat; a végrehajtásra illetékes szervek vezetőitől iratok és adatok rendelkezésre bocsátását, illetve megküldését, továbbá felvilágosítás adását kérheti. Mindezeken túlmenően a végrehajtási szerveknél általános érvényű rendelkezés (intézkedés, utasítás stb.) kiadását, módosítását vagy hatályon kívül helyezését is kezdeményezheti.[188]

---

[185] 20/2014. (XII. 23.) LÜ utasítás, 24-25. §.

[186] A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2016. évi tevékenységéről, 37-38. oldal.

[187] A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2018. évi tevékenységéről, 71. oldal.

[188] Ütv. 24. § (1) bekezdés.

Az Ütv. 24. § (1) bekezdésének a) pontja akként fogalmaz, hogy az ügyész meghallgathatja a fogvatartottakat. Ezzel szemben az LÜ utasítás már nem lehetőségként, hanem kötelezettségként rögzíti, hogy az ügyész erre irányuló kérelem alapján meghallgatja a fogvatartottakat. Amennyiben a bánásmód törvényességét vizsgálja, a kérelem alapján meghallgatott fogvatartottak mellett szúrópróbaszerűen kiválasztott fogvatartottakat is meghallgat. A meghallgatásokról feljegyzést készít.[189]

Az ügyész a hatáskörébe tartozó fogvatartotti kérelmet az érkezésétől számított harminc napon belül elbírálja. Ha a kérelmet alaptalannak találja, azt indokolt állásfoglalásával elutasítja. A kérelmező ennek kézbesítésétől számított nyolc napon belül felülvizsgálati kérelemmel élhet, melyet – feltéve, hogy annak az ügyész saját hatáskörében nyolc napon belül nem ad helyt – a felettes ügyészség bírál el. Utóbbi állásfoglalásával szemben további jogorvoslatnak nincs helye.[190]

Alább látható, hogy az ügyészség részére benyújtott panaszok, kérelmek, bejelentések száma évről-évre dinamikus emelkedést mutat. Annak 2017. évben történt átmeneti csökkenését Varga-Koritár György arra vezeti vissza, hogy ekkor került bevezetésre az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítási eljárás, melynek következtében a fogvatartottak inkább a bv. bíróhoz fordultak az elhelyezési körülményekkel kapcsolatos sérelmeik miatt.[191]

[189] 20/2014. (XII. 23.) LÜ utasítás, 11. § (1)-(2) bekezdés.

[190] 20/2014. (XII. 23.) LÜ utasítás, 11. § (5)-(6) bekezdés.

[191] VARGA-KORITÁR György [2019] *i.m.* 67-68. oldal.

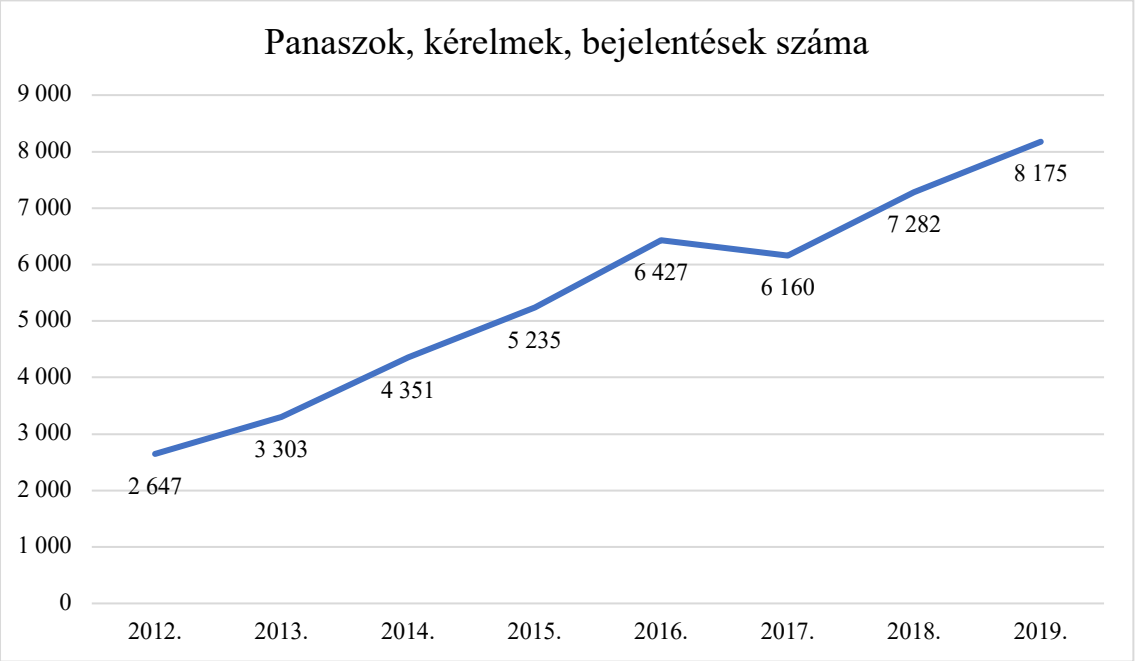

Jogsértés esetén az ügyész jogosult rendelkezéssel vagy felhívással élni, valamint eljárást kezdeményezni. Rendelkezéssel akkor élhet, ha jogszabálysértést észlel, felhívásnak azonban az Ütv. alapján nincs helye.[192] Az ellenőrzéssel érintett végrehajtási szerv vezetője köteles a törvények megtartására és a fogvatartás körülményeire vonatkozó rendelkezést teljesíteni.[193]

Felhívásnak abban az esetben van helye, ha az ügyész jogszabálysértő gyakorlatot vagy mulasztásban megnyilvánuló jogszabálysértést észlel.[194] A felhívás ugyancsak a végrehajtási szerv intézkedési kötelezettségét vonja maga után.[195] A végrehajtási szerv vezetőjének jogorvoslati lehetősége, hogy ezen ügyészi intézkedésekkel szemben, felettes szerve útján tizenöt napon belül előterjesztést tehet a felettes ügyészhez. A rendelkezések és felhívások számát az alábbi diagram mutatja.

[192] 20/2014. (XII. 23.) LÜ utasítás, 38. § (1) bekezdés.

[193] Ütv. 22. § (2) bekezdés.

[194] 20/2014. (XII. 23.) LÜ utasítás, 39. § (1) bekezdés.

[195] Ütv. 22. § (4) bekezdés.

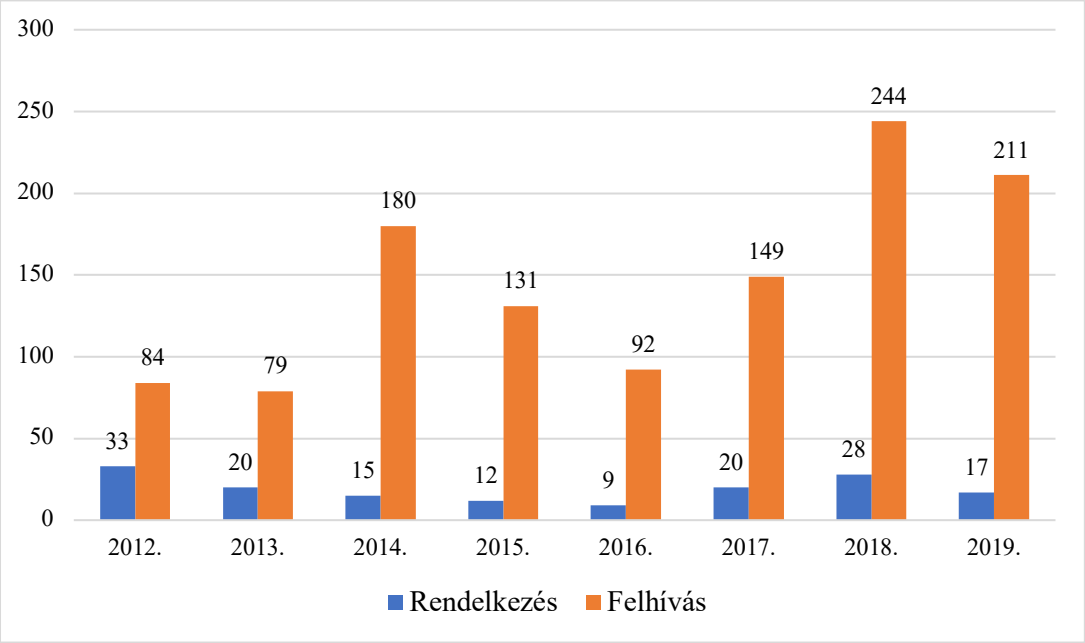

Az ügyész által kezdeményezett eljárás a jogsértéstől függően lehet büntető-, szabálysértési, fegyelmi, valamint kártérítési eljárás. Utóbbi megindításának akkor van helye, ha azt állami vagy társadalmi érdek indokolja, illetve a károsult nem képes jogainak védelmére.[196]

[196] 20/2014. (XII. 23.) LÜ utasítás, 40. §.

A diagram a kártérítési eljárások számát azért nem tartalmazza, mert arra csak a 2015-2017. évre vonatkozó Ügyészségi Statisztikai Tájékoztatók térnek ki, a legfőbb ügyész országgyűlési beszámolói nem. Számuk egyébként rendkívül alacsony, 2015-ben és 2016-ban 1-1, 2017-ben pedig 2 kártérítési eljárás kezdeményezésére került sor.

Ügyészségi Statisztikai Tájékoztató 2017. – Büntetés-végrehajtási szakterület, 5. oldal.

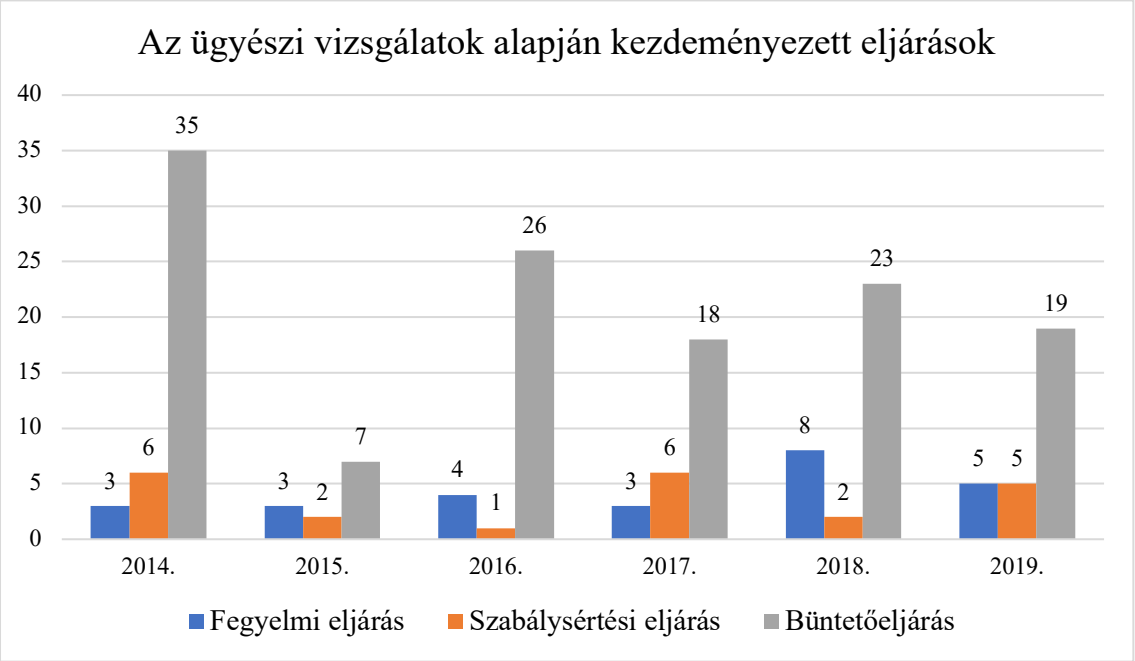

Az ügyészség büntetés-végrehajtási szakterületének ügyforgalma, a beérkezett kérelmek, a lefolytatott vizsgálatok, valamint a megtett intézkedések száma egyöntetűen az ügyészi törvényességi felügyelet szükségességét, növekvő aktivitását, egyidejűleg növekvő kihasználtságát támasztja alá. Mindez persze mit sem érne kellő szakmai felkészültség nélkül, azonban az ügyészség e területen is megfelelően teljesít, ahogyan azt például a nemzetközi kontrollrendszer egyik eleme, a CPT több alkalommal is elismerően megállapította.[197]

I.3.2.2. Büntetés-végrehajtási bíró

Az Alkotmánybíróság az 5/1992. (I. 30.) számú határozatában deklarálta, hogy az alapvető emberi jogokba való beavatkozás jogalapját a büntetőeljárásban meghozott jogerős ítélet teremti meg, azonban a tényleges korlátozás, a beavatkozás a végrehajtás menetében történik. Az egyének helyzetében jogilag ugyan az elítélés, ténylegesen

[197] Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 1 to 14 November 1994, 141. pont; Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 30 March to 8 April 2005, 20. pont; Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 24 March to 2 April 2009, 61. pont.

azonban a végrehajtás ténye váltja ki az érzékelhető változást.[198] Ebből fakadóan garanciális jelleg fűződik a büntetés-végrehajtási bíró (továbbiakban: bv. bíró) eljárásához is, aki ugyan nem felügyeli a büntetés-végrehajtást, de jogosult az ítélőbíróság által kiszabott büntetést, alkalmazott intézkedést a végrehajtás menetében a törvény keretei között alakítani.[199] Ahogyan Szűcs András fogalmaz, a bv. bíró a garanciarendszerben speciális szereppel, hozzáadott értékkel rendelkezik.[200] A bv. bíró ezen speciális szerepénél fogva nem mellőzhető annak bemutatása, milyen rendelkezések vonatkoznak az általa lefolytatott eljárásokra.

Hazánkban a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet (továbbiakban: Bv. tvr.) vezette be az önálló büntetés-végrehajtási bíráskodást, azonban a bv. bírói eljárás speciális helyzetéhez, jellegéhez igazodó, külön eljárási szabályozást nem biztosított.[201] Jól mutatja ezt a Bv. tvr. 6. § (7) bekezdése, melynek értelmében a bv. bíró eljárására a büntetőeljárás szabályai voltak irányadók, de csak akkor, ha a tvr. vagy más jogszabály eltérően nem rendelkezett. Sem a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény, sem pedig a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (továbbiakban: rBe.) nem képezte tehát elsődleges háttérjogszabályát a bv. bírói eljárásnak, hiszen azok alkalmazását akár egy alacsonyabb szintű jogforrás – figyelemmel a „más jogszabály" kifejezésre – is leronthatta.[202]

Mérföldkőnek tekinthető ezért a Bv. tv. hatályba lépése, amely alkotmányos követelmények mentén,[203] részleteiben szabályozta a büntetés-végrehajtási bíró

---

[198] 5/1992. (I. 30.) AB határozat, II/2. pont.

[199] LAJTÁR [2010] *i.m.* 63. oldal.

[200] SZŰCS András: *Bírói jogvédelem a büntetés-végrehajtásban,* Börtönügyi Szemle, 2012/1., 15. oldal.

[201] LAJTÁR [2010] *i.m.* 64., 67. oldal.

[202] GAÁL Irén – MÜLLER Anikó: *Nagykommentár a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelethez,* Jogtár kommentár.
A szabályozásból adódó anomáliákról lásd még: SZŰCS [2012] *i.m.* 17-19. oldal.

[203] Lásd: VÉGH Marianna: *A büntetés-végrehajtási bíró eljárásának és feladatkörének változásairól,* Börtönügyi Szemle, 2017/2., 85-89. oldal.

eljárását.[204] A bv. kódex 47. § (1) bekezdése alapján *„a büntetések és az intézkedések végrehajtása során a bíróságra háruló feladatokat a törvényszéken működő, a törvényszék elnöke által kijelölt büntetés-végrehajtási bíró (...) látja el."* A bv. bíró egyesbíróként jár el, döntését az iratok, avagy meghallgatás alapján, illetőleg tárgyaláson hozhatja meg. Utóbbinak bizonyítás felvétele esetén van helye; nem minősül azonban bizonyítás felvételének az okirati bizonyíték vagy irat beszerzése, becsatolása, illetve azok ismertetése a meghallgatáson.[205] Illetékességét – a Bv. tv. eltérő rendelkezésének hiányában – annak a végrehajtásért felelős szervnek, szervezeti egységnek vagy javítóintézetnek a székhelye alapozza meg, ahol az eljárás alapjául szolgáló büntetést vagy intézkedést végrehajtják.[206]

A Bv. tv. az 52. §-tól a 75. §-ig 26 különböző ügytípust utal a bv. bíró hatáskörébe,[207] illetőleg a 75/J-75/N. §-okban rendelkezik immár az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülményekből eredő sérelmek orvoslására szolgáló bv. bírói eljárásról. Mindezeket kiegészítik azok a bírósági felülvizsgálati eljárások, melyek nem a törvény III. fejezetében kaptak helyet, hanem a speciális végrehajtási szabályok körében, elszórtan jelennek meg.[208]

---

[204] A bv. bíró eljárására szubszidiárius jelleggel a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (továbbiakban: Be.) szabályai irányadók, attól eltérő rendelkezést csak törvény állapíthat meg, alacsonyabb szintű jogszabály nem. Bv. tv. 50. § (6) bekezdés.

[205] Bv. tv. 50. § (1) bekezdés a)-b) pont.

Ugyanezen bekezdés c) és d) pontjai részletesen tartalmazzák a tárgyalási időköz szabályait. A bv. bíró az indítvány, illetve az előterjesztés beérkezését követő, vagy hivatalból történő eljárás esetén, az eljárás alapjául szolgáló ténynek vagy körülménynek a tudomására jutásától számított harminc napon belüli, fogva lévő elítélt esetén tizenöt napon belüli időpontra tűzi ki a meghallgatást; negyvenöt napon belüli, fogva lévő elítélt esetén harminc napon belüli időpontra tűzi ki a tárgyalást. Amennyiben a bv. bíró beszerzi az ügyészség és a végrehajtásért felelős szerv véleményét, ezek beérkezésétől számított harminc napon belül bírálja el a kérelmet, ha az iratok alapján határoz, ha meghallgatást vagy tárgyalást tart, azt harminc napon belüli időpontra tűzi.

[206] Bv. tv. 50. § (2) bekezdés.

[207] Nem számolva a speciális jogorvoslati lehetőségként igénybe vehető utólagos bv. bírói eljárást.

[208] Például: Bv. tv. 283. § (5) bekezdés, 299. § (5) bekezdés, 379. § (1) bekezdés.

A büntetés-végrehajtási bíró eljárásai közül több is jelentőséggel bír a jelen értekezés témájára tekintettel. Így a bv. bíró hatáskörébe tartozik a feltételes szabadságra bocsátás elrendelése, melyről a bv. intézet előterjesztése alapján határoz,[209] figyelembe véve a Bv. tv. 188. § (1) bekezdésében foglalt feltételeket. Ha a bv. bíró az elítéltet nem bocsátotta feltételes szabadságra, a feltételes szabadságra bocsátást az elítélt és a védője is kezdeményezheti.[210] A bv. bíró abban az esetben dönthet – az ügyészség indítványára – a feltételes szabadság megszüntetéséről, ha az elítélt a számára meghatározott magatartási szabályokat súlyosan megszegte.[211] A bv. bíró sem a feltételes szabadság elrendeléséről, sem pedig annak megszüntetéséről nem határozhat kizárólag az iratok alapján; köteles az elítéltet meghallgatni, míg bizonyítás felvétele esetén tárgyalást tartani.

Bv. bírói hatáskörbe tartozik a reintegrációs őrizet tárgyában történő eljárás is. Engedélyezése iránt a bv. intézet tehet előterjesztést, de elrendelését a szabadságvesztés végrehajtása során egy alkalommal az elítélt és a védő is kérelmezheti.[212] A reintegrációs őrizet megszüntetését a bv. intézet kezdeményezi a Bv. tv. 187/E. § (1) bekezdésében felsorolt esetekben. A büntetés-végrehajtási kódex – szemben a feltételes szabadsággal – a reintegrációs őrizet kapcsán széles körben teszi lehetővé az iratok alapján történő határozathozatalt. A bv. bíró számára csak akkor kötelező az elítélt meghallgatása, ha a reintegrációs őrizet engedélyezése iránti kérelmet az elítélt vagy a védő terjesztette elő, feltéve, hogy nincs helye a kérelem érdemi vizsgálat nélküli elutasításának.[213]

A feltételes szabadság és a reintegrációs őrizet részletesebb bemutatására a bv. intézetek zsúfoltságát csökkentő eszközök körében kerül sor. Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítási eljárás 2016. évi CX. törvénnyel bevezetett, majd a 2020. évi CL. törvénnyel módosított szabályai az értekezés önálló fejezetében kaptak helyet. Mindezen eljárások mellett a bv. bíró hatásköre számos további ügytípusra is kiterjed, melyek ugyancsak jelentős mértékben befolyásolhatják a végrehajtás menetét.

---

[209] Bv. tv. 57. § (1) bekezdés.

[210] Bv. tv. 57. § (7) bekezdés.

[211] Bv. tv. 61. § (1) bekezdés.

[212] Bv. tv. 61/A. § (1)-(2) bekezdés.

[213] Bv. tv. 61/A. § (4)-(5) bekezdés.

Ilyenek például a szabadságvesztés végrehajtási fokozatának megváltoztatása,[214] az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazása,[215] vagy éppen a közérdekű munka és a pénzbüntetés átváltoztatása szabadságvesztésre.[216]

A büntetés-végrehajtási bíró az eljárásának eredményeként többfajta döntés meghozatalára jogosult. Így a kérelmet érdemi vizsgálat nélkül elutasíthatja, melynek esetei a hatáskörébe tartozó eljárások speciális szabályai körében találhatóak.[217] Az eljárást köteles megszüntetni, amennyiben az ügyészség az indítványt visszavonta, az előterjesztést vagy kérelmet visszavonták, illetve az elítélt vagy az egyéb jogcímen fogvatartott meghalt.[218]

Az ügy érdemében a bv. bíró ügydöntő végzést hoz, mely ellen – eltérő rendelkezés hiányában – fellebbezésnek van helye.[219] Fellebbezésre jogosult az ügyész, az elítélt, a védő az elítélt hozzájárulása nélkül is, valamint a fiatalkorú törvényes képviselője.[220] A kihirdetés útján közölt végzéssel szemben a jogorvoslati nyilatkozatot nyomban, míg kézbesítés útján történő közlés esetén nyolc napon belül írásban lehet bejelenteni.[221] A fellebbezést a törvényszék másodfokú tanácsa a felterjesztéstől számított tizenöt napon belül, fogva lévő elítélt esetén nyolc napon belül tanácsülésen, míg bizonyítás felvétele esetén a felterjesztéstől számított harminc napon belüli, fogva lévő elítélt esetén, tizenöt napon belüli időpontra kitűzött tárgyaláson bírálja el.[222]

A bv. bíró végzésével szemben nincs helye a Be. 649. § (1)-(2) és (6) bekezdésén alapuló felülvizsgálati indítvány előterjesztésének. Korábban a Bv. tv. 50. § (1) bekezdésének fb)

---

[214] Bv. tv. 52. §.

[215] Bv. tv. 53. §.

[216] Bv. tv. 64-65. §, 66. §.

[217] Például: Bv. tv. 52. § (4) bekezdés, 53. § (4) bekezdés, 61/A. § (5) bekezdés, 69/B. § (7) bekezdés.

[218] Bv. tv. 50. § (1) bekezdés g) pont.

[219] Bv. tv. 50. § (1) bekezdés f) pont.

[220] Vannak olyan bv. bírói eljárások, melyek körében a bv. kódex további személyeket is jogorvoslati joggal ruház fel. Például a Bv. tv. 69/B. § (9) bekezdése alapján a kényszergyógykezelés felülvizsgálatáról hozott végzés ellen a kényszergyógykezelés alatt álló házastársa, élettársa és törvényes képviselője is fellebbezhet.

[221] Bv. tv. 51. § (1)-(2) bekezdés.

[222] Bv. tv. 50. § (4) bekezdés, 51. § (4) bekezdés.

alpontja a felülvizsgálati eljárás kezdeményezésének lehetőségét teljes egészében kizárta, azonban a jogszabályhely 2021. január 1. napjától hatályos módosításából[223] következően az Alkotmánybíróság határozata, illetve nemzetközi szerződéssel létrehozott emberi jogi szerv határozata immár megalapozhatja a felülvizsgálati indítvány benyújtását.[224] A felülvizsgálati eljárás lehetőségének megnyíltából, illetve a módosítás szövegezéséből is egyértelmű, hogy a bv. bíró ügydöntő végzése jogerőre képes határozat, ekként nem tartható fenn az a bírói gyakorlat, miszerint a bv. bíró végzése kizárólag véglegessé válhat.[225]

Mindemellett a bv. bíró határozatával szemben a Bv. tv. speciális jogorvoslatként az utólagos bv. bírói eljárást biztosítja,[226] illetve lehetővé teszi a Be. szerinti törvényesség érdekében bejelentett jogorvoslat előterjesztését is.[227] Ugyan a Bv. tv. explicit módon nem utal rá, de a fellebbezés kimerítését követően a törvényszék másodfokú határozatával szemben alkotmányjogi panasznak is helye van.

A törvényszékek büntetés-végrehajtási csoportjainak ügyforgalmát az alábbi diagram szemlélteti.[228]

---

[223] 2020. évi XLIII. törvény a büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról, 91. § (2) bekezdés.

[224] Be. 649. § (3)-(5) bekezdés.

[225] A Kúria ezen álláspontját a Bfv.II.1.326/2018. számú ügyben alakította ki.

[226] Bv. tv. 71. §.

[227] Bv. tv. 50. § (1) bekezdés f) pont fc) alpont, 51. § (5) bekezdés.
E két jogorvoslati lehetőség egymáshoz való viszonyát illetően említést érdemel a 2020. 103. számú bírósági határozat, melynek II. pontja értelmében törvényességi jogorvoslatnak annak ellenére is helye van a bv. bíró végleges – akár ügydöntő, akár nem ügydöntő – végzésével szemben, hogy annak törvénysértő rendelkezése egyébiránt utólagos bv. bírói eljárás keretében is korrigálható.

[228] Az adatok Magyarország bíróságainak 2019. évig elérhető statisztikai évkönyveiből, valamint a 2020. évig elérhető ügyforgalmi adatokból származnak.
https://birosag.hu/statisztikai-evkonyvek (2021. május 1.)
https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok (2021. május 1.)

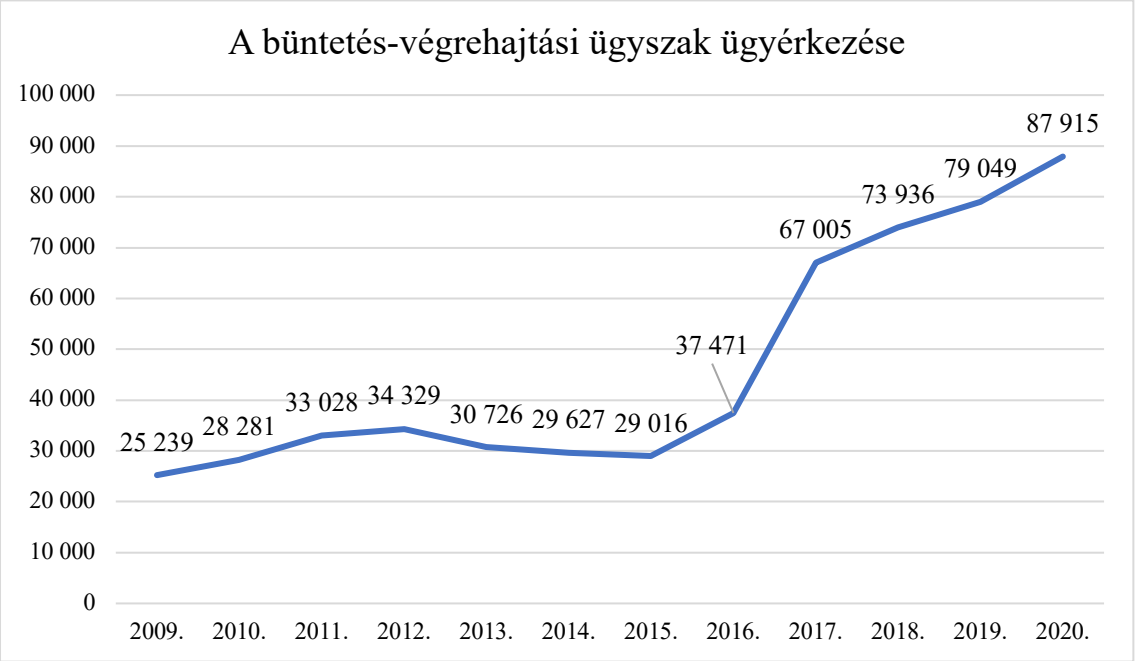

Látható, hogy 2017. évre majdnem megduplázódott az érkezett ügyek száma. Ez egyfelől visszavezethető a 2016. évi CX. törvény hatályba lépésére, mivel 2017. évben 7 730 kártalanítási ügy indult, valamint 950 felülvizsgálati kérelem érkezett az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz alapján megtett intézkedésről és az átszállításról hozott határozatok ellen. Másfelől vélhetően változott az ügyek számbavételének módszertana is, tekintettel arra, hogy 2017. évben 22 845 „egyéb szabadságvesztés végrehajtásával kapcsolatos ügy" érkezett, a büntetés-végrehajtási bíró hatásköre azonban e tekintetben nem bővült.[229]

A büntetés-végrehajtási bíró hatáskörébe utalt eljárások nagy számára, valamint a növekvő ügyforgalomra figyelemmel fontosnak tartom azt megjegyezni, hogy a bv. bírói

[229] Bár a bíróságok ügyforgalmi elemzése azt tartalmazza, hogy 2018. évtől változott a módszertan, azonban 2017. és 2018. évek között nincs olyan szembetűnő változás, mint 2016. és 2017. évek között. Álláspontom szerint kizárólag ez magyarázhatja a csaknem 23 000 új ügy megjelenését az ügyforgalmi statisztikában. Ügyforgalmi elemzés 2018. év, 7. oldal. https://birosag.hu/sites/default/files/2019-05/ugyforgalom_2018.ev_szerkesztett_foly_v.pdf (2021. május 1.)

feladatokat bírósági titkár is elláthatja.[230] Ennek hiányában a büntetés-végrehajtási ügyszak működőképessége is veszélybe kerülne, ahogyan azt a Kúria a 2017. évre vonatkozóan elvégzett joggyakorlat-elemzésében megállapította.[231]

I.3.2.3. Alapvető jogok biztosa

Az alapvető jogok biztosa eljárásának általános szabályai

Somody Bernadette definíciója szerint az ombudsman olyan független, általában a parlamenthez kötődő jogállású – rendszerint egyszemélyes – intézmény, amelynek feladata a közigazgatás ellenőrzése, illetve a polgárok jogainak védelme. Az ombudsman kivizsgálja a polgároknak a közigazgatással szembeni panaszait, ennek során széles körű vizsgálati jogosítványok illetik meg, intézkedéseinek azonban nincs kötelező ereje, azok végrehajtását a (parlamenti) nyilvánosság segítségével biztosíthatja.[232] Az ombudsmani jogvédelem gyökerei a XIX. századi Svédországba nyúlnak vissza,[233] Magyarországon azonban először a rendszerváltást követően jelent meg. Hazánk ekkor a több-biztosos rendszert választotta, így az állampolgári jogok országgyűlési biztosa mellett a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa is helyet kapott az Alkotmányban. Az Alkotmány 32/B. § (4) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján e rendszer tovább bővült az adatvédelmi biztos,[234] majd a jövő nemzedéke országgyűlési biztosa

---

[230] Erre a Bv. tv. 50. § (3) bekezdése alapján akkor van lehetőség, ha a törvény az elítélt meghallgatását nem írja elő vagy a bírósági titkár eljárását nem tiltja meg. A bírósági titkár a döntését iratok alapján hozza meg.

[231] A büntetés-végrehajtási bírói gyakorlat, különös tekintettel a reintegrációs őrizetre – Összefoglaló vélemény, Kúria, 19. oldal.
https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeny_8.pdf (2021. május 1.)

[232] SOMODY Bernadette: *Az ombudsman típusú jogvédelem,* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2010., 24. oldal.

[233] SZIKLAY Júlia: *Az ombudsman intézményének helye és szerepe az európai és a magyar alkotmányos jogrendekben,* In: SZABÓ Máté: *Ki őrzi az őrzőket? Az ombudsmani jogvédelem,* Kairosz Kiadó, Budapest, 2010., 118. oldal.

[234] 1992. évi LXIII. törvény a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról, 23-27. §.

pozíciójával.[235] Ezen változtatott az Alaptörvény, amely a négy ombudsman helyére egyet állított, alapvető jogok biztosa elnevezéssel, az egyes szakterületek speciális jogvédelmével pedig annak helyetteseit bízta meg.[236]

Az Alaptörvény 30. cikkének (2) bekezdése értelmében *„Az alapvető jogok biztosa az alapvető jogokkal kapcsolatban tudomására jutott visszásságokat kivizsgálja vagy kivizsgáltatja, orvoslásuk érdekében általános vagy egyedi intézkedéseket kezdeményez."* Az alapvető jogok biztosa és helyetteseinek tevékenységére vonatkozó szabályokat az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (továbbiakban: Ajbtv.) tartalmazza. Mind a korábbi,[237] mind a jelenleg hatályos törvény feljogosítja az ombudsmant arra, hogy a büntetés-végrehajtási intézetekben vizsgálatot végezzen, hiszen a büntetés-végrehajtási szervezet az 1995. évi CVII. törvény értelmében rendvédelmi szervnek minősül.[238] Ha a bv. szervezet tevékenysége vagy mulasztása az alapvető jogokkal kapcsolatos visszásságot eredményez, bárki fordulhat az alapvető jogok biztosához – a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségek kimerítését követően –, ugyanakkor a biztos hivatalból is kezdeményezhet eljárást.[239]

Az alapvető jogok biztosa vizsgálatának hatékony lefolytatása érdekében széleskörű jogosítványokkal rendelkezik: a vizsgált hatóságtól az általa lefolytatott eljárással, illetve az eljárás elmulasztásával kapcsolatban adatokat és felvilágosítást kérhet, valamint a keletkezett iratokról másolat készítését kérheti. Vizsgálat lefolytatására kérheti fel a vizsgált hatóság vezetőjét, felügyeleti szervének vezetőjét, vagy az annak lefolytatására a jogszabály által egyébként feljogosított szerv vezetőjét. Az ombudsman közmeghallgatáson is részt vehet, valamint helyszíni ellenőrzést folytathat. Utóbbi esetén a vizsgált hatóság helyiségeibe beléphet, a vizsgált üggyel összefüggésbe hozható összes iratba betekinthet, azokról másolatot, kivonatot készíthet, és a vizsgált hatóság bármely

---

[235] 2007. évi CXLV. törvény az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról szóló 1993. évi LIX. törvény módosításáról, 10. §.

[236] Alaptörvény 30. cikk.

[237] 1993. évi LIX. törvény az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról.

[238] 1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről, 1. § (1) bekezdés.

[239] Ajbtv. 18. § (1), (4) bekezdés.

munkatársát meghallgathatja.[240] A lefolytatott vizsgálatról a biztos nyilvános jelentést készít, amely tartalmazza a feltárt tényeket, az ezen alapuló megállapításokat és következtetéseket.[241]

Amennyiben az ombudsman az alapvető jogokkal kapcsolatos visszásság fennálltát állapítja meg, számos intézkedés megtételére jogosult. Így ajánlással fordulhat a vizsgált hatóság felügyeleti szervéhez, melynek nyomán egy „párbeszéd" alakulhat ki a felek között: a felügyeleti szerv egyet nem értése esetén ugyanis a biztos az ajánlását fenntarthatja, módosíthatja, avagy vissza is vonhatja. Ha a vizsgált hatóság saját hatáskörében maga is meg tudja szüntetni a visszásságot, a biztos annak orvoslását kezdeményezi a hatóság vezetőjénél. A vizsgált hatóság az érdemi állásfoglalásáról, illetve a megtett intézkedésről a kezdeményezés kézhezvételétől számított harminc napon belül tájékoztatja a biztost, egyet nem értése esetén viszont a kezdeményezést felterjeszti a felügyeleti szervéhez. Ezesetben a felügyeleti szerv az, amely tájékoztatást ad az alapvető jogok biztosának. Ha a felügyeleti szerv maga sem ért egyet a kezdeményezéssel, az ajánlásra vonatkozó szabályok alapján folyhat tovább a felek közötti együttműködés. Mindemellett az alapvető jogok biztosa a visszásság természetétől függően a legfőbb ügyész útján az ügyész fellépését kezdeményezheti, az Alkotmánybírósághoz, a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatósághoz fordulhat, illetve büntető-, szabálysértési vagy fegyelmi eljárás megindítását is kezdeményezheti.[242]

Ha a vizsgált hatóság vagy a felügyeleti szerve az érdemi állásfoglalás kialakítását, és az annak megfelelő intézkedés megtételét elmulasztja, vagy az alapvető jogok biztosa az állásfoglalással, a megtett intézkedéssel nem ért egyet, az ügyet az éves beszámoló keretében az Országgyűlés elé terjeszti, és – meghatározott kivétellel – kérheti, hogy az ügyet az Országgyűlés vizsgálja ki.[243]

---

[240] Ajbtv. 21-22. §.

[241] Ajbtv. 28. § (1)-(2) bekezdés.

[242] Ajbtv. 31-36. §.

[243] Ajbtv. 38. § (1) bekezdés.

Az alapvető jogok biztosa már az OPCAT feladatainak ellátását megelőzően is vizsgálta a büntetés-végrehajtási rendszer működését. Az ombudsman első, 1995-1996-os éves beszámolója rögzíti, hogy több esetben került sor helyszíni szemle és helyszínen történő meghallgatás lefolytatására büntetés-végrehajtási intézetekben.[244] Ezek a vizsgálatok azonban zömmel egyedi ügyekre, megtörtént jogsértésekre reagáltak,[245] ekként Lajtár István már 1997-ben arra mutatott rá, hogy az ombudsman tevékenységéhez megelőző hatás kevéssé fűződik.[246] Az ombudsman reaktív szerepfelfogását támasztja alá az is, hogy a hivatalból kezdeményezett ügyek száma évtizedeken keresztül a teljes ügyteher néhány százalékát tette, illetve teszi ki.[247]

[244] Beszámoló az 1995-1996. évi tevékenységről, A vizsgált panaszok jellemzői. http://www.ajbh.hu/eves-beszamolok (2021. május 1.)

[245] Az ombudsman fogvatartottakkal kapcsolatos ügyeiről lásd például: PAJCSICSNÉ CSÓRÉ Erika: *A börtön polgárainak jogai – Az ombudsman vizsgálatai a börtönökben*, In: SZABÓ Máté: *Emberi jogok – alapvető jogok? Esélyek és veszélyek az ombudsman szemével,* Kairosz Kiadó, Budapest, 2011., 243-268. oldal; PAJCSICSNÉ CSÓRÉ Erika: *Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának szerepe a büntetés-végrehajtás hatékonyságának biztosításában,* Börtönügyi Szemle, 2010/4., 1-22. oldal; TAKÁCS Albert: *A fogvatartottak alkotmányos jogai az ombudsman szemszögéből,* Börtönügyi Szemle, 2002/3., 9-18. oldal.

[246] LAJTÁR István: *A bv. jogharmonizáció és a végrehajtás külső kontrollja,* Ügyészek lapja, 1997/5., 65. oldal.

[247] A diagram az állampolgári jogok országgyűlési biztosának, illetve az alapvető jogok biztosának éves beszámolói alapján készült. 2008. és 2011. évekre vonatkozóan az összes ügy és a hivatalból indult ügyek száma nem volt megállapítható a rendelkezésre bocsátott adatokból. https://www.ajbh.hu/en/eves-beszamolok (2021. május 1.)

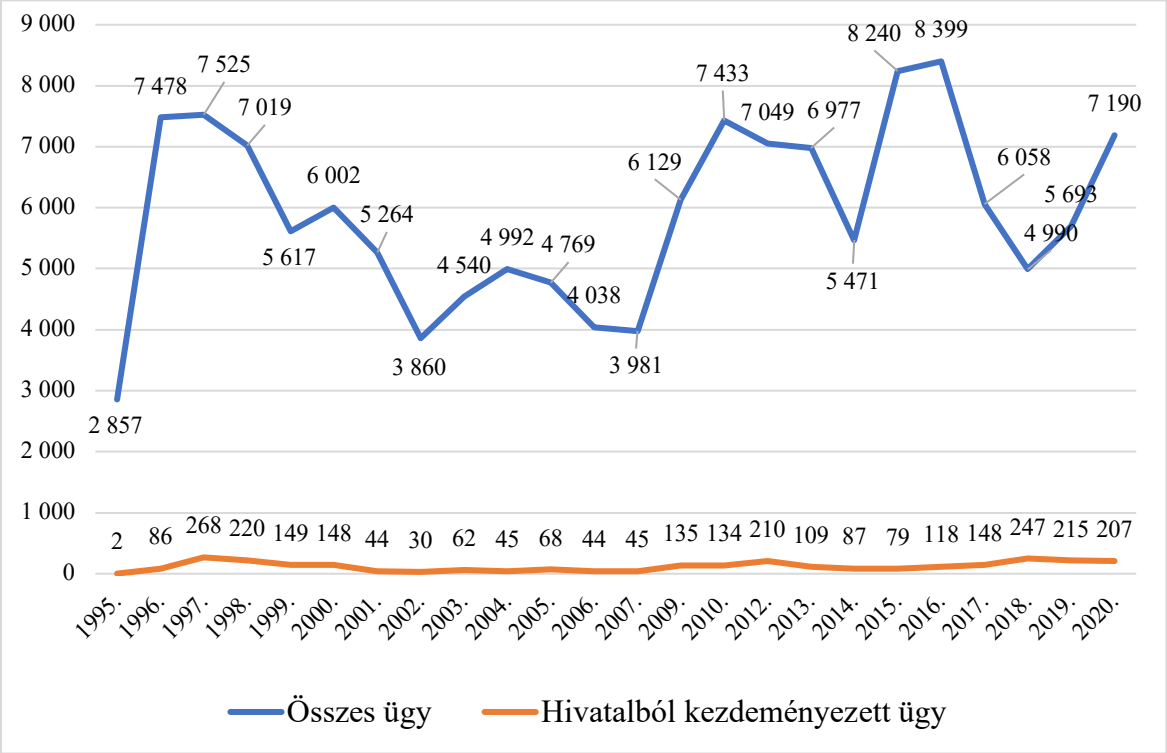

Jelentős lépésnek volt ezért tekinthető, hogy 2008-ban az ombudsman a proaktív jogvédelem erősítése érdekében bevezette a projektmódszert, amely az egyéni panaszok kivizsgálásán túl a kiszolgáltatott társadalmi csoportok alapjogi sérelmeinek, illetőleg egy adott területen előforduló, kirívóan súlyos vagy tömeges jogsérelmek feltárására irányult. Ennek keretében négy projekt indult meg: a gyermekjogi, a gyülekezési jogi, a sztrájkjogi, valamint a hajléktalanok jogainak védelmében indított projekt.[248] Ezt a módszert terjesztette ki az alapvető jogok biztosa 2012-ben a büntetés-végrehajtás fogvatartottjainak vizsgálatára. Ahogyan azt a projekt eredményeit összefoglaló dokumentum rögzíti, az ombudsmani ajánlások számos pozitív változást hoztak a büntetés-végrehajtási rendszert illetően: például a zárkák méreteinek növelése, felszereltségük javulása, vagy az ételek mennyiségének és minőségének javulása tekintetében. Jogalkotással összefüggő eredményként említi a dohányzás megtiltását a fiatalkorúak bv. intézeteiben, a különleges biztonságú körleten (továbbiakban: KBK) történt elhelyezés elleni jogorvoslati lehetőség létrejöttét, valamint azt, hogy a Bv. tvr.

[248] Beszámoló az állampolgári jogok országgyűlési biztosának tevékenységéről 2008., 22-24. oldal.

módosítása révén a gyermeket immár egyéves koráig az anyjával kell elhelyezni a bv. intézetben.[249]

Az alapvető jogok biztosának tevékenysége elismerésre méltó, ugyanakkor álláspontom szerint az elért eredményeket illetően nem tulajdoníthatunk kizárólagos szerepet az ombudsmani ajánlásoknak. Az elhelyezési körülmények állapotára vonatkozó megállapításokat akár a CPT, akár az ügyészi törvényességi felügyelet látogatásairól készült dokumentumokban is megtalálhatjuk, emellett pedig az sem hallgatható el, hogy azok javítása, korszerűsítése legtöbbször a rendelkezésre álló költségvetési forrásoktól függ.

A kisgyermekes anyák bv. intézeti elhelyezésével a CPT már a 2000-ben kiadott, 10. számú általános jelentésében foglalkozott. A bizottság az együttes elhelyezés időtartamának maximumát nem határozta meg, ugyanakkor felhívta a tagállamok figyelmét a gyermek érdekeinek elsődlegességére, mint alapelvre.[250] A KBK elrendelésének eljárásrendjére, a döntés alaki követelményeire, valamint a hatékony jogorvoslati lehetőségre vonatkozó szabályozás megteremtése pedig elválaszthatatlan az EJEB *Csüllög kontra Magyarország ügyben* 2011. június 7. napján meghozott döntésétől. A strasbourgi bíróság ebben egy KBK-n elhelyezett elítélt kérelme nyomán nemcsak az EJEE 3. cikkének, hanem a hatékony jogorvoslathoz való jogot rögzítő 13. cikkének sérelmét is megállapította.[251] A jogalkotó mind az ombudsman, mind az EJEB tevékenységére utalva módosította a Bv. tvr.-t és az 6/1996. (VII. 12.) IM rendeletet.[252]

---

[249] „Emberi jogok kint és bent – ombudsmani szemmel" A büntetés-végrehajtás fogvatartottjainak, a külföldiek idegenrendészeti és menedékjogi fogva tartásának alapjogi összefüggéseit, valamint az ügyvédek és a hozzájuk fordulók jogait vizsgáló projekt, 35-38. oldal. https://www.ajbh.hu/documents/10180/1210221/Melléklet+4+-+Büntetés+végrehajtás+projekt/21a9f93f-9397-48a8-85ec-3a7c38e666fb?version=1.0 (2021. május 1.)

[250] 10th General Report on the CPT's activities, 28-29. pont.
Az Európai Börtönszabályok 36.1. pontja ennek megfelelően rendelkezik arról, hogy a kicsiny gyermek büntetését töltő szülőjével kizárólag akkor maradhat együtt a börtönben, ha ez az illető gyermek legfőbb érdekét szolgálja.

[251] *Csüllög kontra Magyarország,* ECtHR, 2011. június 7-i ítélet, ügyszám: 30042/08.

[252] Egyes büntető vonatkozású törvények módosításáról szóló 2011. évi CL. törvény indokolása.

Úgy gondolom, mindezek a példák alátámasztják azt az értekezésben már többször megfogalmazott gondolatot, hogy a különböző univerzális, regionális és nemzeti kontrollmechanizmusok csak együttesen tudnak kellő hatékonysággal fellépni az emberi jogok védelme érdekében. Ebből fakadóan bármely mechanizmus hiánya, azok nem megfelelő vagy akár széttartó működése a rendszer egészének zavarát is maga után vonja.

Nemzeti megelőző mechanizmus

Hazánk a 2011. évi CXLIII. törvénnyel hirdette ki a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni nemzetközi egyezmény fakultatív jegyzőkönyvét, azaz az OPCAT-et. Az OPCAT nemcsak a nemzetközi kontrollrendszer részét képező Megelőzési Albizottságot hozta létre, hanem egy olyan háromoldalú kapcsolatrendszert is, melynek keretében a részes államot előbbin túlmenően egy nemzeti megelőző mechanizmus is monitorozza. A jegyzőkönyv ugyanis azt a kötelezettséget rója a részes államokra, hogy fenntartanak, kijelölnek vagy létrehoznak egy vagy több független nemzeti megelőző mechanizmust a kínzások belföldi megelőzésére.[253] A megfogalmazásból kitűnik, hogy akár új intézmény is felállítható e célból, de már működő intézmény is felhatalmazást kaphat az NMM feladatainak ellátására. Ehhez azonban biztosítani kell a szervezet működésének, az ott dolgozó személyeknek a függetlenségét,[254] azt, hogy az NMM szakértői a szükséges szaktudással rendelkezzenek, illetőleg törekedni kell a nemek egyensúlyára és az adott ország etnikai és kisebbségi csoportjainak megfelelő képviseletére. További megkötés a Nemzeti intézmények státuszára vonatkozó, ún. Párizsi Alapelvek figyelembevétele.[255] Mindezen elvárások

---

Megjegyzendő, hogy a problémára a Magyar Helsinki Bizottság is felhívta a figyelmet, noha erre a módosító jogszabály indokolása nem utal.

M. TÓTH Balázs: *A Magyar Helsinki Bizottság Börtönmegfigyelő Programjának tapasztalatai 2007-ben,* Börtönügyi Szemle, 2008/1., 16. oldal.

[253] OPCAT 17. cikk.

[254] Az NMM függetlenségéről lásd bővebben: STEINERTE, Elina: *The jewel in the crown and its three guardians: independence of National Preventive Mechanisms under the Optional Protocol to the Convention against Torture,* Human Rights Law Review, 2014/1., 6-28. oldal.

[255] OPCAT 18. cikk.

ellenére is jelentős szabadsága van a részes államoknak az NMM kialakítását illetően, mely számtalan megoldást eredményezett a világ minden pontján.[256]

Az OPCAT 19. cikke értelmében az NMM feladata a szabadságuktól megfosztott személyekkel való bánásmód rendszeres vizsgálata a fogvatartási helyeken,[257] szükség szerint védelmük megerősítése a nem megfelelő bánásmódokkal szemben. A fogvatartási körülmények, valamint a bánásmód javítása érdekében ajánlásokat fogalmazhat meg az illetékes hatóságok felé, továbbá a hatályos vagy tervezett jogszabályokkal kapcsolatban javaslatokat és észrevételeket tehet. Az NMM tevékenységének hatékony ellátása érdekében a részes államokat is számos kötelezettség terheli: hozzáférést biztosítanak a fogvatartási helyekre, azok elhelyezési körülményeire és a szabadságuktól megfosztott személyekkel szembeni bánásmódra vonatkozó információkhoz; illetve ugyancsak hozzáférést biztosítanak a fogvatartási helyekhez, azok létesítményeihez és helyiségeihez. Lehetővé teszik a felkeresni kívánt helyek és meghallgatni kívánt személyek szabadon történő kiválasztását, a szabadságuktól megfosztott személyek és minden más, érdemi információval rendelkező személy tanúk nélküli magán-

---

A Párizsi Alapelveket az ENSZ Közgyűlése 1993. december 20. napján fogadta el a 48/134. számú határozatával.

A Párizsi Alapelvekről, valamint az alapvető jogok biztosa azoknak való megfeleléséről lásd bővebben: HAÁSZ Veronika: *Hogyan lesz reaktív ombudsmanból proaktív emberi jogi biztos,* Közjogi Szemle, 2011/4., 55-57. oldal.

[256] HARASZTI Margit Katalin: *Civil szervezetek és az ombudsman a nemzeti megelőző mechanizmusban*, Magyar Jog, 2014/11., 644. oldal; MURRAY, Rachel: *National Preventive Mechanisms under the Optional Protocol to the Torture Convention: one size does not fit all,* Netherlands Quarterly of Human Rights, 2008/4., 487-489. oldal.

[257] Az OPCAT 4. cikke alapján fogvatartási hely bármely olyan hely, ahol az embereket valamely állami hatóság utasítására, kezdeményezésére, hozzájárulásával vagy elfogadásával megfosztják vagy megfoszthatják személyes szabadságuktól. Hasonlóan a CPT mandátumához, a Megelőzési Albizottság és az NMM látogatásai sem kizárólag a büntetés-végrehajtási intézetekre terjednek ki, hanem akár rendőrségi fogdákat, pszichiátriai intézeteket, menekültek befogadására szolgáló szállásokat vagy szociális otthonokat is érinthetnek. HALLO DE WOLF, Antenor: *Visits to less traditional places of detention: Challenges under the OPCAT,* 81-85. oldal.
http://projects.essex.ac.uk/ehrr/V6N1/HallodeWolf.pdf (2021. május 1.)

meghallgatását. Mindezeken túlmenően a részes államok biztosítják az NMM és a Megelőzési Albizottság közötti kapcsolattartást is.[258]

Noha napvilágot látott olyan javaslat, miszerint közösen legyen kijelölve NMM-nek az ombudsman és a civil szervezetek,[259] végül hazánk is azt a megoldást választotta, hogy kizárólag az alapvető jogok biztosa teljesíti – személyesen vagy munkatársai révén – a nemzeti megelőző mechanizmus feladatait. Mindemellett megjegyzést érdemel, hogy az alapvető jogok biztosa 2014. november 19-én létrehozta a Civil Konzultációs Testületet, melynek keretében négy meghívott és négy pályázati úton kiválasztott olyan szervezet segíti a munkáját, amelyek a szabadságuktól megfosztott személyekkel való bánásmód területén kiemelkedő elméleti és/vagy gyakorlati ismeretekkel rendelkeznek.[260] Ezzel a hazai megoldás némileg hasonlít az ombudsman plus modellre, melyben az ombudsman munkáját civil szervezetek, független szakértők is segítik.[261] A Civil Konzultációs Testület szerepét növeli, hogy a Megelőzési Albizottság jelentése alapján az alapvető jogok biztosa a szűkös költségvetés és humánerőforrás okán csak korlátozottan tudja ellátni a nemzeti megelőző mechanizmussal összefüggő tevékenységét. Különösen fontos ezért, hogy a munkájába minél inkább bevonja a különböző civil szervezetek szakértőit is.[262]

Az alapvető jogok biztosának az NMM keretében történő eljárását és intézkedéseit az Ajbtv. III/A. fejezete szabályozza, konkretizálva az OPCAT rendelkezéseit, egyidejűleg meghatározva az ombudsman eljárásának általános szabályaitól történő eltéréseket. Így a

---

[258] OPCAT 20. cikk.

Az OPCAT nemzeti megelőző mechanizmusra vonatkozó rendelkezéseiről bővebben: HARASZTI Margit Katalin: *A „nemzeti megelőző mechanizmus" mint a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód megelőzésének eszköze,* Acta Humana, 2009/3., 6-16. oldal.

[259] STEINERTE, Elina: *Jelentés a kínzás elleni ENSZ egyezmény Fakultatív Jegyzőkönyvének Magyarország általi ratifikációjáról, valamint a nemzeti megelőző mechanizmus kijelöléséről,* 17. oldal.

https://helsinki.hu/wp-content/uploads/Nemzeti_Megelozo_Mechanizmus_jelentes.pdf (2021. május 1.)

[260] Nemzeti megelőző mechanizmus – Civil Konzultációs Testület.

https://www.ajbh.hu/en/opcat-ckt (2021. május 1.)

[261] STEINERTE [2014] *i.m.* 18. oldal.

[262] Visit to Hungary from 21 to 30 March 2017: observations and recommendations addressed to the national preventive mechanism, Report of the Subcommittee, 20-32. pont.

szabadságuktól megfosztott személyekkel való bánásmódot az alapvető jogok biztosa beadvány és felmerült visszásság hiányában is rendszeresen vizsgálja, mely további elmozdulást jelent a proaktív ombudsmani tisztség irányába. Az OPCAT 20. cikkében foglalt, a részes államokat terhelő kötelezettségeket az Ajbtv. az ombudsmant megillető jogosultságokká alakítja, a következők szerint: az alapvető jogok biztosa a vizsgálata során adatokat, felvilágosítást és iratmásolatokat kérhet a vizsgált hatóságtól a fogvatartási helyek számáról és földrajzi helyéről, valamint a fogvatartási helyeken lévő, szabadságuktól megfosztott személyek számáról, a velük való bánásmódról és a fogvatartásuk körülményeiről. Helyszíni ellenőrzése során a fogvatartási helyekre és a vizsgált hatóság egyéb helyiségeibe korlátozás nélkül beléphet, a fogvatartáshoz kapcsolódó iratokba korlátozás nélkül betekinthet, azokról kivonatot és másolatot készíthet. A vizsgált hatóság munkatársát és a szabadságától megfosztott személyt is beleértve, a fogvatartási helyen tartózkodó bármely személyt meghallgathatja. Ezen a meghallgatáson az alapvető jogok biztosán és a meghallgatott személyen kívül más csak akkor vehet részt, ha a részvételéhez az alapvető jogok biztosa hozzájárult.[263]

Az NMM ezidáig 74 látogatásáról számolt be az alapvető jogok biztosának internetes honlapján.[264] Az OPCAT 4. cikkére tekintettel az ombudsman nemcsak büntetés-végrehajtási intézeteket látogatott meg, hanem gyermekotthonokat, javítóintézeteket, rendőrségi fogdákat, szociális intézményeket, menekültügyi őrzött befogadó központot, illetve kórházak pszichiátriai osztályait is. A látogatások során tapasztaltakról, valamint ajánlásairól eddig 48 jelentést tett közzé.[265]

---

[263] Ajbtv. 39/B. §.

[264] Látogatásairól bővebben például: CZENCZER Orsolya: *Az alapvető jogok biztosának a Nemzeti Megelőző Mechanizmus keretében végzett vizsgálatai egy bv-s szemével – különös tekintettel a fiatalkorúak szabadságvesztés büntetési intézeteiben végzett vizsgálatokra,* Miskolci Jogi Szemle, 2019/2. különszám 1. kötet, 135-146. oldal.

[265] Nemzeti megelőző mechanizmus – Jelentések.
https://www.ajbh.hu/en/opcat-jelentesek (2021. május 1.)

I.3.2.4. Társadalmi ellenőrzés

Ahogyan azt Lőrincz József megfogalmazta, a társadalmi kontroll a végrehajtó hatalom működése – egy sajátos, természeténél fogva a társadalom számára elzárt – területének a közösség által való ellenőrzése, de tekinthető az igazságszolgáltatás nyilvánossága megvalósításához fűződő jogállami követelmény realizálásának is. A büntetés-végrehajtás területén ez a társadalmi aktivitás közreműködés-segítésben, avagy korlátozott kontrollgyakorlás formájában érvényesül.[266]

A büntetés-végrehajtás eme kontrollmechanizmusa a XVI-XVII. században kezdett kialakulni, és a folyamatnak helyt adó nyugat-európai országokban, valamint az Amerikai Egyesült Államokban érte el a legnagyobb fejlődést.[267] A civil ellenőrzés intézményesülését, állami szintű támogatottságát mutatja, hogy a külhoni megoldások általános jellemzőjeként e kontroll a büntetés-végrehajtási kódexekben nyert szabályozást.[268]

Hazánkban először az 1876. évi VI. törvénycikk rendelkezett olyan közigazgatási bizottságok felállításáról, melyek „a saját kebelükből" alakított küldöttségek révén vizsgálták a börtönök általános állapotát.[269] A Csemegi-kódex által felállított felügyelőbizottságok[270] ezzel szemben nem pusztán a bv. intézetek körülményeit ellenőrizték, hanem a büntető rendszer fogvatartottakra gyakorolt erkölcsi hatását is. Összetételük azonban nem tette lehetővé a hatékony munkavégzést, mivel a döntő szót általában a fegyházigazgató, tehát éppen az ellenőrzött szerv vezetője mondta ki.[271] A felügyelőbizottságok mellett az I. Büntetőnovellával létrejöttek a fiatalkorúak

---

[266] LŐRINCZ József: *A büntetés-végrehajtás civil kontrollja,* Belügyi Szemle, 2002/2-3., 167. oldal.

[267] Bővebben: LŐRINCZ József: *A büntetés-végrehajtás civil kontrollja,* Rendvédelmi füzetek, Budapest, 1999/2., 3-5., 8-14. oldal.

[268] LAJTÁR [2010] *i.m.* 47. oldal.

[269] 1876. évi VI. törvénycikk a közigazgatási bizottságról, 37-38. §.

[270] 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről, 43. §.
A magyar királyi igazságügyminiszter 2106. számú körrendeletének 7. számú melléklete tartalmazta ezen felügyelőbizottságok feladatának és eljárásának részletes szabályait.

[271] FAYER László: *A magyar büntetőjog kézikönyve,* I. kötet, Franklin Társulat, Budapest, 1905., 188. oldal.

felügyelőhatóságai is.[272] A két világháború között a társadalmi nyilvánosságtól egyre inkább elzárkózó büntetés-végrehajtási rendszerben, ezek a jogintézmények már nem tudtak kontrollfunkciót gyakorolni, mozgásterük megszűnt.[273]

A rendszerváltást követően a társadalmi ellenőrzés gondolata ismét előtérbe került, azonban az jogszabályi formában nem öltött testet. Noha Lőrincz az újonnan létrehozott ombudsmani tisztséget, a társadalmi ellenőrzés sajátos formájának tekintette, egyidejűleg azt is elismerte, hogy az nem teszi nélkülözhetővé a civil kontroll európai modell irányába történő fejlesztését.[274]

Az 1995. évi CVII. törvény hatályba lépését követően explicit módon nem rendelkezett a civil kontroll gyakorlásának formájáról, de a 13. § (1) bekezdésében nyitva hagyta annak lehetőségét: *„A bv. szervezet a jogszabályok keretei között együttműködik a fogvatartás körülményeinek a figyelemmel kísérésére, a szabadulás után a társadalomba való beilleszkedés elősegítésére, a karitatív tevékenység végzésére, továbbá az egyéb büntetés-végrehajtási feladatok segítésére alakult börtönmissziókkal és társadalmi szervezetekkel, az ilyen tevékenységet ellátó egyházakkal, alapítványokkal és személyekkel.”*[275] Ehhez kapcsolódóan a 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet 5. § (1) bekezdése a büntetés-végrehajtási feladatok elősegítését együttműködési megállapodás keretében tette lehetővé.[276]

---

[272] 1908. évi XXXVI. törvénycikk a büntetőtörvénykönyvek és a bünvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról, 31. §.

A magyar királyi igazságügyminiszter 1909. évi 27.400. I.M. rendelete tartalmazta a fiatalkorúak felügyelőhatóságainak részletes szabályait.

[273] LŐRINCZ [2002] *i.m.* 174. oldal.

Például az I. világháború végéig mintegy 700 taggal tizennyolc felügyelőhatóság működött Magyarországon, melyek száma a két világháború között hétre csökkent.

HORVÁTH [2007] *i.m.* 330. oldal.

[274] LŐRINCZ [2002] *i.m.* 184. oldal.

[275] 1996. március 1. napján hatályos állapot.

[276] A jelenleg hatályos 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 3. §-ában rendelkezik az együttműködési megállapodás megkötésének lehetőségéről. A Bv. tv. 5. § (3) bekezdésében utal a végrehajtásért felelős szerv és az oktatási intézmények, civil szervezetek, valamint vallási közösségek közötti együttműködésre.

Ezekre a jogszabályhelyekre figyelemmel 1999. december 23. napján együttműködési megállapodást kötött a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága és a Magyar Helsinki Bizottság, az elítéltek jogainak, külvilággal való kapcsolattartásuknak az érvényesülése, valamint a bv. intézetekben folyó reszocializációs tevékenység megfigyelése céljából. A megállapodás tartalmazta a felek feladatait, továbbá a megfigyelési program végrehajtásának szabályait.[277] A megfigyelési program eredetileg a 2000. január 1. - december 21. közötti időszakra terjedt ki,[278] sikerességét azonban bizonyítja, hogy az évek folyamán az együttműködési megállapodást több alkalommal felülvizsgálták, majd újabb megállapodások megkötésére került sor. A 18 éves együttműködés alatt a bizottság 77 börtönmegfigyelést folytatott le, amellett, hogy további együttműködési megállapodások alapján a rendőrségi, idegenrendészeti fogdák, menekülttáborok ellenőrzését is végezte.[279]

Az együttműködési megállapodást a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága 2017. augusztus 24. napján 2017. október 1-jei hatállyal felmondta, arra hivatkozással, hogy a fogvatartottak jogainak érvényesülése a megállapodás hatályban tartása nélkül is

---

Az együttműködés további mikéntjére vonatkozóan részletes szabályozás nincs, pedig az a társadalmi ellenőrzés kontrollrendszeren belüli megfelelő elhelyezését, elfogadottságát is szolgálná. VÓKÓ György: *Nem állami ellenőrzése a fogva tartásnak,* In: POLT Péter – BELOVICS Ervin – GELLÉR Balázs – AMBRUS István: *Ünnepi kötet Györgyi Kálmán 75. születésnapja alkalmából,* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016., 218-219. oldal.

[277] KÁDÁR András Kristóf – KŐSZEG Ferenc: *Kettős mérce. Börtönviszonyok Magyarországon,* Magyar Helsinki Bizottság, Budapest, 2002., 1. számú melléklet.

[278] A bizottság munkatársai 2000-ben és 2001 januárjában kilenc bv. intézetet látogattak meg, melynek során a büntetés-végrehajtási apparátussal való együttműködés mindvégig zökkenőmentes volt. Problémaként merült fel már ekkor is az intézetek zsúfoltsága, a szűkös sportolási lehetőségek, az egyórás szabad levegőn tartózkodásra vonatkozó jogszabályi előírás be nem tartása, a bántalmazásokra hivatkozó panaszok kivizsgálásának hiányos volta, illetve további visszásságok is. Bővebben: KÁDÁR András Kristóf: *Összefoglaló a Magyar Helsinki Bizottság börtönmegfigyelő programjának tapasztalatairól,* Belügyi Szemle, 2002/2-3., 20-36. oldal.

[279] Állami szervek felmondták a megállapodásaikat a Helsinki Bizottsággal. https://www.helsinki.hu/allami-szervek-felmondtak-a-megallapodasaikat-a-helsinki-bizottsaggal/ (2021. május 1.)

biztosított.[280] Ezzel kapcsolatban újfent arra kívánok rámutatni, hogy a büntetés-végrehajtás kontrollrendszerének elemei csak egymást kiegészítve tudnak kellő hatékonysággal működni. Erre tekintettel a társadalmi ellenőrzés, mint kontrollmechanizmus megszűnése negatívumként értékelhető. A Helsinki Bizottság a látogatásai alkalmával ugyanis az ügyészi, illetve bv. bírói tevékenységet is monitorozta, hivatkozva több esetben a CPT ajánlásaira, valamint az EJEB elvárásaira egyaránt. Mindezt kiegészíteném Haraszti Margit Katalin 2014-ben tett megállapításával, miszerint a civil szervezetek fogvatartási helyeken történő jelenléte a nemzeti megelőző mechanizmus feladatai megfelelő szintű ellátásának figyelemmel kísérésére is alkalmas lehet.[281] Az együttműködési megállapodás felmondásával az őrzők őrzésének ez a lehetősége megszűnt.

A Magyar Helsinki Bizottság felügyeleti szerepe arra szűkült, hogy immár a nemzeti megelőző mechanizmus tevékenységét segítő Civil Konzultációs Testület tagja. A jelenlegi tagok közül kiemelendő még a Társaság a Szabadságjogokért,[282] valamint a Validity Alapítvány és a Magyar Pszichiátriai Társaság; utóbbi kettő – többek mellett – a fogyatékossággal élő személyek elhelyezésére szolgáló intézetekre vonatkozóan terjeszthet elő javaslatokat, mely akár a kényszergyógykezelésre ítélteket is érintheti.

Természetesen nem hallgatható el, hogy a büntetés-végrehajtási szervezet, illetve az egyes büntetés-végrehajtási intézetek és a különböző civil szervezetek között jelenleg is számos együttműködési megállapodás van érvényben.[283] Ezek köréből azért tartottam

---

[280] https://www.helsinki.hu/allami-szervek-felmondtak-a-megallapodasaikat-a-helsinki-bizottsaggal/ (2021. május 1.)

[281] HARASZTI [2014] *i.m.* 649. oldal.

[282] A Magyar Helsinki Bizottság és a Társaság a Szabadságjogokért tevékenységét illetően megjegyzést érdemel, hogy a nemzeti bíróságok, valamint az EJEB előtt is számos kérelmező jogi képviseletét látták, illetve látják el, továbbá a strasbourgi bíróság eljárásaiban beavatkozóként is fellépnek. Például a Helsinki Bizottság beavatkozóként vett részt a *Magyar László kontra Magyarország* vagy a *T.P. és A.T. kontra Magyarország ügyekben. Magyar László kontra Magyarország,* ECtHR, 2014. május 20-i ítélet, ügyszám: 73593/10; *T.P. és A.T. kontra Magyarország,* ECtHR, 2016. október 4-i ítélet, ügyszámok: 37871/14 és 73986/14.

[283] Az együttműködési megállapodások száma tekintetében a legutóbbi adatot 2016. évre vonatkozóan találtam meg, ekkor mintegy 250 együttműködési megállapodás volt érvényben. MIKLÓSI Márta: *A civil*

kiemelésre érdemesnek a Magyar Helsinki Bizottságot és az azzal kötött megállapodást, mivel ez a szervezet egyedülálló volt a tekintetben, hogy a fogvatartási körülményeknek, a fogvatartottakkal való bánásmódnak az ország egész területére kiterjedő ellenőrzését végezte.

Michel Foucault a következőképpen írt a társadalmi nyilvánosság ellenőrző szerepéről: *„Valójában minden panoptikus intézmény, legyen bár, mint a fegyház, gondosan elzárva, könnyűszerrel alávethető a véletlenszerű és szakadatlan ellenőrzésnek: s nem csupán a kijelölt ellenőrök, hanem a közönség részéről is; a társadalom bármelyik tagjának joga lesz eljönni és saját szemével látni, hogyan működnek az iskolák, a kórházak, az üzemek, a börtönök. Következésképp nem kell félni, hogy a hatalom megnövekedése, amely a panoptikus gépezetnek köszönhető, zsarnoksággá fajuljon: a fegyelmező eljárást demokratikusan ellenőrzik majd, hiszen szüntelenül hozzáférhető lesz a „világ nagy ítélőszéki bizottsága" számára."*[284] A társadalmi kontroll megléte elengedhetetlen mind az állami büntetőhatalom visszaéléseinek megakadályozása, mind a jogállami garanciákba vetett közbizalom fenntartása érdekében.[285] Nem csak a büntetések végrehajtása törvényességét hivatott ellenőrizni a kontroll ezen típusa. Úgy gondolom, hogy az jelentőséggel bír a büntetés-végrehajtás garanciarendszerét alkotó és már ismertetett kontrollmechanizmusok feladatellátását illetően is, hiszen a transzparencia ezek tevékenységével szemben ugyancsak össztársadalmi elvárásként jelentkezik.

A kontrollfunkción túlmenően a civil szervezetek a fogvatartottak reintegrációjában is hangsúlyos szerepet töltenek be, amelyet Végh József érzékletesen ekként ír le: *„a civileknek azért kell bejárniuk a börtönökbe (...) hogy puszta jelenlétükkel bizonyíthassák:*

---

szervezetek szerepe és helye a büntetés-végrehajtásban konferencia, Börtönügyi Szemle, 2016/2., 113. oldal.

[284] FOUCAULT, Michel: *Felügyelet és büntetés. A börtön története,* Fordította: Fázsy Anikó, Csűrös Klára, Budapest, Gondolat Kiadó, 1990., 282. oldal.

[285] SOMOGYVÁRI Mihály: *A társadalmi szervezetek értelmezési keretei a büntetés-végrehajtásban,* Börtönügyi Szemle, 2014/1., 68. oldal.

Lásd még: MIHÁLY Attila: *A börtönök társadalmi felügyelete, avagy szükségünk van-e a nyilvánosságra?,* In: DEÁK Ferenc – PALLO József (szerk.): *Börtönügyi kaleidoszkóp: Ünnepi kötet Dr. Lőrincz József 70. születésnapja tiszteletére,* Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa, Budapest, 2014., 122-131. oldal.

van palló átkelni a fölött az irdatlan alatt mélység fölött, amit egy érzékenyebb rab megnyílni lát maga előtt!"[286]

A kifejtettekre tekintettel a civil szervezetek olyan elemét képezik a büntetés-végrehajtás nemzeti szintű kontrollrendszerének, amely nélkül maga a büntetés-végrehajtási szervezet, illetőleg az ahhoz kapcsolódó más felügyeleti szervek sem tudnák kellően hatékonyan ellátni saját tevékenységüket. Éppen ezért kiemelt fontossággal bír az, hogy a büntetés-végrehajtás ne a bezárkózást, hanem éppen ellenkezőleg, a társadalmi nyilvánossággal való minél szélesebb körű együttműködést válassza.[287]

[286] VÉGH József: *Pallók a mélység fölött: a civilek szerepe a büntetés-végrehajtásban,* Börtönügyi Szemle, 2008/1., 92. oldal.

[287] A civil társadalom lehető legszélesebb körű bevonását hangsúlyozza az Európai Börtönszabályok 7. pontja is.

II. A kínzás tilalmának hatálya alá vonható egyes büntetőjogi szankciók

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban: Btk.) dualista szankciórendszere különbséget tesz büntetések és intézkedések között. A Btk. 33. § (1) bekezdése kilenc büntetést sorol fel, illetve ugyanezen szakasz (2) bekezdése mellékbüntetésként szabályozza a közügyektől eltiltást. A kódex 63. § (1) bekezdése ugyancsak kilenc intézkedésről rendelkezik, mely szám kiegészül a fiatalkorúakkal szemben alkalmazható speciális intézkedéssel, a javítóintézeti neveléssel. Büntetéssel csak a büntethető elkövető sújtható a tényállásszerű, jogellenes és bűnös cselekménye miatt, míg intézkedés a büntetőjogilag felelősségre nem vonható személlyel szemben is alkalmazható, büntetendő cselekmény megvalósítása esetén.[288]

A szankciórendszer csúcsán a szabadságvesztés helyezkedik el. Ezt követi az elzárás, amely úgyszintén a személyi szabadság elvonását, mint joghátrányt testesíti meg. A büntetések erősségi sorrendjében a harmadik és a negyedik helyet a közérdekű munka és a pénzbüntetés foglalják el, míg a többi büntetés felsorolása – a törvény indokolása szerint – már nem igazodik sorrendiséghez, mivel mindig az egyedi eset körülményeitől függ, melyik jelent az elkövetőre súlyosabb joghátrányt. A főképp speciálpreventív célokat szolgáló intézkedések körében hasonló sorrendet felállítani nem lehet, azonban egyértelmű, hogy azok közül a kényszergyógykezelés tekinthető a legsúlyosabb jogkövetkezménynek, mert a gyógyító-nevelő funkciója mellett, a személyi szabadság teljes elvonásával jár, hasonlóan a szabadságvesztéshez és az elzáráshoz.

Amint az az alábbi diagramon látható, hazánkban legmagasabb számban pénzbüntetést szabnak ki a büntetőbíróságok, de nem sokkal elmaradva követi azt a szabadságvesztés.[289] Nem szabad elfelejtenünk, hogy a Btk. 33. § (6) bekezdésének c)

---

[288] GÖRGÉNYI Ilona – GULA József – HORVÁTH Tibor – JACSÓ Judit – LÉVAY Miklós – SÁNTHA Ferenc – VÁRADI Erika: *Magyar büntetőjog, Általános rész,* Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2014., 360. oldal.

[289] A diagramok a büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenységre vonatkozó 2019-es statisztika alapján készültek. Az értekezés lezárásakor a 2020. évre vonatkozó statisztikai adatok még nem álltak rendelkezésre.

pontja csak az életfogytig tartó szabadságvesztés mellett zárja ki a pénzbüntetés alkalmazását, így a 25 483 pénzbüntetéssel sújtott terhelt körében jócskán lehetnek olyanok, akikkel szemben akár szabadságvesztés, akár elzárás kiszabására is sor került, gyarapítva az utóbbiakra vonatkozó statisztikai adatot is.

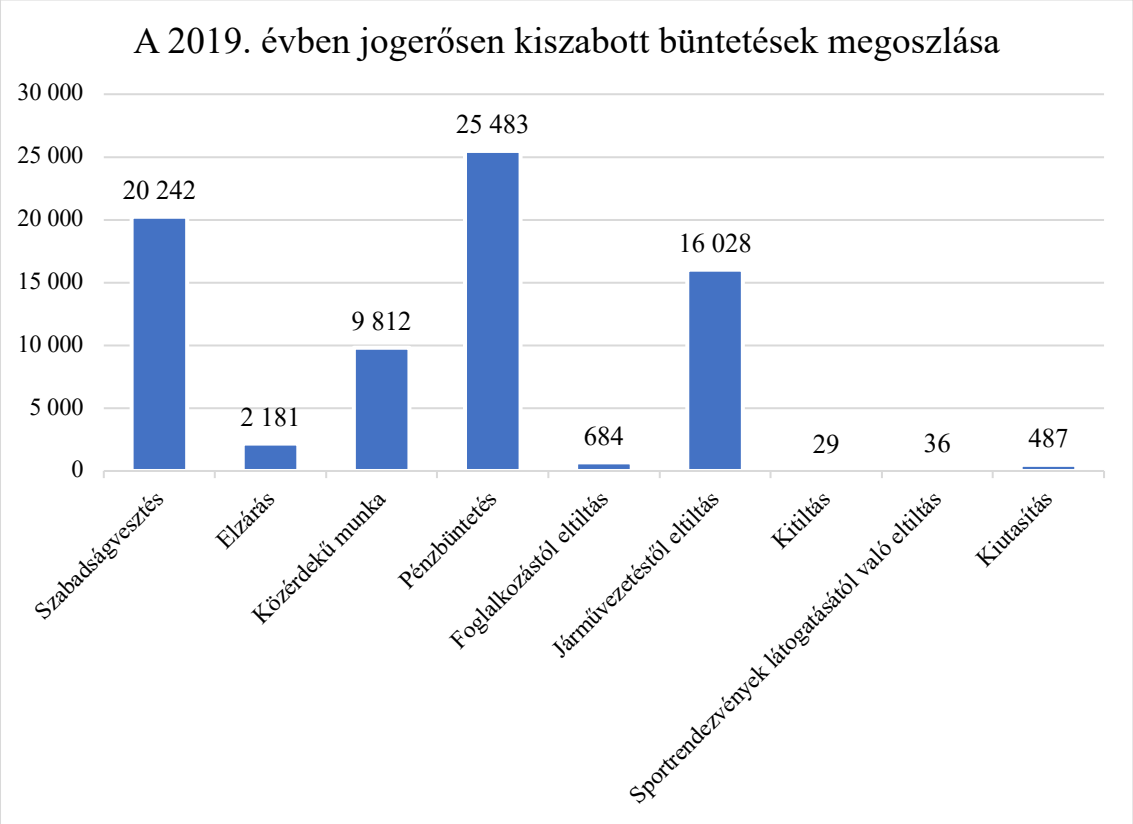

A szabadságvesztésre vonatkozó adatot természetesen annak fényében szükséges értékelni, hogy az mind a végrehajtandó, mind a felfüggesztett szabadságvesztéseket magában foglalja. Ezek megoszlását a következő diagram mutatja.

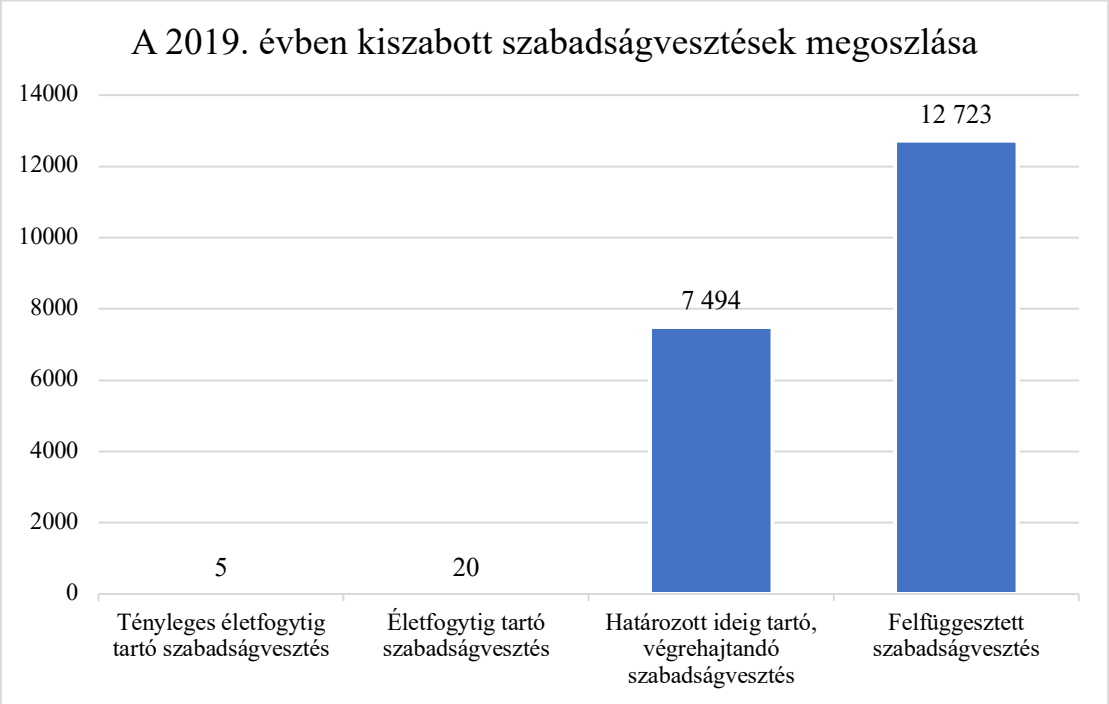

A végrehajtandó szabadságvesztésre és az elzárásra ítélt terheltek számát összességében tekintve megállapítható, hogy 2019. évben 9 700 fő személyi szabadságának tényleges elvonásáról döntöttek – büntetés kiszabásával – a hazai bíróságok. Nemcsak ezen elítéltek fogvatartására hivatottak a büntetés-végrehajtási intézetek: a letartóztatottak, a közérdekű munka és a pénzbüntetés átváltoztatása folytán szabadságvesztés hatálya alatt álló, a rendbírság helyébe lépő elzárást, avagy szabálysértési elzárást töltő személyek elhelyezését is a bv. intézetekben szükséges biztosítani.[290] Korántsem lényegtelen tehát, hogy mindezen nagyszámú fogvatartott[291] elhelyezése milyen körülmények között történik, hiszen e körülmények embertelen vagy megalázó jellege a Bv. tv. 1. §-ában megfogalmazott büntetés-végrehajtási célok, elsősorban az egyéni megelőzés, illetve a reintegráció ellen hat. Az olyan rövid tartamú szabadságelvonások, mint az elzárás vagy a szabálysértési elzárás, legfeljebb a fogvatartottra gyakorolt sokkhatás révén szolgálhatják a speciálprevenciót, ekként vonatkozásukban kevésbé a büntetés-

[290] Tekintettel arra, hogy mindezen személyek elhelyezésére büntetés-végrehajtási intézetben kerül sor, az értekezésben a bv. intézetek zsúfoltságát érintő statisztikai adatok, az azok alapján készült diagramok a teljes fogvatartotti létszámot jelölik, nem kizárólag a szabadságvesztésre ítéltek számát.

[291] A Büntetés-végrehajtási Szervezet 2019-es Évkönyve alapján a fogvatartottak összlétszáma 2019. december 31. napján 16 334 fő volt.

végrehajtási célok, mint inkább az emberi méltóság tiszteletben tartásának áthághatatlan követelménye indokolja a megfelelő körülmények között történő elhelyezést. Legyen szó akár pár napos, akár életfogytig tartó szabadságelvonásról, az embertelen és megalázó végrehajtási körülmények az Emberi Jogok Európai Bírósága általi marasztaláshoz vezethetnek.

Az intézkedések alkalmazására vonatkozó statisztikai adatokat nem kívánom diagrammal szemléltetni, mivel a 19 469 intézkedéssel szankcionált terhelt elenyésző részével, 27 fővel szemben került sor kényszergyógykezelés elrendelésére 2019-ben.[292] Ezen kis számú fogvatartotti csoport esetében azonban hatványozottan érvényesül az emberséges bánásmód követelménye. A Bv. tv. 1. § (2) bekezdésének c) pontja ugyanis kifejezett büntetés-végrehajtási célként rögzíti a kényszergyógykezelés esetén a társadalom védelmén túl a megfelelő kezelés és gondozás szükségességét. Úgy gondolom, utóbbiak megvalósítása csak professzionális és kellő létszámú egészségügyi személyzet, valamint korszerű materiális feltételek biztosítása révén képzelhető el.

A bevezetésben írtak alapján jelen fejezet arra a három büntetőjogi szankcióra fókuszál, amelyek a személyi szabadság elvonásával sújtják a felnőttkorú elkövetőt. A szabadságvesztésre és a kényszergyógykezelésre vonatkozó alfejezetekben a jogtörténeti előzmények rövid összefoglalása is helyet kapott, egészen az első magyar büntető törvénykönyvig, azaz a Csemegi-kódexig visszamenően. Az alfejezetek jórészt azonos felépítést követnek, így előbb az univerzális és a regionális nemzetközi dokumentumok, továbbá az Emberi Jogok Európai Bírósága ítélkezési gyakorlatának bemutatására kerül sor, majd ezeket követi a hazai jogszabályi rendelkezések, illetőleg az adott szankció végrehajtási körülményeinek ismertetése.

[292] A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai I. – A 2019. évi tevékenység, 58., 63. oldal.

II.1. Szabadságvesztés[293]

Az első magyar büntető törvénykönyv megalkotója, Csemegi Károly a bűncselekmények trichotóm felosztását fogadta el, különbséget téve a bűntettek, vétségek és kihágások között. Az 1878. évi V. törvénycikk ehhez igazodóan a szabadságvesztés négy nemét szabályozta: fegyház és börtön kizárólag bűntett, fogház kizárólag vétség esetében volt alkalmazható, míg az államfogház 5 évnél rövidebb tartamban vétség, 5 évi vagy azon felüli tartamban bűntett miatt volt kiszabható.[294] A kihágásokról szóló 1879. évi XL. törvénycikk a kihágások büntetéseként, mintegy ötödik szabadságvesztési nemként rendelkezett az elzárásról.[295] A Csemegi-kódex nem csupán a büntető anyagi jog szabályait tartalmazta, hanem a büntetésekre vonatkozó III. fejezetében több büntetés-végrehajtási kérdést is rendezett. A szükséges technikai feltételek hiányában is meghonosította az ír fokozatos rendszert, kikényszerítve ezáltal a büntetés-végrehajtás területén az átalakulást és a reformokat.[296]

A Csemegi-kódex általános része egészen 1951-ig volt hatályban. A köztes évtizedekben számtalan módosítást élt meg, melyek közül csupán röviden kívánok utalni az alábbiakra. A tettes büntetőjogi irányzat térhódítása mutatkozott meg abban, hogy előbb az 1913. évi XXI. törvénycikk bevezette a közveszélyes munkakerülők dologházba utalásának lehetőségét,[297] majd az 1928. évi X. törvénycikk a megrögzött bűntettesek szigorított dologházba utalásáról rendelkezett.[298] Mindezek folytán a II. világháború kitörését megelőzően a személyi szabadságot korlátozó büntetőjogi szankciók a fegyház, a börtön,

---

[293] A szabadságvesztés szabályozástörténetéről bővebben: PALLO József: *A magyar börtönügy kodifikációs csomópontjai,* Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019.

[294] 1878. évi V. törvénycikk, 20. §.

[295] 1879. évi XL. törvénycikk, 15. §.

[296] MEZEY Barna: *Millenniumi visszatekintés: A magyar büntetés-végrehajtás történetének modernizációs csomópontjai,* Börtönügyi Szemle, 2000/4., 74. oldal.

[297] 1913. évi XXI. törvénycikk a közveszélyes munkakerülőkről, 5-7. §, 10-16. §. Bővebben: SIPOS Ferenc: *Munkával kapcsolatos szankciók a magyar büntetőjogban,* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019., 91-115. oldal.

[298] 1928. évi X. törvénycikk a büntető igazságszolgáltatás egyes kérdéseinek szabályozásáról, 36-47. §. Bővebben: SIPOS [2019] *i.m.* 116-125. oldal.

a fogház, az államfogház, a szigorított dologház és a dologház voltak, melyek hat országos bv. intézetben, huszonhárom törvényszéki és kilencven járásbírósági fogházban, valamint két dologházban kerültek végrehajtásra.[299]

A felsorolt büntetéseket a rendes bíróságok azt követően is alkalmazhatták, hogy 1945-ben megjelent a népbíráskodás. A népbírósági büntetőjog eredetileg a halálbüntetés mellett a következő, személyi szabadságot érintő büntetéseket ismerte: fegyház, börtön, államfogház, fogház és internálás.[300] Utóbbi kettőt az 1140/1945. ME rendelet rövid időn belül eltörölte, főbüntetési rangra emelte ugyanakkor a kényszermunkát.[301] A párhuzamos bírósági rendszer egészét érintő változás volt, hogy az 1946. évi XIV. törvény[302] 6. §-a megszüntette az államfogház büntetést.

Az államfogház eltörlése ellenére a szabadságvesztési rendszer továbbra is túlzottan differenciált volt. Ezen változtatott a büntetőtörvénykönyv általános részéről szóló 1950. évi II. törvény (továbbiakban: Btá.), amely a főbüntetések körében a halálbüntetést és az egységes börtönbüntetést szabályozta.[303] A Btá. hatályba léptetéséről szóló 1950. évi 39. törvényerejű rendelet 22-36. §-aiban ugyan rögzített egyes, a büntetés végrehajtására vonatkozó rendelkezéseket, de a büntetés-végrehajtás jogterületén önálló törvény megalkotására ekkor sem került sor. Ezt némiképp pótolta a Büntetésvégrehajtási Szabályzat kiadásáról szóló 1105/1954. (XII. 17.) Minisztertanácsi határozat, amelynek 1. pontja a következőképpen szólt: *„A büntetővégrehajtás feladata a bíróság által szabadságvesztésbüntetésre ítéltek nevelése és megjavítása, valamint a társadalomra veszélyes egyének bűnözéstől való visszatartása. E feladatokat az elítéltek rendszeres munkáltatásával, oktatásával és meggyőzésével kell teljesíteni – megfelelő bánásmód mellett – az elítéltek emberi méltóságának sérelme nélkül.”* Noha a humánus büntetés-

---

[299] PALLO [2019] *i.m.* 63. oldal.

[300] 1945. évi VII. törvénycikk a népbíráskodás tárgyában kibocsátott kormányrendeletek törvényerőre emeléséről (közlönyállapot), I. számú melléklet, 3. §.

[301] CSORDÁS Sándor – CSÓTI András – GARAMI Lajos – MÜLLER Anikó: *Szabadságvesztés végrehajtási fokozatok nélkül? Gondolatok az új Btk. kodifikációjához,* Börtönügyi Szemle, 2001/4., 24. oldal.

[302] 1946. évi XIV. törvénycikk a vádtanács megszüntetéséről, a sajtóeljárás gyorsításáról és az államfogházbüntetés megszüntetéséről.

[303] Btá. 31. §.

végrehajtás gondolatának megjelenése mérföldkőnek lenne tekinthető, valójában az csupán egy hangzatos elv maradt: az osztályharc keretében a büntetőjog feladata a szocializmus építésével szembefordulók felelősségre vonására irányult.[304] Ennek szellemében a büntetés-végrehajtás a *„ne csak őrizd, gyűlöld is”* jelszava mentén működött.[305]

Az 1960-as években történt elmozdulás e szemlélettől.[306] Az 1961-es Btk. egységes szabadságvesztés főbüntetésének végrehajtására[307] megszületett az 1966. évi 21. törvényerejű rendelet, amely az átneveléshez és az intézet rendjének biztosításához szükséges szigor mellett, a szocialista humanizmus érvényesítését tűzte ki célul.[308] Noha a szocialista humanizmus még magában foglalta a sötétzárka vagy éppen a szigorított magánelzárás fegyelmi fenyítéseket is,[309] a hazai szerzők egyetértenek abban, hogy a jelzett évtizedben a büntető igazságszolgáltatás és a büntetés-végrehajtás is közeledett a

---

[304] LŐRINCZ József: *Száz év magány – a hazai börtönügy szakmatörténeti vázlata 1914-2014-ig,* In: BORBÍRÓ Andrea – INZELT Éva – KEREZSI Klára – LÉVAY Miklós – PODOLETZ Léna (szerk.): *A büntető hatalom korlátainak megtartása: a büntetés mint végső eszköz. Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére,* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014., 342. oldal.

[305] LŐRINCZ József: *Harmonizációs törekvések és problémák a magyar börtönügyben a rendszerváltozás időszakában,* Börtönügyi Szemle, 2001/4., 16. oldal.

[306] Pallo József a korszerűbb büntetés-végrehajtási rendszer felé történő elmozdulás első jeleként említi az elítéltek kategorizálását rendező 103/1958. BM-IM-LÜ utasítást, valamint a 8/1959. számú BM utasítást, melynek alapján a nevelés – az őrzés mellett – ténylegesen is a büntetés-végrehajtás fő feladatává vált. PALLO József: *A kör négyszögesítése: a börtönügy jogi jellege 1945 és 1960 között,* Miskolci Jogi Szemle, 2019/2. különszám 2. kötet, 297. oldal.

[307] A szabadságvesztést eredetileg börtönben vagy büntetésvégrehajtási munkahelyen kellett végrehajtani. Ezt módosította 1967. március 1. napjával az 1966. évi 20. törvényerejű rendelet, amely a szabadságvesztés négy végrehajtási fokozatát vezette be: szigorított börtön, börtön, szigorított büntetés-végrehajtási munkahely, büntetés-végrehajtási munkahely. Az 1971. évi 28. törvényerejű rendelet a négyfokozatú rendszert megtartotta, de az elnevezéseket a következőkre változtatta: fegyház, szigorított börtön, börtön és fogház.

[308] 1966. évi 21. törvényerejű rendelet a szabadságvesztés büntetés végrehajtásáról és az előzetes letartóztatás foganatosításáról, 6. § (2) bekezdés.

[309] 1966. évi 21. tvr., 29. § (1) bekezdés.

A szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának részletes szabályozására a 110/1967. IM utasításban került sor.

fejlett jogállami példákhoz.[310] Ez a kedvező folyamat a 70-es, majd 80-as években oly módon folytatódott, hogy Magyarország több, az emberi jogokat és a börtönügyet is érintő nemzetközi dokumentumhoz csatlakozott. 1975. augusztus 1. napján hazánk is aláírta a Helsinki Záróokmányt.[311] A PPJNE-t az 1976. évi 8. törvényerejű rendelet, a UNCAT-et pedig az 1988. évi 3. törvényerejű rendelet hirdette ki. Az univerzális kontrollmechanizmus megjelenése a politikai vezetést is érdekeltté tette a fogvatartottakkal való emberséges bánásmód biztosításában.[312]

Ebben a jogpolitikai környezetben került elfogadásra a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (továbbiakban: rBtk.), amely az egységes szabadságvesztés büntetés végrehajtására három fokozatot alakított ki: a fegyházat, a börtönt és a fogházat.[313] Ezt követte a Bv. tvr. megalkotása, amely végre magas szintű jogszabályként, egységes szempontok mentén szabályozta valamennyi büntetés és büntetőjogi intézkedés, az előzetes letartóztatás és az elzárás foganatosítását.[314] A Bv. tvr. 21. § (1) bekezdésében a szabadságvesztés végrehajtásának alapelveként rögzítette, hogy *„az elítéltet emberséges bánásmódban kell részesíteni, emberi méltóságában megsérteni nem szabad.”*[315]

---

[310] SZ. KISS Csaba: *A büntetésvégrehajtás feladatrendszerének változásairól,* Börtönügyi Szemle, 1990/2., 19. oldal; LŐRINCZ [2001] *i.m.* 16. oldal.

[311] A Helsinki Záróokmány VII. alapelveként rögzítette a részes államok arra vonatkozó vállalását, hogy tiszteletben tartják az emberi jogokat és alapvető szabadságokat.
Helsinki Final Act.
https://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true (2021. május 1.)

[312] LŐRINCZ [2014] *i.m.* 344. oldal.

[313] rBtk. 41. § (1) bekezdés.

[314] A Bv. tvr. felhatalmazása alapján a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának részletes szabályait a Büntetés-végrehajtási Szabályzatról szóló 8/1979. (VI. 30.) IM rendelet, valamint a Büntetés-végrehajtási Szabályzat végrehajtásáról szóló 101/1981. (IK 2.) IM utasítás tartalmazta.
MOLDOVÁNYI György: *A bv. jog fejlődésének főbb vonásai – 1945-től napjainkig,* Börtönügyi Szemle, 1990/1., 26-27. oldal.

[315] Bv. tvr. (1979.VII.1.-1982.XII.31. időállapot)

Ez a fejlődési folyamat a rendszerváltással teljesedett ki. Magyarország 1990. november 6. napján csatlakozott az Európa Tanácshoz,[316] ezáltal hazánkban is kiépülhetett a nemzetközi kontrollrendszer regionális, európai szintje. Ennek részeként az 1993. évi XXXI. törvény kihirdette az Emberi Jogok Európai Egyezményét, az 1995. évi III. törvény pedig az ET kínzás elleni egyezményét.[317] A kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalma nemcsak az Alkotmány 54. § (2) bekezdésében nyert elismerést; az univerzális és az európai büntetés-végrehajtási elvárásoknak való megfelelés a Bv. tvr. átfogó reformját is magával hozta. Az 1993. évi XXXII. törvény[318] a Bv. tvr. 21. § (1) bekezdését akként módosította, miszerint *„az elítélt emberi méltóságát tiszteletben kell tartani, nem lehet őt kínzásnak alávetni, kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmódban részesíteni, rajta orvosi kísérletet vagy a beleegyezése nélkül tudományos vizsgálatot vagy kísérletet végezni."*

Az alábbiakban azt kívánom bemutatni, hogyan hatja át a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalma a szabadságvesztés büntetés végrehajtását. A szabadságvesztésre ítélt személy életrendje a büntetés-végrehajtási intézetben – különböző mértékben – meghatározott, amely óhatatlanul magával von(hat)ja az emberi méltóság sérelmét. A büntetés-végrehajtás annak totális jellegéből fakadóan a fogvatartott mindennapjainak egészét irányítja, felügyeli, ekként lehetetlen felsorolni azokat az helyzeteket, amelyek az emberséges bánásmód követelményébe ütközhetnek. Ahogyan arra a bevezetésben utaltam, elsősorban a szabadságvesztés azon vetületeire fókuszálok, amelyek korábban az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt az EJEE 3. cikkével összefüggésben megmérettettek, értékelést nyertek. Ilyen a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés, melynek már a jogi szabályozása sem felel meg a hivatkozott

---

[316] Council of Europe – Hungary.
https://www.coe.int/en/web/portal/hungary (2021. május 1.)

[317] Ezzel párhuzamosan megindultak azok a kutatások, melyek azt vizsgálták, mennyire felel meg a magyar büntetés-végrehajtás jogszabályi háttere, valamint működése a strasbourgi elvárásoknak. Például Sz. Kiss Csaba ekkor még kevés esélyt látott arra, hogy a gyakorlatban felmerülő hiányosságok miatt magyar ügyek kerülnének az EJEB elé, különösen, hogy a jogorvoslati lehetőségeket is kielégítőnek találta. Sz. Kiss Csaba: *Mérce: Strasbourg szellemében,* Börtönügyi Szemle, 1995/3., 13. oldal.

[318] 1993. évi XXXII. törvény a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet módosításáról.

cikknek, dacára a közelmúltban bevezetett kötelező kegyelmi eljárásnak. A határozott ideig tartó szabadságvesztés kapcsán a bv. intézetek évtizedek óta fennálló zsúfoltsága jelent(ett) problémát, kiegészülve a további, nem megfelelő materiális körülményekkel. Mindezek mellett röviden foglalkozok a fogvatartottak egészségügyi ellátásával, valamint a különleges biztonsági körleten való elhelyezéssel is, hiszen ezek ugyancsak a szabadságvesztéssel összefüggő olyan tárgykörök, amelyek Magyarország elmarasztalásához vezettek a strasbourgi bíróság előtt. A komplex megközelítés érdekében az EJEB határozatain túlmenően törekszem az előző fejezetekben már tárgyalt kontrollmechanizmusok dokumentumainak minél teljesebb körű feldolgozására.

II.1.1. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés

II.1.1.1. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés a nemzetközi dokumentumokban

Kevés olyan nemzetközi dokumentumot találhatunk, amely közvetlen, explicit tilalmát fogalmazza meg a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés alkalmazásának. Az egyik ilyen a gyermek jogairól szóló 1989. évi New York-i egyezmény, amely a részes államokat terhelő kötelezettségként írja elő annak biztosítását, miszerint tizennyolc éven aluli személyek által elkövetett bűncselekményekért a szabadlábra helyezés lehetőségét kizáró életfogytig tartó szabadságvesztést ne lehessen kiszabni.[319]

A kiadatásról szóló 1981-es Amerikaközi egyezmény megtiltja részes államai számára az érintett személy kiadatását, ha az elkövetett bűncselekmény a megkereső államban életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő. Kivételt képez az az eset, ha a megkereső állam garanciát nyújt arra nézve, hogy a büntetés nem lesz kiszabva, vagy kiszabása esetén nem lesz végrehajtva.[320]

---

[319] 1989. évi New York-i egyezmény a gyermek jogairól, 37. cikk a) pont.

[320] 1981. évi Amerikaközi egyezmény a kiadatásról, 9. cikk. Az egyezmény a „life imprisonment" kifejezést használja, melyből arra következtethetünk, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés bármely típusának kiszabása az elkövető kiadatásának megtagadását vonja maga után. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést ugyanis „actual" vagy „whole life imprisonment/sentence" elnevezéssel illetik.

Bár nem tekinthető nemzetközi egyezménynek, de az Európai Unió európai elfogatóparancsról szóló tanácsi kerethatározata is említést érdemel e körben. Ha az európai elfogatóparancs alapjául szolgáló bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztés büntetéssel büntethető vagy életfogytig tartó szabadságelvonással járó intézkedéssel fenyegetett, az elfogatóparancs végrehajtása ahhoz a feltételhez köthető, hogy a kibocsátó tagállam jogrendszere lehetővé teszi a kiszabott büntetésnek vagy intézkedésnek a büntetés vagy intézkedés végrehajtásának felfüggesztését célzó – kérelemre vagy legkésőbb 20 éven belül történő – felülvizsgálatát, vagy kegyelem alkalmazását, amelynek kérvényezésére az érintett személy a kibocsátó tagállam joga vagy gyakorlata szerint jogosult.[321] Figyelemre méltó, hogy a kerethatározat a büntetés felülvizsgálatát legkésőbb 20 éven belül szükségesnek tartja, mely kevesebb az EJEB által kívánatosnak tartott 25 évnél.

A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés – ahogyan arra több szerző is rámutatott – fogalmilag és gyakorlatilag egyaránt alkalmatlan az elítéltek reintegrációjának a megvalósítására, illetve a reszocializációs célt teljes mértékben nélkülözi.[322] Ebből fakadóan úgy gondolom, hogy a tész közvetett tilalmának tekinthetők azok a nemzetközi rendelkezések, amelyek a szabadságvesztés büntetés céljaként az elítélt reintegrációját kívánják meg, hiszen a tész esetében e célkitűzés egyértelműen hiányzik. A PPJNE alapján a büntetés-végrehajtási rendszerben olyan bánásmódot kell alkalmazni, melynek alapvető célja az elítéltek megjavítása és a társadalomba való beillesztésük elősegítése.[323]

---

[321] A Tanács 2002/584/IB kerethatározata, 5. cikk 2. pont.

[322] KABÓDI Csaba: *A szabadságvesztés határmezsgyéin,* In: BORBÍRÓ Andrea – INZELT Éva – KEREZSI Klára – LÉVAY Miklós – PODOLETZ Léna: *A büntetőhatalom korlátainak megtartása: A büntetés mint végső eszköz. Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére,* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014., 219. oldal; GARAMI Lajos: *Élő halottak? A tényleges életfogytiglani szabadságvesztés végrehajtásának fő problémái,* Börtönügyi Szemle, 1999/2., 59. oldal; JUHÁSZ Zoltán: *Jog a reményhez. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésről,* Fundamentum, 2005/2., 89. oldal; RUZSONYI Péter: *Az ítélet: halálig tartó élet,* In: BARABÁS A. Tünde – BELOVICS Ervin: *Sapiens in sapientia. Ünnepi kötet Vókó György 70. születésnapja alkalmából,* Országos Kriminológiai Intézet – Pázmány Press, Budapest, 2016., 269. oldal.

[323] PPJNE 10. cikk 3. pont.

Az Emberi Jogi Bizottság eddig mindössze egy, érdemben a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztéssel kapcsolatos véleményt fogadott el. A *Bronson Blessington és Matthew Elliot kontra Ausztrália ügyben* a gyermek jogairól szóló egyezménnyel összhangban rögzítette azt a bizottság, hogy a fiatalkorúakkal

Az egyezségokmány mellett az univerzális dokumentumok köréből kiemelendő még a Nelson Mandela Szabályok: a 4. szabály 1. pontja a szabadságelvonással járó büntetések céljaként a társadalom védelmét és a visszaesés csökkentését jelöli meg. Ezen célok elérése érdekében azonban a szabadságelvonás tartama alatt biztosítani kell az elítéltek reintegrációját, hogy a szabadulásukat követően felelősségteljes és jogkövető magatartást tanúsítsanak.

Hasonló rendelkezéseket találhatunk a regionális dokumentumok közül az Emberi Jogok Amerikai Egyezményében és az Emberi Jogok Arab Chartájában. Mindkét emberi jogi katalógus a szabadságelvonással járó büntetések lényegi céljának tekinti az elítéltek megjavítását és a társadalomba való visszavezetésüket.[324]

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye ugyan rögzíti a kínzás tilalmát, de kifejezetten a büntetések végrehajtásának céljára, az elítéltekkel való bánásmódra vonatkozó követelményeket nem tartalmaz. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága ugyanakkor több olyan soft law aktust is megalkotott, melyek az életfogytig tartó szabadságvesztés tárgyában említést érdemelnek.

---

szemben kiszabott életfogytig tartó szabadságvesztés csak akkor felel meg az egyezségokmány 10. cikke 3. pontjának, amennyiben a büntetés felülvizsgálatának, illetve a szabadlábra helyezésnek a lehetősége a belső jogban ténylegesen adott. A feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét nélkülöző életfogytig tartó szabadságvesztés összeegyeztethetetlen a 10. cikk 3. pontjában foglalt célokkal, azaz az elítéltek megjavítása, illetve társadalomba való visszavezetése követelményeivel. *Bronson Blessington és Matthew Elliot kontra Ausztrália*, Emberi Jogi Bizottság, 2014. október 22-i vélemény, ügyszám: 1968/2010, 7.3. pont.

[324] EJAE 5. cikk 6. pont, Emberi Jogok Arab Chartája 20. cikk 3. pont.

Az EJAB az EJAE 5. cikk 6. pontjához kapcsolódó ítéletében kimondta, hogy bűncselekmény elkövetése esetén a fiatalkorúval szemben kiszabott büntetésnek az elítélt reintegrációját kell szolgálnia, nem pedig a teljes, élete végéig tartó elzárását. *Mendoza és mások kontra Argentína*, IACtHR, 2013. május 14-i ítélet, C sorozat 260, 165-166. pont. Noha az ítélet jelentősége megkérdőjelezhetetlen, véleményem szerint a közeljövőben nem várható hasonló, a felnőttkorú elítéltekkel szembeni tész büntetés egyezménysértő voltát kimondó ítélet az amerikaközi bíróságtól. A latin-amerikai kontinensen valójában ugyanis csak 6 állam jogrendszere ismeri az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést, noha a de facto életfogytiglani, azaz az elítélt élettartamát meghaladó szabadságvesztés széleskörben elterjedt. VAN ZYL SMIT, Dirk – APPLETON, Catherine (szerk.): *Life Imprisonment and Human Rights*, Hart Publishing, Oregon, 2016., 343. oldal.

Az Európai Börtönszabályok már a preambulumában utal arra, hogy a szabadságvesztés végrehajtása során kívánatos a fogvatartottak előkészítése a társadalomba történő visszailleszkedésükre. Ezt erősíti meg a 102.1. pont, amelynek értelmében az elítéltek rezsimjét úgy kell kialakítani, hogy felkészítse őket a felelősségteljes és bűnözés nélküli életvitelre. Ehhez kapcsolódóan a 103.8. pont kifejezetten rögzíti, hogy különös figyelmet kell fordítani az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltek végrehajtási rezsimjének meghatározására.

A feltételes szabadságra bocsátás a szabadságelvonás káros hatásainak csökkentését, az elítéltek társadalomba történő visszailleszkedését segíti elő. Ezért a feltételes szabadságra bocsátásról szóló Rec (2003) 22. számú ajánlás előírja, hogy annak lehetőségét valamennyi elítélt, így az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltek számára is biztosítani kell.[325]

Az 5 évet meghaladó tartamú szabadságvesztés büntetések végrehajtása során érvényesítendő alapelvekről, valamint a fogvatartottak számára biztosítandó körülményekről egy önálló, az életfogytig tartó szabadságvesztés és az egyéb hosszú tartamú szabadságvesztés börtönadminisztráció általi igazgatásáról szóló Rec (2003) 23. számú ajánlás rendelkezik. Az ajánlás az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtásának céljaként úgyszintén az elítélt reintegrációját, illetve annak előmozdítását jelöli meg, hogy a szabadulást követően jogkövető életmódot folytasson.[326] A dokumentum megfogalmazásából kitűnik, hogy a tész jogintézményével nem is számol, mind az életfogytig tartó, mind a hosszú időtartamú szabadságvesztés esetén „adottnak" tekinti a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét, hiszen azáltal érhető el az említett végrehajtási cél.[327]

Látható, hogy a Rec (2003) 22. számú ajánlás kifejezetten megkívánja a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét az életfogytig tartó szabadságvesztés esetében is. A Rec

---

[325] Európa Tanács Miniszteri Bizottsága Rec (2003) 22. számú ajánlása, 3-4. pont.

[326] Európa Tanács Miniszteri Bizottsága Rec (2003) 23. számú ajánlása, 2. pont.

[327] Az ajánlás a 33. pontjában jelöli meg azokat az elvárásokat, amelyek mentén az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt fogvatartottat fel kell készíteni a szabadulásra. A 34. pont kifejezetten utal a feltételes szabadságra bocsátás tárgyában kiadott, Rec (2003) 22. számú ajánlásra is.

(2003) 23. számú ajánlás és az Európai Börtönszabályok ezzel szemben implicit módon tilalmazzák a tész jogintézményét, hiszen az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtásának céljaként az elítéltek reintegrációját tűzik ki. Arra vonatkozóan, miként is kellene biztosítani az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltek szabadulását, egy 1976-os miniszteri bizottsági határozatban találhatunk útmutatást. A határozat legalább 8, legfeljebb pedig 14 év letöltése után tette volna kötelezővé a szabadságvesztés büntetés felülvizsgálatát és esetlegesen az elítélt szabadlábra helyezését.[328] További konkrétumok hiányában az EJEB-re hárult annak kidolgozása, mely esetekben sérti a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmát a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés és mely esetekben mondható mégis az, hogy biztosított az elítélt számára a szabadulás lehetősége.

II.1.1.2. Az Emberi Jogok Európai Bírósága ítélkezési gyakorlata

Az Emberi Jogok Európai Bizottsága már 1978-ban foglalkozott azzal, milyen elvárások fakadnak az EJEE 3. cikkéből a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést illetően. Az EJEBiz. ekkor még arra az álláspontra helyezkedett, hogy a rendelkezésből nem vezethető le olyan elvárás, miszerint az életfogytig tartó szabadságvesztést időszakonként felül kellene vizsgálni az elítélt szabadulásának lehetőségével.[329] Több évtized telt el, mire az Emberi Jogok Európai Bírósága ezzel homlokegyenest ellenkező értelmezését adta az EJEE 3. cikkének.

Az EJEB korai ítéleteiben megfigyelhető, hogy az EJEE 5. cikkének (4) bekezdésével összefüggésben vizsgálta a szabadságvesztés felülvizsgálatának lehetőségét. A habeas corpus eljárást biztosító bekezdés a következőképpen szól: *„Szabadságától letartóztatás vagy őrizetbe vétel folytán megfosztott minden személynek joga van olyan eljáráshoz, melynek során őrizetbe vételének törvényességéről a bíróság rövid határidőn belül dönt, és törvényellenes őrizetbe vétele esetén szabadlábra helyezését rendeli el."* Az EJEB a

[328] Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (76) 2. számú határozata a hosszú időtartamú szabadságvesztésre ítéltekkel való bánásmódról, 12. pont.

[329] *Kotalla kontra Hollandia,* ECHR, 1978. május 6-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 7994/77.

brit kegyelmi rendszert érintő döntéseinek sorában[330] először a *T. kontra Egyesült Királyság,* valamint a *V. kontra Egyesült Királyság ügyekben* deklarálta, hogy a fiatalkorúakkal szemben kiszabott „határozatlan idejű" szabadságvesztés, melynek keretében bizonytalan, mikor kerülhet sor a büntetés felülvizsgálatára, felvetheti a 3. cikk sérelmét.[331] Ezeket követte számos elfogadhatatlansági határozat, melyek úgyszintén tartózkodtak az egyértelmű állásfoglalástól a felnőttkorúak életfogytig tartó büntetése tárgyában.[332]

Először a *Léger kontra Franciaország ügyben* jelenik meg az életfogytig tartó szabadságvesztés de iure és de facto csökkenthetősége közötti különbségtétel. A kérelmező 41 év szabadságvesztést követően szabadult, de 15 év letöltése után rendszeresen kezdeményezhette a feltételes szabadságra bocsátását, kellő garanciális rendelkezések mentén.[333] A kínzás tilalmának sérelme ezáltal nem foghatott helyt, noha Fura-Sandström bíró különvéleményében az életfogytig tartó szabadságvesztést a fogvatartottakra kifejtett hatását tekintve, a *Soering-ügyben* vizsgált halálsor jelenséghez hasonlította.[334]

---

[330] *Weeks kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 1987. március 2-i ítélet, ügyszám: 9787/82; *Thynne, Wilson és Gunnell kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 1990. október 25-i ítélet, ügyszámok: 11787/85, 11978/86 és 12009/86; *Wynne kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 1994. július 18-i ítélet, ügyszám: 15484/89; *Singh kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 1996. február 21-i ítélet, ügyszám: 23389/94; *Hussain kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 1996. február 21-i ítélet, ügyszám: 21928/93.
Bővebben: GÖNCZI Gergely: *A tényleges életfogytiglanra ítéltek kötelező kegyelmi eljárása a brit határozatokat elbíráló strasbourgi joggyakorlat fényében,* Magyar Jog, 2015/9., 500-503. oldal.

[331] *T. kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 1999. december 16-i ítélet, ügyszám: 24724/94, 99. pont; *V. kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 1999. december 16-i ítélet, ügyszám: 24888/94, 100. pont.

[332] *Sawoniuk kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 2001. május 29-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 63716/00, The Law 3. pont; *Nivette kontra Franciaország,* ECtHR, 2001. július 3-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 44190/98, The Law 1. pont; *Einhorn kontra Franciaország,* ECtHR, 2001. október 16-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 71555/01, 27. pont; *Stanford kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, 2002. december 12-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 73299/01, The Law 1. pont; *Partington kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 2003. június 26-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 58853/00, The Law 2. pont.

[333] *Léger kontra Franciaország,* ECtHR, 2006. április 11-i ítélet, ügyszám: 19324/02, 92. pont.

[334] *Soering kontra Egyesült Királyság,* 81. pont.

A de iure és de facto mérsékelhetőség kívánalmát erősítette meg az EJEB a *Kafkaris kontra Ciprus ügyben* is, azzal, hogy önmagában nem teszi csökkenthetetlenné a büntetést, ha az elítélt az életfogytig tartó szabadságvesztést ténylegesen kitölti. Hogy mikor is szükséges a szabadulás távlati lehetőségét („prospect of release") biztosítani, az a tagállami büntető igazságszolgáltatási rendszerek sajátja, melynek orientációját az EJEB ekkor még szükségtelennek tartotta. Mindemellett a bíróság – a korábbi határozataival egyezően – továbbra is csupán azt ismételte meg, hogy a nem mérsékelhető tartamú életfogytig tartó szabadságvesztés felvetheti az EJEE 3. cikkének sérelmét. A többségi döntéssel szemben a különvéleményt megfogalmazó bírák egy egyértelmű tilalom deklarálását látták volna szükségesnek.[335] Ez a „bátortalan" hozzáállás vezethetett ahhoz, hogy a hírhedt *Vinter és mások kontra Egyesült Királyság ügyben* a Kamara az elkövetett emberölésekkel arányban állónak ítélte meg a kérelmező elítéltek tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetését. A testület szerint a büntetések fenntartását a büntetéskiszabási célok legitimálták.[336] A döntéshez fűzött különvéleményeket[337] elfogadva azonban a Nagykamara akként foglalt állást, hogy a kínzás tilalma a tész felülvizsgálatának követelményét támasztja. E felülvizsgálat biztosítja ugyanis az elítélt életvitelében esetlegesen bekövetkezett változások értékelését, kifejezésre juttatva ezáltal a szabadságelvonás rehabilitációs célját, melyet több nemzetközi egyezmény és ajánlás is hangsúlyoz. A *Kafkaris-ügyben* írtakhoz hasonlóan az EJEB tartózkodott annak meghatározásától, mikor és hogyan, milyen eljárás keretében szükséges ezt a felülvizsgálatot lefolytatni. A nemzetközi dokumentumok és a részes államok gyakorlatának összevetése révén azonban megállapította, hogy általában az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabását követő 25 év elteltével nyílik meg a felülvizsgálat

---

A halálsor jelenségről és az Emberi Jogi Bizottság, valamint az EJEB kapcsolódó ügyeiről lásd: MUKHERJEE, Amrita: *The ICCPR as a 'living instrument': The death penalty as cruel, inhuman and degrading treatment,* Journal of Criminal Law, 2004/6., 510-515. oldal.

[335] *Kafkaris kontra Ciprus,* ECtHR, 2008. február 12-i ítélet, ügyszám: 21906/04, 97-99. pont.

Bővebben: LÉVAY Miklós – KOVÁCS Krisztina – DOSZPOTH Anna: *Ha már kiszabáskor életfogytig szól, akkor embertelen a büntetés,* Fundamentum, 2014/3., 73-75. oldal.

[336] *Vinter és mások kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, a Kamara 2012. január 17-i ítélete, ügyszámok: 66069/09, 130/10 és 3896/10, 95. pont.

[337] LÉVAY– KOVÁCS – DOSZPOTH [2014] *i.m.* 76-77. oldal.

lehetősége.[338] A Nagykamara által vizsgált dokumentumok köréből kiemelendőnek tartom a Nemzetközi Büntetőbíróság Statútumát, amely lehetővé teszi életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabását azzal, hogy annak kötelező felülvizsgálatára 25 év kitöltését követően kerül sor.[339]

A *Vinter-ügyben* hozott marasztaló ítéletet követően a brit Court of Appeal a *McLoughlin-ügyben* a bíróságok kötelezettségévé tette minden egyedi ügyben az EJEE életfogytig tartó szabadságvesztéssel kapcsolatos követelményeinek vizsgálatát. Ugyanezen követelmények mentén köteles dönteni a Secretary of State is, aki immár a kegyelmi döntéseket köteles megindokolni, azokkal szemben pedig bírósági felülvizsgálatnak van helye.[340] Az így bevezetett rendelkezéseknek köszönhetően az Egyesült Királyság a *Hutchinson-ügyben* elkerülte az újabb marasztalást.[341]

A strasbourgi bíróság határozatait áttekintve kijelenthető, hogy rendkívül sokféle tagállami megoldás létezik az életfogytig tartó szabadságvesztés felülvizsgálatára, azonban azok nem mindegyike felelt vagy felel meg a de iure és a de facto mérsékelhetőség kritériumainak.

De iure mérsékelhető a büntetés, ha létezik olyan jogilag szabályozott mechanizmus a tagállamban, amely lehetővé teszi az életfogytig tartó szabadságvesztés indokoltságának

---

[338] *Vinter és mások kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, a Nagykamara 2013. július 9-i ítélete, ügyszámok: 66069/09, 130/10 és 3896/10, 119-121. pont.
Bővebben: SZEMESI Sándor: *Az élet(fogytig) értelme – a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés jogszerűsége az Emberi Jogok Európai Bírósága legújabb gyakorlatában,* In: ELEK Balázs – HÁGER Tamás – TÓTH Andrea Noémi: *Igazság, ideál és valóság: Tanulmányok Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére,* DE ÁJK Büntető Eljárásjogi Tanszék, Debrecen, 2014., 347-362. oldal.

[339] Nemzetközi Büntetőbíróság Statútuma, 77. cikk (1) bekezdés b) pont, 110. cikk (3) bekezdés.
Lásd: MUJUZI, Jamil Ddamulira: *(Mis)interpreting the Statute? The International Criminal Court, the sentence of life imprisonment and other emerging sentencing issues: a comment on the Trial Chamber I decision on the sentence in Prosecutor v.Thomas Lubanga Dyilo,* International Criminal Law Review, 2013/5., 1037-1046. oldal.

[340] GÖNCZI [2015] *i.m.* 505. oldal.

[341] *Hutchinson kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, a Nagykamara 2017. január 17-i ítélete, ügyszám: 57592/08, 70-73. pont.

felülvizsgálatát és az elítélt társadalomra veszélyességének megszűnése esetén a szabadlábra helyezését. Azt maga az EJEB is elismeri, hogy az Európa Tanács tagállamai között nincs egy általánosan elfogadott modell erre vonatkozóan, így a köztársasági elnök kegyelmezési jogköre vagy a bírósági felülvizsgálat is megfelelhet az EJEE 3. cikkének.[342] Ha azonban a belső jog semmilyen lehetőséget nem biztosít a tészesek büntetésének csökkentésére, az a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmának sérelméhez vezet.[343]

Az életfogytig tartó szabadságvesztés de facto mérsékelhetőségéhez az szükséges, hogy a rendelkezésre álló jogi mechanizmusok ténylegesen is működjenek és biztosítsák a szabadulás távlati lehetőségét. Ezen eljárásokkal szemben az EJEE 3. cikkéből levezethető követelmény, miszerint az elítélt tudatában legyen annak, milyen magatartást kell tanúsítania, milyen követelményeknek kell megfelelnie ahhoz, hogy egy meghatározott idő után felülvizsgálják a büntetését és esetlegesen szabadlábra helyezzék. Csupán példálózó jelleggel emelnék ki egyes ügyeket, szemléltetve a tagállami szabályozások eltéréseit.

Szlovákiában a köztársasági elnök kegyelmezési jogkörét kiegészítendő, 2010. január 1. napjától a szlovák büntető törvénykönyv bevezette a tészesek büntetésének kötelező felülvizsgálati eljárását. 25 év kitöltését követően az elítélt feltételesen szabadlábra helyezhető, ha a törvényben meghatározott feltételeknek megfelel, így például jó magaviseletet tanúsít a büntetés-végrehajtási intézetben, illetve a jövőbeni jogkövető magatartása is feltételezhető. Ez az eljárás az EJEB szerint megfelel az emberséges

---

[342] *Kafkaris kontra Ciprus*, 104. pont; *Murray kontra Hollandia,* ECtHR, a Nagykamara 2016. április 26-i ítélete, ügyszám: 10511/10, 99. pont.

Egyértelmű a gyakorlat a tekintetben is, hogy nem biztosítja a szabadulás reményét az olyan eljárás, amely kizárólag az elítélt végstádiumú egészségi állapota esetén teszi lehetővé a bv. intézet elhagyását. *Kaytan kontra Törökország*, ECtHR, 2015. szeptember 15-i ítélet, ügyszám: 27422/05, 65. pont; *Petukhov kontra Ukrajna (No. 2.),* ECtHR, 2019. március 12-i ítélet, ügyszám: 41216/13, 170. pont.

[343] Lásd például: *Öcalan kontra Törökország (No. 2.)*, ECtHR, 2014. március 18-i ítélet, ügyszámok: 24069/03, 197/04, 6201/06 és 10464/07, 200-207. pont; *Gurban kontra Törökország*, ECtHR, 2015. december 15-i ítélet, ügyszám: 4947/04, 30-35. pont.

bánásmód követelményének, ezért nem is látta szükségesnek megvizsgálni a köztársasági elnöki kegyelem működési mechanizmusát.[344]

A bolgár jog alapján az életfogytig tartó szabadságvesztésnek két nemét szabhatja ki a nemzeti bíróság. Az enyhébb büntetés esetén az elítélt 20 év letöltése után kezdeményezheti az életfogytig tartó szabadságvesztés átváltoztatását 30 év határozott ideig tartó szabadságvesztésre. Az átváltoztatás tárgyában történő határozathozatal bírósági hatáskörbe tartozik. A szigorúbb, tényleges életfogytiglani szabadságvesztésre ítéltek kizárólag az alelnök kegyelmi eljárását kezdeményezhetik. Az EJEB álláspontja szerint de facto csökkenthető az utóbbi büntetés, annak ellenére, hogy még egyetlen tészes sem részesült kegyelemben. Az ugyanis, hogy a tész 1998-as bevezetése óta nem alakult ki ennek gyakorlata, még nem bizonyítja, hogy a belső jog által biztosított eljárás működésképtelen lenne. A strasbourgi bíróság utalt arra is, hogy a kérelem benyújtásakor a panaszos még csak 13 évet töltött le büntetéséből, mely a határozott ideig tartó szabadságvesztés maximális 30 éves időtartamánál is jócskán kevesebb.[345] A *Iorgov-ügyet* követően hozta meg a Nagykamara a *Vinter-ügy* ítéletét, mely elmozdulást eredményezett a bolgár szabályozás megítélését illetően is. A *Harakchiev és Tolumov kontra Bulgária ügyben* a *Vinter-ügy* egyik konklúzióját megismételve az EJEB rámutatott, miszerint az elítéltnek már a büntetés kiszabásakor tudnia kell, milyen feltételek mentén, milyen magatartás tanúsítása esetén szabadulhat, mely a felülvizsgálat időpontját is magában foglalja. Nemcsak az EJEB gyakorlata változott azonban, hanem a bolgár jogi környezet is: a bolgár alkotmánybíróság a kegyelmezési jogkört értelmezve több garanciális elvárást is megfogalmazott, átláthatóvá téve az eljárást. Emellett egy tészes elítélt büntetését az alelnök 2013 januárjában átváltoztatta életfogytig tartó szabadságvesztésre. Mindezekből következően az EJEB az alkotmánybíróság döntésének

---

[344] *Cacko kontra Szlovákia*, ECtHR, 2014. július 22-i ítélet, ügyszám: 49905/08, 70-81. pont.
Tekintettel arra, hogy a megfelelőnek ítélt szabályozást illetően változás nem következett be, az EJEB elfogadhatatlannak nyilvánította a kérelmet a későbbi *Koky kontra Szlovákia ügyben.* Azóta más panaszos nem fordult a bírósághoz a tész tárgyában. *Koky kontra Szlovákia,* ECtHR, 2017. május 16-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 27683/17.

[345] *Iorgov kontra Bulgária (No. 2.)*, ECtHR, 2010. szeptember 2-i ítélet, ügyszám: 36295/02, 56-57. pont.

meghozatalától, azaz 2012 áprilisától de facto mérsékelhetőnek tekintette a tész büntetést.[346]

A (korábbi) litván szabályozás alapján a tészesek 10 év szabadságvesztés kitöltését követően fordulhattak kegyelmi bizottsághoz. A bizottság ugyan meghatározott bizonyos, az eljárása során vizsgált szempontokat, azonban ezek felsorolása nem volt kimerítő jellegű. A köztársasági elnök a kegyelmi bizottsággal történt konzultációt követően döntött a kegyelmezésről, ugyanakkor döntésének meghozatalában a bizottság javaslata nem kötötte. A köztársasági elnököt indokolási kötelezettség sem terhelte, határozatával szemben bírósági felülvizsgálatnak helye nem volt. Az EJEB a *Matiosaitis és mások kontra Litvánia ügyben* kizárólag a de facto mérsékelhetőség hiányát állapította meg, mivel a kegyelmi bizottság ugyan tízezernél is több elítélt kegyelmi kérvénye ügyében járt már el, azonban mindössze egy életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt részesült kegyelemben.[347] Az ítéletre reagálva Litvánia módosította a tész felülvizsgálatának szabályozását. A 2019. március 21. napján elfogadott rendelkezések alapján 20 év kitöltését követően a szabadságvesztés végrehajtásának helye szerint illetékes bíróság dönt arról, hogy a büntető kódexben meghatározott körülmények alapján – például a visszaesés veszélye, az elítélt magaviselete – átváltoztatja-e a tészt határozott ideig tartó szabadságvesztésre, mely 5 évtől 10 évig terjedhet. A bíróság indokolt határozatával szemben fellebbezésnek van helye. Az átváltoztatás esetén az elítélt a büntetés fele részének kitöltését követően feltételes szabadságra bocsátható. Az EJEB olyannyira megfelelőnek ítélte ezen új eljárást, hogy több kérelmet is törölt az ügylajstromból arra hivatkozással, hogy az alapjául szolgáló ügy már megoldódott.[348]

---

[346] *Harakchiev és Tolumov kontra Bulgária,* ECtHR, 2014. július 8-i ítélet, ügyszámok: 15018/11 és 61199/12, 253-261. pont.

Az EJEB az ítéletben írtakat fenntartotta a *Manolov kontra Bulgária ügyben* is. *Manolov kontra Bulgária,* ECtHR, 2014. november 4-i ítélet, ügyszám: 23810/05.

[347] *Matiosaitis és mások kontra Litvánia*, ECtHR, 2017. május 23-i ítélet, ügyszámok: 22662/13, 51059/13, 58823/13, 59692/13, 59700/13, 60115/13, 69425/13 és 72824/13, 78., 132., 180-183. pont.

[348] *Dardanskis és mások kontra Litvánia,* ECtHR, 2019. június 18-i határozat, ügyszámok: 74452/13, 583/14, 23542/14, 24971/14, 32519/14, 38916/14, 46591/14, 46640/14, 49765/14, 60038/14, 14696/15, 16039/15, 19405/15, 23905/15, 24187/15 és 33339/17; *Daktaras kontra Litvánia,* ECtHR, 2020. január 28-i határozat, ügyszám: 48303/16.

A *Murray kontra Hollandia ügy* arra szolgál példaként, hogy nem kizárólag a tész szabályozása vetheti fel az EJEE 3. cikkének sérelmét, hanem a tészes elítélt rehabilitációja, illetve annak hiánya is. Tárgybeli ügyben az EJEB nem látta szükségesnek annak vizsgálatát, hogy a kegyelmi eljárás, illetve a Holland Antillákon 2011-ben bevezetett kötelező felülvizsgálat de iure megfelelő-e.[349] A súlyosan nárcisztikus, személyiségzavarban szenvedő kérelmező ugyanis semmilyen kezelésben nem részesült büntetése során, valamennyi szabadlábra helyezés iránti kérvényét pedig amiatt utasították el, mert személyisége folytán továbbra is veszélyt jelentett a társadalomra. Megfelelő kezelés hiányában azonban a kérelmezőnek nem volt esélye a szabadulásra, ezért de facto nem volt csökkenthető a büntetése.[350] Hollandia a marasztaló ítéletet követően lépéseket tett annak biztosítására, hogy a társult autonóm államai, azaz Aruba, Curacao és Sint Maarten területén fogvatartott személyek, különösen a mentális betegségben szenvedő elítéltek részére megfelelő egészségügyi ellátás álljon rendelkezésre.[351] Ennek köszönhetően a holland állam újabb marasztalására még nem került sor, noha megjegyzendő, hogy a *Murray-ügyhöz* hasonló tényállások alapján több kérelem is vár az EJEB döntéshozatalára.[352]

A kifejtett példák bizonyítják, hogy több, korábban elmarasztalt tagállamnak is sikerült olyan szabályozást megalkotnia, amely egyrészt biztosítja a társadalom védelmét a különösen veszélyes elítéltek, akár életfogytig történő izolálása révén, másrészt viszont a nemzetközi elvárásokkal összhangban lehetővé teszi ezen életfogytig tartó büntetés meghatározott szempontok szerinti felülvizsgálatát is.

---

[349] Megjegyzendő, hogy a Kamara ezen ügyben is úgy ítélte meg, hogy nem sérült az EJEE 3. cikke, a tész szabályozása mind de iure, mind de facto megfelelő volt. A Nagykamara azonban ellentétes álláspontra helyezkedett.

[350] *Murray kontra Hollandia*, 113-127. pont.

[351] Communication from the Netherlands concerning the case of Murray v. The Netherlands, 9. pont. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680920999 (2021. május 1.)

[352] *Canword kontra Hollandia,* ECtHR, ügyszám: 21464/15; *Lake kontra Hollandia,* ECtHR, ügyszám: 2445/17.

II.1.1.3. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés magyar szabályozása

Az életfogytig tartó szabadságvesztés – az 1961. évi V. törvény által eszközölt kisebb megszakítással – már a Csemegi-kódex óta részét képezi a magyar büntetőjogi szankciórendszernek.[353] A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabásának lehetősége azonban először az rBtk. 1993. évi XVII. törvénnyel[354] történt módosítása révén jelent meg. Az újonnan beiktatott 47/A. § (4) bekezdése kizárta az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt feltételes szabadságra bocsátását, ha ismételten életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték. A rendelkezés gyakorlati alkalmazására egy esetben sem került sor.[355]

A törvényhozó az 1998. évi LXXXVII. törvénnyel,[356] 1999. március 1-jei hatállyal módosította ismételten az rBtk.-t. Szükségessé tette ezt egyrészt a halálbüntetés eltörlése,[357] ezáltal pedig a szankciórendszer egyensúlyának megbomlása, másrészt a társadalom védelme az olyan elkövetőkkel szemben, akiknek a visszailleszkedése – figyelemmel a közösségi normákkal végletekig szembemenő magatartásukra – reménytelen.[358] A módosítás folytán az rBtk. 47/A. §-a úgy rendelkezett, hogy a bíróság az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén ítéletében a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét kizárhatja. A 47/C. § (2) bekezdése fenntartotta az 1993. évi XVII. törvénnyel beiktatott, az ismételten életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltekre vonatkozó rendelkezést.[359]

---

[353] Az életfogytig tartó szabadságvesztés szabályozásának alakulásáról lásd: LÁSZLÓ Zsuzsanna: *Örökké tartó rabság: Az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés hazai szabályozásának egyes momentumai,* Börtönügyi Szemle, 2008/3., 56-61. oldal; PALLAGI Anikó: *A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés a büntetőpolitika szemszögéből,* Belügyi Szemle, 2014/12., 76-82. oldal [továbbiakban: PALLAGI (2014a)].

[354] 1993. évi XVII. törvény a büntető jogszabályok módosításáról.

[355] PALLAGI (2014a) *i.m.* 83. oldal.

[356] 1998. évi LXXXVII. törvény a büntető jogszabályok módosításáról.

[357] 23/1990. (X. 31.) AB határozat.

[358] BÉKÉS Ádám: *Életfogytig tartó vita? – Tennivalók egy strasbourgi döntés kapcsán,* Iustum Aequum Salutare, 2014/2., 6. oldal.

[359] A módosító rendelkezésekről bővebben: KŐHALMI László: *Az életfogytig tartó szabadságvesztés a magyar büntetőjogban,* Börtönügyi Szemle, 2006/3., 38-41. oldal.

A 2010-es országgyűlési választásokat követően meghirdetett Nemzeti Együttműködés Programja egyértelműen a büntetőpolitika további szigorításának igényét fogalmazta meg. Ezzel összefüggésben rögzítette, hogy *„sokkal több esetben kell alkalmazni a tényleges életfogytiglanig tartó börtönbüntetés intézményét."*[360] Az Alaptörvény IV. cikkének (2) bekezdése alkotmányos szintre emelte annak kimondását, hogy *„tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés csak szándékos, erőszakos bűncselekmény elkövetése miatt szabható ki."*[361] Tekintve, hogy ekkor még az rBtk. volt hatályban, az Alaptörvény rendelkezése szükségessé tette a büntető kódexben azon szándékos, erőszakos bűncselekmények meghatározását, amelyek elkövetői tényleges életfogytig tartó szabadságvesztéssel voltak szankcionálhatók. A 2011. évi CL. törvény[362] 19 ilyen bűncselekmény-típust sorolt fel, egyidejűleg feltételként szabva a személy vagy dolog elleni erőszakkal történt elkövetést.[363]

Az új Btk.-ban ugyancsak helyet kapott a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés. A törvény 34. §-a alapján a szabadságvesztés határozott ideig vagy életfogytig tart. Utóbbi esetén *„a bíróság az ügydöntő határozatában meghatározza a feltételes szabadságra*

---

[360] Nemzeti Együttműködés Programja, 46. oldal.
https://www.parlament.hu/irom39/00047/00047.pdf (2021. május 1.)

[361] E deklaráció hiányában is egyértelmű volt, hogy a bíróságok csak a legsúlyosabb, élet elleni bűncselekmények esetében szabtak ki tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést. Balla Lajos a Debreceni Ítélőtábla 2005. január 1-től 2014. május 31-ig terjedő időszakra vonatkozó gyakorlatát vizsgálva megállapította, hogy tész kiszabására azon emberöléses ügyekben került sor, melyekben a cselekmény legalább három minősítő körülménnyel párosult. Minden ügyben minősítő körülményt képezett a több ember sérelmére történt elkövetés, illetőleg egy ügy kivételével az előre kiterveltség.
BALLA Lajos: *Az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása a Debreceni Ítélőtábla gyakorlatában 2005. január 1-től 2014. május 31-ig terjedő időszakban,* 31. oldal.
https://debreceniitelotabla.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/az_eletfogytig_tarto_szab.vesz_._honlapra.pdf (2021. május 1.)
Hasonlóan, Nagy László Tibor a 2000. és 2012. évek között jogerősen befejezett, több ember sérelmére elkövetett emberölések tárgyában indult ügyeket vizsgálva azt a következtetést vonta le, hogy nagy számban szabtak ki a bíróságok tész büntetést a terheltekkel szemben. NAGY László Tibor: *Több ember sérelmére elkövetett emberölések kutatása,* In: VÓKÓ György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok,* 52. kötet, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2015., 52. oldal.

[362] 2011. évi CL. törvény az egyes büntető vonatkozású törvények módosításáról.

[363] rBtk. (2012.I.1.-2013.VI.30. időállapot) 47/A. § (3) bekezdés.

bocsátás legkorábbi időpontját, vagy a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét kizárja."[364] Látható tehát, hogy a Btk. különbséget tesz a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségével kiszabott életfogytig tartó szabadságvesztés[365] és a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés között. A tész kivételes jellegét mutatja, hogy csak a Btk. 44. § (1) bekezdésében felsorolt 18 bűncselekmény-típus elkövetése miatt szabható ki, feltéve, hogy a büntetendő cselekmény személy vagy dolog elleni erőszakkal párosult. Az (1) bekezdés szóhasználatából egyértelmű, hogy a bíróság mérlegelheti a feltételes szabadságra bocsátás kizárását.

Nincs mérlegelési lehetősége a bíróságnak abban az esetben, ha az elkövető a 44. § (1) bekezdésében meghatározott bűncselekményt bűnszervezetben követte el.[366] Hasonlóan, kötelező a tész kiszabása, ha az elítéltet ismételten életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélik.[367] Míg e két esetkör egyértelmű megfogalmazást nyert a törvényben, addig az erőszakos többszörös visszaesők szankcionálása emberi jogi aggályokat, illetve értelmezési kérdéseket is felvet(ett). Erőszakos többszörös visszaeső az a többszörös visszaeső, aki mindhárom alkalommal a Btk. 459. § (1) bekezdés 26. pontjában meghatározott személy elleni erőszakos bűncselekményt követ el.[368] Az erőszakos többszörös visszaesővel szemben automatikusan életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni, ha az e minősítést megalapozó bűncselekmény büntetési tételének kétszeresére emelt felső határa a húsz évet meghaladná vagy a bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető.[369] Míg a bűnszervezeti elkövetés esetén a Btk. 44. § (2) bekezdés b) pontja visszautal az (1) bekezdésre, addig az erőszakos többszörös visszaesőknél a törvény e visszautalást mellőzi. A Kúria ennek ellenére a 3/2020. számú

---

[364] Btk. 42. §.

[365] A represszív büntetőpolitika jegyében a Btk. szigorította az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét is, annak legkorábbi időpontját legalább huszonöt, legfeljebb negyven évben meghatározva. Btk. 43. § (1) bekezdés.

LÉVAY Miklós: *A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésről, különös tekintettel az emberi jogi szempontokra*, In: FEJES Zsuzsanna – TÖRÖK Bernát (szerk.): *Suum cuique: ünnepi tanulmányok Paczolay Péter 60. születésnapja tiszteletére*, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2016., 593-594. oldal.

[366] Btk. 44. § (2) bekezdés.

[367] Btk. 45. § (7) bekezdés.

[368] Btk. 459. § (1) bekezdés 31. pont c) alpont.

[369] Btk. 90. § (2) bekezdés.

büntető jogegységi határozatában úgy foglalt állást, hogy erőszakos többszörös visszaesővel szemben is csak a 44. § (1) bekezdésében felsorolt bűncselekmények esetében kötelező a feltételes szabadságra bocsátás kizárása. Ebből következően az életfogytig tartó szabadságvesztés automatikus kiszabása csak a 18 bűncselekmény-típus esetén párosulhat a feltételes szabadság automatikus kizárásával. Noha támogatni tudom a büntetéskiszabási automatizmusok ily módon történő szűkítését, azonban véleményem szerint a Kúria jogértelmezése ellentétes a törvényhozói akarattal. Az erőszakos többszörös visszaesőkkel szemben automatikusan kiszabásra kerülő, ezáltal pedig az emberi jogi normákat sértő tész[370] nem a jogalkalmazó, sokkal inkább a jogalkotó beavatkozását kívánná meg.

A feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből kizárt elítéltek a szabadulás érdekében kizárólag a köztársasági elnök miniszteri ellenjegyzéshez kötött egyéni kegyelmezési jogkörében bízhattak,[371] egészen a *Magyar László kontra Magyarország ügy* ítéletéig. Bár a 2011-es *Törköly-ügyben* az EJEB még akként foglalt állást, hogy a kegyelmi kérelmek individuális és kellő vizsgálata biztosított, az eltérő tényállás és az időközben született *Vinter-ítélet* a *Magyar László-ügyben* hazánk elmarasztalásához vezetett.[372]

---

[370] TÓTH Mihály: *Az új Btk. bölcsőjénél,* Magyar Jog, 2013/9., 533. oldal [továbbiakban: TÓTH (2013a)].

[371] Magyar Köztársaság Alkotmánya 30/A. §, Alaptörvény 9. cikk (4)-(5) bekezdés.

Az általános kegyelmi eljárásról bővebben: NAGY Anita: *Az általános kegyelmi eljárás egy kutatás tükrében,* Acta Universitatis Szegediensis: Acta juridica et politica, Tomus LXXXI., 2018., 747-754. oldal. Megjegyzendő, hogy Bán Tamás már 1998-ban – amikor még csak az ismételt életfogytiglani szabadságvesztésre ítéltek esetében volt kizárt a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége – úgy foglalt állást, miszerint az egyéni kegyelem nem ellensúlyozza a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés alkalmazásával járó teljes reményvesztést. BÁN Tamás: *A tényleges életfogytiglani büntetés és a nemzetközi emberi jogi intézmények,* Fundamentum, 1998/4., 125. oldal.

[372] A *Törköly-ügy* kérelmezője ugyanis az életfogytig tartó szabadságvesztéséből 40 év kitöltését követően feltételes szabadságra volt bocsátható, és ezen felülvizsgálati lehetőség mellett rendelkezésére állt a kegyelmi kérelem is. *Törköly kontra Magyarország,* ECtHR, 2011. április 5-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 4413/06, The Law 2. pont.

A *Törköly-ügyben* felbukkant az EJEB indokolásában az az érv is, hogy a kérelmező még csupán néhány évet töltött le büntetéséből, a kegyelmi eljárást pedig bármikor kezdeményezheti az elítélését követően. A későbbi (nagykamarai) *Vinter-ítélet* alapján azonban egyértelmű, hogy a szabadságvesztésből már kitöltött időtartam relevanciával nem bír, hiszen a fogvatartottnak már az elítélése időpontjában pontosan tudnia kell azt, mikor és milyen feltételek mentén jogosult a büntetése felülvizsgálatára. A *Vinter-ügy* kamarai és

Mivel a tészesek számára kizárólag a kegyelmi kérelem jelentett felülvizsgálati lehetőséget, a strasbourgi bíróság azt a *Törköly-ügyben* lefolytatottnál szigorúbb vizsgálatnak vetette alá. Ennek eredményeként megállapította, hogy az rBe. semmilyen speciális rendelkezést nem tartalmazott arra vonatkozóan, milyen adatok és iratok beszerzése szükséges a kegyelmi döntéshez, annak meghozatala során mely körülmények képezik vizsgálat tárgyát. Rámutatott arra is, hogy sem a köztársasági elnököt, sem pedig az ellenjegyző igazságügyminisztert nem terhelte döntésében indokolási kötelezettség. Ez a szabályozás összességében nem tette lehetővé, hogy az elítélt tudomással bírjon arról, milyen magatartást kell tanúsítania büntetése felülvizsgálatának érdekében, illetve arra milyen feltételek esetén kerülhet sor. Bár a kérelmező és a beavatkozóként részt vett Magyar Helsinki Bizottság is utalt arra, hogy még egyetlen tészes sem részesült köztársasági elnöki kegyelemben, az EJEB ennek vizsgálata nélkül is arra a következtetésre jutott, hogy a tész szabályozása sérti az EJEE 3. cikkét.[373]

---

nagykamarai ítéletei közötti különbség elvi jelentőségét jól mutatja, hogy míg Bárd Károly a kamarai döntés alapján úgy gondolta, hazánk elmarasztalásától – a közeljövőben – nem kell tartani, addig a nagykamarai ítélet meghozatala után Karsai Dániel egyértelműen megjósolta a *Magyar-ügy* kimenetelét. Hozzá hasonlóan vélekedett Tóth Mihály is, várhatónak tekintve Magyarország nemzetközi elmarasztalását.

BÁRD Károly: *A jogos védelem és az életfogytiglani szabadságvesztés büntetés alapjogi megközelítésből,* In: HACK Péter (szerk.): *Új Büntető Törvénykönyv – Hagyomány és megújulás a büntetőjogban,* ELTE Bibó István Szakkollégium, Budapest, 2013., 60-62. oldal; KARSAI Dániel: *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának határozata a tényleges életfogytiglani szabadságvesztésről,* JeMa, 2014/1., 74-76. oldal; TÓTH (2013a) *i.m.* 533-534. oldal.

[373] *Magyar László kontra Magyarország,* 33., 42., 55-58. pont.

Az EJEB eljárását követően a Kúria Bfv.II.1.812/2014. szám alatt a Magyar László III. rendű terhelttel szemben meghozott első- és másodfokú ítéletet megváltoztatta és a feltételes szabadságra bocsátást kizáró rendelkezést mellőzte, egyidejűleg az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját 40 évben határozta meg. Az ezt követően kezdeményezett jogegységi eljárásban azonban a Kúria Büntető Jogegységi Tanácsa úgy ítélte meg, miszerint a felülvizsgálati eljárást lefolytató tanács hatáskörtúllépést valósított meg azzal, hogy az EJEB döntését közvetlen jogalapként alkalmazta. A 3/2015. számú BJE értelmében a strasbourgi bíróság által megállapított szabályozásbeli hiányosság orvoslására, az EJEE-vel összhangban lévő megoldás kialakítására nem a bíróság, hanem a magyar jogalkotás képes. A határozat további konklúziója, hogy a tész kiszabásának kialakult ítélkezési gyakorlatától való eltérésre a hatályos jogszabályok, az EJEB esetjoga, alkotmánybírósági döntés és a Kúria felülvizsgálati határozata nem adnak okot.

Megjegyzendőnek tartom, hogy a CPT 2013-as látogatása alkalmával ugyancsak azt állapította meg, hogy a szabadulás bármilyen reális esélyét nélkülöző szabadságvesztés embertelen büntetésnek minősül.[374]

A *Magyar-ítéletet* követően Magyarország a tészesek kötelező kegyelmi eljárásának bevezetésével igyekezett megfelelni a strasbourgi követelményeknek. A Bv. tv.-be beiktatott mechanizmus 40 év kitöltését követően teszi kötelezővé a kegyelmi eljárás hivatalbóli megindítását, amennyiben ahhoz az elítélt hozzájárult. Az igazságügyért felelős miniszter értesítését követően a Kúria elnöke jelöli ki az eseti jelleggel működő Kegyelmi Bizottság tagjait. A bizottság öt, a Kúrián vagy az ítélőtáblán büntető ügyekben eljáró bíróból áll. A testület az iratok beérkezésétől számított kilencven napon belül folytatja le a vizsgálatát, majd indokolt állásfoglalást alkot, magában foglalva a kegyelem gyakorlásával kapcsolatos javaslatot is. A miniszter a bizottság állásfoglalásához kötve van, de a felterjesztést követően az általános kegyelmi eljárás szabályai érvényesülnek: a köztársasági elnök diszkrecionális jogköréből fakadóan bármilyen – az állásfoglalástól független – döntést hozhat, melynek nem köteles indokát adni. Utóbbi igaz a miniszteri ellenjegyzésre is. Ha az elítélt nem részesült kegyelemben, a kötelező kegyelmi eljárás lezárultát követő két év elteltével azt ismételten le kell folytatni.[375] A jogalkotó az EJEB által elvárt garanciális követelményeknek oly módon kívánt eleget tenni, hogy részletesen szabályozta a döntéshozatal során megvizsgálandó iratok körét, az eljárási cselekmények elvégzésének határidejét, továbbá a Kegyelmi Bizottság állásfoglalásához indokolási kötelezettséget fűzött. Bár a *Magyar-ítéletből* fakadó elvárások egy része ezáltal teljesült, a köztársasági elnök döntési jogkörének, illetve a miniszteri ellenjegyzésnek az érintetlenül hagyása mellett ezek a szabályok mintha az egyezménysértés leplezésére szolgáltak volna.[376]

Az új eljárás több kritikai megjegyzés tárgyát képezte: Lévay Miklós és Polgár András egyaránt bírálták, hogy a köztársasági elnök továbbra sem köteles indokát adni a

---

[374] Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 3 to 12 April 2013, 68. pont.

[375] Bv. tv. 46/A-46/H. §.

[376] BALÁZSY Péter: *Kegyetlen kegyelem? – A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés, avagy egy roskadozó jogintézmény kritikája és jövője,* Büntetőjogi Szemle, 2018/2., 25. oldal.

döntésének, ezáltal valójában változatlanul nem látható az elítéléskor, milyen feltételek mentén lehet reális esélye az elítéltnek a szabadulásra. Előbbi utalt arra is, hogy az eljárás lefolytatásához szükséges 40 év túl hosszú idő, szembeállítva a *Vinter-ügyben* írt 25 évvel.[377] Lévay mindezeket az Alkotmánybíróság 3013/2015. (I. 27.) számú végzéséhez fűzött különvéleményében is kifejtette. Az AB az ügyben – az időközben bevezetett kötelező kegyelmi eljárásra tekintettel – megszüntette a Szegedi Ítélőtábla által kezdeményezett, az rBtk. és a Btk. tészre vonatkozó rendelkezései nemzetközi szerződésbe ütközésének megállapítására irányuló eljárást. Lévay Miklós és a különvéleményéhez csatlakozott Kiss László alkotmánybírák szerint az AB-nak le kellett volna folytatnia az új eljárás tartalmi kontrollját, hogy megállapítható legyen, a tész szabályozása összhangban áll-e az EJEE-vel.[378]

A kötelező kegyelmi eljárással szembeni hazai bírálatok alaposnak bizonyultak: a *T.P. és A.T. kontra Magyarország ügyben* az EJEB ismételten marasztaló ítéletet hozott. Ahogyan azt a bíróság kiemelte, a szabadságvesztésből kötelezően kitöltendő 40 év túlságosan hosszú időtartam, ezért a tész továbbra is de facto sérti az EJEE 3. cikkét. Noha a Kegyelmi Bizottság részletesen meghatározott szempontok alapján vizsgálódik és hoz indokolt állásfoglalást, ehhez azonban a köztársasági elnök nincs kötve, illetve az új szabályozás alapján sem terheli indokolási kötelezettség. Mindezek folytán a tész – a kötelező kegyelmi eljárás bevezetése ellenére – nem tekinthető csökkenhetőnek az EJEE

---

[377] Megjegyzem, Polgár éppen ellenkező álláspontot foglalt el: szerinte 50 év elteltével kellene biztosítani a kötelező kegyelmi eljárást.

LÉVAY [2016] *i.m.* 598. oldal; POLGÁR András: *Volt egyszer egy büntetés? A kötelező kegyelmi eljárás szabályai a strasbourgi döntés alapján,* Börtönügyi Szemle, 2015/2., 28-32. oldal.

[378] Az Alkotmánybíróság azóta sem foglalt állást a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés tárgyában. Egyetlen, ehhez kapcsolódó határozatában azért nem bírálta el érdemben a tészre ítélt indítványozók alkotmányjogi panaszát, mert a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztéssel kapcsolatos kifogásukhoz nem fűztek alkotmányjogi szempontból értékelhető indokolást. 3046/2019. (III. 14.) AB határozat, [138] bekezdés.

3. cikke értelmében.[379] Megerősítette ezt a konklúziót a *Kruchió és Lehóczki kontra Magyarország ügy* ítélete is.[380]

Merre tovább az újabb elmarasztalást követően? Nyilvánvaló, hogy a társadalom védelme, a különösen kegyetlen bűncselekményt elkövető személyek izolációja olyan büntetési cél, amelynek a szankciórendszer kialakítása, szabályozása során érvényesülnie kell.[381] Nem tagadja ezt az EJEB sem.[382] A számtalan strasbourgi ügy azt bizonyítja, hogy az állam ezen társadalomvédelmi kötelezettségét oly módon is képes teljesíteni, hogy mellette valamilyen – akár bírói, akár kegyelmi – eljárás révén biztosítja az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltek büntetésének felülvizsgálati lehetőségét. Noha a tész

---

[379] *T.P. és A.T. kontra Magyarország,* 48-50. pont.

Kiemelendőnek tartom Kuris bíró különvéleményét, aki rámutatott a Magyarországgal szemben hozott döntések ellentmondásaira. A *Törköly-ügy* tényállása szerint a kérelmező feltételes szabadságra bocsátásának lehetősége 40 év elteltével, 75 éves korában nyílhat meg, melyet vélhetően már nem fog megélni. Ezzel szemben a *T.P. és A.T. kontra Magyarország ügy* kérelmezői 65 évesek lesznek a kötelező kegyelmi eljáráshoz szükséges 40 év elteltével. A különvélemény felteszi a kérdést, hogy az utóbbi ügyben marasztalt állam honnan láthatta volna előre, hogy a *Törköly-ügy* kérelmezője szabadulásának távoli, de valós lehetősége a *T.P. és A.T.-ügy* kérelmezői számára a lehetetlenségbe fordul át?

Az üggyel kapcsolatban megjegyzést érdemel még, hogy a Kúria – vélhetően elkerülendő a *Magyar-ítéletet* követően kialakult helyzetet – a 6/2018. számú büntető elvi határozatában rámutatott, miszerint az EJEB döntésével összefüggésben a kötelező kegyelmi eljárás szabályain változtatni a jogalkotás, nem pedig a jogalkalmazás feladata.

[380] *Kruchió és Lehóczki kontra Magyarország,* ECtHR, 2020. január 14-i ítélet, ügyszámok: 43444/15 és 53441/15.

[381] A bírói gyakorlat elemzése is azt mutatja, hogy a tész és az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a társadalom védelmét tekintik fő büntetési célnak a jogalkalmazók. BOLYKI Orsolya – NAGY László Tibor – SOLT Ágnes – SZABÓ Judit: *Az életfogytig tartó szabadságvesztés jogalkalmazási gyakorlata,* In: VÓKÓ György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok,* 54. kötet, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2017., 79. oldal.

[382] *Vinter kontra Egyesült Királyság,* (nagykamarai ítélet), 108. pont.

fenntartása mellett szólnak szakmai,[383] és inkább büntetőpopulista érvek is,[384] álláspontom szerint az Európában szinte példa nélküli jogintézmény[385] hatályos szabályozása mindenképpen felülvizsgálatra szorul.

---

[383] Gellér Balázs például azzal érvel, hogy az EJEB nem határozhatja meg a tagállamok által követendő büntetési célokat, kizárva ezáltal, hogy egy tagállam a társadalomba visszavezetés célját elhagyva a megtorlást, a generálprevenciót és a speciálprevenciónak az elkülönítéssel való érvényesítését helyezze előtérbe. GELLÉR Balázs: *A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés – büntetőjog-elméleti meggondolások tükrében,* 101-102. oldal.
https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/09_GellerB.pdf (2021. május 1.)

[384] Az Igazságügyi Minisztérium a *T.P. és A.T. kontra Magyarország ügy* ítéletére válaszul a tész erős visszatartó erejére és magas társadalmi támogatottságára utalt. https://2015-2019.kormany.hu/hu/igazsagugyi-miniszterium/hirek/aggalyos-a-tenyleges-eletfogytig-tarto-szabadsagvesztessel-kapcsolatos-itelet (2021. május 1.)
Az általános megelőzés kapcsán egyetértek Balázsyval, miszerint elvben egy súlyosabb büntetés nagyobb visszatartó erőt jelenthet, azonban a generális prevenció megvalósultát számos más körülmény is befolyásolja, ezért ez önmagában nem indokolhatja a tész létjogosultságát. BALÁZSY [2018] *i.m.* 33. oldal.
A társadalmi támogatottságot az Igazságügyi Minisztérium a 2011-es nemzeti konzultáció eredményével magyarázta, amely szerint a válaszadók 94%-a támogatta a tész alkalmazásának lehetőségét. Ehhez nagy mértékben hozzájárulhatott, hogy a magyar közvélemény igen punitív beállítottságú. Ezt támasztja alá például: BÉRCES Viktor: *A magyar büntetési rendszer reformjával kapcsolatos jogalkotási kérdések,* Iustum Aequum Salutare, 2010/2., 93. oldal; HUSZÁR László – TARI Ferenc: *Folyamat: A humánus büntetés-végrehajtás peremfeltételei,* Börtönügyi Szemle, 1997/4., 27. oldal; KEREZSI Klára: *Vélemények a bűnről és a büntetésről – egy lakossági attitűdvizsgálata tapasztalata,* In: IRK Ferenc (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok,* 43. kötet, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2006., 238-239. oldal.
Emellett a Magyar Helsinki Bizottság azt is megkérdőjelezte, hogy a válaszadók ismerik-e a tész és az életfogytig tartó szabadságvesztés közötti különbséget, ezáltal felkészülten tudnak-e válaszolni a kapcsolódó konzultációs kérdésre. https://helsinki.hu/tenyleges-eletfogytig-tarto-szabadsagvesztes-tesz-az-alkotmanyozasi-konzultacioban-a-helsinki-bizottsag-a-populista-megkozelites-veszelyere-figyelmeztet/ (2021. május 1.)

[385] Vig Dávid 2009-ben megjelent tanulmányában úgy foglalt állást, hogy a brit tényleges életfogytiglani szabadságvesztéssel csak a magyar megoldás mérhető össze. Nagy Ferenc 2013-ban a szabadulás reményét kizáró szabályozásként említi az előbbiek mellett az olaszt és a franciát is. VIG Dávid: *Izoláció a társadalomvédelem bűvöletében: határozatlan ideig tartó szabadságmegvonás Európában,* In: VIRÁG György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok,* 46. kötet, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2009., 48. oldal; NAGY Ferenc: *Gondolatok a hosszú tartamú szabadságvesztésről és az európai börtönnépességről,* Börtönügyi Szemle, 2013/1., 10. oldal.

Amennyiben a jogalkotó kitart az életfogytig tartó szabadságvesztés és a tész kettőssége, illetőleg a kötelező kegyelmi eljárás fenntartása mellett, a *T.P. és A.T.-ügy* konklúzióinak megfelelő implementálása szolgálhat megoldásul. Így szükséges, hogy mind a köztársasági elnök, mind az ellenjegyző miniszter indokolt döntést hozzon a kegyelem gyakorlása tárgyában.[386] Nem mellőzhető a felülvizsgálat időpontjának leszállítása a *Vinter-ítéletben* írt 25 évre, vagy legalábbis ahhoz közelítő időtartamra,[387] amely egyidejűleg az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjának módosítását is megkívánja. Ennek hiányában olyan méltánytalan eredmény állhat elő, hogy miközben egy tészre ítélt büntetését 25 év elteltével kötelező lenne felülvizsgálni, egyes, a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből nem kizárt elítéltek bírósági ítélet alapján legkorábban csak 40 év elteltével reménykedhetnek a szabadlábra helyezésben.[388] Mindezek mellett sem lenne garantált egy kedvező strasbourgi ítélet, hiszen a kegyelmi eljárás de facto aspektusa, a

---

A tanulmányok megjelenése óta az EJEB a *Hutchinson kontra Egyesült Királyság,* illetve a *Bodein kontra Franciaország ügyekben* eljárva e két ország megoldásait egyezmény-konformnak minősítette. Utóbbit lásd: *Bodein kontra Franciaország,* ECtHR, 2014. november 13-i ítélet, ügyszám: 40014/10.

Ezzel szemben nemrégiben, 2019. június 13-án elmarasztalta Olaszországot a *Marcello Viola-ügyben,* mivel az a maffiával kapcsolatos tevékenység miatt életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltek szabadulását a rendőrséggel való együttműködéstől tette függővé. *Marcello Viola kontra Olaszország (No. 2.),* ECtHR, 2019. június 13-i ítélet, ügyszám: 77633/17.

[386] POLGÁR András: *Ad dies vitae. Az életfogytig tartó szabadságvesztés szabályozása, gyakorlata és végrehajtása,* Doktori értekezés, Pécs, 2017., 226. oldal.

[387] Megjegyzendő, hogy a francia szabályozás 30 évet ír elő azzal, hogy abba az elítélt előzetes fogvatartásának időtartama is beszámításra kerül. Az EJEB a *Bodein-ügyben* ezt megfelelőnek ítélte egy olyan kérelmező esetében, aki 4 évet töltött előzetes fogvatartásban, ekként 26 év elteltével vizsgálhatták meg a szabadulásának lehetőségét. A *T.P. és A.T.-ügyben* írt különvéleményében Kuris bíró feltette a kérdést, hogy milyen ítélet született volna akkor, ha a kérelmező csupán 2 évet tölt előzetes fogvatartásban? Ezzel az EJEB által kifejezetten számszerűsített 25 éves felülvizsgálati időtartamot kívánta megkérdőjelezni.

[388] Hasonlóan problémás az is, hogy egy kegyelemben részesült elítélt lényegében „tiszta lappal" indul, míg egy feltételesen szabadságra bocsátott elítéltnek ki kell töltenie a feltételes szabadság tartamát is. BALÁZSY [2018] *i.m.* 30-31. oldal.

köztársasági elnök által gyakorolt kegyelmek száma nem tartozik jogalkotói kompetenciába.[389]

Áttekintve a felmerült megoldási javaslatokat,[390] arra még senki nem talált választ, hogyan lehetne „összefésülni" az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját és a tész kötelező felülvizsgálatának időpontját. Érdemes lehet ezzel kapcsolatban a litván szabályozást figyelembe venni, és a felülvizsgálat kedvező eredményétől függően még bizonyos, határozott ideig tartó szabadságvesztés kitöltését feltételként szabni egy tészes elítélt szabadlábra helyezését megelőzően. Ezáltal megmaradna az életfogytig tartó szabadságvesztés két típusa közötti különbség még akkor is, ha a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontja és a felülvizsgálat időpontja egyezést mutat.

Kétségtelen tény, hogy önmagában az életfogytig tartó szabadságvesztés sem eredményezi azt, hogy a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjában az elítélt ténylegesen szabadul. Ebből következően nem tartom elvetendőnek azt a gondolatot sem, hogy hazánk kizárólag az életfogytig tartó szabadságvesztés jelenleg hatályos szabályozását tartsa fenn, megszüntetve a strasbourgi bíróság előtt oly sok problémát okozó tész jogintézményét. A Btk. 43. § (1) bekezdése lehetővé teszi a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjának 40 évben történő meghatározását, ezt pedig a *Törköly-ügyben* az EJEB nem kifogásolta. Felvetődik a kérdés, hogy a *Vinter-ítéletben* beállt fordulat miatt nem születne-e más döntés e tárgykörben? Álláspontom szerint abban az esetben nem, ha a köztársasági elnök általános kegyelmi eljárásának garanciáit a *T.P. és A.T.-ügyben* írtakhoz igazítanánk. Ekkor a feltételes szabadságra bocsátás és a köztársasági elnök egyéni kegyelmezési jogköre együttesen az életfogytig tartó szabadságvesztés de iure és de facto csökkenthetőségét támasztanák alá.

---

[389] 2020-ban a kérelmezők 2,80%-a részesült kegyelemben. https://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/download/a/18/b2000/statisztika%202002_január%201-2020_december%2031%20-%20kegyelmi%20ügyek.pdf (2021. május 9.)

[390] BALÁZSY [2018] *i.m.* 30-31. oldal; POLGÁR [2017] *i.m.* 226. oldal.

2019. december 31. napján 62 fő töltötte tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetését.[391] Az EJEB előtt jelenleg 7 eljárás van folyamatban, melyek vagy a tész jogintézményét,[392] vagy a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjának 35-40 évben történt meghatározását támadják.[393] Bárhogyan is dönt a jogalkotó a szabályozás mikéntjét illetően, egyre sürgetőbb, hogy megoldást találjon a problémára.

Végezetül csupán röviden kívánok kitérni arra, hogy a tész a büntetés-végrehajtást is kihívások elé állítja. 2000-ben Nagy Ferenc úgy fogalmazott, hogy e büntetés bevezetése a legnagyobb büntetés a büntetés-végrehajtásnak.[394] Kevésbé sarkosan, de más szerzők is utalnak a tész végrehajtásának nehézségeire: az elítéltek reménytelensége, kilátástalansága a „semmit sem veszthetőség" érzésével párosul, amely magas biztonsági kockázatot eredményez esetükben.[395] Az ebből fakadó speciális végrehajtási feltételek kívánalma hívta életre a hosszúidős speciális részleget (továbbiakban: HSR), amely

---

[391] Börtönstatisztikai Szemle, 2020., 8. oldal.

[392] *Bancsók kontra Magyarország,* ECtHR, ügyszám: 52374/15; *Rostás kontra Magyarország,* ECtHR, ügyszám: 26804/18; *Kertész és mások kontra Magyarország,* ECtHR, ügyszámok: 65532/16, 17943/19, 25908/19 és 25916/19; *Bánya és mások kontra Magyarország,* ECtHR, ügyszámok: 147596/19, 254087/19, 32614/20, 45882/20, 513518/20 és 613783/20.

[393] *Horváth kontra Magyarország,* ECtHR, ügyszám: 12143/16; *Magyar László kontra Magyarország,* ECtHR, ügyszám: 53364/15; *Blonski és mások kontra Magyarország,* ügyszámok: 12152/16, 16796/16, 47754/17, 49232/17, 49006/18, 59530/18, 55374/19, 56162/19, 57459/19, 57463/19, 58544/19, 59440/19, 6206/20, 10615/20, 13524/20, 13527/20, 13528/20 és 14264/20.

[394] NAGY Ferenc: *Az elmúlt évtizedben. A büntetés-végrehajtási jog fejlődése, módosulása,* Börtönügyi Szemle, 2000/3., 27. oldal.

[395] CSÓTI András: *A magyar börtönügy új kihívása: a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés,* Börtönügyi Szemle, 2005/2., 28. oldal; HAGYMÁSI Kornélia: *Végtelen idő a rácsok mögött: avagy mennyiben van ma létjogosultsága Magyarországon a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésnek*, Börtönügyi Szemle, 2009/2., 69. oldal; KISZELY Pál – NAGY István: *Az idő rabságában: A hosszú időre ítéltek büntetés-végrehajtásának helyzete a Szegedi Fegyház és Börtönben,* Börtönügyi Szemle, 2012/3., 10. oldal.

A tész elítéltekre gyakorolt hatásairól bővebben: ANTAL Szilvia – SOLT Ágnes: *A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésre ítéltek longitudinális vizsgálata,* Börtönügyi Szemle, 2013/1., 67-70. oldal; *Life Imprisonment,* United Nations Office at Vienna, Crime Prevention and Criminal Justice Branch, United Nations, Vienna, 1994., 6-7. oldal.

https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2013/06/UNODC-1994-Lifers.pdf (2021. május 1.)

kezdetben csak a Szegedi Fegyház és Börtönben,[396] majd 2013-tól a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtönben,[397] 2015-től pedig a Budapesti Fegyház és Börtönben is működik.[398] A részlegen történő elhelyezést a Bv. tv. 105. § (1) bekezdése a következőképpen szabályozza: *„Hosszúidős speciális részlegre helyezhető az életfogytig tartó-, vagy legalább tizenöt évi szabadságvesztés büntetését töltő elítélt, akinek magatartása, a szabadságvesztés végrehajtása során tanúsított együttműködési készsége, az intézet rendjéhez és biztonságához való viszonya, illetve egyéni biztonsági kockázatelemzése alapján különleges kezelése és elhelyezése indokolt abból a célból, hogy a közösségbe helyezésre felkészítést, illetve a közösségbe visszahelyezést nyerjen."*

A CPT olyannyira elégedetlen volt a HSR kezdeti koncepciójával, hogy 2007-ben ad hoc látogatást folytatott le a Szegedi Fegyház és Börtönben. A látottak alapján arra az álláspontra helyezkedett, hogy a HSR kialakítása során több, 2005-ben megfogalmazott bizottsági ajánlást is figyelembe vett a büntetés-végrehajtás. 2007-es jelentésének javaslata, hogy a különleges biztonsági kockázatot jelentő elítélteket másik részlegen helyezzék el, mely biztosítaná, hogy a HSR céljának megfelelően működjön: a hosszú időre ítélt fogvatartottak börtöntársadalomba történő integrációját segíthetné elő.[399] 2013-ban a bizottság már azt tapasztalta, hogy ajánlásait jórészt megfogadták, ekként a szegedi HSR-t alkalmasnak tartotta arra, hogy az a más bv. intézetekben kialakítandó részlegek

---

[396] A Szegedi Fegyház és Börtön HSR körletének kialakításáról lásd: MATOVICS Csaba: *A Szegedi Fegyház és Börtön hosszúidős speciális rezsimű (HSR) körletének működési tapasztalatai,* Börtönügyi Szemle, 2009/2., 99-108. oldal.

A CPT 2005-ös látogatása alkalmával értesült a HSR felállításának tervéről, azonban az életfogytig tartó szabadságvesztésre, különösen tészre ítéltek ilyen izolált elhelyezését nem támogatta. A büntetés okozta kilátástalanságot a többi fogvatartottal való együttes elhelyezés, a munkáltatás és a szabadidős programok ellensúlyozhatják. Ezekből nem kívánatos valamennyi tészest automatikusan kizárni. Az egyes fogvatartottakhoz kapcsolódó biztonsági kockázatot esetről esetre szükséges elemezni, és annak eredményéhez képest szűkíthető a munkáltatás vagy a zárkán kívüli tartózkodás lehetősége.

Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 30 March to 8 April 2005, 69-71. pont.

[397] A Büntetés-végrehajtási Szervezet Évkönyve 2013., 11. oldal.

[398] A Büntetés-végrehajtási Szervezet Évkönyve 2015., 40. oldal.

[399] Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 30 January to 1 February 2007, 31-32. pont.

számára is példaként szolgáljon.[400] A bizottság legutóbbi, 2018-as látogatása alkalmával nemcsak a szegedi, hanem a Budapesti Fegyház és Börtön HSR körletét is vizsgálat alá vonta. Noha a látogatásról készült jelentés negatívumként említi az elítéltek által panaszolt fizikai atrocitásokat, valamint a túlzottan szigorú végrehajtási rezsimet, a materiális feltételeket mindkét körleten jórészt kielégítőnek találta a CPT.[401]

A CPT megállapításai, illetve a hazai szerzők véleménye is azt támasztják alá, hogy a büntetés-végrehajtás megfelelően tudja kezelni a tész, illetve az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésből fakadó speciális fogvatartotti igényeket.[402] Ugyan a tész végrehajtásának körülményei az EJEE 3. cikkével összhangban állnak, ez nem mentesítheti hazánkat azon kötelezettsége alól, hogy a büntetés jogi szabályozását is az emberséges bánásmód követelményei mentén alakítsa ki.

II.1.2. A büntetés-végrehajtási intézetek zsúfoltsága

A kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmának sérelmét a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés esetében a jogi szabályozás, illetőleg annak hiányosságai eredményezték, eredményezik. Ezzel szemben a határozott ideig tartó szabadságvesztés nem a szabályozása, hanem a büntetés végrehajtásának körülményei miatt sértheti az Emberi Jogok Európai Egyezménye 3. cikkét. E körülmények köréből is kiemelendő a fogvatartotti élettér, amelynek a nemzetközi elvárásokkal összhangban történő biztosítása évtizedeken keresztül a magyar büntetés-végrehajtási rendszer legsúlyosabb problémáját jelentette.[403]

---

[400] Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 3 to 12 April 2013, 67. pont.

[401] Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 20 to 29 November 2018, 83-86., 95-98., 100. pont.

[402] ÉLES Éva – MATOVICS Csaba – TIKÁSZ Sándor: *A Szegedi Fegyház és Börtön hosszúidős fogvatartási tapasztalatai,* Börtönügyi Szemle, 2018/2., 37. oldal.

[403] Az alfejezetben az EJEB azon ügyeit is ismertetem, amelyeket letartóztatásban lévő személyek kezdeményeztek, hiszen a bv. intézetek elhelyezési körülményei, az azokból fakadó negatív hatások őket is sújtják.

II.1.2.1. Az elhelyezési körülményekre vonatkozó nemzetközi minimumszabályok

Az ENSZ keretében elfogadott Nelson Mandela szabályok 13. rendelkezése alapján a fogvatartottak elhelyezésére szolgáló helyiségek kialakításakor különös figyelmet kell fordítani az éghajlati körülményekre, illetve a légköbméterre, a minimális mozgástérre, a világításra, a fűtésre és a szellőzésre. A mozgástér minimális nagyságára vonatkozóan e szabályok körében iránymutatást nem találhatunk. Annak meghatározásához nem nyújtanak segítséget az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosa,[404] a kínzás elleni ENSZ-különmegbízott,[405] az Emberi Jogi Bizottság,[406] a CAT[407] vagy a Megelőzési Albizottság[408] dokumentumai sem, melyekből az tűnik ki, hogy ezek a szervek elfogadják a zsúfoltság oly módon számított mértékét, amely az adott állam belső joga alapján meghatározott elhelyezhető létszámon és a tényleges fogvatartotti létszámon alapul. Tehát nem rögzítik azt a fogvatartottak számára biztosítandó minimális mozgásteret, amelynek belső jogba implementálása révén a bv. intézetekben elhelyezhető létszámot is szükségszerűen számítani kellene. Úgy gondolom, ennek oka ismét csak az univerzalitásban rejlik: lehetetlen olyan egzakt számot vagy határértéket meghatározni,

---

[404] Human rights implications of overcarceration and overcrowding, Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 10 August 2015.

[405] Például: Mandates of the Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health and the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Uganda, 9 March 2012, 1. oldal.

[406] Például: Concluding observations of the Human Rights Committee, Consideration of reports submitted by State Parties under article 40 of the Covenant, Mexico, 17 May 2010, 5-6. oldal; Concluding observations of the Human Rights Committee, Consideration of reports submitted by State Parties under article 40 of the Covenant, Russian Federation, 1 December 2003, 4. oldal.

[407] Például: Report of the Committee against Torture, Twenty-fifth session (13-24 November 2000), Twenty-sixth session (30 April - 18 May 2001), Brazil, 50. oldal; Concluding observations on the combined third and fourth periodic reports of the Bolivarian Republic of Venezuela, Committee against Torture, 12 December 2014, 50. oldal.

[408] Például: Report on the visit of the Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment to Benin, 15 March 2011, 29. oldal; Report on the visit of the Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment to Mali, 20 March 2014, 11-12. oldal.

amelyet a rendkívül különböző társadalmi, gazdasági, politikai berendezkedésű államok büntetés-végrehajtási rendszereinek mindegyikében alkalmazni lehetne.

Az univerzális színtéren kivételként említhető a Nemzetközi Vöröskereszt, amely látogatási mechanizmusa révén úgyszintén tapasztalattal rendelkezik az egyes országok bv. intézeteit illetően. A szervezet ajánlásai értelmében egyéni elhelyezés esetén 5,4 m^2-t, míg körleten történő elhelyezés esetén 3,4 m^2-t szükséges biztosítani, azzal, hogy előbbiből kizárt, utóbbiba pedig beszámít a mosdóhelyiség által elfoglalt terület. Azt a területet, ahol a fogvatartott a bv. intézetben szabadon mozoghat, 20-30 m^2-ben határozza meg.[409] Mindezek mellett az ajánlás részletesen foglalkozik az egyéb fogvatartási körülményekkel, a női és a fiatalkorú fogvatartottak elhelyezésének specialitásaival, illetőleg a veszélyhelyzet esetén történő fogvatartással is.

Széleskörűen elfogadott univerzális standard hiányában a regionális, jelen esetben európai dokumentumok szolgálhatnak iránymutatásul a fogvatartottak számára biztosítandó elhelyezési körülmények, elsősorban a mozgástér nagysága tárgyában. Az Európai Börtönszabályok a Nelson Mandela Szabályokkal lényegében szó szerint egyezően rögzíti: *„a fogvatartottak számára biztosított elszállásolásnak tiszteletben kell tartani az emberi méltóságot és amennyire lehetséges, a magánszférát, és meg kell felelnie az egészségügyi és higiéniai követelményeknek, kellő figyelmet fordítva az időjárási viszonyokra, és különösen a hely nagyságára, a levegő köbtartalmára, a világításra, fűtésre és szellőzésre."* A felsoroltakból fakadó minimális feltételeket a nemzeti jogban kell meghatározni. Ezzel egyidejűleg olyan mechanizmusokat szükséges létrehozni, amelyek biztosítják, hogy ezek a feltételek nem csorbulnak a börtönök túlzsúfoltsága miatt.[410] A börtönszabályokhoz fűzött kommentár kifejezetten utal a CPT

---

[409] Water, sanitation, hygiene and habitat in prisons, Supplementary guidance, International Committee of the Red Cross, 33., 40. oldal.
https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-4083.pdf (2021. május 1.)

[410] Európai Börtönszabályok, 18.1., 18.3., 18.4. pont.
Megjegyzendő, hogy a kifejezetten a börtönzsúfoltság tárgyában megalkotott, R (99) 22. számú ajánlás sem tartalmaz rendelkezéseket a biztosítandó mozgás- vagy élettér nagyságára vonatkozóan.

általános jelentéseiből kivonatolt standardokra, amelyek a minimálisan szükséges feltételek meghatározását illetően további előírásokat tartalmaznak.[411]

A CPT 2015 novemberében döntött úgy, hogy világosan kifejti az egy fogvatartottra jutó minimális élettérre vonatkozó követelményeit. A büntetés-végrehajtási intézetekben egyszemélyes zárkákban 6 m^2, többszemélyes zárkákban 4 m^2/fő az elvárás, azzal, hogy a mosdóhelyiség által elfoglalt terület figyelmen kívül marad. Biztosítani kell továbbá, hogy a zárka falai között legalább 2 méter, a zárka padlózata és a mennyezet között pedig legalább 2,5 méter távolság legyen. A többszemélyes zárkákat illetően a dokumentum úgy fogalmaz, hogy a 4 m^2/fő csupán egy minimális követelmény, mellyel szemben az lenne a kívánatos, ha egy 8-9 m^2-es zárkában csak egy fogvatartott kapna helyet, egy 12 m^2-esben pedig legfeljebb kettő. Azt maga a bizottság is elismeri, hogy a követelményei pusztán iránymutatások, végső soron ugyanis bírósági hatáskörbe tartozik annak eldöntése, a fogvatartott által elszenvedett sérelem elérte-e az EJEE 3. cikkéből fakadó embertelen és megalázó bánásmód mértékét.[412] Ennek értékelése során természetesen számos más tényező, így a szabad levegőn tartózkodás időtartama, a világítás, fűtés és szellőzés vagy a bv. intézet karbantartottsága is szerepet kap.

Bár az EJEB sok esetben figyelembe veszi a CPT standardjait, a bíróság az elhelyezési körülmények differenciáltabb vizsgálata révén dönt az EJEE 3. cikkének esetleges megsértéséről. A nem megfelelő bánásmódnak el kell érnie a súlyosság egy minimális mértékét, hogy e cikk hatálya alá tartozzon. Ez a minimális mérték az eset összes körülményeinek értékelésétől függ, mely magában foglalja például a fogvatartás időtartamának, fizikai és mentális hatásainak, esetlegesen a fogvatartott nemének, életkorának, egészségi állapotának vizsgálatát.[413] Ahogyan arra már utaltam, a szabadságelvonás esetében mindez azt jelenti, hogy a fogvatartott által elszenvedett

---

[411] Commentary on Recommendation Rec (2006) 2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules, 46-47. oldal.

[412] Az egy fogvatartottra jutó élettér büntetés-végrehajtási intézetekben: A CPT előírásai, Strasbourg, 2015. december 15., 1-6. oldal.
https://rm.coe.int/1680794101 (2021. május 1.)

[413] *Írország kontra Egyesült Királyság,* 162. pont; *Raninen kontra Finnország,* ECtHR, 1997. december 16-i ítélet, ügyszám: 20972/92, 55. pont.

bánásmódnak meg kell haladnia a fogvatartással szükségszerűen, elkerülhetetlenül együtt járó szenvedés és megaláztatás mértékét.[414]

A túlzsúfoltság egy olyan körülmény, amelynek fennállta folytán a fogvatartott elhelyezése megalázó bánásmódot valósíthat meg.[415] Az EJEB több ítéletében is megállapította, hogy ugyan a CPT által meghatározott 4 m^2 lenne a kívánatos többszemélyes elhelyezés esetén, azonban a 3 m^2-nél kisebb mozgástér az, amely a túlzsúfoltság olyan súlyos fokára utal, hogy az önmagában sérti az EJEE 3. cikkét.[416] Hasonlóan sérelmesnek találta azokat az eseteket, ha a fogvatartottak saját ággyal sem rendelkeztek,[417] avagy a berendezési tárgyak, valamint az illemhely által elfoglalt terület miatt szabadon mozogni sem tudtak a zárkában.[418] Mindezek a megfontolások vezettek az Ananyev-tesztnek is nevezett szempontrendszer kidolgozásához. Az elnevezés az Oroszországgal szemben az EJEE 3. cikkével összefüggésben lefolytatott pilot judgment eljárás egyik kérelmezőjére utal. Az EJEB az ügyben követelményként fogalmazta meg, miszerint a fogvatartott rendelkezzen a zárkában saját fekhellyel, legalább 3 m^2 élettérrel, továbbá szabadon tudjon mozogni a zárka berendezési tárgyai között. Amennyiben ezek valamelyike hiányzik, „erős vélelem" szól amellett, hogy a fogvatartási körülmények embertelen, megalázó bánásmódot valósítanak meg.[419]

---

[414] *Kudla kontra Lengyelország,* 94. bekezdés.

[415] *Karalevicius kontra Litvánia,* ECtHR, 2005. április 7-i ítélet, ügyszám: 53254/99, 36. pont.
A Magyarországgal szemben hozott ítéletek kapcsán utalok arra, hogy nem egységes az EJEB gyakorlata a tekintetben, az elhelyezési körülmények okozta sérelem csupán megalázó bánásmódot, vagy embertelen és megalázó bánásmódot valósít-e meg.

[416] *Mayzit kontra Oroszország,* ECtHR, 2005. január 20-i ítélet, ügyszám: 63378/00, 40. pont; *Labzov kontra Oroszország,* 44-45. pont; *Kovaleva kontra Oroszország,* ECtHR, 2010. december 2-i ítélet, ügyszám: 7782/04, 56. pont.

[417] *Kalashnikov kontra Oroszország,* 97. pont; *Gusev kontra Oroszország,* ECtHR, 2008. május 15-i ítélet, ügyszám: 67542/01, 57. pont

[418] *Lutokhin kontra Oroszország,* ECtHR, 2010. április 8-i ítélet, ügyszám: 12008/03, 57. pont; *Petrenko kontra Oroszország,* ECtHR, 2011. január 20-i ítélet, ügyszám: 30112/04, 39. pont.

[419] *Ananyev és mások kontra Oroszország*, ECtHR, 2012. január 10-i ítélet, ügyszámok: 42525/07 és 60800/08, 148. pont.

Ha a fogvatartott rendelkezésére álló élettér 3 és 4 m^2 közé esik, az EJEB az egyéb elhelyezési körülmények megfelelőségét, így a mosdóhelyiségek állapotát, a szabad levegőn tartózkodás időtartamát, a világítás, szellőzés, fűtés milyenségét is értékelés alá vonja.[420] Mindemellett természetesen vizsgálat tárgyát képezi a fogvatartás időtartama is.[421] Noha az Ananyev-teszt alapján vélelmezhető az embertelen, megalázó bánásmód megvalósulta, ha a kérelmező részére 3 m^2-nél kisebb élettér biztosított, későbbi ítéleteiben az EJEB tovább pontosította ezt a vélelmet, figyelemmel a szabadságelvonás időtartamára is. Az e tekintetben kialakított gyakorlata kiváltképp az elzárás büntetés kapcsán bír relevanciával.

II.1.2.2. A büntetés-végrehajtási intézetek zsúfoltsága Magyarországon

A büntetés-végrehajtási intézetek telítettsége nem újkeletű jelenség, noha az egészen az 1990-es évek elejéig csupán „látens" módon jelentkezett. A Büntetés-végrehajtási Szabályzat végrehajtásáról szóló 101/1981. (IK 2.) IM utasítás 366. §-a ugyanis 6-8 m^3 mozgástér biztosítását írta elő a fogvatartottak számára, amely az épületek nagy belmagassága miatt kedvező kapacitási adatokat eredményezett.[422] Amikor azonban 1990. május 31. napján a 6/1990. (IK. Bv. Mell. 1.) IM utasítás bevezette az európai börtönügyi ajánlásokban is használatos m^2/fő mértékegységet és ennek megfelelően határozták meg az elhelyezhető létszámot, kiderült, hogy a magyar büntetés-végrehajtási rendszer kapacitásbeli problémákkal küzd.[423] Ezt súlyosította, hogy – mint kiderült – a

---

[420] Például: *Orchowski kontra Lengyelország,* ECtHR, 2009. október 22-i ítélet, ügyszám: 17885/04, 122. pont; *Vlasov kontra Oroszország,* ECtHR, 2008. június 12-i ítélet, ügyszám: 78146/01, 81. pont; *Ostrovar kontra Moldova,* ECtHR, 2005. szeptember 13-i ítélet, ügyszám: 35207/03, 89. pont.

[421] Például: *Idalov kontra Oroszország,* ECtHR, 2012. május 22-i ítélet, ügyszám: 5826/03, 94. pont; *Alver kontra Észtország,* 50. pont; *Kehayov kontra Bulgária,* 64. pont.

[422] SÁRDI Miklós: *Zsúfoltság*, Börtönügyi Szemle, 1995/2., 65 oldal.

Az országos fegyintézeti hálózat kialakítása az 1850-es években történt, melynek keretében eredetileg egyéb célú épületekbe telepítették a büntetés-végrehajtási intézeteket. Ezek építészeti korszerűségét már ekkor minimalizálták például az egykori várfalak, kastély- és zárdaépületek. Ezzel szemben a megyei büntetés-végrehajtási intézetek felállítása már a XX. század elejének legkorszerűbb szempontjai, nemzetközi normái mentén történt. MEZEY Barna: *A börtönrendszerek és a börtönépítészet a századforduló idején,* Börtönügyi Szemle, 2006/1., 37-42. oldal.

[423] SÁRDI [1995] *i.m.* 65. oldal.

számítás során a zárkák teljes területét vették alapul, így nem vonták le a berendezési tárgyak által elfoglalt területet a biztosítandó mozgástér meghatározása során.[424] Az 1996. október 1. napján hatályba lépett 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet ezzel szemben a következő rendelkezéseket tartalmazta: *„a zárkában (lakóhelyiségben) elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy minden elítéltre legalább hat köbméter légtér, és férfi elítéltek esetén három négyzetméter, a fiatalkorúak, illetve a női elítéltek esetén három és fél négyzetméter mozgástér jusson. A mozgástér meghatározása szempontjából a zárka (lakóhelyiség) alapterületéből az azt csökkentő berendezési és felszerelési tárgyak által elfoglalt területet figyelmen kívül kell hagyni. Egyéni elhelyezés esetén a zárka (lakóhelyiség) alapterületének el kell érni a hat négyzetmétert."*[425]

A nyugat-európai mércével mérve korszerűtlennek tekinthető büntetés-végrehajtási rendszer[426] modernizációja érdekében született meg a 2072/1998. (III. 31.) Kormányhatározat a büntetés-végrehajtás intézetrendszerének hosszú távú fejlesztéséről. A jogszabály az 1999 és 2007 közötti időszakra új férőhelyek létesítését és a meglévők korszerűsítését irányozta elő.[427]

Megjegyzendő, hogy a Büntetés-végrehajtási Szabályzatról szóló 8/1979. (VI. 30.) IM rendelet 85. §-a egészen 1996. október 1-jéig, a 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet hatályba lépéséig a személyenkénti 6-8 légköbméter biztosítását írta elő.

[424] SÁRDI [1995] *i.m.* 65. oldal.

[425] 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól, (1996.X.1.-1996.XII.30. időállapot) 137. § (1)-(3) bekezdés.

Az elhelyezhető létszámot növelő, ezáltal pedig a probléma súlyosságát látszólag enyhítő lépésként a 12/2010. (XI. 9.) KIM rendelet módosította az idézett 137. §-t, mely módosításra alább részletesen is kitérek.

[426] CSÓTI András – LŐRINCZ József: *Múlt és jövő. Jogharmonizáció és nemzeti sajátosságok,* Börtönügyi Szemle, 1997/2., 38. oldal; BÖKÖNYI István: *Tájékoztató a büntetés-végrehajtás jelenlegi helyzetéről, fejlesztésének főbb irányairól, feladatairól, az 1999-ben bekövetkezett rendkívüli események tapasztalatairól,* Börtönügyi Szemle, 1999/4., 16. oldal.

[427] A 2072/1998. (III. 31.) Kormányhatározat, és az ahhoz kapcsolódó, a büntetés-végrehajtás fejlesztési programjáról szóló 2147/2002. (V. 10.) Kormányhatározat 7 „előzetes ház", 1 női börtön és 1 regionális fiatalkorú intézet létesítését írta elő. BÖKÖNYI István: *A magyar büntetés-végrehajtás helyzete az Európai Uniós csatlakozás küszöbén*, Belügyi Szemle, 2003/4., 75. oldal.

A bv. intézetek zsúfoltsága nemcsak hazai berkekben volt nyilvánvaló: a rendszerváltást követően egyre aktívabb monitorozó tevékenységet folytató nemzetközi szervezetek úgyszintén felfigyeltek e problémára.[428] Az Emberi Jogok Európai Bírósága első marasztaló ítéletére azonban egészen 2011-ig kellett várni.[429] A *Szél kontra Magyarország ügyben* a magyar állam védekezése arra épült, hogy a kérelmező fogvatartott az elhelyezés körülményei miatt nem élt panasszal sem a büntetés-végrehajtási szerveknél, sem pedig a törvényességi felügyeletet ellátó ügyésznél, ezáltal nem merítette ki a rendelkezésére álló jogorvoslati lehetőségeket. Az EJEB ezzel szemben megállapította, hogy a hatóságok tudatában voltak a börtönökben uralkodó állapotoknak. A kérelmező elhelyezését biztosító Budapesti Fegyház és Börtönben az átlagos telítettség elérte a 150%-ot, ezért hiába élt volna bármelyik említett jogorvoslati eszközzel, számottevő változásra nem számíthatott.[430] Az ítélet hivatkozott a CPT által

---

[428] Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 1 to 14 November 1994, 154. pont; Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 5 to 16 December 1999, 88-90. pont; Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 30 March to 8 April 2005, 55. pont; Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 24 March to 2 April 2009, 54. pont.
Report of the Committee against Torture, Twenty-first session (9-20 November 1998), Twenty-second session (26 April - 14 May 1999), 83. pont; Conclusions and recommendations of the Committee against Torture, Hungary, 6 February 2007, 13. pont.

[429] Megjegyzendő, hogy az EJEBiz. két ügyében foglalkozott a hazai büntetés-végrehajtási intézetek elhelyezési körülményeivel, de marasztalásra egyik esetben sem került sor. A *Kokavecz-ügyben* a kérelmező nem merítette ki a rendelkezésére álló és ekkor még hatékonynak minősített panaszmechanizmusokat, ezért a bizottság a kérelmét elfogadhatatlannak nyilvánította. *Kokavecz kontra Magyarország,* ECHR, 1999. április 20-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 27312/95, The Law 4. pont. Az EJEBiz. a *Sárközi-ügyben* a kérelmet ugyan befogadta, de megállapította, hogy a panaszos zárkájában csak időlegesen helyeztek el a megengedettnél több fogvatartottat, ezért az esetlegesen előálló zsúfoltság nem ütközött az EJEE 3. cikkébe. *Sárközi kontra Magyarország,* ECHR, 1997. március 6-i jelentés, ügyszám: 21967/93, 76-77. pont.

[430] A kérelmező a nemzeti bíróságokhoz is hiába fordult volna, hiszen a hazai bírósági gyakorlatban az az álláspont alakult ki, hogy a bv. intézetek túltelítettsége miatt a fogvatartottak felróhatóság hiányában kárigényt nem érvényesíthetnek, hiszen a bv. intézeteket objektív befogadási kötelezettség terheli. Ezáltal az elítéltek legfeljebb a személyiségvédelem felróhatóságtól független szankcióival élhetnek. Lásd például: BDT2011. 2404. A büntetés-végrehajtási intézetnek nincs mérlegelési joga az intézetbe beszállított elítéltek befogadása tárgyában, ezért a büntetés-végrehajtási intézet túltelítettsége miatt ellene kártérítési igény felróhatóság hiányában nem érvényesíthető.

elvárt 4 m^2/fő standardra is, mellyel szemben a kérelmező 21 hónapig 2,76 m^2, további 21 hónapig 3,15 m^2, 9 hónapig pedig 3,125 m^2 mozgástérrel rendelkezett a különböző zárkákban, melyekben a mosdóhelyiség mindössze egy függönnyel volt leválasztva. Ezzel sérelmet szenvedett a kérelmező emberi méltósága és az EJEE 3. cikke.[431]

Hasonlóan végződött a *Kovács Gábor István kontra Magyarország ügy* is, melynek kérelmezője a Szegedi Fegyház és Börtönben töltötte szabadságvesztés büntetését. Mivel az átlagosan 16 m^2-es cellákban 5-7 személy raboskodott, ez esetben sem teljesült a CPT mozgástérre vonatkozó elvárása. Emellett a fogvatartottaknak mindössze napi egy órára volt lehetőségük elhagyni a zsúfolt zárkákat. Az EJEB a *Szél kontra Magyarország ügyben* kimondottakra hivatkozva elfogadhatónak minősítette a kérelmet és kártérítést állapított meg a kérelmező részére.[432] További, a pilot judgment eljárást megelőző döntésként említhető még a *Fehér kontra Magyarország ügy*, melynek tényállása szerint a kérelmező Szolnokon, Tökölön, Állampusztán, Tiszalökön és Budapesten is raboskodott, valamennyi börtönben zsúfolt körülmények között. Ezek közül a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bv. Intézetet emelte ki a strasbourgi bíróság, ahol mindössze 1,7 m^2/fő mozgástér volt biztosított. A kérelmező állítása szerint csak egy órát tölthetett a zárkáján kívül, míg a többi létesítményben a mozgástér és a zárkán kívül töltött időtartam is kedvezőbb volt. Az ítélet ebben az esetben is elmarasztalta Magyarországot.[433]

Az EJEB ítéleteiben hangsúlyozta, hogy a túlzsúfoltság hatékony megoldásához meg kell tenni a szükséges jogi, adminisztratív és gyakorlati intézkedéseket, továbbá a hatóságoknak sürgősen lépniük kell annak érdekében, hogy biztosítsák a fogvatartottak megfelelő körülmények között történő elhelyezését. Az első lépést a magyar Alkotmánybíróság tette meg, amely a 32/2014. (XI. 3.) számú határozatával

---

BDT2013. 2969. Nem felróható a bv. intézet eljárása, ha a jogszabályban előírt alapfeladatainak csak úgy képes eleget tenni, hogy a fogvatartottak elhelyezésével kapcsolatos egyes szabályokat megszegi.

[431] *Szél kontra Magyarország*, ECtHR, 2011. június 7-i ítélet, ügyszám: 30221/06, 11-19. pont.

[432] *Kovács Gábor István kontra Magyarország*, ECtHR, 2012. január 17-i ítélet, ügyszám: 15707/10, 21-27. pont. Megjegyzendő, hogy ez olyan vezető ügynek („leading case") tekinthető, amely keretet biztosít a később elbírált, repetitív ügyek végrehajtásához is.

[433] *Fehér kontra Magyarország*, ECtHR, 2013. július 2-i ítélet, ügyszám: 69095/10, 15-23. pont.

megállapította a 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet 137. § (1) bekezdésének az Emberi Jogok Európai Egyezményébe és az Alaptörvénybe való ütközését.[434] Az IM rendeletet ugyanis a 12/2010. (XI. 9.) KIM rendelet 2010. november 24-i hatállyal úgy módosította – a CPT 2013-as jelentésében is bíráltan –,[435] hogy a fogvatartottak számára biztosítandó mozgástér minimális mértékére vonatkozó kógens szabályozás helyett a következőt rögzítette: „*A zárkában (lakóhelyiségben) elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy minden elítéltre lehetőleg hat köbméter légtér, és lehetőség szerint a férfi elítéltek esetén három négyzetméter, a fiatalkorúak, illetve a női elítéltek esetén három és fél négyzetméter mozgástér jusson."* Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az embertelen és megalázó bánásmód tilalmából következően a jogalkotó kötelezettsége, hogy kógens jelleggel szabályozza a fogvatartottak élet- és mozgásterének olyan minimális mértékét, amely még az emberi méltósághoz való joguk sérelme nélküli elhelyezésüket teszi lehetővé.

A testület határozatának meghozatala során „hangsúlyozottan irányadónak" tekintette az EJEE 3. cikkével kapcsolatos EJEB-gyakorlatot. Az AB maga a kezdeményezett eljárás, azaz a nemzetközi szerződésbe ütközés vizsgálatának szükségessége mellett azért is fordított kiemelt figyelmet a strasbourgi bíróság ítéleteire, mert a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmának részletes kifejtésével korábbi döntéseiben nem foglalkozott.[436] Az AB 2015. március 31-i hatállyal kívánta megsemmisíteni az említett bekezdést, időt hagyva a jogalkotónak az Emberi Jogok Európai Egyezményével és az Alaptörvénnyel összhangban álló jogszabályi rendelkezés kidolgozására, időközben azonban a 6/1996. (VII. 12.) IM rendeletet 2015. január 1-jével hatályon kívül helyezte a

---

[434] Bővebben: KOÓSNÉ MOHÁCSI Barbara: *A túlzsúfoltság problémájának nemzeti jogon túlmutató következményei,* In: HACK Péter – HORVÁTH Georgina – KIRÁLY Eszter (szerk.): *Kodifikációs kölcsönhatások,* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016., 251-253. oldal.

[435] Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 3 to 12 April 2013, 37. pont.

[436] Noha egy példát mégis megemlít az Alkotmánybíróság: a 684/B/2001. AB határozat szerint nem ütközik a kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmód tilalmába az a szabályozás, amely előírja a fogvatartottak kötelező részvételét a büntetés-végrehajtási intézet tisztántartásában, ellátásában.
A 32/2014. (XI. 3.) számú és más, fogvatartotti jogokat érintő AB határozatokól lásd: VÉGH Marianna: *A fogvatartottak alkotmányos helyzete az alkotmánybírósági határozatok tükrében,* Börtönügyi Szemle, 2015/2., 10-21. oldal.

16/2014. (XII. 19.) IM rendelet. A jogalkotó – eleget téve az AB határozatában foglaltaknak – kógens jelleggel rögzítette a rendeletben, miszerint a zárkában vagy lakóhelyiségben elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy férfi elítélt esetén legalább 3 m^2, női elítélt és fiatalkorú esetén 3,5 m^2 mozgásteret kell biztosítani.[437]

Az alkotmánybírósági eljárással egyidejűleg zajlott az EJEB hazánkkal szemben kezdeményezett első pilot judgment eljárása, a *Varga és mások kontra Magyarország ügy*.[438] Az eljárás hat kérelmezője különböző magyarországi bv. intézetekben töltötte (előzetes) letartóztatását vagy szabadságvesztés büntetését. Az EJEB áttekintette a magyar bv. rendszerre vonatkozó nemzetközi és belső jogi dokumentumokat, így az ET Miniszteri Bizottsága ajánlásait, a CPT 2013-as jelentését, az alapvető jogok biztosának a kérelmezők elhelyezésére szolgáló bv. intézetekben tett látogatásairól készült jelentéseit, valamint a hazai bírósági esetjogot. Az EJEB a korábbi ítéleteihez hasonlóan a pilot judgment eljárásban is azt állapította meg, hogy nem állt a kérelmezők rendelkezésére olyan hatékony jogorvoslati lehetőség, amellyel az elhelyezési körülményeiket sérelmezhették volna. Újdonság ugyanakkor, hogy a korábbi ügyekben a hatékony jogorvoslati lehetőségek meglétét pusztán a kérelmek elfogadhatóságával kapcsolatban vizsgálta az EJEB, míg a pilot judgment eljárásban azok hiányát az EJEE 13. cikkének megsértéseként is értékelte.[439] A kérelmezők rendelkezésére álló, 4 m^2-nél kisebb mozgástér[440] kiegészült olyan további negatívumokkal, mint a zárkák leromlott állapota, a le nem választott mosdóhelyiségek, a szellőzés, világítás, rovarirtás nem megfelelő volta. Egyes kérelmezők legfeljebb a napi kötelezően biztosítandó egy órára, vagy annál is kevesebb időre hagyhatták el a zárkájukat. A túlzsúfoltság, mindezen

---

[437] 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet (2015.I.2.-2015.III.31. időállapot) 121. § (1).

Ugyanezen szakasz (3) bekezdése az egyéni elhelyezés esetén biztosítandó mozgásteret is kógens jelleggel szabályozta: *„a zárka vagy lakóhelyiség alapterületének el kell érnie a hat négyzetmétert."*

[438] Az ügyről bővebben: KIRS Eszter: *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának pilot ítélete a magyar büntetés-végrehajtási rendszer túlzsúfoltságáról,* JeMa, 2015/3., 75-81. oldal; KOÓSNÉ MOHÁCSI Barbara [2016] *i.m.* 253-256. oldal; SZILÁGYI Emese: *Megalázó börtönviszonyok: az első pilot judgment Magyarország ellen,* Közjogi Szemle, 2015/2., 68-71. oldal; TALLÓDI Zoltán: *A börtönzsúfoltság kérdése az Emberi Jogok Európai Bírósága döntéseinek tükrében,* Börtönügyi Szemle, 2016/1., 46-49. oldal.

[439] *Varga és mások kontra Magyarország,* 51-65. pont.

[440] A kérelmezők számára biztosított mozgástér 1,5 és 3,33 m^2 között változott.

„súlyosító" körülményekkel kiegészülve megalázó bánásmódot eredményezett a kérelmezőkkel szemben.[441]

Az EJEB – elöljáróban elismerve, hogy nem feladata a tagállami büntetőpolitika meghatározása – a pilot judgment eljárás jellegéből fakadóan megoldási javaslatokkal is szolgált: a szabadságelvonással nem járó szankciók szélesebb körű alkalmazására, valamint a letartóztatottak számának csökkentésére hívta fel hazánkat.[442] Emellett előírta a nem megfelelő elhelyezési körülményekkel szembeni hatékony jogorvoslati lehetőségek megteremtését is.

A pilot judgment eljárást követően az EJEB még érdemben bírálta el a *Gégény kontra Magyarország ügyet,*[443] majd a 2015. december 10. napján,[444] illetve 2016. január 7. napján[445] – nagyszámú, egyesített kérelmek tárgyában – meghozott határozataiban már csak a *Varga-ítéletre* utalással állapította meg az EJEE 3. és 13. cikkeinek sérelmét.

---

[441] *Varga és mások kontra Magyarország,* 79-92. pont.
Ahogyan az az értekezés I.2. alfejezetében látható volt, a kínzás, az embertelen és a megalázó bánásmód fogalmai között nem húzható éles határvonal, amely a fogvatartotti kérelmek tárgyában meghozott EJEB-ítéletekből is kitűnik. Míg a *Szél-,* a *Kovács Gábor István-,* illetve a *Fehér-ügyben* a túlzsúfoltság és az azzal párosuló körülmények embertelen és megalázó bánásmódot eredményeztek, addig a *Varga-ügyben* „csupán" megalázó bánásmódot. A különbség nem mutatkozik meg a megítélt kártérítési összegekben sem, melyek nagyságrendileg egyezőek, figyelemmel a nem megfelelő körülmények között töltött időtartamok hosszára.

[442] *Varga és mások kontra Magyarország,* 101-105. pont.

[443] *Gégény kontra Magyarország*, ECtHR, 2015. július 16-i ítélet, ügyszám: 44753/12.

[444] *Balogh és mások kontra Magyarország,* ECtHR, 2015. december 10-i ítélet, ügyszámok: 26982/12, 131/13, 6764/13, 19712/13, 19892/13, 37487/13, 42486/13, 42808/13, 43610/13 és 43868/13; *Bota és mások kontra Magyarország,* ECtHR, 2015. december 10-i ítélet, ügyszámok: 34753/12, 34754/12, 45140/12, 45848/12, 48473/12, 56357/12, 56362/12, 56368/12, 58632/12, 72055/12, 73195/12, 76492/12 és 79146/12; *Ligeti és mások kontra Magyarország,* ECtHR, 2015. december 10-i ítélet, ügyszámok: 29176/12, 30412/12, 34750/12, 11581/13, 13378/13, 36245/13, 46623/13, 51719/13, 76213/13 és 80997/13; *Polgár és mások kontra Magyarország,* ECtHR, 2015. december 10-i ítélet, ügyszámok: 29213/13, 36214/13, 44381/13, 44661/13, 44763/13, 46576/13, 46587/13, 46588/13, 46644/13 és 51608/13.

[445] *Bakos kontra Magyarország,* ECtHR, 2016. január 7-i ítélet, ügyszámok: 29644/13, 31766/13, 32647/13, 33213/13, 62914/13, 64329/13, 18212/14 és 20263/14; *Bóday és mások kontra Magyarország,*

Magyarország a pilot-ítéletre válaszul több akciótervet is benyújtott az ET Miniszteri Bizottsága részére. Ezekben a túlzsúfoltság problémájának megoldására elsődlegesen a büntetés-végrehajtás kapacitásának növelését vállalta, egyfelől a meglévő büntetés-végrehajtási intézetek bővítése, felújítása, másrészt új intézetek megépítése révén.[446] A 2016 októberi, felülvizsgált akcióterv 6 207 új férőhely kialakítását célozta meg 2019-re.[447] A kormányzat vállalásaira, illetve az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz- és kártalanítás eljárásra vonatkozó jogszabály elfogadására tekintettel, az EJEB 2016. november 8. napján felfüggesztette 6 800 fogvatartotti kérelem elbírálását egészen 2017. augusztus 31-ig.[448] A *Domján kontra Magyarország ügyben* 2017. november 14. napján meghozott döntésével az EJEB deklarálta, hogy az ügy kérelmezője és a vele egyező státuszban lévő fogvatartottak kötelesek a 2016. évi CX. törvénnyel bevezetett és hatékonynak minősített jogorvoslati lehetőségeket kimeríteni, mielőtt a strasbourgi bírósághoz fordulnának.[449] Az elbírálásra váró, ekkor már 8 000

ECtHR, 2016. január 7-i ítélet, ügyszámok: 53398/13, 54330/13, 55601/13, 56806/13, 65103/13, 18201/14, 21840/14, 22180/14, 22958/14 és 23555/14; *Juhász és mások kontra Magyarország,* ECtHR, 2016. január 7-i ítélet, ügyszámok: 6467/13, 31957/13, 33715/13, 44029/13, 44056/13, 45122/13, 64543/13, 593/14, 597/14 és 1384/14; *Magyar és mások kontra Magyarország,* ECtHR, 2016. január 7-i ítélet, ügyszámok: 16599/12, 29759/12, 34757/12, 45132/12, 45141/12, 69916/12, 73694/12, 46646/13, 56700/13, 57386/13 és 58862/13; *Tamási és mások kontra Magyarország,* ECtHR, 2016. január 7-i ítélet, ügyszámok: 65853/13, 66364/13, 67136/13, 67607/13, 69003/13, 71318/13, 71359/13, 71523/13, 72597/13 és 79737/13.

[446] JUHÁSZ Zsuzsanna: *A magyar börtönügy aktuális kérdései,* Jogelméleti Szemle, 2016/2., 76-78. oldal.
A felújítási munkálatok szükségességét támasztja alá Tóth Tamás, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoka 2017-ben megjelent tanulmánya, mely szerint részben a bv. rendszer történelmi adottságaiból, építészeti sajátosságaiból fakadóan a jelenlegi épületbázis közel 70%-a meglehetősen elavult építményekből áll.
TÓTH Tamás: *A büntetés-végrehajtás helyzete és aktuális feladatai napjainkban,* Belügyi Szemle, 2017/11-12., 11. oldal.

[447] Revised Action Plan of the Government of Hungary, October 2016, 27. oldal.
https://rm.coe.int/16806b942c (2021. május 1.)

[448] Mass applications concerning inadequate detention conditions in Hungary suspended.
https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=003-5556682-7002731 (2021. május 1.)

[449] *Domján kontra Magyarország,* ECtHR, 2017. november 14-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 5433/17, 35. pont.

fogvatartotti kérelmet ezáltal ugyancsak elfogadhatatlannak nyilvánította az EJEB, visszautalva azokat a hazai jogorvoslati fórumokhoz. Ebből következően ugyan megszűntek a sorozatos marasztaló ítéletek, de a *Domján-ügyben* a strasbourgi bíróság fenntartotta azt a lehetőséget, hogy a jogorvoslati eszközök nem megfelelő működése esetén álláspontját megváltoztathatja, és a zsúfoltságra hivatkozó fogvatartotti kérelmek ismételt érdemi vizsgálatába bocsátkozhat.[450]

A Kormány által meghirdetett férőhely-bővítési program eredetileg nyolc új bv. intézet megépítését irányozta elő Békés, Csenger, Heves, Kemecse, Komádi, Komló, Kunmadaras és Ózd településeken,[451] amely 2018 szeptemberében kiegészült egy Berettyóújfaluban építendő büntetés-végrehajtási egészségügyi központ tervével.[452] Míg utóbbi megépítése már megkezdődött,[453] a bv. intézetek kivitelezésére kiírt pályázatok eredménytelenül zárultak.[454]

---

[450] *Domján kontra Magyarország,* 38. pont.

[451] A férőhely-bővítési programot a büntetés-végrehajtási intézetek nemzetközi elvárásoknak való megfelelésével összefüggő átfogó vizsgálat megállapításaihoz kapcsolódó intézkedésekről szóló 1040/2011. (III. 9.) Kormányhatározat hirdette meg. A beépítésre szánt ingatlanok kiválasztását követően az 1125/2016. (III. 10.) Kormányhatározat rendelkezett a férőhely-bővítéshez szükséges források biztosításáról, majd a 268/2016. (VIII. 31.) Kormányrendelet az új börtönépítési beruházásokkal összefüggő közigazgatási hatósági ügyeket nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű üggyé nyilvánította.

[452] 171/2018. (IX. 25.) Kormányrendelet a büntetés-végrehajtási intézetek férőhely-bővítési programjához kapcsolódó, az új börtönépítési beruházásokkal összefüggő közigazgatási hatósági ügyek nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű üggyé nyilvánításáról szóló 268/2016. (VIII. 31.) Kormányrendelet módosításáról.

[453] Elindult a toborzás Berettyóújfaluban.
https://bv.gov.hu/hu/node/2967 (2021. május 1.)

[454] Építési beruházás – 173893-2017.
http://ted.europa.eu/udl?uri=TED%3ANOTICE%3A173893-2017%3ATEXT%3AHU%3AHTML&src=0#id64175-II. (2021. május 1.)
Építési beruházás – 102544-2018.
https://ted.europa.eu/udl?uri=TED:NOTICE:102544-2018:TEXT:HU:HTML&src=0 (2021. május 1.)
Erre tekintettel a 124/2019. (V. 27.) Kormányrendelet 2. §-a értelmében hatályukat vesztették a 268/2016. (VIII. 31.) Kormányrendelet 1. § (1) bekezdésének a Kemecse, Kunmadaras és Ózd településekre vonatkozó rendelkezései.

Természetesen nem hallgatható el, hogy mindemellett számos férőhely-bővítési beruházás viszont ténylegesen megvalósult,[455] csökkentve ezáltal a bv. intézetek átlagtelítettségét.[456] A beruházások köréből kiemelendő a 2020. július 13. napján átadott 2 750 új férőhely, melyek kialakítására tíz büntetés-végrehajtási intézetben került sor. Noha a 2020. évre vonatkozó átlagtelítettségi mutatók az értekezés lezárásakor még nem álltak rendelkezésre, az rögzíthető, hogy a BVOP várakozásai szerint ezen újabb bővítésnek köszönhetően immár 100% alá csökken a bv. intézetek telítettsége.[457]

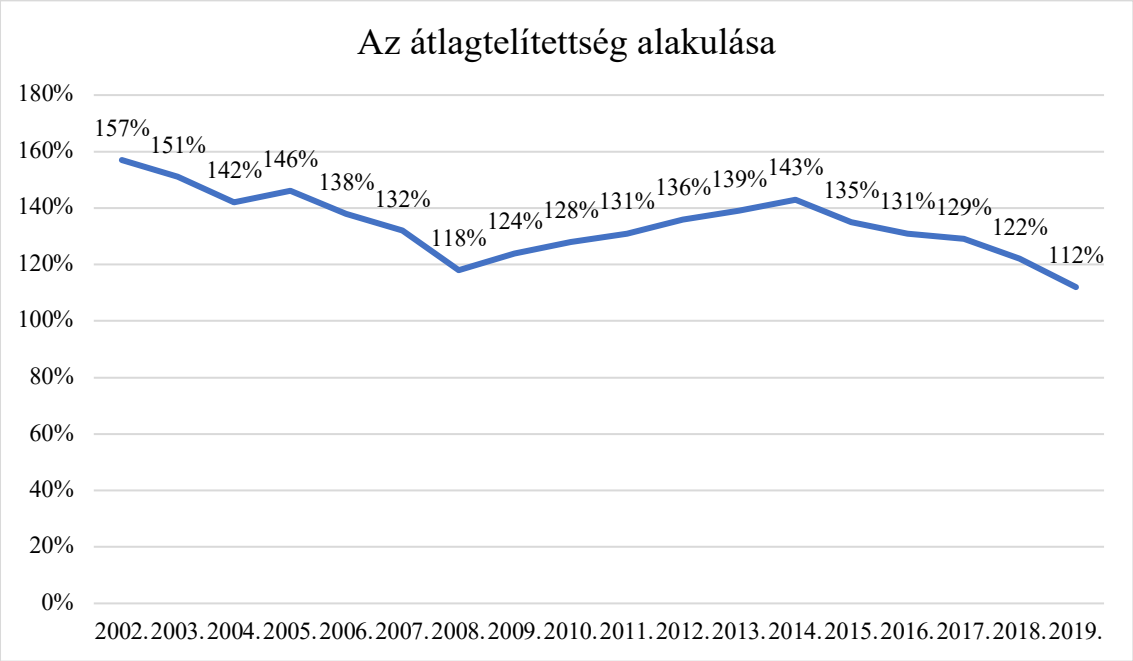

[455] 2015-ben a Budapesti Fegyház és Börtönben, a Közép-dunántúli Országos Bv. Intézetben, a Szombathelyi Országos Bv. Intézetben, a Váci Fegyház és Börtönben, a Szombathelyi Országos Bv. Intézetben, valamint a Márianosztrai Fegyház és Börtönben végzett munkálatokkal mindösszesen 899 új férőhellyel nőtt a bv. rendszer kapacitása. A Büntetés-végrehajtási Szervezet Évkönyve 2015., 40-41. oldal. 2016-ban a Márianosztrai Fegyház és Börtön területén végzett belső átalakítás 43 új férőhelyet eredményezett. A Büntetés-végrehajtási Szervezet Évkönyve 2016., 49. oldal.
2017-ben a Váci Fegyház és Börtön területén kialakításra került a IV. körlet 91 új férőhellyel. A Büntetés-végrehajtási Szervezet Évkönyve 2017., 45. oldal.
2018-ban az Állampusztai Országos Bv. Intézet solti objektumában egy új körletépület megépítése révén 144 új férőhely jött létre. A Büntetés-végrehajtási Szervezet Évkönyve 2018., 49. oldal.

[456] A diagram a Büntetés-végrehajtási Szervezet 2009-es és 2016-os Évkönyve, valamint a Börtönstatisztikai Szemle 2020. évi száma alapján készült.

[457] https://bv.gov.hu/hu/intezetek/bvszervezet/hirek/3825 (2021. április 29.)

Az átlagtelítettség 2017. évet követő csökkenésével kapcsolatban utalni szükséges a jogszabályi háttér változására is. 2017. január 1-jével módosult ugyanis a 16/2014. (XII. 19.) IM rendeletnek az élettér számítására vonatkozó rendelkezése. A 121. § immár a CPT minimumszabályaival lényegében egyezően rögzíti, miszerint *„a zárkában vagy a lakóhelyiségben - ideértve a kórtermet is - elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy minden elítéltre hat köbméter légtér és egyéni elhelyezés esetén legalább hat, közösen elhelyezett elítéltek esetén személyenként legalább négy négyzetméter élettér jusson. Az élettér kiszámításakor a zárka vagy a lakóhelyiség alapterületéből az illemhely és a mosdó által elfoglalt területet – függetlenül attól, hogy ezek leválasztása megtörtént-e – figyelmen kívül kell hagyni."* Az eltérő számítási módszer kedvezőbb adatokat eredményezett, hiszen ezáltal a berendezési és felszerelési tárgyak által elfoglalt terület is beszámítható a fogvatartottak részére biztosítandó élettérbe.

A férőhely-bővítési program mellett a kormányzat a felhívási tevékenységet, a reintegrációs őrizetet, illetve a letartóztatottak számának csökkentését jelölte meg, mely intézkedések a büntetés-végrehajtási intézetek zsúfoltságának enyhítésére hivatottak. A felsoroltakon túlmenően e célt szolgálják a kevésbé szigorú büntetőpolitika, valamint – az előbbivel szoros összefüggésben – a feltételes szabadságra bocsátás alkalmazása is.[458]

II.1.2.3. A zsúfoltság csökkentésének lehetséges módjai

A büntetőpolitika enyhítése

A büntetőpolitika az állam erre jogosult szerveinek tevékenysége a bűnözéssel való konfrontálódásban.[459] A fogvatartotti létszámot illetően tagadhatatlan a büntetőpolitika

---

[458] További módszer lehet az amnesztia alkalmazása is, de ez a jogintézmény nemcsak társadalmilag megosztó hatású, hanem hosszú távon sem garantál hatékony megoldást. CSÓTI András: *A magyar bv. intézetek túltelítettsége, a zsúfoltság csökkentésének útjai,* Belügyi Szemle, 2015/11., 11. oldal.

[459] SZABÓ András: *Büntetőpolitika és alkotmányosság,* Jogtudományi Közlöny, 1995/9., 418. oldal.
Számos más szerzőnél is megtalálhatjuk a büntetőpolitika fogalmi meghatározását. Dolgozatomban nem térek ki a büntetőpolitika és a kriminálpolitika egymáshoz való viszonyára, csupán utalni kívánok arra, hogy nincs egyetértés e két fogalom azonosságát vagy különbözőségét illetően. Az értekezésben a büntetőpolitika kifejezést használom.

szerepe: a bv. intézetekben elhelyezett személyek létszáma nem kizárólag az ismertté vált bűncselekmények számának,[460] vagy a bűnözési rátának az alakulásától függ.[461]

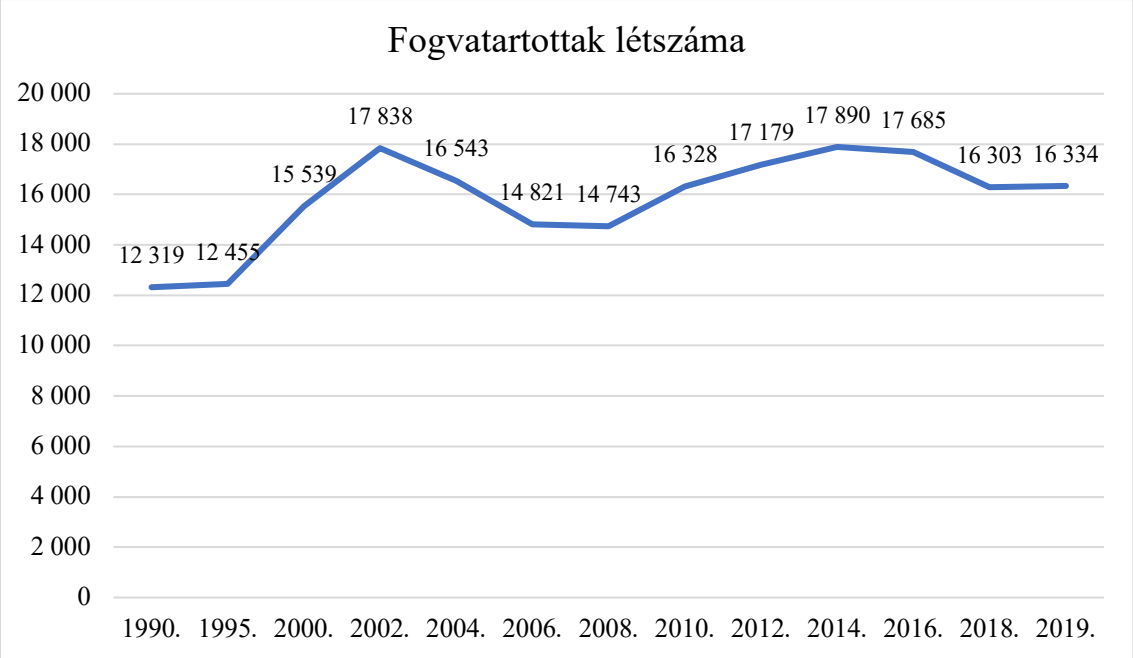

Az alábbi ábrán is látható, hogy a fogvatartotti létszám csökkenése nem követte azt a meredek zuhanást, amely a regisztrált bűncselekmények számának alakulását jellemezte 2012 után.[462]

Lásd bővebben: PALLAGI Anikó: *Büntetőpolitika az új évszázad első évtizedeiben,* Doktori értekezés, Debrecen, 2014., 13-31. oldal.

[460] KERTÉSZ Imre: *Miért túlzsúfoltak a börtönök?,* Jura, 2001/2., 50. oldal.

A diagramok a World Prison Brief, a Büntetés-végrehajtási Szervezet 2019-es Évkönyve és a Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján készültek. A jelen diagramhoz a SPACE 2020-as statisztikáit azért nem használtam fel, mert azok a fogvatartottak 2020. január 31. napján fennálló létszámáról adnak tájékoztatást, tehát nem tükrözik a december 31-i létszámot vagy legalább az éves átlagos létszámot.

https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_zjj001.html (2021. május 1.)

[461] NAGY Ferenc: *Tanulmányok a Btk. Általános Részének kodifikációjához,* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2005., 347. oldal.

[462] Kó József ezen jelentős változást több tényezőre vezette vissza: egyfelől az új Btk. hatályba lépésével módosult az okirattal visszaélés törvényi tényállása, valamint a szabálysértési értékhatár, melyek következtében mindösszesen 100-120 ezerrel csökkent a regisztrált bűncselekmények száma, miközben vélhetően a tényleges szabályszegések számában nem történt változás. A vétőképes korú lakosság kivándorlása ugyancsak hozzájárult a folyamathoz, körülbelül 14 000-30 000 regisztrált bűncselekmény

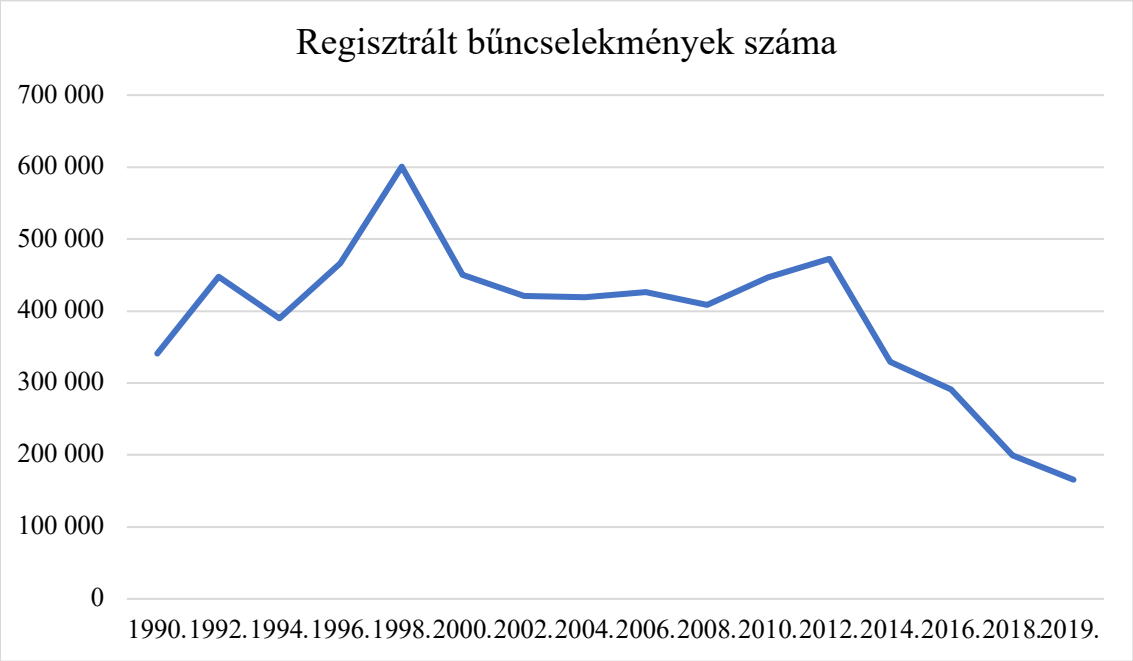

Nyilvánvaló, hogy a büntetőpolitika nem pusztán azzal gyakorol hatást a fogvatartotti létszámra, hogy meghatározza a büntetőjog által üldözendő cselekmények körét, melyek felderítésének sikeressége majd a regisztrált bűncselekmények számában csapódik le. Az állam által érvényesíteni kívánt büntetőpolitikai irányvonal a kriminalizáció-dekriminalizáció párosán túlmenően kifejezésre jut a szabadságvesztéssel büntetendő cselekmények körének lehatárolásában, a szabadságelvonással nem járó, alternatív szankciók szabályozásában vagy a büntetési tételek meghatározásában. A büntetőpolitika ezzel egyidejűleg orientálja a jogalkalmazást is, hiszen a büntető jogszabályok alkalmazása, a büntetéskiszabás során figyelembe veendő szempontokat is lefekteti. Mindezekből következően lényegi befolyást gyakorol a fogvatartottak létszámának alakulására.

Magyarország a lista első harmadában helyezkedik el a 100 000 lakosra jutó fogvatartottak – az elítéltek mellett a letartóztatottak is – számát, azaz a fogvatartotti rátát

ekként nem az országhatáron belül jelentkezik. Mindezek mellett az ezredforduló óta megfigyelhető általános nemzetközi jelenség is a regisztrált bűncselekmények számának csökkenése. Kó József: *Miért csökken a regisztrált bűncselekmények száma?*, Belügyi Szemle, 2019/6., 78-84. oldal.

tekintve az Európa Tanács tagállamai között.[463] Míg azonban a hazánkat megelőző 12 tagállam közül csupán 2-ben (Csehország, Törökország) haladja meg bv. intézetek telítettsége a 100%-ot, addig Magyarországon a nagyon magas fogvatartotti ráta nagyon magas telítettséggel is párosul a legutóbbi SPACE statisztika alapján.[464] Magyarország fogvatartotti rátájának alakulását a következő diagram mutatja.[465]

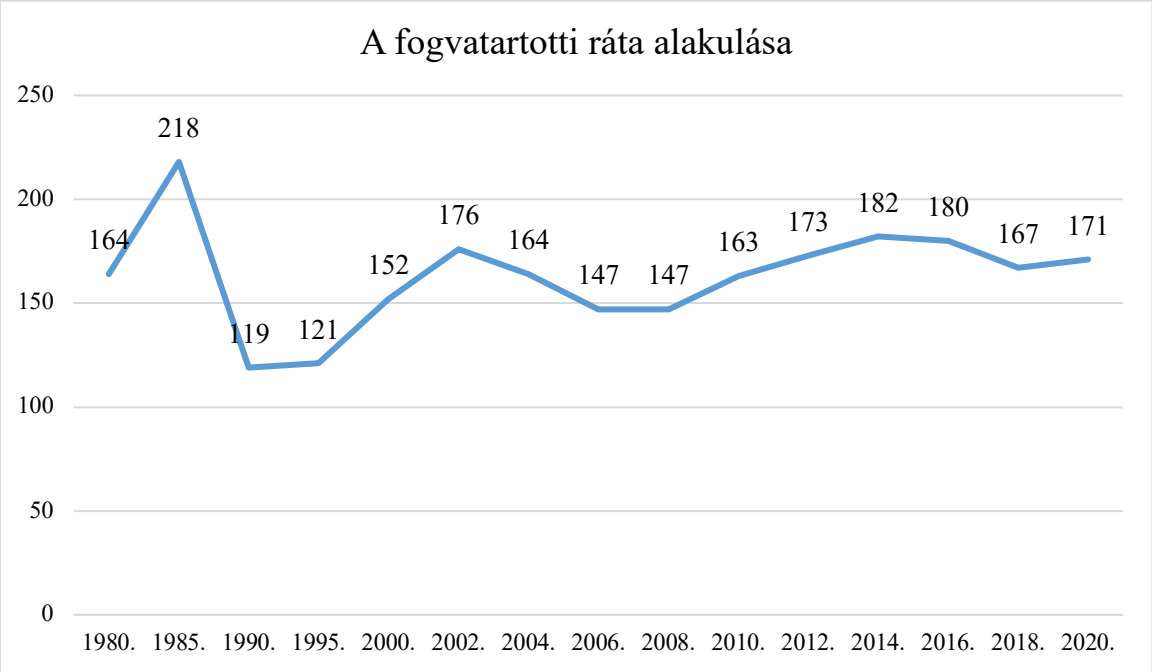

[463] A 47 tagállamból a következők előzik meg hazánkat: Albánia, Azerbajdzsán, Csehország, Észtország, Grúzia, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Montenegró, Oroszország, Szlovákia, Törökország. Ezekben az államokban a fogvatartotti ráta a SPACE projekt szóhasználatával élve „nagyon magas", mivel több, mint 25%-kal meghaladja az európai medián értéket, amely 103,2.

AEBI, Marcelo F. – TIAGO, Mélanie M.: *SPACE I - 2020 – Council of Europe Annual Penal Statistics: Prison populations,* Council of Europe, Strasbourg, 2020., 3-4., 33. oldal.

A SPACE projektről bővebben: LÉVAY Miklós: *Az európai börtönnépességről és a szabadságelvonással nem járó szankciók hatálya alatt álló elítéltekről az Európa Tanács SPACE projektje alapján,* Miskolci Jogi Szemle, 2019/2. különszám 2. kötet, 105-120. oldal.

[464] AEBI – TIAGO [2020] *i.m.* 5., 73. oldal.

[465] Az adatok 2018-ig a World Prison Brief weboldaláról származnak, míg 2020. évre vonatkozóan a SPACE statisztikából.

World Prison Brief – Hungary.

http://www.prisonstudies.org/country/hungary (2021. május 1.)

Már 1990-ben egyértelmű volt az, hogy hazánk magas fogvatartotti rátájának okai a szabadságvesztés büntetések gyakorisága, hosszú időtartama, valamint a felfüggesztett szabadságvesztés büntetés és a szabadságelvonással nem járó szankciók számának relatíve alacsony volta.[466] Ugyan kedvezően hatott a börtönnépesség számát tekintve a rendszerváltást és az ezzel járó politikai, társadalmi, gazdasági átalakulást követő amnesztia, azonban ez az átalakulás nem sokkal később a bűnözés erőteljes növekedését is magával hozta, melynek nyomán a fogvatartotti ráta ismételten emelkedni kezdett.[467] A büntetőpolitika ezen negatív tendenciákra nem tudott megfelelően válaszolni. Korinek László a rendszerváltás utáni 13 évet a szimmetrikus egyoldalúság jelzőjével ruházta fel, reflektálva arra, hogy minden politikai váltás markáns, de sajnálatosan egyoldalú szemléletváltozással járt a büntetőpolitikában. Ezáltal szervesen egymásra épülő, kiegyensúlyozott büntetőpolitikáról hazánkban nem lehetett beszélni.[468] Példaként szolgál erre, hogy az rBtk.-t módosító 1997. évi LXXIII. törvény a szabadságvesztésre ítéltek nagy számára tekintettel a szabadságelvonással nem járó szankciók törvényi szabályozását kívánta jobbítani, ugyanakkor célul tűzte ki az indokolatlanul enyhe büntetéskiszabási gyakorlat felszámolását is.[469] Ezzel szemben az 1998. évi LXXXVII. törvény már kizárólag az utóbbit tartotta szem előtt, módosítva az rBtk.-nak a feltételes

---

[466] NAGY Ferenc: *A büntetés-végrehajtás helyzete ma és holnap – egy nemzetközi szeminárium tükrében,* Börtönügyi Szemle, 1990/1., 40. oldal.

Ezzel összefüggésben Gönczöl Katalin már ekkor az alternatív büntetési formák szélesebb körű alkalmazásának szükségességére hívta fel a figyelmet a börtönnépesség csökkentésének megoldásaként. GÖNCZÖL Katalin: *Csökkenthető-e a magyar börtönnépesség? A magyar büntetőpolitika a 80-as években*, Esély: társadalom- és szociálpolitikai folyóirat, 1990/5., 67. oldal.

[467] NAGY – JUHÁSZ [2010] *i.m.* 9-10. oldal.

[468] KORINEK László: *A büntetőpolitika irányelvei Magyarországon,* Belügyi Szemle, 2003/11-12., 67-68. oldal.

Nagy Ferenc már Korineket megelőzően, 1997-ben a következő mondattal írta le a politikusok által képviselt nézetet: *„Btk.-t módosítok, tehát vagyok."* A gyakori módosítások mögött azt a tévhitet vélte felfedezni, miszerint a büntetőjogi szabály meghozatala, főként annak szigorítása a nem kívánatos társadalmi jelenségek, a bűnelkövetés megszüntetéséhez, illetve visszaszorításához önmagában vagy nagyrészt elegendő és ez nyújtja a megfelelő megoldást, a gyógyírt.

NAGY Ferenc: *Új fejlődési irányok, avagy a tradicionális jogállami büntetőjog eróziója,* Magyar Jog, 1997/6., 335. oldal.

[469] A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló 1997. évi LXXIII. törvény indokolása.

szabadságra, a pénzbüntetés kiszabására, a próbára bocsátásra, a büntetéskiszabás elveire, a halmazati büntetésre, a büntetés enyhítésére és a büntetés végrehajtásának felfüggesztésére vonatkozó rendelkezéseit.[470] E törvény nemcsak a tész bevezetésével vált „hírhedtté", hanem a középmértékes büntetéskiszabás beiktatásával is.[471]

Utóbbi rendelkezés ekkor még nem volt hosszú életű, mivel a következő kormányzati ciklusban megalkotott, 2003. évi II. törvény azt hatályon kívül helyezte. Álláspontom szerint ez, valamint a feltételes szabadságra bocsátás és a felfüggesztett szabadságvesztés lehetőségével kapcsolatos több kizáró ok hatályon kívül helyezése[472] nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy a 2002-2010. közötti időszakban hazánk fogvatartotti rátája csökkent. E módosításokat a jogalkotó – nézeteim szerint helyesen – azzal indokolta, hogy a büntetések szigorításától nem várható a bűnözés hatékonyabb visszaszorítása, célkitűzésként pedig meghatározta, hogy a bíróságok csak abban az esetben szabjanak ki végrehajtandó szabadságvesztést, ha az rBtk.-ban foglalt büntetési célok más büntetéssel nem érhetők el.[473]

Az rBtk. ezt követően is számos módosítást élt meg, átfogó reformjára azonban a 2009. évi LXXX. törvénnyel[474] került sor. A módosítás a kettős nyomtávú büntetőpolitika

---

[470] KERTÉSZ [2001] *i.m.* 51. oldal.

[471] A módosítással szembeni jogalkalmazói felháborodás tetten érhető a bírói függetlenség megsértésére hivatkozással kezdeményezett utólagos normakontroll eljárásban. Az Alkotmánybíróság azonban a 13/2002. (III. 20.) számú határozatával az indítványokat elutasította. Megállapította, hogy nincs az Alkotmányból levezethető korlátja annak, hogy a bírói mérlegeléshez a jogalkotó törvényi szabályozás útján az alkotmányos büntetőjogi elvekkel összhangban álló szempontokat határozzon meg, akár a büntetéskiszabási gyakorlat egységesítése, akár annak szigorítása vagy enyhítése érdekében.

[472] 2003. évi II. törvény a büntető jogszabályok és a hozzájuk kapcsolódó egyes törvények módosításáról, 88. § (1) bekezdés e) pont.

[473] A 2003. évi II. törvény általános indokolása, I. pont.
Gellér Balázs álláspontja szerint a 2003. évi II. törvény – az indokolásából kitűnően – a jog szféráján kívül megjelenő, esetleges politikai okokból szüntette meg a középmértéket, miközben annak feltételezett szigorító jellege ellensúlyaként nem a jogintézményt kellett volna kiiktatni, hanem nyilvánvalóvá tenni annak megfelelő alkalmazási módját. GELLÉR Balázs: *Büntetéskiszabás Magyarország negyedik Büntető Törvénykönyvében,* Jogtudományi Közlöny, 2015/2., 75. oldal.

[474] 2009. évi LXXX. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról.

érvényesítésével egyfelől fokozott büntetőjogi szigorral lépett fel a megrögzött, erőszakos bűntettesek ellen, illetve súlyosabban rendelte büntetni a legveszélyesebb bűnelkövetési módokat. Másfelől viszont szélesebb körben alkalmazhatóvá tette a kevésbé veszélyes, alkalmi bűnelkövetőkkel és a fiatalkorúakkal szemben a közösségben végrehajtandó büntetéseket, a végrehajtandó szabadságvesztés alternatíváit.[475]

Az újabb kormányváltás újabb szemléletváltozást hozott. A korábban már idézett Nemzeti Együttműködés Programja a kettős nyomtávú büntetőpolitikától elszakadva egyértelmű célokat fogalmazott meg: a jogszabály szigora, a büntetési tételek növelése, az életfogytig tartó szabadságvesztés többszöri alkalmazása, az áldozatok védelme azok, amelyek megfékezik a bűnök elkövetőit és világossá teszik a társadalom minden tagja számára, hogy Magyarország nem a bűnelkövetők paradicsoma.[476] A célkitűzések mihamarabbi megvalósítása érdekében elfogadásra került a három csapás elnevezéssel ismertté vált 2010. évi LVI. törvény,[477] amely újból bevezette a középmértékes büntetést, szigorította a bűnismétlők és a bűnhalmazat esetén kiszabható büntetéseket.[478]

Ennek az egyre szigorodó büntetőpolitikának az eredményeként született meg a 2012. évi C. törvény is, amely az elterelés és az alternatív szankciók irányvonala helyett a

---

[475] GÖNCZÖL Katalin: *Pesszimista jelentés a posztmodern büntetőpolitika klimatikus viszonyairól,* Mozgó Világ, 2010/4., 125. oldal.

A 2002-2009. között megvalósult büntetőjogi reformokról lásd még: GÖNCZÖL Katalin: *Kriminálpolitika és bűnözéskontroll Magyarországon. Reformok 2002-2009,* In: VIRÁG György: *Kriminológiai Tanulmányok,* 47. kötet, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2010., 72-86. oldal.

[476] Nemzeti Együttműködés Programja, 46. oldal.

[477] 2010. évi LVI. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról.

Lásd: HATI Csilla: *A büntetéskiszabási szemlélet alakulása – a büntető kódex folyamatos módosításának tükrében*.

http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/3_2012/a_bunteteskiszabasi_szemlelet_alakulasa_a_buntето_kodex_folyamatos_modositasanak_tukreben/ (2021. május 1.)

[478] Kónya István a három csapás rendelkezéseinek több problémájára is felhívta a figyelmet, noha a szigorítás irányával egyetértett. Rámutatott arra, hogy az új törvény nem tömegeket, csupán néhány elkövetőt érinthet, ezért a három csapás és a középmértékes büntetéskiszabás a börtönpopuláció növekedését, a börtönök zsúfoltságát önmagában nem eredményezheti. KÓNYA István: *A három csapás bírói szemmel,* Magyar Jog, 2011/3., 132-135. oldal.

megtorlást és a szabadságvesztés-centrikus szankcionálást részesítette előnyben.[479] Utóbbinak egyértelmű jele, hogy a Btk. Különös Részében a legenyhébb konkrétan nevesített szankció az elzárás, míg a legsúlyosabb az életfogytig tartó szabadságvesztés, vagyis főszabályként egyaránt szabadságelvonás szerepel a szankciórendszer legalján és legtetején.[480] Emellett a büntethetőség alsó korhatárának szelektív leszállítása, a bűnismétlés következményeinek további súlyosítása, számos büntetési tételkeret felső határának emelése,[481] valamint a középmértékes büntetéskiszabás fenntartása[482] mind olyan jogalkotói lépések, amelyek a börtönnépesség emelkedésének irányába mutatnak.

Az ítélkezési gyakorlat nem tudja függetleníteni magát a büntetőpolitikától, az aktuálisan érvényesülő szemlélet a jogalkalmazást is befolyásolja. Az új Btk. jogalkalmazásra, közvetetten pedig a börtönnépesség létszámára gyakorolt hatásai tekintetében hivatkozni kívánok Tóth Mihály rendkívül alapos kutatására, melynek keretében az OBH, az ügyészség és a büntetés-végrehajtás statisztikai adatait felhasználva vizsgálta a szabadságvesztésre ítéltek számának állandó növekedése mögötti okokat. Két fő, lehetséges okként nevesítette az egyre nagyobb számban kiszabott végrehajtandó szabadságvesztéseket, valamint azok egyre hosszabb időtartamát. Utóbbit az egyre súlyosabb büntetésekre, a feltételes szabadságra bocsátásból kizárt elítéltek növekvő arányára, illetve a szigorodó bv. bírói gyakorlatra vezette vissza. Végkövetkeztetése, hogy a fogvatartotti létszám kedvezőtlen alakulása elsődlegesen a középmérték

---

[479] NAGY Ferenc: *A szabadságelvonással járó szankciókról az új Btk.-ban*, Börtönügyi Szemle, 2014/4., 1. oldal; BÁRÁNDY Gergely – BÁRÁNDY Alíz: *Gondolatok az új Büntető Törvénykönyv elvi jelentőségű rendelkezéseiről,* Büntetőjogi Szemle, 2013/3., 4. oldal.
Gál István László a kritikákkal szemben egy kifejezetten jól sikerült, mértéktartó jogszabálynak tekinti a Btk.-t, noha azt ő maga is elismeri, hogy nem lett enyhébb a korábbi törvénynél. Ennek okát abban jelöli meg, hogy 2008-2010. között már az rBtk.-ba beiktatásra kerültek a Fidesz-kormány által még ellenzékben tervezett szigorítások. GÁL István László: *Korrelációs kapcsolatok a gazdasági mutatók és a bűnözés között,* Büntetőjogi Szemle, 2019/1., 60-61. oldal.

[480] TÓTH (2013a) *i.m.* 532. oldal.

[481] TÓTH Mihály: *Magyarország negyedik Büntető Törvénykönyve,* Jogtudományi Közlöny, 2014/10., 451. oldal.

[482] A középmértékről bővebben: FÁZSI László – TOLDINÉ KULCSÁR Mónika: *A középmérték értékének dilemmája,* Jogtudományi Közlöny, 2016/3., 153-164. oldal.

útkeresése jegyében zajló, szigorodó ítélkezési gyakorlatra vezethető vissza, ahhoz csupán elenyésző mértékben járultak hozzá a további, vizsgált okok.[483]

Tóth Mihály megállapításait valóban alátámasztja az 5 évi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztések folyamatosan emelkedő száma, amely az alábbi diagramból is látható.[484]

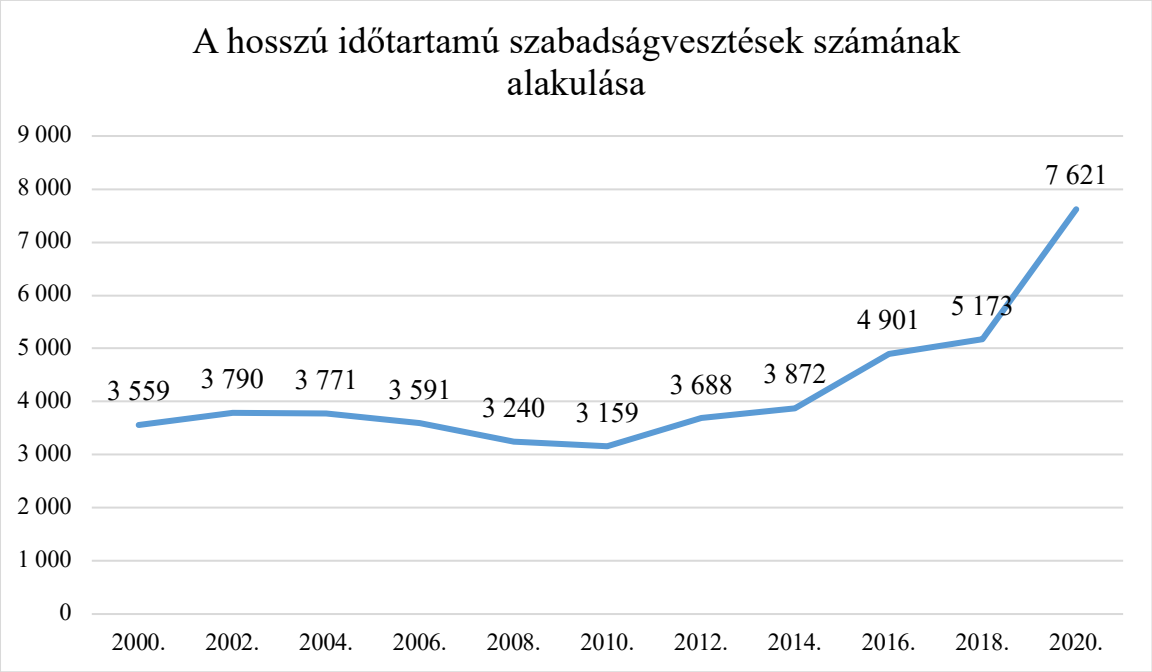

Amint azt az alábbi diagram mutatja, az 5 évnél hosszabb időtartamú szabadságvesztések különösen az utóbbi években képviselik a legnagyobb arányt a szabadságvesztés büntetések körében.

[483] TÓTH Mihály: *A hazai börtönnépesség újabb kori alakulásának lehetséges okai és valószínű távlatai,* Büntetőjogi Szemle, 2018/2., 107-114. oldal.

[484] A diagramok a SPACE statisztikák és a Börtönstatisztikai Szemle 2019/1. száma alapján készültek.

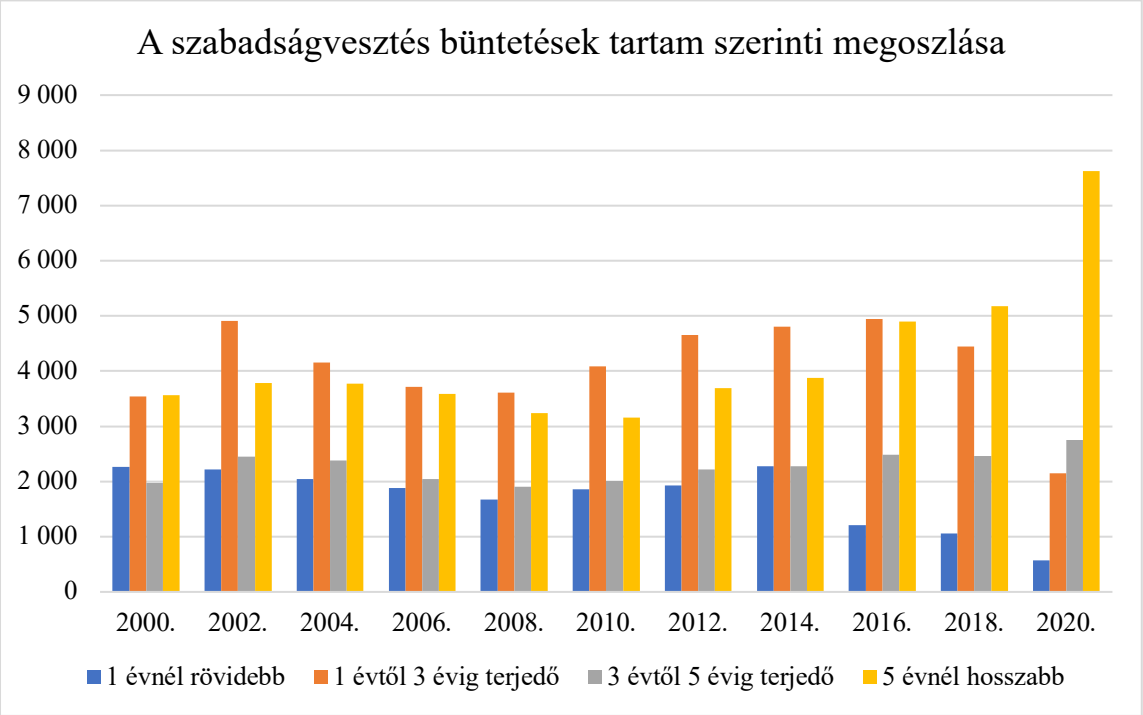

A fogvatartotti létszámot tekintve a jogszabályi háttér megváltozása 5-7 év után csapódik le.[485] Ha megvizsgáljuk a 2003. évi II. törvény és a 2010. évi LVI. törvény, valamint az új Btk. által fémjelzett időszakokat, szembetűnő a különbség. 2008-ban „mindössze" 118%-os volt a magyar bv. intézetek átlagos zsúfoltsága és a fogvatartotti ráta is 147-et mutatott.[486] 2013-ban már 139%, 2014-ben pedig 143%-os volt az átlagtelítettség. A 2020. január 31. napjára vonatkozó, legújabb adatok 113%-os zsúfoltságot jeleznek, a megelőző évekhez képest azonban legfőképp annak köszönhetően csökkent ez a szám, hogy több bv. intézetben is férőhely-bővítések történtek.[487]

Csóti András szerint az átlagtelítettségben bekövetkezett emelkedés nem elsősorban a büntetőpolitikai változások folytán történt, és a hazai börtönnépesség száma azoktól

---

[485] CSÓTI András: *A büntetőjog változásainak hatása a büntetés-végrehajtási szervezetre*, Börtönügyi Szemle, 2011/2., 1. oldal.

[486] A CPT 2005-ös látogatása alkalmával a Kalocsai Fegyház és Börtönben kapta azt a tájékoztatást, hogy a korábbi években a büntetőpolitikában bekövetkezett változások és az alternatív szankciók megnövekedett alkalmazása folytán csökkent a zsúfoltság. Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 30 March to 8 April 2005, 75. pont.

[487] AEBI – TIAGO [2020] *i.m.* 73. oldal.

függetlenül is jelentősen emelkedik.[488] Noha a börtönnépesség száma több tényező, így a büntetőpolitika irányvonala mellett a társadalmi, gazdasági hatások függvényében is változik, úgy gondolom, hogy egyértelműen megállapítható a szigorú büntetőpolitika és a bv. intézetek telítettsége, a fogvatartotti ráta, valamint a hosszú időtartamú szabadságvesztésre ítéltek száma közötti okozatosság.

Nemcsak ezek a megfontolások mutatnak a kevésbé represszív büntetőpolitika irányába, hanem a nemzetközi ajánlások is. Az Európai Börtönszabályok preambuluma rámutat, hogy senkit sem lehet szabadságától megfosztani, kivéve, ha a szabadságelvonást végső eszközként, a törvényben meghatározott eljárásokkal összhangban alkalmazzák. Ugyanezen ultima ratio jelleget[489] hangsúlyozza az ET Miniszteri Bizottsága R (99) 22. számú ajánlásának 1. pontja.[490] A CPT is több alkalommal kiemelte, hogy a fogvatartottak számát korlátok között tartó büntetőpolitika hiányában a börtönépítés csupán magával vonja a börtönnépesség egyidejű növekedését.[491] Hasonlóan, az Emberi

---

[488] CSÓTI [2011] *i.m.* 6. oldal.

[489] Ahogyan Juhász Zsuzsanna rámutat, az ultima ratio elv az első ajtós, illetve a hátsó ajtós redukciós stratégiákat foglalja magában. Előbbi a börtönökbe való bejutás visszaszorítására, míg utóbbi arra irányul, hogy a szabadságelvonás tartama a lehető legrövidebb legyen. JUHÁSZ Zsuzsanna: *Az európai börtönügy alapelvei,* Acta Universitatis Szegediensis: Forum, Acta Juridica et Politica, 2014., 142. oldal.

[490] Az R (99) 22. számú ajánlásról bővebben: JUHÁSZ Zsuzsanna: *Az Európa Tanács két börtönügyi tárgyú ajánlásáról,* Börtönügyi Szemle, 2002/4., 85-88. oldal.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága számos további ajánlásával törekszik segíteni a tagállamokat a szabadságelvonással nem járó szankciók, illetve a szabadságelvonás káros hatásait csökkentő jogintézmények megfelelő alkalmazását illetően, például: Rec (2017) 3. számú ajánlás a közösségi büntetések és intézkedések európai szabályairól, Rec (2010) 1. számú ajánlás a próbára bocsátás európai szabályairól, Rec (2003) 22. számú ajánlás a feltételes szabadságra bocsátásról.

[491] Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 5 to 16 December 1999, 89. pont; Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 24 March to 2 April 2009, 54. pont; Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 3 to 12 April 2013, 39-40. pont.

Ugyanerre mutatott rá a Magyar Helsinki Bizottság is.

https://helsinki.hu/11-javaslat-a-kormanynak-a-bortonzsufoltsag-enyhitesere/ (2021. május 1.)

Jogi Bizottság a börtönépítések mellett a szabadságelvonással nem járó szankciók gyakoribb alkalmazására hívta fel a figyelmet.[492]

Mindez természetesen nemcsak a jogalkotó tevékenységét kell, hogy orientálja, hanem a büntető jogszabályokat alkalmazó bírákat is.[493] Ahogyan Vastagh Pál, korábbi igazságügyi miniszter megfogalmazta, a büntető igazságszolgáltatás és a büntető ítélkezés egyik fontos lakmuszpapírja, igazi minősítő körülménye a börtönnépesség alakulása.[494] Igaz ez még akkor is, ha a büntetési tételkeretek, a középmértékes büntetéskiszabás, a bűnismétlőkre, továbbá a feltételes szabadságra bocsátás vagy a felfüggesztett szabadságvesztés alkalmazhatóságára vonatkozó Btk.-beli rendelkezések jelentősen befolyásolják a büntetőbíróságok által kiszabható szankciók körét, illetve azok tartamának mértékét.

A letartóztatottak számának csökkentése

A nemzetközi ajánlások nem csak a szabadságvesztés büntetés esetében hangsúlyozzák az ultima ratio jelleg fontosságát. A letartóztatás elrendelésekor is azt az alapelvet kell figyelembe venni, hogy az ítélethozatalt megelőző fogvatartás kivételes intézkedés, sohasem lehet kötelező, és csak abban az esetben alkalmazható, ha a körülmények feltétlenül szükségessé teszik.[495] A letartóztatottak helyzetét illetően nem csupán a valamennyi fogvatartottat sújtó zsúfoltság okoz problémát, hanem a kényszerintézkedés elrendelésének, meghosszabbításának és fenntartásának indokoltsága is. Ezzel kapcsolatban a hazai szakirodalmat illetően sincs egyetértés, vajon a bíróságok eleget

---

[492] Consideration of reports submitted by States parties under article 40 of the Covenant, Concluding observations of the Human Rights Committee, Hungary, 16 November 2010, 16. pont.

[493] Az ET Miniszteri Bizottságának a büntető ítélkezés egységességéről szóló R (92) 17. számú ajánlása mellékletének 7. pontja alapján a büntető ítélkezés elveinek összhangban kell állniuk a modern és humánus büntetőpolitikával. Ez különösképp magában foglalja a szabadságelvonások számának visszaszorítását, a közösségi büntetések és intézkedések gyakoribb kiszabását, a dekriminalizációt, a diverzió alkalmazását és az áldozatok kompenzációját.

[494] *Vastagh Pál, az 1994-1998 közötti kormányzati ciklus igazságügy-minisztere válaszolt kérdéseinkre,* Belügyi Szemle, 2003/11-12., 9. oldal.

[495] Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (80) 11. számú ajánlása az ítélethozatalt megelőző fogva tartásról, 1. pont.

tesznek-e indokolási kötelezettségüknek, vagy pusztán mechanikusan megismétlik a kényszerintézkedés valamely különös feltételére vonatkozó törvényszöveget.[496]

A letartóztatás helyett rendelkezésre álló kényszerintézkedések gyakoribb alkalmazása mellett szóló érv az is, hogy a letartóztatás ugyancsak egy olyan jogintézménye hazánknak, amely már több alkalommal a nemzetközi figyelem középpontjába került. Az rBe. hatályba lépését megelőzően ennek oka az volt, hogy a Bv. tvr. 116. § (3) bekezdésére tekintettel a letartóztatottakat rendőrségi fogdában helyezték el, melyek azonban a huzamosabb tartózkodásra alkalmatlanok voltak, sértve ezáltal a fogvatartottak emberi méltóságát. Emiatt a CPT még ad hoc látogatást is lefolytatott 2003-ban,[497] de a gyakorlatot bírálta a CAT is.[498] E probléma megszűntével párhuzamosan a letartóztatás egy másik, emberi jogokat sértő aspektusa került előtérbe: annak ésszerűtlenül hosszú időtartama és ezáltal az Emberi Jogok Európai Egyezménye 5. cikke (3) bekezdésének[499] sérelme.

Az EJEB több jelentős ítéletén keresztül dolgozta ki azt a szempontrendszert, amelyet a letartóztatások vonatkozásában vizsgál: elengedhetetlen feltétel a bűncselekmény elkövetésének észszerű gyanúja, amely azonban az idő előre haladtával veszít a

---

[496] Lásd például: BÁNÁTI János: *Szabadságjogok versus bírói munkaterhek,* Ügyvédek lapja, 1999/2., 19-24. oldal; NEHÉZ-POSONY Márton: *„…nem lehet előrehozott büntetés" – Az előzetes letartóztatás feltételeinek régi és új szabályozása,* Fundamentum, 2004/1., 112-117. oldal; SZABÓ Krisztián: *Gondolatok az előzetes letartóztatás gyakorlatáról*, Magyar Jog, 2014/12., 725-729. oldal; MATUSIK Tamás: *Gondolatok az előzetes letartóztatás hazai gyakorlatát ért kritikák kapcsán*, Magyar Jog, 2015/5., 289-293. oldal.

[497] Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 30 May to 4 June 2003.

[498] Consideration of reports submitted by states parties under article 19 of the Convention, Conclusions and recommendations of the Committee against Torture, Hungary, 6 February 2007, 7. pont.

[499] *„E Cikk 1. c) bekezdésének rendelkezésével összhangban letartóztatott vagy őrizetbe vett minden személyt haladéktalanul bíró, vagy a törvény által bírói hatáskörrel felruházott más tisztségviselő elé kell állítani, és a letartóztatott vagy őrizetbe vett személynek joga van arra, hogy ésszerű időhatáron belül tárgyalást tartsanak ügyében vagy a tárgyalásig szabadlábra helyezzék. A szabadlábra helyezés olyan feltételekhez köthető, melyek biztosítják a tárgyaláson való megjelenést."*

jelentőségéből.[500] A nemzeti bíróságoknak ezért releváns és elégséges indokát kell adniuk a kényszerintézkedés meghosszabbítása szükségességének.[501] Elvárás továbbá az is, hogy az eljárásban érintett valamennyi hatóság kellő gondossággal járjon el.[502]

Hazánkkal szemben az EJEE 5. cikke (3) bekezdésének megsértése miatt az első ítélet az *Imre kontra Magyarország ügyben* született,[503] melyet számos további döntés követett.[504] A probléma súlyosságát jelzi, hogy a legutóbbi, *Lakatos kontra Magyarország ügyben* már felmerült a pilot judgment eljárás lefolytatásának lehetősége is. Bár a határozathozatal időpontjában – 2018. június 26. napján – 60, az 5. cikk (3) bekezdésének megsértésére hivatkozással benyújtott kérelem várt elbírálásra, az EJEB végül úgy foglalt állást, hogy nem állapítható meg strukturális és szisztematikus probléma a magyar jogrendszert, illetve a hazai bíróságok gyakorlatát illetően.[505]

Amint az alábbi diagramon látható, az Emberi Jogok Európai Bírósága ítélete már egy „kedvező" időpontban született meg. Míg korábban a letartóztatottak a teljes fogvatartotti

---

[500] *Stögmüller kontra Ausztria*, ECtHR, 1969. november 10-i ítélet, ügyszám: 1602/62, As to the Law 4. pont.

[501] *Wemhoff kontra Németország*, ECtHR, 1968. június 27-i ítélet, ügyszám: 2122/64, 12. pont; *Neumeister kontra Ausztria*, ECtHR, 1968. június 27-i ítélet, ügyszám: 1936/63, 13. pont.

[502] Lásd bővebben: NEHÉZ-POSONY [2004] *i.m.* 109-112. oldal; ELEK Balázs: *Az előzetes letartóztatás indokolása az Európai Emberi Jogi Bíróság gyakorlatának tükrében*, Büntetőjogi Szemle, 2015/3., 35-51. oldal; KŐSZEG Ferenc: *Bűnözés, börtönnépesség, előzetes letartóztatás,* Belügyi Szemle, 2011/4., 15-20. oldal.

[503] *Imre kontra Magyarország,* ECtHR, 2003. december 2-i ítélet, ügyszám: 53129/99.

[504] *Maglódi kontra Magyarország,* ECtHR, 2004. november 9-i ítélet, ügyszám: 30103/02; *Szepesi kontra Magyarország*, ECtHR, 2010. december 21-i ítélet, ügyszám: 7983/06; *X.Y. kontra Magyarország*, ECtHR, 2013. március 19-i ítélet, ügyszám: 43888/08; *A.B. kontra Magyarország*, ECtHR, 2013. április 16-i ítélet, ügyszám: 33292/09; *Baksza kontra Magyarország*, ECtHR, 2013. április 23-i ítélet, ügyszám: 59196/08; *Hagyó kontra Magyarország*, ECtHR, 2013. április 23-i ítélet, ügyszám: 52624/10; *Hunvald kontra Magyarország*, ECtHR, 2013. december 10-i ítélet, ügyszám: 68435/10; *Nagy Gábor kontra Magyarország*, ECtHR, 2014. február 11-i ítélet, ügyszám: 33529/11; *Gál kontra Magyarország*, ECtHR, 2014. március 11-i ítélet, ügyszám: 62631/11; *Galambos kontra Magyarország*, ECtHR, 2015. július 21-i ítélet, ügyszám: 13312/12; *Süveges kontra Magyarország*, ECtHR, 2016. január 5-i ítélet, ügyszám: 50255/12; *Bandur kontra Magyarország*, ECtHR, 2016. július 5-i ítélet, ügyszám: 50130/12;

[505] *Lakatos kontra Magyarország,* ECtHR, 2018. június 26-i ítélet, ügyszám: 21786/15, 84-91. pont.

létszám több mint negyedét is kitették, addig ez az arány 2018-ra már jelentősen csökkent.[506]

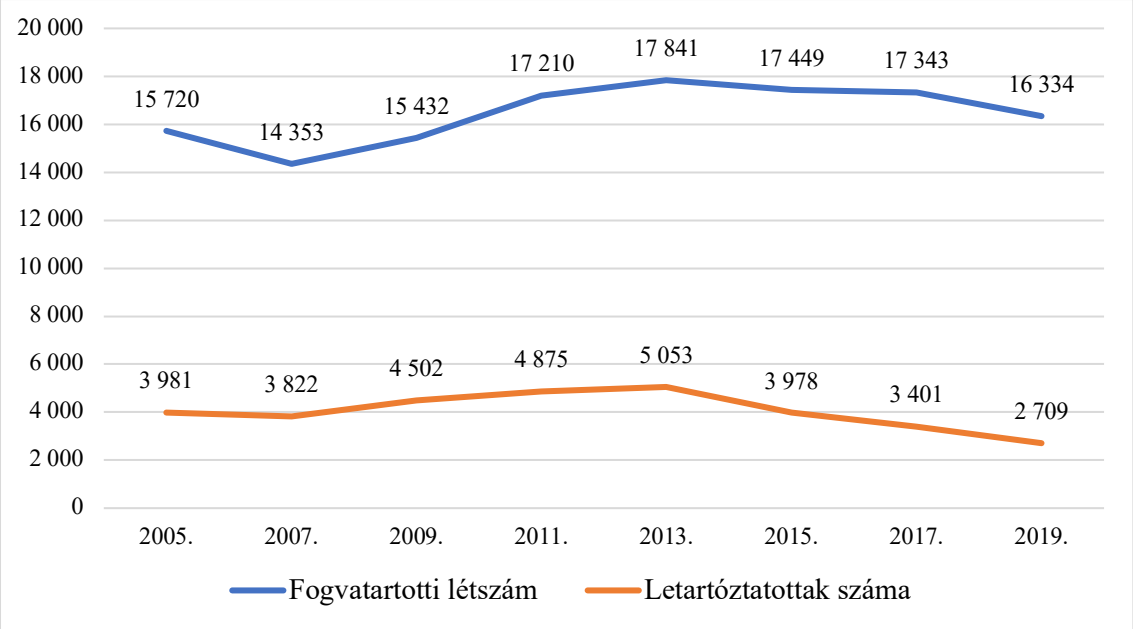

Álláspontom szerint a tendencia oka lehet a regisztrált bűncselekmények, ezáltal pedig a megvádolt személyek számában bekövetkezett csökkenés, valamint a rendelkezésre álló további kényszerintézkedések alkalmazásának az enyhe növekedése.[507]

[506] A diagram a Büntetés-végrehajtási Szervezet Évkönyvei alapján készült.

[507] A diagramok a büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenységre vonatkozó, 2019-ig elérhető statisztikák alapján készültek.

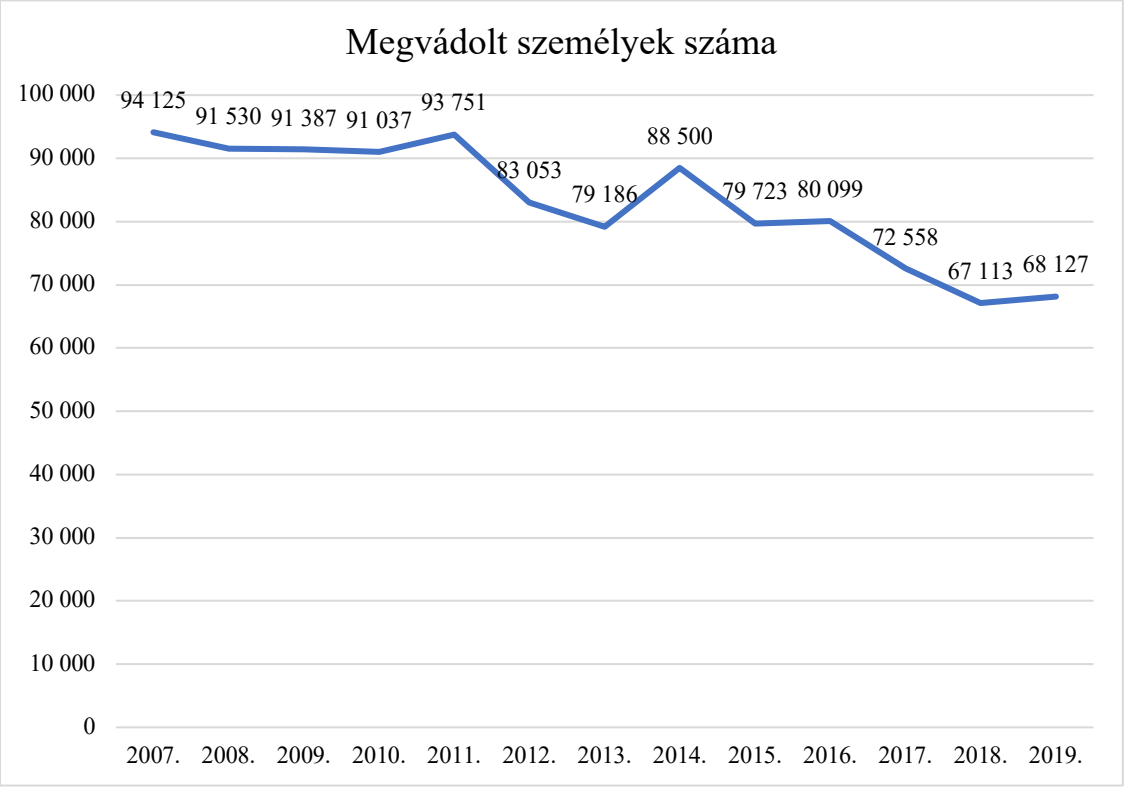

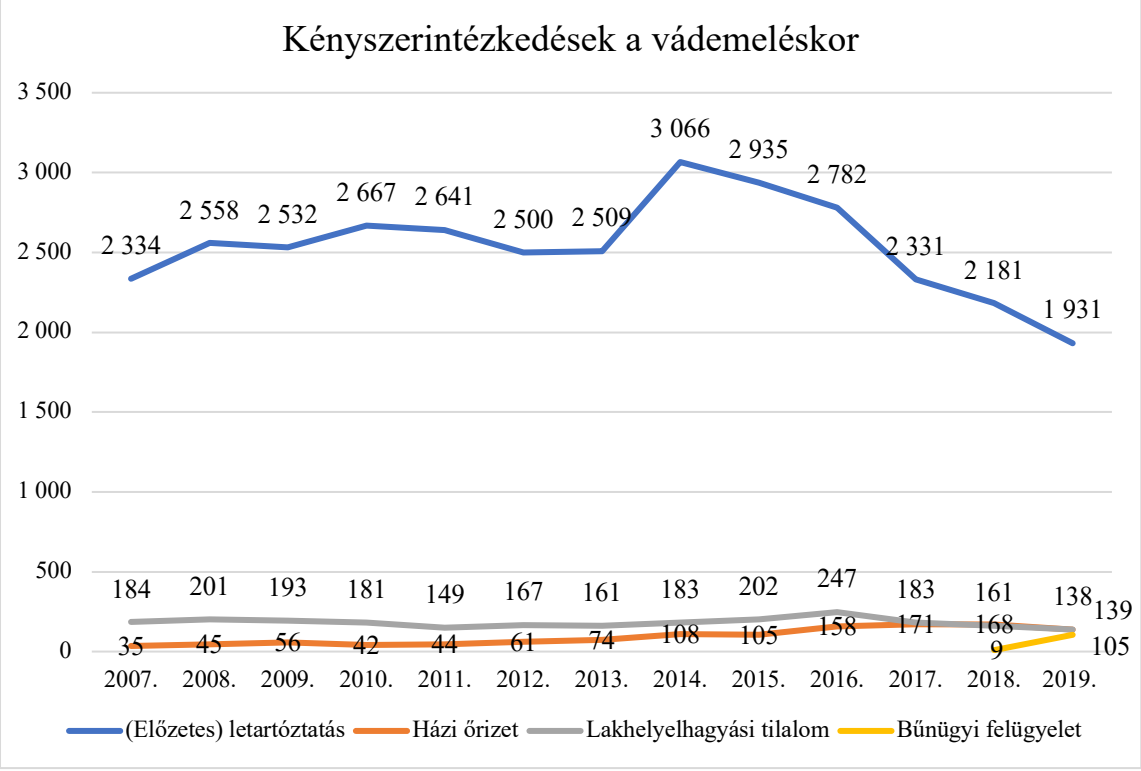

Úgy gondolom, a letartóztatások számának 2018. évben történt további csökkenése elválaszthatatlan az új Be. hatályba lépésétől. A jogalkotó ugyanis a szükségesség és az arányosság érvényesülése érdekében kifejezetten azzal a céllal alakította át a

kényszerintézkedések rendszerét, hogy biztosítsa, a letartóztatás elrendelésére csak végső esetben kerül sor.[508] A megváltozott törvényi szemlélet megváltozott jogalkalmazói szemléletet is kíván, erről azonban messzemenő következtetést még nem lehet levonni. A helyzetértékelést nehezíti az is, hogy az egyes hivatásrendek képviselői sem értenek egyet a kényszerintézkedések bírói gyakorlatának alakulását illetően. Stál József, a Nyíregyházi Törvényszék bírája az általa végzett kutatás alapján arra a következtetésre jutott, miszerint az ítélkezési gyakorlat immár abba az irányba mozdult el, hogy a letartóztatás primátusa helyett azt kell mérlegelni, a kényszerintézkedéssel elérni kívánt cél távoltartással, vagy bűnügyi felügyelettel elérhető-e.[509] Ezzel szemben Kadlót Erzsébet védőügyvéd arról a tapasztalatról számolt be, hogy a bíróságok az új Be. révén biztosított cselekvési lehetőséget egyáltalán nem használják ki, ragaszkodva a szemléletbeli változások elkerüléséhez, a felsőbíróság (Kúria) pedig érdemben nem navigálja a gyakorlatot az új törvény szellemének megfelelő irányba.[510]

A fogvatartotti létszámon belül a letartóztatásban lévő személyek száma 2013-ban 5 053 fő volt, míg 2019-ben 2 709 fő. 6 év alatt tehát felére esett vissza a legsúlyosabb kényszerintézkedés hatálya alatt állók száma. Véleményem szerint ez azt bizonyítja, hogy a bírói gyakorlat azonosult a letartóztatás ultima ratio jellegét hangsúlyozó nemzetközi elvárásokkal. Ugyanez mondható el a jogalkotóról is, melyet alátámasztanak a Be. szabályozásbeli újításai. Utalnék mindemellett arra is, hogy a *Lakatos kontra Magyarország ügyet* követően több, az EJEE 5. cikk (3) bekezdésével összefüggő, elbírálásra váró ügyben hazánk egyezséget kötött a kérelmezőkkel, így azokat az EJEB törölte az ügylajstromból.[511] Mindezen kedvező változásokra tekintettel úgy gondolom,

---

[508] A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény indokolása.

[509] STÁL József: *Az óvadék térhódítása és a letartóztatás térvesztése a magyar büntető jogalkalmazásban*, Magyar Jog, 2019/7-8., 436. oldal.

[510] KADLÓT Erzsébet: *Az illúziók vége – „ásatag" gyakorlatok továbbélése a kényszerintézkedések kapcsán,* Miskolci Jogi Szemle, 2019/2. különszám 1. kötet, 447. oldal.

[511] Például: *Hegyi és Zsolnai kontra Magyarország,* ECtHR, 2019. június 20-i határozat, ügyszámok: 76198/14 és 30877/15; *Kolompár és mások kontra Magyarország,* ECtHR, 2019. június 20-i határozat, ügyszámok: 49600/14, 37527/15 és 80818/17; *Iván kontra Magyarország,* ECtHR, 2019. június 20-i határozat, ügyszám: 69116/16; *Sebők kontra Magyarország,* ECtHR, 2019. november 28-i határozat, ügyszám: 76860/14; *Jakab és mások kontra Magyarország,* ECtHR, 2019. december 12-i határozat, ügyszámok: 48209/16, 55863/18, 59475/18, 15413/19, 16665/19, 30150/19, 34761/19 és 41591/19; *Balogh*

hogy a letartóztatás jogintézményével kapcsolatban Magyarország elmarasztalására a közeljövőben nem kell számítani.

A már kiszabott, végrehajtandó szabadságvesztés időtartamának csökkentése

A büntetés-végrehajtási intézet elhagyásának vannak rövidtávú[512] és tartós formái. Utóbbiak azok, amelyek érdemben hozzájárulhatnak a telítettség csökkentéséhez. Ilyen jogintézmények a feltételes szabadságra bocsátás és a reintegrációs őrizet, melyeket az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága Rec (2017) 3. számú, a közösségi büntetések és intézkedések európai szabályairól szóló ajánlása szerinti közösségi szankcióknak is tekinthetünk. A fogalom azokat a büntetéseket és intézkedéseket foglalja magában, amelyek az elkövetőt a közösségen belül tartják, ugyanakkor bizonyos feltételek és/vagy kötelezettségek előírásával egyidejűleg a szabadságát is korlátozzák, mely előírásokat erre a célra rendelt szervek hajtanak végre. A meghatározás egyértelműsíti, miszerint e körbe sorolandó bármely olyan módszer, amely a szabadságelvonás büntetés-végrehajtási intézeten kívüli végrehajtását szolgálja.[513]

A feltételes szabadság már a Csemegi-kódex óta ismert jogintézménye a magyar büntetőjognak.[514] A határozott ideig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás hatályos feltételeit, eljárásrendjét a Btk. 38-40. §-ai, valamint a Bv.

és mások kontra Magyarország, ECtHR, 2020. január 30-i határozat, ügyszámok: 10263/16, 22111/16, 8273/17, 22298/19 és 25710/19; *Lengyel és mások kontra Magyarország,* ECtHR, 2020. április 30-i határozat, ügyszámok: 49233/19, 51165/19, 51168/19, 51384/19, 53125/19, 53733/19, 54075/19, 56449/19, 56455/19 és 59163/19; *Tarsolyné Rónaszéki és mások kontra Magyarország,* ECtHR, 2020. április 30-i határozat, ügyszámok: 18352/16, 39342/19, 44068/19, 44511/19, 44530/19, 46369/19, 48535/19, 48724/19, 49028/19 és 49195/19; *Márton és mások kontra Magyarország,* ECtHR, 2021. április 8-i határozat, ügyszámok: 30536/20, 33033/20, 33040/20, 33650/20, 35515/20, 38177/20, 41173/20, 41940/20, 44008/20 és 44972/20.

[512] Ezek a látogató bv. intézeten kívüli fogadása (Bv. tv. 178. §), a kimaradás (179. §) és az eltávozás (180. §).

[513] Európa Tanács Miniszteri Bizottsága Rec (2017) 3. számú ajánlása, Melléklet, Definitions.

[514] Bővebben: NAGY Anita: *Közösségi szankciók a büntetés-végrehajtási szakaszban*, In: RÓTH Erika (szerk.): *Decem anni in Europaea Unione V.: tanulmányok a bűnügyi tudományok köréből*, Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2016., 98-101. oldal.

tv. 57-61. és 188-190. §-ai tartalmazzák.[515] Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (99) 22. számú ajánlása a feltételes szabadságra bocsátást az egyik leghatékonyabb intézkedésnek tekinti, amely nemcsak csökkenti a tényleges fogvatartás hosszát, hanem elősegíti az elítélt társadalomba való visszailleszkedését is. Ennek ellenére egyes szerzők a kedvezőtlen visszaesési mutatók miatt megalapozatlannak tartják a jogintézmény széleskörű alkalmazását.[516] Úgy gondolom, korántsem helytálló a visszaesők számából azt a következtetést levonni, hogy kevesebb elítéltet kellene feltételesen szabadlábra helyezni. Akik ebben a kedvezményben nem részesülnek, hosszabb ideig vannak kitéve a börtönkörnyezet negatív hatásainak, melyek – szemben a feltételes szabadsággal, amely az elítélt társadalomba való visszailleszkedését szolgálja – a fogvatartottat éppen az ismételt bűnelkövetés irányába terelhetik. Egyetértek azon szerzők állításával, akik szerint a feltételes szabadság jogintézménye jobban elősegíti a büntetés céljának elérését, így a visszaesés megelőzését, mint a büntetés teljes kitöltése.[517] A bűnismétlés és a bűnözői életvitel megakadályozását sokkal inkább a bv. intézetben folytatott reintegrációs tevékenység,[518] a szabadulásra felkészítés és az utógondozás biztosíthatná. Egy 2011-ben indult kutatás is rávilágított, hogy a bűnismétlés esélyének csökkentésében a szabadulás előtti, illetve utáni időszak a legkritikusabb, mégis ezeket jellemzik a legsúlyosabb hiányosságok.[519] Nem a feltételes szabadság gyakori alkalmazása vezet a

---

[515] Ezekről lásd bővebben: NAGY [2016] *i.m.* 101-104. oldal.

[516] POLGÁR András: *Gondolatok a feltételes szabadságra bocsátásról. A jogintézmény fogalma, célja, funkciói*, Börtönügyi Szemle, 2014/2., 5. oldal.

[517] SOLT Ágnes: *A feltételes szabadságra bocsátás intézményének magyarországi gyakorlata,* In: VÓKÓ György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok,* 54. kötet, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2017., 101. oldal; VÉGH Marianna: *A feltételes szabadság és a reintegrációs őrizet mint a reintegráció elemei*, In: HACK Péter (szerk.): *Kodifikációs kölcsönhatások: tanulmányok Király Tibor tiszteletére*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016., 262. oldal.

[518] Erről bővebben: CZENCZER Orsolya – SZTODOLA Tibor: *A büntetés-végrehajtási reintegrációs munka jogi és biztonsági vonatkozásai,* Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019.

[519] BORBÍRÓ Andrea – SZABÓ Judit: *Harmadlagos megelőzés a magyar büntetés-végrehajtási intézetekben a nemzetközi kutatások fényében,* In: VÓKÓ György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok,* 49. kötet, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2012., 184. oldal.

Például a pártfogó felügyelet az ügyteher folytán nem tud elég időt szakítani a szabadságvesztésből szabadultak társadalmi integrációjának elősegítésére, mivel a pártfogók létszáma nem igazodott a növekvő esetszámhoz. Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-2987/2012. számú ügyben, 53. oldal. Lásd még: SOLT [2017] *i.m.* 98. oldal.

visszaeséshez, hanem a megfelelő utógondozási rendszer hiánya, amely nélkül a büntetés-végrehajtásban zajló reintegrációs programok sem érnek semmit.[520] Az alábbi diagramon látható, hogy a feltételes szabadságra bocsátás elrendelése iránt érkezett ügyek száma – dacára az annak tulajdonított pozitív hatásoknak – évek óta folyamatos csökkenést mutat.[521]

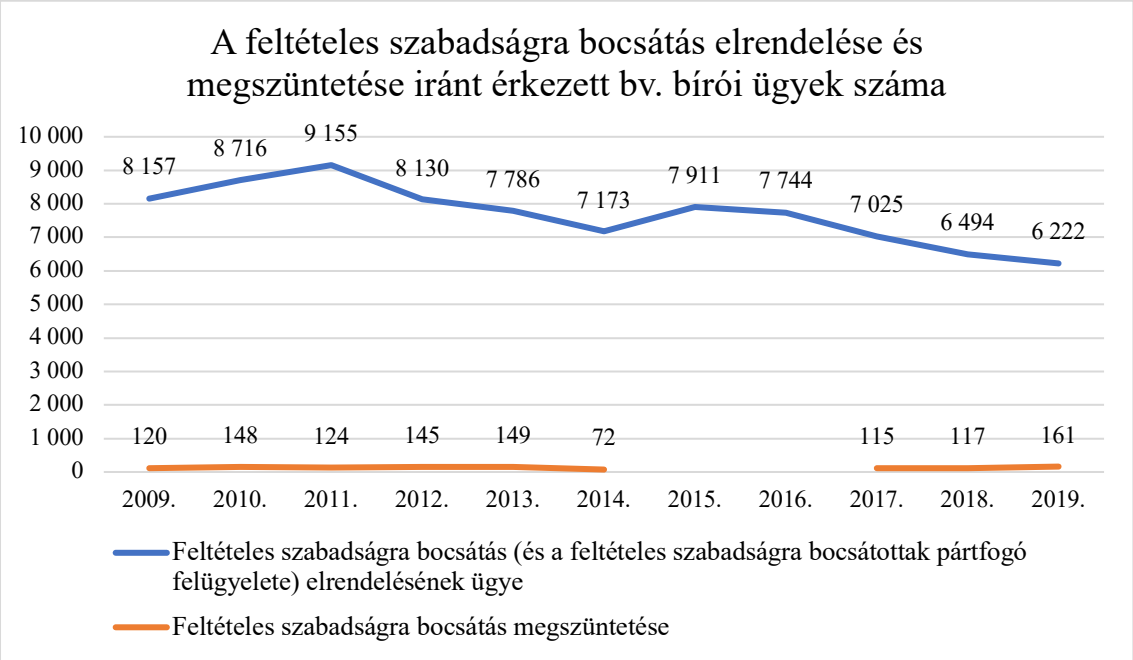

Nem hallgatható el ugyanakkor, hogy a bv. szervezetbe beemelt párfogó felügyelők – az ügyteher ellenére is – egyértelműen hozzájárulnak a büntetés-végrehajtás tevékenységének hatékonyságához, a bűnmegelőzésben való közvetlen közreműködéséhez. PALLO József: *Új horizontok a büntetés-végrehajtási jogban,* In: HACK Péter – HORVÁTH Georgina – KIRÁLY Eszter (szerk.): *Kodifikációs kölcsönhatások: tanulmányok Király Tibor tiszteletére*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016., 242-243. oldal.

Lásd még: JUHÁSZ Ferenc: *A bűnismétlés megelőzéséhez kapcsolódó büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelői szakmai feladatok,* Börtönügyi Szemle, 2017/3., 5-27. oldal; JUHÁSZ Ferenc – JUHÁSZ Júlia: *Büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők a mindennapokban,* Börtönügyi Szemle, 2017/4., 29-50. oldal.

[520] BORBÍRÓ – SZABÓ [2012] *i.m.* 188. oldal.

[521] A diagram Magyarország bíróságainak 2019. évig elérhető statisztikai évkönyvei alapján készült. 2015. és 2016. évek esetében a büntetés-végrehajtási bíró hatáskörébe utalt ügyekre vonatkozó statisztika nem tartalmazta a feltételes szabadság megszüntetése iránti ügyek számát.

A feltételes szabadságra bocsátásról szóló Rec (2003) 22. számú ajánlás[522] sem az „automatikus" szabadítástól várja a bűnelkövetők társadalomba történő visszailleszkedését. A jogkövető magatartás tanúsítása érdekében elengedhetetlennek tartja magatartási szabályok előírását, illetve az elítélt felügyeletét, melyek egyidejűleg a társadalom védelmét és a prevenciót is szolgálják.[523]

Mindezen megfontolásokkal teljes mértékben ellentétben áll az a jogalkotói álláspont, amely a közelmúltban elkövetett, tragikus kimenetelű élet elleni bűncselekményekre válaszul a rövidtávú, represszív megoldásokat részesíti előnyben. A 2020. évi CVIII. törvény[524] 2020. november 5-i hatállyal módosította a Btk. 38. §-át, bővítve azon elkövetők körét, akik nem bocsáthatók feltételes szabadságra. A módosítás a bírói mérlegelés lehetőségét is szűkre szabta, hiszen a Btk. 38. § (4) bekezdésének e) pontjában felsorolt személy elleni erőszakos bűncselekmények tettesei a törvény erejénél fogva nem részesülhetnek e kedvezményben. Az (5) bekezdésben meghatározott elkövetők kizárólag akkor bocsáthatók feltételes szabadságra, ha az elkövetés körülményeire, az elkövető személyében rejlő társadalomra veszélyesség fokára vagy egyéb büntetéskiszabási körülményekre figyelemmel, a társadalom védelme és annak megelőzése, hogy az elkövető újabb bűncselekményt kövessen el, pártfogó felügyelet elrendelésével és külön magatartási szabály meghatározásával elérhető.[525] Véleményem szerint a feltételes szabadságra bocsátás ily módon történő szigorítása csupán a börtönnépesség növelésére alkalmas, preventív jellege megkérdőjelezhető.[526]

---

[522] Az ajánlásról bővebben: NAGY Anita: *Egy konferencia emlékei, avagy a feltételes szabadságra bocsátás és az Európa Tanács Ajánlásai,* Jura, 2016/1., 264-265. oldal.

[523] Európa Tanács Miniszteri Bizottsága Rec (2003) 22. számú ajánlása, 3. pont.

[524] 2020. évi CVIII. törvény a hozzátartozók sérelmére elkövetett súlyos személy elleni erőszakos bűncselekmények áldozatainak fokozottabb védelme érdekében egyes törvények módosításáról.

[525] Btk. 38. § (6) bekezdés.

[526] A módosításról bővebben: A Magyar Helsinki Bizottság észrevétele a hozzátartozók sérelmére elkövetett súlyos személy elleni erőszakos bűncselekmények áldozatainak fokozottabb védelme érdekében egyes törvények módosításáról szóló előterjesztésről.
https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/Magyar_Helsinki_Bizottsag_eszrevetelek_felteteles_eloterjesztes_200127.pdf (2021. május 1.)

A feltételes szabadság mellett a büntetés-végrehajtási intézetek tartós elhagyásának másik formája a reintegrációs őrizet.[527] A jogalkotó a 2014. évi LXXII. törvénnyel[528] az új bv. kódexbe iktatott jogintézményt az elítélt társadalomba való visszailleszkedését, valamint a bv. intézetek telítettsége csökkentését elősegítő eszköznek szánta.[529] Az eredetileg megállapított követelményeknek 2015-ös elemzések szerint a teljes fogvatartotti létszámból maximum 300-350 fogvatartott felelt meg, amely előrejelzés be is igazolódott.[530] A 2015. április 1-jei bevezetését követően 2015-ben összesen 240 esetben engedélyezte a bv. bíró a reintegrációs őrizet alkalmazását,[531] amely 2016-ra 522 esetre nőtt.[532] A Bv. tv. 187/A. §-ában foglalt feltételrendszer[533] 2017. január 1-jével módosult annak érdekében, hogy a reintegrációs őrizetbe helyezhető elítéltek köre bővüljön. A módosítás folytán nemcsak azok részesülhetnek e kedvezményben, akiket első ízben ítéltek végrehajtandó szabadságvesztére, hanem a visszaesőnek nem minősülő bűnismétlők is. Emellett a 187/A. § (1) bekezdésének c) pontja immár csak azt kívánja meg, hogy az elítélt 5 évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztés büntetést töltsön, tekintet nélkül annak végrehajtási fokozatára. Ezáltal a büntetésüket fegyházban töltő elítéltek is reintegrációs őrizetbe helyezhetők. A bv. intézetek tehermentesítését szolgálja az is, hogy az elítélt számára a korábbi rendelkezéssel szemben már nem 6 hónapra, hanem gondatlan bűncselekmény elkövetése miatt kiszabott szabadságvesztés esetén 1

---

[527] Bővebben például: CZENCZER Orsolya: *Őrizzük is meg nem is... A reintegrációs őrizet jogintézményének hazai aspektusai,* In: MADAI Sándor – PALLAGI Anikó – POLT Péter: *Sic itur ad astra – Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére,* Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2020., 121-128. oldal; NAGY Anita: *A reintegráció nemzetközi gyakorlata és a reintegrációs őrizet,* Börtönügyi Szemle, 2019/4., 55-59. oldal; VESZELI Dániel: *A reintegrációs őrizet bevezetése a büntetés-végrehajtás tevékenységrendszerébe,* Börtönügyi Szemle, 2015/3., 88-97. oldal.

[528] 2014. évi LXXII. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény és ehhez kapcsolódóan más törvények módosításáról.

[529] MENYHÉRT Enikő – NAGY Anita: *A reintegrációs őrizet egyes kérdései,* Publicationes Universitatis Miskolcinensis, Sectio Juridica et Politica, Tomus XXXVI/2., 2018., 230. oldal.

[530] LAJTÁR József: *A zsúfoltság csökkentésének gyakorlati megoldásai*, Belügyi Szemle, 2015/11., 20. oldal.

[531] A Büntetés-végrehajtási Szervezet Évkönyve 2015., 25. oldal.

[532] A Büntetés-végrehajtási Szervezet Évkönyve 2016., 36. oldal.

[533] Lásd bővebben: VÉGH [2016] *i.m.* 265-266. oldal.

évre, ezen kívül pedig 10 hónapra engedélyezhető a reintegrációs őrizet.[534] A jogintézmény sikere tagadhatatlan: a büntetés-végrehajtás 2019-es évkönyve szerint 2019. december 31. napján 395 fő állt reintegrációs őrizet hatálya alatt.[535] Bevezetése óta a 2019. év végére a reintegrációs ügyek száma elérte az 5 401 esetszámot, az eredményesen végrehajtott ügyek száma pedig – a 2 857 engedélyező határozathoz képest – 2 309-re nőtt.[536] Nemcsak egy telítettséget enyhítő eszközről van tehát szó, hanem az elítéltek társadalomba történő visszailleszkedését, illetve a speciális prevenciót is hatékonyan szolgáló jogintézményről.[537]

Egyéb módszerek, további javaslatok

A büntetés-végrehajtás további, a zsúfoltságot enyhítő eszközként alkalmazza jelenleg a telítettség-kiegyensúlyozó programot és a szabadságvesztés megkezdésére vonatkozó felhívási tevékenységet. A 2007-ben megindult telítettség-kiegyensúlyozó program több fogvatartotti csoport átszállítását foglalta magában: a jogerős ítéletüket megyei bv. intézetben töltők; az előzetesen letartóztatott, nem jogerősen elítélt fogvatartottak; az elzárást töltők és az elsőfokú ítélet előtt álló előzetesen letartóztatottak. Bár 2010-re a program összességében pozitív eredményeket hozott, hatásfokát a fogvatartotti létszám emelkedése korlátozta.[538] A telítettség-kiegyensúlyozó program elsősorban a férőhelyek számának növelésével együtt képes a túlzsúfoltság országos arányában is szemmel látható változást elérni: például 2014-ben ugyan a fogvatartotti átlaglétszám meghaladta az előző évit, azonban a férőhely-bővítési program keretében átadott többletkapacitás és a telítettséget kiegyensúlyozó program 2%-kal csökkentette a telítettséget a 2013-as

[534] Bv. tv. 187/A. § (1a) bekezdés.

[535] A Büntetés-végrehajtási Szervezet Évkönyve 2019., 20. oldal.

[536] CZENCZER Orsolya – SZENCZI Attila: *A reintegrációs őrizet jogi, technikai, biztonsági és társadalmi aspektusai,* Börtönügyi Szemle, 2020/2., 26-28. oldal.

[537] SCHMEHL János: *Stabilitás és fejlődés: A büntetés-végrehajtási törvény által bevezetett speciális jogintézmények helyzete,* Belügyi Szemle, 2017/11-12., 33. oldal.

[538] BOGOTYÁN Róbert: *A zsúfoltság csökkentésének útjai a börtönépítésen túl,* Börtönügyi Szemle, 2015/1., 29-33. oldal.

adathoz viszonyítva.[539] Negatívuma, hogy megnehezítheti a fogvatartottak kapcsolattartását.[540]

Az új bv. kódex bevezette a „szabadságvesztés megkezdése a BVOP felhívása alapján" elnevezésű jogintézményt.[541] Ezzel a bv. szervezet közvetlen hatással lehet a szabadságvesztés végrehajtásával kapcsolatos feladatok ütemezésére,[542] illetve további pozitívuma, hogy a BVOP a végrehajtás megkezdésére kijelölt bv. intézet kiválasztásánál – több másik szempont mellett – figyelembe veszi a telítettséget is.[543]

Végül utalni kívánok egy olyan további, zsúfoltságot növelő problémára, melynek megoldása ugyancsak jelentős visszaesést eredményezhetne a fogvatartotti populációban. Bár a szabadságvesztés alternatívájaként mindenképpen támogatandó a közérdekű munka és a pénzbüntetés kiszabása, azok szabadságvesztésre történő átváltoztatására – a kiszabott büntetések számához képest is – nagy számban kerül sor. Amint az az alábbi diagramokon látható,[544] a jogerősen kiszabott közérdekű munka büntetések száma 2014. év óta folyamatos csökkenést mutat, mellyel szemben a büntetés-végrehajtási bírókhoz érkezett, a közérdekű munka szabadságvesztésre történő átváltoztatása iránti ügyek száma különösen 2015-től 2017-ig dinamikusan emelkedett. Ebből fakadóan érdemes

---

[539] A Büntetés-végrehajtási Szervezet Évkönyve 2014., 17. oldal.

[540] KIRS [2015] *i.m.* 81. oldal.
Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 3 to 12 April 2013, 111. pont.

[541] Bv. tv. 84. § (3)-(9) bekezdés, 85. §.

[542] PALLO [2016] *i.m.* 241. oldal.

[543] Lásd bővebben: SCHMEHL [2017] *i.m.* 19-22. oldal.
Juhász Zsuzsanna ugyanakkor rámutat, hogy a Bv. tv.-ben foglalt szempontok egyidejű érvényesítése sok esetben kivitelezhetetlen. JUHÁSZ Zsuzsanna: *Így enyhítené a kormány a börtönök zsúfoltságát.* https://jogaszvilag.hu/igy-enyhitene-a-kormany-a-bortonok-zsufoltsagat/ (2021. május 2.)

[544] A jogerősen kiszabott büntetések számára vonatkozó diagram a büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenységre vonatkozó statisztikai adatok, míg az érkezett ügyek számára vonatkozó diagram a bírósági szervezet statisztikai évkönyvei alapján készült. Utóbbiak 2019. évig elérhetőek.
2014. évet megelőzően a pénzbüntetés átváltoztatása tárgyában érkezett ügyek számára vonatkozóan azért nem állt rendelkezésemre statisztikai adat, mivel 2013. július 1. napjáig a Bv. tvr. 68. § (3) bekezdése értelmében az elsőfokon eljárt bíróság intézkedett az átváltoztatás iránt, nem a bv. bíró.

lenne a közérdekű munka végrehajtásának hatékonyabbá tétele,[545] mely Sipos Ferenc javaslatai alapján például az előzetes terhelti beleegyezés feltételként szabása, a végrehajtásért felelős pártfogó felügyelői szolgálat létszámának növelése,[546] továbbá a csoportos letöltés lehetőségének fejlesztése révén képzelhető el.[547]

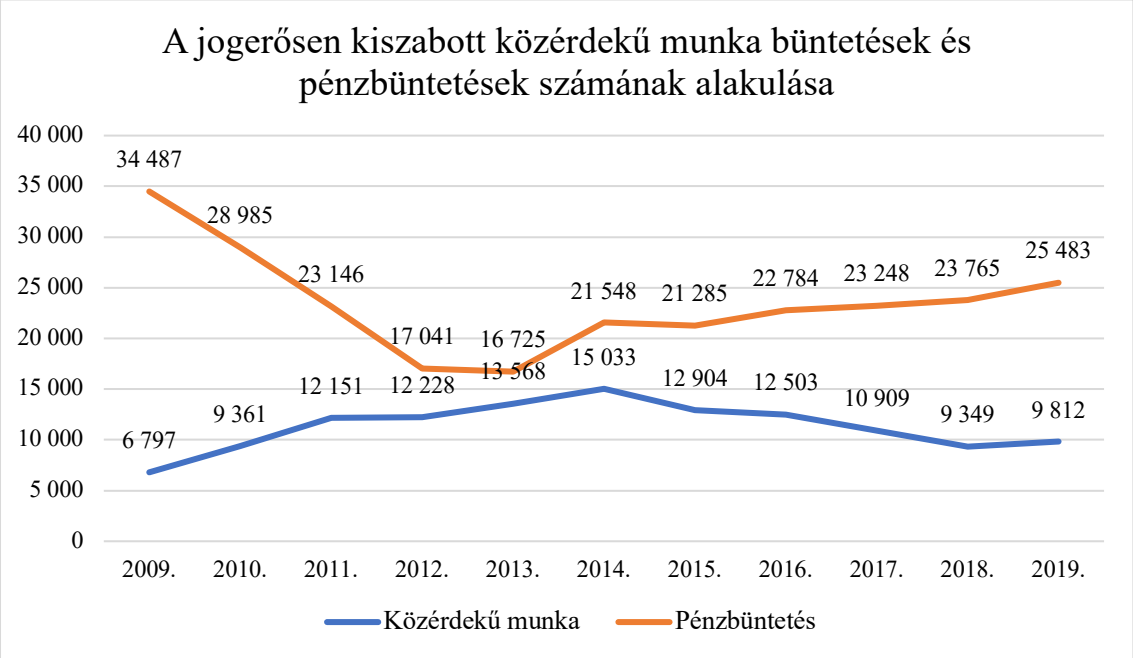

[545] A Kúria által 2017. évben végzett joggyakorlat-elemzés azt az eredményt hozta, hogy a büntetés-végrehajtási bírák a közérdekű munkát végrehajthatatlannak tartják. A büntetés-végrehajtási bírói gyakorlat, különös tekintettel a reintegrációs őrizetre, Összefoglaló vélemény, Kúria, 11. oldal.

[546] Bővebben: Sipos Ferenc: *A közérdekű munka szerepe a börtönnépesség csökkentésében: a finn tapasztalatok,* Pro Futuro, 2017/2., 81-96. oldal.

[547] Sipos Ferenc: *A közérdekű munka végrehajtásának fejlesztési lehetőségei: a csoportos letöltés,* Jura, 2017/1., 376-379. oldal.

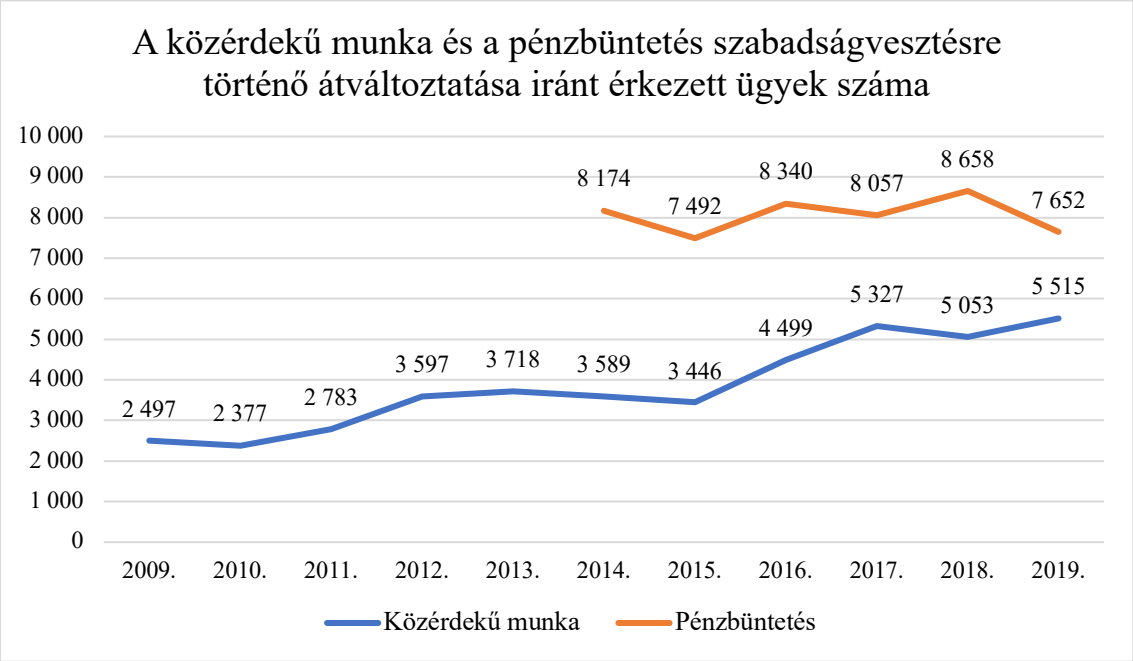

A pénzbüntetés átváltoztatása iránt érkezett ügyek száma több éven keresztül jelentékenyen nem változott, 2019-ben azonban nagyobb mértékben csökkent, miközben a jogerősen kiszabott pénzbüntetések száma 2015. évet követően enyhe növekedést mutat. Noha arra vonatkozóan nem áll rendelkezésre statisztikai adat, az átváltoztató határozatot követően hány elítélt fizeti meg a pénzbüntetést, azonban az ilyen tárgyú ügyek száma mindenképpen magasnak tekinthető. Egyetértek a Magyar Helsinki Bizottság javaslatával, miszerint a pénzbüntetés részletekben történő megfizetésének engedélyezése esetén az átváltoztatásra ne egyhavi, hanem kéthavi részlet elmulasztása esetén kerülhessen sor. Úgyszintén megfontolandó, hogy a fiatalkorúak esetén már biztosított azon lehetőséget, mely alapján a pénzbüntetés meg nem fizetése esetén közérdekű munkára is átváltoztatható, a felnőttkorúakra is kiterjessze a jogalkotó.[548] Természetesen ez kizárólag akkor szolgálhat a bv. intézetek zsúfoltságát csökkentő intézkedésként, ha az előbb említett javaslatok mentén vagy más módon, de lépések történnek a közérdekű munka végrehajtásának fejlesztése érdekében is.

[548] *Javaslatok a büntetés-végrehajtási intézetek túlzsúfoltságának csökkentésére,* Magyar Helsinki Bizottság, 2016. május 9., 9. oldal. http://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/MHB_javaslatok_tulzsufoltsag_201605-1.pdf (2021. május 2.)

II.1.3. A szabadságvesztés végrehajtása során felmerülő egyéb sérelmes körülmények

A büntetés-végrehajtási intézetek egyéb tárgyi feltételei is értékelést nyernek az Emberi Jogok Európai Bírósága eljárásában, azonban kizárólag a szűkös mozgástérrel összefüggésben: a nem megfelelő fűtés, világítás, szellőzés, a le nem választott mosdóhelyiségek az okozott szenvedést súlyosító, míg a zárkán kívül tölthető minél hosszabb időtartam azt enyhítő körülményként jönnek figyelembe.[549] Ezzel szemben önálló, az EJEE 3. cikkéből fakadó jogalapot képez a fogvatartottak egészségügyi ellátásának biztosítása, melynek nem megfelelő volta ugyancsak több alkalommal vezetett hazánk EJEB előtti elmarasztalásához.[550]

A Bv. tv. 98. § (1) bekezdésének c) pontja alapján a szabadságvesztés végrehajtása során biztosítani kell az elítélt *„(...) hatályos egészségügyi, társadalombiztosítási, egészségbiztosítási jogszabályok, illetve a kötelező szakmai eljárásrend szerinti egészségügyi ellátását."* A kódex 122. § (1) bekezdésének a) pontja az elítéltet megillető jogosultságként szabályozza a higiéniai feltételeknek megfelelő egészséges elhelyezését, az egészségi állapotának és a szabadságvesztés végrehajtása alatti tevékenységének megfelelő élelmezését és az egészségügyi ellátását. További részletszabályokat a 8/2014. (XII. 12.) IM rendeletben találhatunk.[551]

---

[549] Amint az alább látható lesz, a hazai bírói gyakorlat is arra az álláspontra helyezkedett, hogy nem jár kártalanítás a fogvatartottnak, amennyiben rendelkezésére állt a jogszabályban előírt élettér, és csupán más, ahhoz kapcsolódó elhelyezési körülmények sértették az alapvető jogait.

[550] Mind a Nelson Mandela Szabályok, mind az Európai Börtönszabályok részletesen foglalkozik a fogvatartottak bv. intézeti egészségügyi ellátásával. Az ET keretében kidolgozásra került az R (98) 7. számú ajánlás a börtönbeli egészségügyi ellátás etikai és szervezeti aspektusairól, amely a szabad életben és a börtönben egyaránt az egységes kezelést és a megelőző egészségügyi ellátást tartja kívánatosnak. Az ajánlásról bővebben: NAGY Ferenc – JUHÁSZ Zsuzsanna: *Egészségügy a börtönben: Gondolatok az Európa Tanács R (98) 7 ajánlása kapcsán,* Börtönügyi Szemle, 2002/1., 7-20. oldal.

A börtön-egészségüggyel kapcsolatos további nemzetközi dokumentumokról lásd: JUHÁSZ Zsuzsanna: *Börtönügy Európában,* Iurisperitus Bt., Szeged, 2014., 73-79. oldal [továbbiakban: JUHÁSZ (2014a)].

[551] 8/2014. (XII. 12.) IM rendelet a büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartott elítéltek és egyéb jogcímen fogvatartottak egészségügyi ellátásáról.

A hazai[552] és a nemzetközi kontrollmechanizmusok[553] is kiemelt figyelmet fordítanak a fogvatartottak egészségügyi ellátásának vizsgálatára. Annak nem megfelelő biztosítása ezidáig azokban az esetekben vezetett hazánk EJEB általi marasztalásához, amikor már egy eleve egészségügyi problémákkal rendelkező személy elhelyezését kellett megoldania a büntetés-végrehajtásnak. Ekkor értékelés tárgyát képezi a biztosított ellátás milyensége, a fogvatartott egészségi állapota, valamint az, hogy utóbbira tekintettel indokolt-e fenntartani a szabadságelvonást.[554]

A *Hagyó kontra Magyarország ügyben* nemcsak a letartóztatás ésszerűtlen hossza és az EJEE 5. cikkének sérelme miatt marasztalta el Magyarországot az EJEB, hanem a kérelmezőt ért embertelen bánásmód okán is. A túlsúlyos kérelmező már a letartóztatását megelőzően légzőszervi megbetegedésekben, így arcüreg-gyulladásban és asztmában szenvedett. Ennek ellenére több mint 4 hónapig olyan zárkában volt elhelyezve, ahol az egy főre jutó mozgástér 3,52 m^2 volt, a berendezési tárgyakat is beleértve. A nedves és penészes zárkában tovább romlott az egészségi állapota, és csak 6 hónap elteltével engedélyezték számára a napi egy óránál hosszabb szabad levegőn tartózkodást. Mindezek együttesen olyan fokú szenvedést okoztak a kérelmezőnek, hogy azt az EJEB embertelen bánásmódként értékelte.[555]

---

[552] VÓKÓ György – KOVÁCS Dorottya: *A fogvatartottaknak az egészségügyi ellátással kapcsolatos panaszainak törvényességi vizsgálatáról,* Börtönügyi Szemle, 2002/3., 61-72. oldal.

[553] Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 1 to 14 November 1994, 106-122. pont; Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 5 to 16 December 1999, 116-124. pont; Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 30 March to 8 April 2005, 102-106. pont; Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 24 March to 2 April 2009, 86-102. pont; Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 3 to 12 April 2013, 101-106. pont.

[554] *Farbtuhs kontra Litvánia,* ECtHR, 2004. december 12-i ítélet, ügyszám: 4672/02, 56. pont; *Enea kontra Olaszország,* ECtHR, 2009. szeptember 17-i ítélet, ügyszám: 74912/01, 59. pont.
Az EJEB kapcsolódó ítélkezési gyakorlatáról bővebben a kényszergyógykezelésre vonatkozó alfejezetben esik szó.

[555] *Hagyó kontra Magyarország,* 37-47. pont.

Az *Engel kontra Magyarország ügy*[556] kérelmezőjének az elfogása során súlyosan megsérült a gerince, mindkét lábára lebénult. A 100%-os mértékben rokkant kérelmező önmagáról gondoskodni nem tudott, az őrszemélyzet pedig nem nyújtott számára segítséget a mindennapi teendők elvégzéséhez. Emiatt legfeljebb a zárkatársaira számíthatott, ha például meg akart fürdeni. IV. biztonsági csoportba sorolt elítéltként – egészségi állapota ellenére – valamennyi szállítása alkalmával megbilincselték.[557] Miközben a fogyatékkal élő elítéltek sajátos védelemre lennének jogosultak,[558] elhelyezésüket évtizedek óta nem tudja megoldani a büntetés-végrehajtás.

Az *Engel-ügyben* hozott marasztaló ítélet „előzményeként" említhető meg a *P.M. kontra Magyarország ügy*, melynek tényállása szinte teljes mértékben megegyezik az előbbiével. A deréktól lefelé lebénult kérelmező 1988-tól 1997-ig töltötte szabadságvesztés büntetését. Ennek folyamán terápiás kezeléséről nem gondoskodtak, segítség nélkül az egyórás szabad levegőn tartózkodását sem tudta megoldani. Egy hároméves periódus alatt mindössze 2-3 alkalommal hagyta el a zárkáját. Húgyhólyag-problémái miatt felnőttpelenkát kellett hordania, de azt is csak segítséggel tudta cserélni, amelyre sokszor nem került sor. Az *Engel-ügyben* 12 ezer eurós kártérítést ítélt meg az EJEB a kérelmezőnek, a *P.M.-ügyben* ugyanakkor még csak a jogsértés megállapítására került sor az Emberi Jogok Európai Bizottsága részéről.[559] E helyütt említhető még a *Z.H. kontra Magyarország ügy* is, melynek mentálisan beteg, siketnéma panaszosa 3 hónapot töltött letartóztatásban. A hivatalos jelnyelvet nem ismerte, egyedül az édesanyjával tudott kommunikálni, így az ebből és a fogyatékosságából eredő elzártság és tehetetlenség érzése embertelen és megalázó bánásmódot eredményezett.[560]

---

[556] Lásd bővebben: SZIRBIK Miklós: *Az Engel-ügy: a mozgásképtelen és súlyosan beteg fogvatartottakkal való bánásmód egyes kérdéseiről,* JeMa, 2011/2., 78-82. oldal.

[557] *Engel kontra Magyarország,* ECtHR, 2010. május 20-i ítélet, ügyszám: 46857/06, 27-30. pont.

[558] Bv. tv. 122. § j) pont.

A kényszergyógykezelésre vonatkozó alfejezetben több olyan nemzetközi dokumentumot is ismertetek, amelyek hatálya kiterjed valamennyi fogyatékossággal élő személyre, nem kizárólag a kóros elmeállapotú elkövetőkre. Ezen dokumentumokban megfogalmazott elvárások nemcsak a kényszergyógykezelés, hanem a szabadságvesztés vagy az elzárás végrehajtása során is figyelembe veendők, amennyiben a büntetés-végrehajtási intézetben fogyatékossággal élő elítélt elhelyezéséről kell gondoskodni.

[559] *P.M. kontra Magyarország,* ECHR, 1998. szeptember 9-i jelentés, ügyszám: 23636/94, 43-50. pont.

[560] *Z.H. kontra Magyarország,* ECtHR, 2012. november 8-i ítélet, ügyszám: 28973/11, 30-33. pont.

Az EJEB ítéletei mellett az alapvető jogok biztosának jelentései is azt támasztjak alá, hogy a fogyatékossággal élő fogvatartottak sajátos védelme nem minden esetben biztosított.[561] Az alkotmányos jogaik érvényesülését feltáró, 2009-es átfogó vizsgálata során az ombudsman megállapította, hogy a fogyatékossággal élő fogvatartottak elhelyezése nincs összhangban az emberi méltósághoz való jog, illetve a legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való jog követelményeivel.[562] Az ezeknek való megfelelés érdekében azonban történtek és történnek fejlesztések a büntetés-végrehajtási intézetekben, az akadálymentesített körletrészek és zárkák kialakításának nehézsége ugyanakkor ismét a két legfőbb problémára vezethető vissza: a férőhelyek korlátozott számára és a pénzügyi források szűkösségére.[563]

Egy másik speciális fogvatartotti csoportot, a különösen veszélyes elítélteket érintő döntésre kívánok még röviden kitérni ezen alfejezetben: a korábban már említett *Csüllög kontra Magyarország ügy* ítéletére. A büntetés-végrehajtás országos parancsnokának 1-1/51/2003. (IK Bv. Mell. 7.) OP intézkedése alapján a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtönben, valamint a Sopronkőhidai Fegyház és Börtönben Különleges Biztonságú Körlet működött, ahol a 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet alapján a IV. biztonsági csoportba sorolt, valamint az olyan elítélteket lehetett elhelyezni, akik életének vagy testi épségének

---

[561] A tököli bv. kórházban több fogyatékossággal élő fogvatartott is panaszkodott arra, hogy fogyatékosságuk miatt szóban megalázták őket, korábbi fogvatartási helyükön más fogvatartottak, vagy szállítás közben az őrszemélyzet bántalmazta őket. Az alapvető jogok biztosa mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus jelentése az AJB-1424/2015. számú ügyben, 21. oldal.

A Szombathelyi Országos Bv. Intézetben tett látogatása során az ombudsman megállapította, hogy az akadálymentesítés nem volt megoldva, amely ezáltal korlátozta a fogvatartottak intézményen belüli szabad mozgását. Az alapvető jogok biztosa mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus jelentése az AJB-793/2017. számú ügyben, 14-15. oldal.

[562] Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának jelentése az AJB-1161/2009. számú ügyben.

[563] VESZELI Dániel: *A mozgáskorlátozott és fogyatékos fogvatartottak bv. intézeti elhelyezése,* Börtönügyi Szemle, 2012/2., 65. oldal.

Például 2015-ben Budapesti Fegyház és Börtönben, 2016-ban pedig az Állampusztai Országos Bv. Intézetben adtak át olyan körletrészeket, ahol kialakítottak kifejezetten a mozgáskorlátozott fogvatartottak részére szolgáló zárkákat. A Büntetés-végrehajtási Szervezet Évkönyve 2015., 80. oldal; A Büntetés-végrehajtási Szervezet Évkönyve 2016., 64. oldal.

a védelme más módon nem volt biztosítható. Az ezen a körleten fogva tartott kérelmező elhelyezését rendszeresen indokolás nélkül meghosszabbították, zárkájában nem volt megfelelő a szellőzés és csak mesterséges világításban részesült. Az EJEB szerint ugyan teljes izolációról esetében nem volt szó, hiszen havonta egy vagy két alkalommal látogatókat fogadhatott, azonban az elhelyezés időtartama és annak körülményei oly mértékű szenvedést okoztak, amely az embertelen és megalázó bánásmód tilalmába ütközött.[564]

Az egyezménysértést a jogalkotó az új bv. kódex révén orvosolta. A törvény a KBK helyett biztonsági zárkáról és biztonsági részlegről rendelkezik, ahol a nyíltan vagy rejtetten agresszív viselkedésű, a bv. intézet rendjét, a saját vagy mások életét, testi épségét, illetve vagyontárgyakat sértő vagy veszélyeztető elítéltek különíthetők el.[565] Mivel a *Csüllög-ügyben* a hatékony jogorvoslathoz való jog is sérült azáltal, hogy a kérelmezővel a KBK-n történő elhelyezés indokát nem közölték, az új szabályozás erre is tekintettel volt. A bv. intézet parancsnoka a biztonsági zárkába vagy részlegre helyezést legfeljebb három hónapra rendelheti el, amelyet alkalmanként három hónappal, legfeljebb azonban egy év időtartamig meghosszabbíthat.[566] Az ezekről hozott indokolt határozattal szemben az elítélt bírósági felülvizsgálati kérelmet nyújthat be, melyet a büntetés-végrehajtási bíró köteles az irat hozzá érkezésétől számított öt napon belül elbírálni.[567] A jogalkotó implementálta a törvény 147. § (4) bekezdésében a CPT régóta ismételt javaslatát is akként,[568] hogy a biztonsági zárkába vagy részlegre helyezésről szóló döntés, valamint annak felülvizsgálata során az elítéltet meg kell hallgatni.

---

[564] *Csüllög kontra Magyarország,* 32-38. pont. Az ügyről bővebben: POLGÁRI Eszter: *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélete a különleges biztonságú fogva tartásról. A magánzárka elrendelésének és a jogorvoslathoz való jog hatékony érvényesítésének feltételei,* JeMa, 2012/2., 58-63. oldal.

[565] Bv. tv. 147. § (1) bekezdés.

[566] Bv. tv. 147. § (2) bekezdés.

[567] Bv. tv. 73. § (1) bekezdés.

[568] Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 24 March to 2 April 2009, 70. pont.

II.2. Elzárás

2013. július 1. napján új szabadságelvonással járó büntetéssel bővült a hazai büntetőjogi szankciórendszer. Az elzárás bevezetését a Btk. társadalmi egyeztetésre bocsátott indokolása eredetileg azzal magyarázta, hogy az hatékonyan szolgálhatja a speciális prevenciót főként a fiatalkorú és az első bűntettes elkövetőknél. A törvényhely hivatalos indokolásából ez a változat eltűnt, és az már úgy szól, hogy az elzárás főleg azokkal az elkövetőkkel szemben alkalmazható, akik esetében szociális, gazdasági, családi vagy életkori viszonyaikra tekintettel más büntetés kiszabása célszerűtlen, illetve az elzárás büntetés hatékonyabban szolgálhatja a speciális prevenciót.

A büntetőjogi elzárás bevezetése és az annak alátámasztására szolgáló indokolások nagyszámú bírálat tárgyát képezték a jogtudomány képviselői részéről. A törvény előtti egyenlőség sérelme,[569] a büntető- és a szabálysértési jog közötti határvonal elmosódása,[570] a rövid tartamú szabadságelvonás káros hatásai,[571] végrehajtásának költséges volta[572] mind ellenérvként jelentek meg az új büntetéssel szemben.

Ezen ellenérveket áttekintve kérdésként merül fel, hogyan ítéli meg az univerzális és a regionális nemzetközi kontrollrendszer a rövid tartamú szabadságelvonást? Kiolvasható-e a nemzetközi szervezetek keretében született dokumentumokból a büntetés mellett vagy ellen szóló érvelés? Ennek vizsgálatát követően az Emberi Jogok Európai Bírósága ítélkezési gyakorlatára fókuszálok, kiemelt figyelmet fordítva azokra a határozatokra, amelyek az elzáráshoz hasonló, rövid tartamú szabadságelvonások tárgyában születtek. Vajon feltételezhető-e, hogy az elzárás – bármilyen embertelen és megalázó körülmények

---

[569] A gazdasági, szociális szempontok figyelembevétele azt sugallhatja, hogy *„akinek van pénze, megúszhatja enyhébb, vagyoni szankcióval, akinek nincs, azt elzárjuk."* TÓTH Mihály: *Vélemények és várakozások,* In: HACK Péter (szerk.): *Új Büntető Törvénykönyv - Hagyomány és megújulás a büntetőjogban,* ELTE Bibó István Szakkollégium, Budapest, 2013., 47. oldal.

[570] KADLÓT Erzsébet: *Az új Btk. szankciórendszerének lehetséges kihatásai az ítélkezési gyakorlatra,* Fundamentum, 2013/3., 105. oldal.

[571] NAGY [2014] *i.m.* 12. oldal; TÓTH (2013a) *i.m.* 533. oldal.

[572] AMBRUS István: *Some Thoughts on the Hungarian Criminal Sanctioning System,* Jogelméleti Szemle, 2016/4., 4. oldal.

között hajtják is végre – éppen a rövidségénél fogva nem valósíthat meg az EJEE 3. cikkébe ütköző bánásmódot? E kérdés megválaszolása révén dönthető el az, hogy az elzárás túlzsúfolt bv. intézetekben történő végrehajtása eredményezheti-e hazánk elmarasztalását az EJEB előtt, hasonlóan a szabadságvesztés büntetéshez. Végezetül a tárgyalt nemzetközi elvárások tükrében mutatom be a büntetőjogi elzárás hatályos szabályozását.

II.2.1. A nemzetközi szervezetek dokumentumai a rövid tartamú szabadságvesztés tárgyában

II.2.1.1. Az Egyesült Nemzetek Szervezete keretében kidolgozott dokumentumok

A Nemzetközi Büntetőjogi és Büntetés-végrehajtási Bizottság (International Penal and Penitentiary Commission)[573] már 1948-ban akként foglalt állást, hogy rövid tartamú szabadságvesztés az, amelynek tartama a három hónapot nem haladja meg.[574] A rövid tartamú szabadságvesztés fogalmi meghatározása, az egyes országok jogalkotási és jogalkalmazási megoldásai, valamint az alternatív szankciók tárgyában ezt követően – több éves előkészítő munka eredményeként – 1960-ban az ENSZ Titkársága készített jelentést. A jelentés rögzítette, hogy a rövid tartamú szabadságvesztés nem egy egzakt módon körülírható jogi fogalom, annak sem a tartama, sem az azzal fenyegetett bűncselekmények köre nem határozható meg pontosan, figyelemmel az országonként eltérő szabályozásra. Az ilyen típusú szabadságvesztés maximális tartama tekintetében mutatkozott a szabályozások között átfedés, mely a legtöbb országban hat hónap volt.[575] Ebben a dokumentumban is megjelentek a rövid tartamú szabadságvesztésnek tulajdonított hátrányok: az nem alkalmas a visszaesés megakadályozására, hiszen javító, nevelő hatást nem tud kifejteni, ugyanakkor rövidsége ellenére is az elítélt családi, társadalmi, munkahelyi kapcsolatainak meglazulásához, megszűnéséhez vezethet. Előnyeként említhető azonban a sokkhatás, azaz példát statuál az elítélttel szemben,

---

[573] Az 1872-ben létrejött nemzetközi bizottság 1950-ben szűnt meg, funkcióit átadva az Egyesült Nemzetek Szervezetének. Erről az ENSZ Közgyűlésének 1950. december 1. napján kelt 415(V) számú határozata rendelkezett.

[574] Bulletin of the International Penal and Penitentiary Commission, November 1948, 341-343. oldal.

[575] Short-term imprisonment – General report prepared by the Secretariat, Second United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, London, 8-20. August 1960, 7. oldal.

elrettentheti a további bűnelkövetéstől.[576] A jelentés az ENSZ II. Bűnüldözési és Bűnmegelőzési Kongresszusán került elfogadásra.

A rövid tartamú szabadságelvonás ezt követően a kongresszus XII. ülésén, 2010-ben képezte ismét napirend tárgyát. Ekkor egy munkacsoport foglalkozott a büntetés-végrehajtási intézetek zsúfoltságának csökkentését szolgáló stratégiákkal, intézkedésekkel. A munkacsoport jelentése ugyan elismeri, hogy a börtönök zsúfoltsága különösen a hosszú időtartamú, illetve az életfogytig tartó szabadságvesztések gyakori alkalmazására vezethető vissza, azonban kiemeli azt is, hogy a rövid tartamú szabadságvesztések ugyancsak hozzájárulnak az embertelen elhelyezési körülményekhez. Utóbbi szabadságelvonás a krónikus, sorozatos bűnelkövetőkkel szemben alkalmazott, viszont részükre a bv. intézetben biztosítható rehabilitációs tevékenység meglehetősen korlátozott, ekként a büntetés nem tudja elérni a javító, nevelő funkcióját.[577] A kifejtettekből következik, hogy a rövid tartamú szabadságelvonás helyett nemcsak a prizonizáció elkerülése, a büntetési célok hatékony megvalósítása érdekében szükséges alternatív szankciókat alkalmazni,[578] hanem a börtönzsúfoltság csökkentése végett is.

A CAT éves jelentéseiben, általános állásfoglalásaiban nem találhatók ajánlások a rövid tartamú szabadságelvonás alkalmazását, pozitív, illetőleg negatív hatásait illetően. A büntetőjogi elzárás magyarországi bevezetését a bizottság azért nem vizsgálhatta, mivel

---

[576] Short-term imprisonment – General report prepared by the Secretariat, 31-34. oldal.

[577] Strategies and best practices against overcrowding in correctional facilities – Report of the Workshop, Twelth United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, Salvador, 12-19. April 2010, 84. oldal.

[578] Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala (United Nations Office on Drugs and Crime) még 2007-ben adott ki kézikönyvet a szabadságelvonás helyett alkalmazható büntetésekről, illetve intézkedésekről, ugyancsak kiemelve, hogy az alternatív szankciók a túlzsúfoltság enyhítésére is szolgálnak. A kézikönyv „A szabadságelvonással nem járó intézkedésekről szóló ENSZ-minimumszabályok" (Tokiói Szabályok) által felsorolt alternatív szankciókat ajánlja.
Handbook of basic principles and promising practices on alternatives to imprisonment, UNODC, New York, 2007.
https://www.unodc.org/documents/southeastasiaandpacific/Publications/DrugsAndHIV/07-80478_ebook.pdf (2021. május 2.)

hazánk 2006 óta nem tett eleget a négyévenként esedékes jelentéstételi kötelezettségének.[579] A Megelőzési Albizottság 2017-es látogatásáról készült jelentésében sem találhatunk az elzárásra vonatkozó utalást.

II.2.1.2. Az Európa Tanács keretében kidolgozott dokumentumok

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága kifejezetten a rövid tartamú szabadságelvonás tárgyában nem alkotott még ajánlást, azonban számos soft law aktusa szolgál iránymutatásul annak alkalmazásához. Ahogyan arra a szabadságvesztés esetében már utaltam, nemzetközi dokumentumok sokasága hangsúlyozza a szabadságelvonás ultima ratio jellegét.[580] Ehelyütt a büntető ítélkezés egységességéről szóló R (92) 17. számú ajánlást emelném ki, amely hasonló módon rögzíti, miszerint a szabadságvesztés büntetést végső eszköznek kell tekinteni, amely kiváltképp súlyos bűncselekmény elkövetése esetén szabható ki. Ezt az elvet különösen a rövid tartamú szabadságelvonás esetén kell szem előtt tartani.[581]

A rövid tartamú szabadságvesztést nem pusztán azért vetik el ezek az ajánlások, mert a személyi szabadság elvonása önmagában is káros hatásokkal jár. Az R (99) 22. számú ajánlás a jogintézményt a börtönzsúfoltság problémájával kapcsolja össze, melynek enyhítésére a közösségi szankciók szélesebb körű alkalmazását javasolja. Célkitűzése szerint ezek a szankciók – hatékony végrehajtásuk esetén – valódi alternatívát kínálhatnak különösen a rövid tartamú szabadságelvonással szemben.[582]

---

[579] Reporting status for Hungary. https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=HUN&Lang=EN (2021. május 2.)

[580] Például: Európai Börtönszabályok, a közösségi büntetések és intézkedések európai szabályairól szóló Rec (2017) 3. számú ajánlás, a börtönök zsúfoltságáról és a börtönnépesség inflálódásáról szóló R (99) 22. számú ajánlás.

[581] Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (92) 17. számú ajánlása a büntető ítélkezés egységességéről, B/5. pont.

[582] Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (99) 22. számú ajánlása, V/22. pont.

Korábban már kitértem arra, hogy a feltételes szabadságra bocsátásról szóló Rec (2003) 22. számú ajánlás valamennyi szabadságától megfosztott elítélt esetében szükségesnek tartja a feltételes szabadság lehetőségének biztosítását, a szabadságelvonás negatív hatásainak csökkentése, illetve az elítélt társadalomba történő visszailleszkedésének elősegítése érdekében. Amennyiben a szabadságvesztés olyan rövid tartamú, hogy a feltételes szabadságra bocsátás alkalmazása nem lehetséges, más intézkedések révén szükséges biztosítani e célok elérését.[583] A Btk. nem teszi lehetővé elzárás esetén a feltételes szabadságra bocsátást, és az ilyen büntetést töltő személyek – az ajánlásban foglaltak ellenére – a Bv. tv. által a szabadságvesztésre ítéltek meghatározott csoportja részére biztosított jogintézményekkel, azaz a társadalmi kötődés programmal, illetőleg a reintegrációs őrizettel sem élhetnek.

Az univerzális és a regionális nemzetközi szervezetek ugyan a rövid tartamú szabadságvesztés előnyeként említik az első bűntettesekre gyakorolt sokkhatását, azonban a túlnyomórészt negatív következményei miatt inkább annak az alternatív, szabadságelvonással nem járó szankciókkal történő kiváltását támogatják.[584] Mindezen megfontolások azonban kötelező erővel nem rendelkező jelentésekben, ajánlásokban és határozatokban öltenek testet, ekként egyetlen államot sem terhel olyan kötelezettség, hogy a szankciórendszeréből teljes mértékben száműzze a néhány napig vagy pár hónapig terjedő szabadságelvonó büntetéseket. A cél sokkal inkább az, hogy a személyi szabadság elvonására csak olyan esetekben kerüljön sor, amikor a büntetési célok más szankció alkalmazása révén nem lennének elérhetőek.

II.2.2. Az Emberi Jogok Európai Bírósága ítélkezési gyakorlata

A CPT elhelyezési körülményekre vonatkozó minimumszabályai nem a szabadságelvonás tartamához, hanem a végrehajtási helyéhez igazodnak. Így más követelmények alkalmazandók a büntetés-végrehajtási intézetekre, illetőleg a rendőrségi fogdákra, a pszichiátriai intézetekre vagy a menekülttáborokra. Mivel az elzárást

---

[583] Európa Tanács Miniszteri Bizottsága Rec (2003) 22. számú ajánlása, II/4. pont.

[584] A rövid tartamú szabadságelvonás más szankciókkal történő kiváltásáról bővebben: SÓS-TÓTH Adrienn: *A rövid tartamú szabadságvesztés dilemmái,* Börtönügyi Szemle, 2006/4., 17-25. oldal.

büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani, az elzárásra ítélt személyek számára biztosított élettér nagyságát és az egyéb materiális feltételeket a CPT a szabadságvesztés tárgyában már ismertetett standardjai alapján vizsgálja.

Ugyanez rögzíthető az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatával kapcsolatban is. A bv. intézetben végrehajtott szabadságelvonás valamennyi formája, azok végrehajtásának körülményei az Ananyev-teszt keretében nyernek értékelést. Ahogyan azt már kifejtettem, erős vélelem szól a fogvatartás embertelen és megalázó volta mellett, amennyiben a fogvatartott nem rendelkezik saját fekhellyel, legalább 3 m^2 élettérrel, valamint a zárka berendezési tárgyai között nem tud szabadon mozogni. 3 és 4 m^2 közötti élettér esetén az EJEB az egyéb elhelyezési körülmények megfelelőségét, így a mosdóhelyiségek állapotát, a szabad levegőn tartózkodás időtartamát, a világítás, szellőzés, fűtés milyenségét is vizsgálat alá vonja.

Ez a vizsgálat a szabadságelvonás időtartamára is kiterjed. Számos olyan határozatot találhatunk, melyekben az embertelen és megalázó bánásmód vélelme azáltal dőlt meg, hogy ugyan a rendelkezésre álló élettér nem érte el a 3 m^2-t, a sérelmes helyzet azonban csak rövid ideig állt fenn. Például a *Fetisov és mások kontra Oroszország ügyben* az egyik kérelmező 19 napot töltött olyan zárkában, ahol az egy főre eső élettér 2 m^2 volt,[585] a *Dmitriy Rozhin kontra Oroszország ügyben* pedig a kérelmező élettere 11 napig 2 m^2 alatt maradt.[586] A *Kurkowski kontra Lengyelország ügyben* a kérelmező megszakítással 4-4 napot töltött olyan zárkákban, ahol 2,1 és 2,6 m^2 élettér volt számára biztosított.[587] Az EJEB mindezen ügyek konzekvenciáit a *Mursic kontra Horvátország ügyben* összegezte, kidolgozva azt a formulát, hogy rövid ideig, alkalmi jelleggel és kis mértékben (short, occasional and minor) az élettér nagysága az elvárt 3 m^2 alá csökkenthető, mely esetben megdől az embertelen és megalázó bánásmód vélelme.[588] Tárgybeli ügyben a kérelmező 1, 2, 3 és 8 napos időtartamokban volt elhelyezve olyan zárkákban, ahol 3 m^2-nél kisebb élettér állt rendelkezésére. Ezen időszakok csak rövid ideig eredményezték a fogvatartott

---

[585] *Fetisov és mások kontra Oroszország,* ECtHR, 2012. január 17-i ítélet, ügyszámok: 43710/07, 6023/08, 11248/08, 27668/08, 31242/08 és 52133/08, 134., 138. pont.

[586] *Dmitriy Rozhin kontra Oroszország,* ECtHR, 2012. október 23-i ítélet, ügyszám: 4265/06, 52-53. pont.

[587] *Kurkowski kontra Lengyelország,* ECtHR, 2013. április 9-i ítélet, ügyszám: 36228/06, 66-67. pont.

[588] *Mursic kontra Horvátország,* 130. pont.

életterének kis mértékű csökkenését, szemben azzal a 27 napos időszakkal, amikor csupán 2,6 m^2 volt részére biztosítva. Ez utóbbi időtartam tekintetében megállt az embertelen, megalázó bánásmódra történt fogvatartotti hivatkozás.[589]

A „short, occasional and minor" formula elsődlegesen a túlzsúfolt zárkában történő elhelyezés időtartamát és a rendelkezésre álló élettér nagyságát mérlegeli. Mindemellett vizsgálatot igénylő tényező az is, hogy a fogvatartott elhagyhatta-e és ha igen, milyen időtartamban a zárkáját, illetve a zsúfoltságot súlyosító körülmények felmerültek-e a szabadságelvonás során.[590]

A *Mursic-ügyben* kidolgozott szempontok ezt követően számos EJEB-ítéletben is megjelentek.[591] Kiemelendő a *Dorneanu kontra Románia ügy*, melyben egy 8 napos időszakot is egyezménysértőnek talált az EJEB abból kifolyólag, hogy a fogvatartása során megsüketült és megvakult, állandó fájdalmaktól szenvedő fogvatartottat zsúfolt, az egészségi állapotának nem megfelelő zárkában helyezték el.[592] Hasonlóan, akár 4 napos fogvatartás is megalázó bánásmódot eredményezhet, ahogyan az az *Aliyev-ügyből* kiderült. A kérelmezőt ugyanis 4 napig olyan zárkában tartották fogva, ahol az egy főre eső élettér 1,1 m^2 volt, zárkatársai dohányoztak, miközben a szellőztetés nem volt biztosított, fürdőhelyiség nem állt rendelkezésére és a zárkát egyetlen órára sem hagyhatta el.[593] Ezzel szemben mentesült a kérelmezett állam a *Kuzmicz-ügyben*, melynek tényállása szerint a kérelmező 2, 3 és 8 napot töltött egy olyan zárkában, ahol

---

[589] *Mursic kontra Horvátország*, 172-173. pont.

[590] *Mursic kontra Horvátország,* 138. pont.

[591] *Singh és mások kontra Görögország,* ECtHR, 2017. január 19-i ítélet, ügyszám: 60041/13; *Igbo és mások kontra Görögország,* ECtHR, 2017. február 9-i ítélet, ügyszám: 60042/13; *Thuo kontra Ciprus*, ECtHR, 2017. április 4-i ítélet, ügyszám: 3869/07; *Ābele kontra Lettország,* ECtHR, 2017. október 5-i ítélet, ügyszámok: 60429/12 és 72760/12; *Danilczuk kontra Ciprus*, ECtHR, 2018. április 3-i ítélet, ügyszám: 21318/12; *Gaspari kontra Örményország,* ECtHR, 2018. szeptember 20-i ítélet, ügyszám: 44769/08; *Nikitin és mások kontra Észtország,* ECtHR, 2019. január 29-i ítélet, ügyszámok: 23226/16, 43059/16, 57738/16, 59152/16, 60178/16, 63211/16 és 75362/16; *Zareba kontra Lengyelország,* ECtHR, 2019. október 10-i ítélet, ügyszám: 59955/15.

[592] *Dorneanu kontra Románia*, ECtHR, 2017. november 28-i ítélet, ügyszám: 55089/13, 85. pont.

[593] *Aliyev kontra Azerbajdzsán,* ECtHR, 2018. szeptember 20-i ítélet, ügyszámok: 68762/14 és 71200/14, 45., 125-127. pont.

2,58 m^2-nyi élettér volt számára biztosítva, azonban azt naponta egy órára elhagyhatta, illetve a bv. intézet kulturális, oktatási programjain részt vehetett, munkáltatásra is jelentkezhetett.[594]

Végezetül megjegyzendő, hogy amennyiben a túlzsúfoltság, a leromlott elhelyezési körülmények, továbbá a zárkán kívüli tevékenységek hiánya megszakításokkal ugyan, de valamennyi pár napos időtartamot illetően megállapítható, az EJEB a sérelmes napok számát összeszámítja.[595]

A kifejtettek alapján látható, hogy önmagában a szabadságelvonás időtartama, legyen az bármilyen rövid is, nem eredményezhet mentesülést az EJEE 3. cikkéből fakadó követelmények alól. Amennyiben az elhelyezési körülmények súlyosan sértik az emberi méltóságot, az abból fakadó fájdalom és szenvedés akár néhány napos szabadságelvonás esetén is elérheti az EJEB által meghatározott mércét.

II.2.3. Az elzárás hatályos szabályozása és gyakorlati érvényesülése

Az elzárás a kihágások szankciójaként már az 1879. évi XL. törvénycikkben megjelent, majd a kihágás kategória megszüntetésével a szabálysértési jogterület egyik jogkövetkezményévé vált.[596] Korábbi szabálysértési törvényeink[597] a differenciálás szükségtelensége folytán még pusztán elzárásról rendelkeztek, azonban a Szabs. tv. a büntetőjogi elzárás megjelenésére tekintettel már szabálysértési elzárásnak nevezi a szabálysértés elkövetése miatt kiszabható büntetést.[598]

---

[594] *Kuzmicz kontra Lengyelország,* ECtHR, 2019. június 18-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 8127/17, 18-22. pont.

[595] *Laniauskas és Januška kontra Litvánia,* ECtHR, 2018. szeptember 25-i ítélet, ügyszámok: 74111/13 és 53460/15, 33-34. pont.

[596] Bővebben: HÁGER Tamás: *Új büntetési nem a büntető törvényben: az elzárás*, 4-8. oldal. https://debreceniitelotabla.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/ht_elzaras_szoveg.pdf (2021. május 2.)

[597] 1968. évi I. törvény a szabálysértésekről; 1999. évi LXIX. törvény a szabálysértésekről.

[598] Szabs. tv. 7. § (1) bekezdés a) pont.

A büntetőjogi elzárás a Btk. büntetéseinek erősségi sorrendjében a második helyet foglalja el, hiszen az abban megtestesülő joghátrány – szemben a közérdekű munkával és a pénzbüntetéssel – a személyi szabadság elvonása, a szabadságvesztés büntetéssel egyezően. Alkalmazásának két esetkörét különíthetjük el: a törvény különös részében 17 olyan bűncselekmény-típust találhatunk, mely nem szabadságvesztéssel, hanem elzárással büntetendő.[599] Másfelől a jogalkotó az elzárást a szabadságvesztés alternatívájának is szánta, hiszen az általános rész 33. § (4) bekezdésének értelmében, ha a bűncselekmény büntetési tételének alsó határa nem éri el az egy év szabadságvesztést, szabadságvesztés helyett elzárás is kiszabható.

Az elzárás felnőttkorúak esetében öt naptól kilencven napig terjedhet,[600] tehát a generális maximuma igazodik a szabadságvesztés generális minimumához. A büntetést a Btk. 46. § (2) bekezdése alapján büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani,[601] amelyre vonatkozó rendelkezéseket a Bv. tv., illetve a 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet tartalmazza.

A Bv. tv. VII. fejezete rögzíti az elzárás végrehajtásának részletes szabályait.[602] Amennyiben a VII. fejezet valamely kérdésről nem rendelkezik, a szabadságvesztés végrehajtásáról szóló V. fejezetet, illetve annak a szabadságvesztés fogház fokozatára irányadó szabályait kell alkalmazni.[603] Mindemellett utalnék arra, hogy nemcsak a

---

[599] Méreggel visszaélés [188. § (1) bekezdés], magántitok megsértése [223. § (1) bekezdés], levéltitok megsértése [224. § (1) bekezdés], jogellenesen átalakított személyszállítást végző jármű vezetése [239/A. § (3) bekezdés], minősített adattal visszaélés [265. § (2) bekezdés a) pont, (6) bekezdés], hatóság félrevezetése [271. § (3) bekezdés], tanúvallomás jogosulatlan megtagadása (277. §), mentő körülmény elhallgatása [281. § (3) bekezdés], fogolyszökés [283. § (3b) bekezdés], önkényuralmi jelkép használata (335. §), közokirat-hamisítás [342. § (3) bekezdés], jogellenes bevándorlás elősegítése, támogatása [353/A. § (1) bekezdés], járványügyi szabályszegés (361. §), készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítása [392. § (2) bekezdés], tiltott adatszerzés [422/A. § (1) bekezdés], kötelességszegés szolgálatban [438. § (4) bekezdés], parancs iránti engedetlenség [444. § (1) bekezdés].

[600] Btk. 46. § (1) bekezdés.

[601] A végrehajtás helyéül szolgáló bv. intézeteket a 16/2018. (VI. 7.) BM rendelet jelöli ki.

[602] Bővebben: SCHMEHL János – PALLO József (szerk.): *Korszakváltás a büntetés-végrehajtásban - Útmutató a 2013. évi CCXL. (Bv.) törvény megismeréséhez,* Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa, Budapest, 2015., 139–143. oldal.

[603] Bv. tv. 273. § (3) bekezdés.

szabadságvesztésre vonatkozó rendelkezéseket szükséges szem előtt tartani az elzárás végrehajtása során, hanem a Bv. kódex preambulumában megfogalmazottak szerint az alapvető emberi jogok védelmét is, kiemelten az emberi méltóság tiszteletben tartását, illetőleg a kínzás, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmát.

Noha az elzárást ért kritikák elsősorban annak a rövid tartama ellenére is kifejtett negatív hatásait kifogásolják, úgy gondolom, a Bv. tv. számos rendelkezése a prizonizáció veszélyének csökkentésére irányul. Az elzárásra ítéltek számára biztosított, a szabadságvesztésre ítéltekéhez képest több esetben kedvezőbb jogosítványok a családi, társadalmi kapcsolatok fenntartását, a szabad élet körülményeihez jobban igazodó életrend kialakítását szolgálják.[604] Ugyancsak a börtönártalmak minimalizálását célozza, hogy az elzárásra ítéltek együtt helyezhetők el a szabálysértési elzárást töltő elkövetőkkel, viszont el kell különíteni őket a szabadságvesztésre ítéltektől és a letartóztatottaktól.[605] Bár az elkülönítés célja mindenképpen támogatandó, annak negatív hatása is van: az elzárásra ítéltek a bv. intézetben fogvatartottak csekély hányadát teszik ki, viszont az intézeten belüli, a fogház fokozatú elítéltek számára kijelölt területen történő szabad mozgásukat az elkülönítési szabályok megtartásával szükséges biztosítani még akkor is, ha akár csak egy személy tölti elzárás büntetését. A szabadságelvonás rövid időtartamából következően az elzárást töltőkkel kapcsolatos procedúrák is elsőbbséget élveznek, szemben a több éves szabadságvesztésre ítélt személyekkel. A kifejtettekből következik, hogy az elzárásra ítéltek elhelyezési körülményeinek biztosítása folytán a szabadságvesztésre ítéltek körülményei romolhatnak.[606]

---

[604] Így például az elzárásra ítélt a saját ruháját viselheti, kimaradásának engedélyezése nincs feltételhez kötve (szemben a Bv. tv. 179. §-ával), havonta legalább két alkalommal fogadhat látogatót [míg a szabadságvesztésre ítéltek esetében a Bv. tv. 177. § (1) bekezdése havonta legalább egy alkalomról rendelkezik], a bv. intézetben rendelkezésre álló sport- és közművelődési lehetőségeket is igénybe veheti [Bv. tv. 275. § (1) bekezdés].

[605] Bv. tv. 273. § (4)-(5) bekezdés.

[606] PÁPAI-TARR Ágnes – KISS Anna: *Konferencia az új Btk. vitás kérdései ürügyén,* Ügyészek lapja, 2014/3-4., 124. oldal.

A büntetés-végrehajtási szervezet már 2013-ban arról számolt be, hogy a pár napos elzárás végrehajtása kihívást jelent a fogvatartottak elhelyezése, valamint az adminisztrációs kötelezettségek teljesítése terén is. A Büntetés-végrehajtási Szervezet Évkönyve 2013., 16. oldal.

Arra vonatkozóan, milyen elhelyezési körülmények között kell végrehajtani az elzárás büntetést, a 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet tartalmaz szabályozást. Hasonlóan a büntetés-végrehajtási kódexhez, az IM rendelet VII. fejezete ugyancsak az elzárás végrehajtásának eltérő rendelkezéseit tárgyalja, mindezeken túlmenően azonban visszautal a szabadságvesztés végrehajtásának szabályaira.[607] Ebből következően az elzárást töltő személyek részére is egyéni elhelyezés esetén legalább 6 m^2, közösen elhelyezett elítéltek esetén személyenként legalább 4 m^2 életteret szükséges biztosítani. A zárkában folyó vízzel ellátott mosdót és elkülönített, lehetőség szerint önálló szellőzésű WC-t kell kialakítani. Az ezek által elfoglalt területet az élettér kiszámításakor figyelmen kívül kell hagyni.

Amennyiben az elhelyezési körülmények ezen jogszabályi előírásoknak nem felelnek meg, az elzárásra ítélt személyek is jogosultak az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítási eljárás igénybevételére. Szükségesnek tartom azonban kiemelni, hogy amennyiben az eljárás 2021. január 1. napjával módosított szabályai – az EJEB megítélése szerint – nem jelentenek hatékony jogorvoslati eszközt az elítéltek részére, a nem megfelelő körülmények között végrehajtott elzárás is hazánk elmarasztalásához vezethet az EJEB előtt. Annak ítélkezési gyakorlata alapján ugyanis egyértelmű, hogy az elzárás még a minimális, 5 napos időtartama esetén is eredményezhet olyan bánásmódot, amely az EJEE 3. cikkébe ütközik.

Érdemes kitérni a fiatalkorúakkal szemben kiszabható elzárás kérdéskörére is. Először a korábbi szabálysértési törvényünk, az 1999. évi LXIX. törvény 2010. augusztus 19. napjától hatályos módosítása tette lehetővé a fiatalkorúak harminc napig terjedő (szabálysértési) elzárását. Noha emiatt az ombudsman a belügyminiszterhez fordult,[608] fellépése eredménytelen maradt és e szankcionálási lehetőséget az új Szabs. tv. is fenntartotta. A Btk. által bevezetett büntetőjogi elzárás kiszabása ugyancsak lehetséges fiatalkorú elkövetővel szemben, annak tartama három naptól harminc napig terjedhet.[609] Ez a rendelkezés szakmai körökben úgyszintén bírálat tárgyát képezte, tekintettel arra,

[607] 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet, 179. § (1) bekezdés.

[608] Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának jelentése az AJB-5980/2010. számú ügyben.

[609] Btk. 111. §.

hogy a szabadságelvonás negatív hatásai hatványozottan jelennek meg a fiatalkorúak esetében.[610] Alátámasztják ezt az állítást a nemzetközi ajánlások is. Így az ENSZ Titkárságának korábban idézett jelentése rámutat arra, miszerint a rövid tartamú szabadságelvonás fiatalkorú elkövetők esetében különösen káros, velük szemben inkább javító, nevelő jellegű intézkedés alkalmazása célravezető.[611] Hasonlóan, az ET Miniszteri Bizottsága Rec (2008) 11. számú, a büntetéssel vagy intézkedéssel sújtott fiatalkorú elkövetőkre vonatkozó európai szabályokról szóló ajánlása a szabadságelvonást végső eszköznek tekinti, melyet fiatalkorúakkal szemben a lehető legrövidebb ideig kívánatos alkalmazni.[612] Ezek csupán ajánlások, azonban a gyermek jogairól szóló New York-i egyezmény 37. cikkének b) pontja kötelező erővel deklarálja, miszerint *„a gyermek őrizetben tartása vagy letartóztatása, vagy vele szemben szabadságvesztés-büntetés kiszabása a törvény értelmében csak végső eszközként legyen alkalmazható a lehető legrövidebb időtartammal."* Mindezen rendelkezések alapján meggondolandó lenne az elzárás, illetve a szabálysértési elzárás kiszabásának tilalma a fiatalkorú elkövetők esetében.

A Büntető Törvénykönyv 2013. július 1-jei hatályba lépése óta a kiszabott büntetőjogi elzárások száma dinamikus emelkedést mutat.[613] Az elzárás bíróságok általi mind gyakoribb alkalmazását jelzi az is, hogy a többi büntetéshez viszonyított aránya úgyszintén nőtt, a 2013-as 0,12%-hoz képest 2019. évben a kiszabott büntetések 3,86%-át tette ki.[614]

---

[610] DOMOKOS Andrea: *Egyes rövidtartamú szabadságelvonó szankciókról,* In: DOMOKOS Andrea (szerk.): *Magyarország új büntetés-végrehajtási kódexe,* Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2014., 68-80. oldal; TÓTH Mihály: *Adalékok a szépirodalom naiv humanizmusához és a büntetőjog szikár valóságához,* In: SZILÁGYINÉ KARSAI Andrea (szerk.): *Tanulmányok a Debreceni Ítélőtábla 10 éves évfordulójára,* Debreceni Ítélőtábla, Debrecen, 2016., 12-15. oldal.

[611] Short-term imprisonment – General report prepared by the Secretariat, 65. oldal. Az ENSZ egy másik dokumentuma, a szabadságuktól megfosztott fiatalkorúak védelméről szóló 45/113. számú közgyűlési határozat (ún. Havannai Szabályok) is csak kivételes jelleggel tartja kívánatosnak a fiatalkorú bűnelkövetők szabadságelvonását.

[612] Európa Tanács Miniszteri Bizottsága Rec (2008) 11. számú ajánlása, 10. pont.

[613] A diagram a büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenységre vonatkozó statisztikai adatok alapján készült.

[614] A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai I. – A 2019. évi tevékenység, 60. oldal.

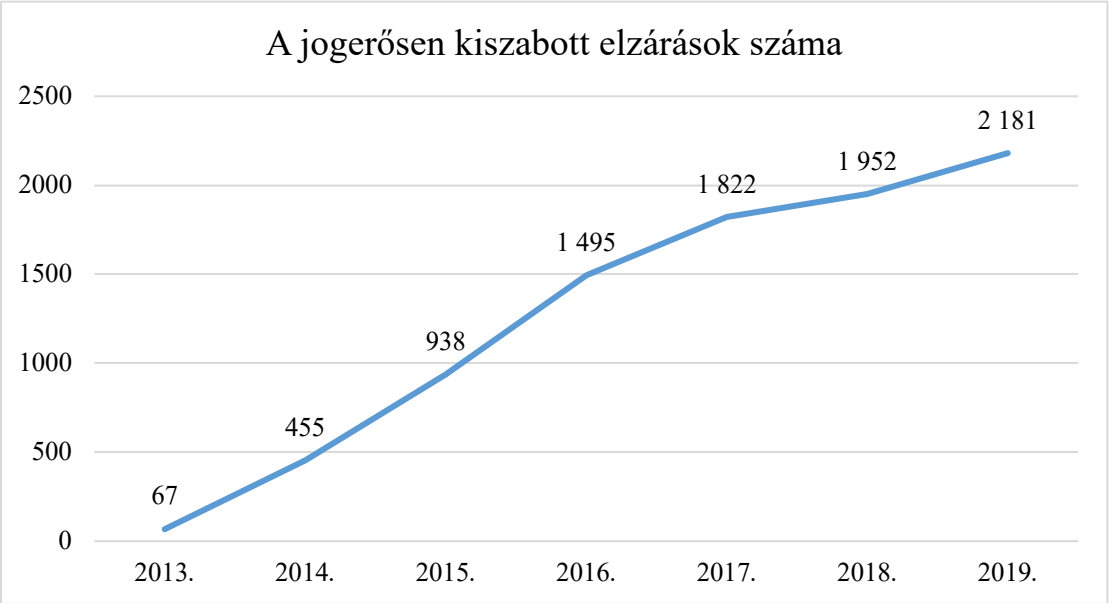

Ezzel egyidejűleg az elzárásra ítéltek a büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartottak – relatíve – egyre nagyobb hányadát teszik ki. 2019. december 31. napján 450 fő töltött elzárás büntetést, amely a fogvatartotti összlétszám 2,75%-át jelentette.[615] Noha ez a szám nem tűnik jelentősnek, ahogyan arra korábban már utaltam, akár egyetlen elzárásra ítélt személy is számos kihívás elé állíthatja a büntetés-végrehajtási intézetet. Az elzárásra ítéltek elkülönítésének biztosítása a szükséges férőhelyek hiányában a szabadságvesztésre ítéltek helyzetében eredményezhet további romlást.

A fiatalkorúakkal szemben kiszabott elzárások számából az olvasható ki, hogy a jogalkalmazó bírák törekednek a szankció alkalmazását elkerülni, vélhetően több káros, mint előnyös hatást tulajdonítva annak.[616]

[615] A Büntetés-végrehajtási Szervezet Évkönyve 2019., 14. oldal.

[616] A diagram a büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenységre vonatkozó statisztikai adatok alapján készült.

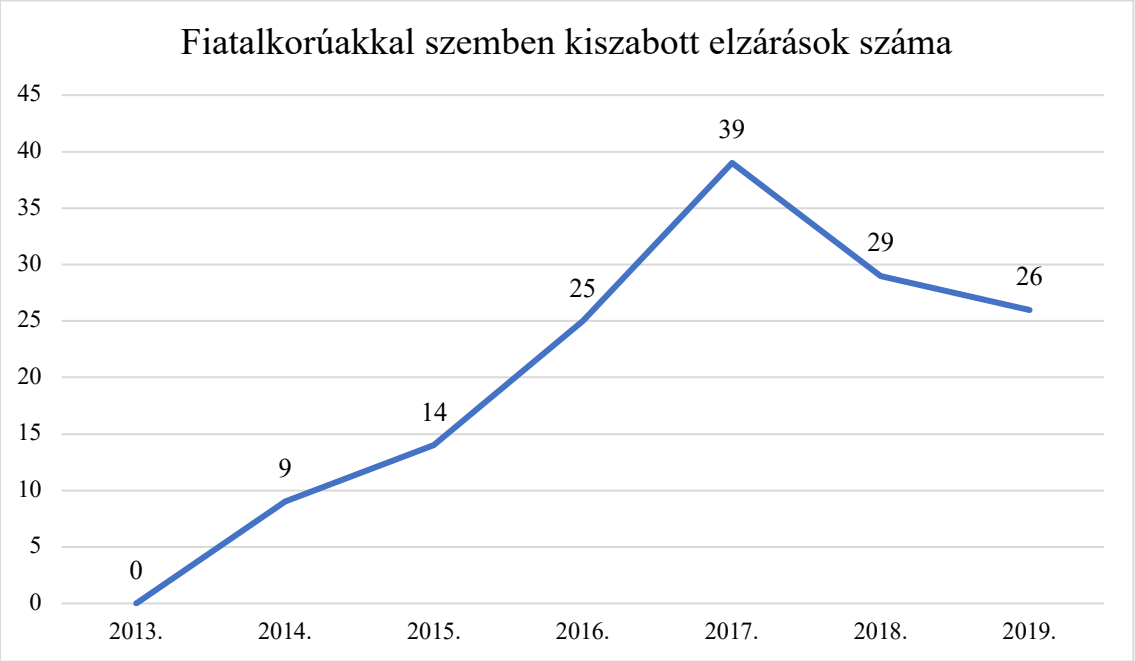

Úgy gondolom, a kifejtettek alátámasztják Tóth Mihály sokak által idézett gondolatát: *„az elzárás nem a rövid tartamú szabadságvesztés alternatívája, szabadságvesztést csak szabadságot el nem vonó szankció helyettesíthet.”*[617] Az elzárás ugyan elnevezését tekintve különbözik a szabadságvesztéstől, de a végrehajtására vonatkozó nemzetközi jelentések és ajánlások, valamint az Emberi Jogok Európai Bírósága határozatai nem indokolják e különbségtételt. Ebből fakadóan egyetértek Nagy Ferenccel, miszerint a szabadságelvonás egészen rövid tartamra történő kiterjesztése megoldható lett volna a szabadságvesztés generális minimumának leszállításával is.[618]

[617] TÓTH (2013a) *i.m.* 533. oldal.

[618] NAGY Ferenc: *A szankciórendszer,* Jogtudományi Közlöny, 2015/1., 7. oldal.

II.3. Kényszergyógykezelés

A kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalma, annak érvényesülése elsősorban a szabadságvesztés büntetéssel, valamint a büntetés-végrehajtási intézetek elhelyezési körülményeivel összefüggésben merül fel. Hatályos büntetőjogi szankciórendszerünk azonban nemcsak a büntetések körében teszi lehetővé az elkövető személyi szabadságának elvonását, hanem arra intézkedés alkalmazásával is sor kerülhet. A kóros elmeállapotú bűnelkövetőkkel szembeni intézkedés, a kényszergyógykezelés és a végrehajtási helyéül szolgáló Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet (továbbiakban: IMEI) ekként ugyancsak értékelés tárgyát képezheti abból a szempontból, biztosított-e a fogvatartottakkal szembeni emberséges bánásmód a végrehajtás során? A kényszergyógykezelés specialitását adja, hogy az a beszámíthatatlan elkövetővel szemben nem elsősorban a büntetendő cselekmény miatti megtorlást juttatja érvényre, hanem terápiás, nevelő és gyógyító célokat szolgál.[619] Vizsgálatát indokolja emellett az is, hogy a kényszergyógykezelésre ítéltek kiszolgáltatottságát nem kizárólag a személyi szabadság elvonása eredményezi – mint a szabadságvesztés vagy az elzárás esetén –, hanem ahhoz az intézkedéssel érintettek egészségi állapota is hozzájárul. Mindez még hangsúlyosabbá teszi az emberséges bánásmód és a megfelelő elhelyezési körülmények biztosításának szükségességét.

Hasonlóan az előző alfejezetekhez, előbb azokat az univerzális és regionális nemzetközi dokumentumokat kívánom bemutatni, melyek a fogyatékossággal élő személyek védelmére, illetve a kínzás tilalmának érvényesítésére szolgálnak. Elöljáróban megjegyzést érdemel, hogy ezen dokumentumok némelyike nem kifejezetten a kóros elmeállapotú bűnelkövetőkre vonatkozik, hanem általános jelleggel fogalmaz meg elvárásokat a fogyatékossággal élő, így a mentális betegségben szenvedő személyek jogait illetően. Igaz ez az Emberi Jogok Európai Bírósága határozataira is. A testület által kidolgozott kritériumok ugyanis a mentális rendellenességben szenvedő betegek

[619] Fehér Lenke több tanulmányában is hangsúlyozta, hogy ez az ellentmondás megbontja a büntetőjog egészének logikai rendszerét. FEHÉR Lenke: *Kényszergyógykezelés: a patológia terápiája, avagy a terápia patológiája?,* Jogtudományi Közlöny, 1989/12., 632-633. oldal; FEHÉR Lenke: *Büntetés és kezelés,* Jogtudományi Közlöny, 1990/6., 204-206. oldal.

szabadságelvonásának valamennyi formájára alkalmazandók, tehát nemcsak a büntetőjogi szankciókra, hanem például a pszichiátriai betegek kötelező gyógykezelésére[620] is.

A nemzetközi kitekintést követően csupán röviden kívánok utalni a kóros elmeállapot, mint büntethetőséget kizáró ok és a kényszergyógykezelés hazai fejlődéstörténetére, melyet számos szerző feldolgozott már korábban. A kényszergyógykezelés végrehajtásának helye, az IMEI tárgyi feltételeinek és a betegek elhelyezésének vizsgálatához a CPT országjelentései, az alapvető jogok biztosának, valamint a Magyar Helsinki Bizottságnak a beszámolói nyújtanak alapot.

II.3.1. A fogyatékossággal élő személyek védelméről szóló nemzetközi dokumentumok[621]

II.3.1.1. Az Egyesült Nemzetek Szervezete keretében kidolgozott dokumentumok[622]

Az emberi jogi dokumentumok megalkotásának folyamatában először az ENSZ ismerte fel a fogyatékossággal élő személyekre vonatkozó speciális szabályozás szükségességét. Az 1971-ben elfogadott, az értelmi fogyatékos személyek jogairól szóló nyilatkozat,[623] majd az 1975-ös, a fogyatékos személyek jogairól szóló nyilatkozat is azt rögzítette,[624] hogy a fogyatékos személyeket ugyanazon jogok illetik meg, mint bármely más embert.[625] A fizikai és egyéb bántalmazás, valamint a megalázó bánásmód tilalmát

---

[620] 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről, 200. §.

[621] Lásd még: JUHÁSZ (2014a) *i.m.* 99-102. oldal.

[622] Bővebben: *The United Nations and disability: 70 years of the work towards a more inclusive world,* United Nations Department of Economic and Social Affairs, New York, 2018. https://www.un.org/development/desa/disabilities/wp-content/uploads/sites/15/2018/01/History_Disability-in-the-UN_jan23.18-Clean.pdf (2021. május 2.)

[623] Declaration on the Rights of Mentally Retarded Persons, az ENSZ Közgyűlése 2856 (XXVI) számú határozatával 1971. december 20. napján elfogadva, 1. cikk.

[624] Declaration on the Rights of Disabled Persons, az ENSZ Közgyűlése 3447 (XXX) számú határozatával 1975. december 9. napján elfogadva, 4. cikk.

[625] Az 1990-ben elfogadott Tallinni Irányelvek az egyenlő bánásmód követelményét a foglalkoztatáspolitikán keresztül ragadják meg. Ezek értelmében a fogyatékkal élő személyeknek az élet minden területére kiterjedő teljes körű részvétele érdekében kiemelt figyelmet kell fordítani a részükre

explicit módon első alkalommal a mentális betegségben szenvedő személyek védelmére és az egészségügyi ellátás fejlesztésére vonatkozó ENSZ-alapelvek tartalmazták.[626] Az 1996-os Madridi Nyilatkozat a pszichiáterek számára fogalmazta meg etikai követelményként a kínzás valamennyi formájának tilalmát.[627]

Az ENSZ Közgyűlése 2006. december 13. napján fogadta el a fogyatékossággal élő személyek jogairól szóló egyezményt és annak fakultatív jegyzőkönyvét.[628] Az egyezmény 15. cikke kimondja, hogy

„1. A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés alkalmazása mindenkivel szemben tilos. Különösen nem végezhető orvosi vagy tudományos kísérlet senkin, a személy szabadon megtett hozzájárulása nélkül.

2. A részes államok minden hatékony jogi, közigazgatási, igazságszolgáltatási és más intézkedést megtesznek annak megakadályozására, hogy a fogyatékossággal élő személyekkel szemben – másokkal azonos alapon – kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódot vagy büntetést alkalmazzanak."

---

biztosított oktatási, képzési és munkalehetőségekre. Tallinn Guidelines for Action on Human Resources Development in the Field of Disability, az ENSZ Közgyűlése 44/70 számú határozatával 1990. március 15. napján elfogadva.

Ezt követte 1994-ben egy újabb közgyűlési határozat a fogyatékossággal élő személyek esélyegyenlőségének biztosításáról. Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities, az ENSZ Közgyűlése 48/96. számú határozatával 1994. március 4. napján elfogadva.

[626] Principles for the protection of persons with mental illness and the improvement of mental health care, az ENSZ Közgyűlése 46/119 számú határozatával 1991. december 17. napján elfogadva, 1. számú alapelv 3. cikk.

[627] Madrid Declaration on ethical standards for psychiatric practice, elfogadva az ENSZ Közgyűlése által 1996. augusztus 25. napján.

[628] Az egyezménynek jelenleg 182 részes állama van.

https://indicators.ohchr.org (2021. május 3.)

Az egyezményről lásd bővebben: KAYESS, Rosemary – FRENCH, Phillip: *Out of Darkness into Light? Introducing the Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, Human Rights Law Review, 2008/1., 1-34. oldal; SZMUKLER, George – DAW, Rowena – CALLARD, Felicity: *Mental health law and the UN Convention on the rights of persons with disabilities*, International Journal of Law and Psychiatry, 2014/3., 245-246. oldal.

Az egyezmény rendelkezéseinek implementálását a Fogyatékossággal Élő Személyek Jogainak Bizottsága (Committee on the Rights of Persons with Disabilities, továbbiakban: CRPD) ellenőrzi, mely 18 szakértőből áll.[629] Hasonlóan más ENSZ-bizottságokhoz, a CRPD-t is megilleti az általános állásfoglalások elfogadásának lehetősége, noha ezzel a 15. cikk kapcsán még nem élt. Ezzel szemben a szabadsághoz és biztonsághoz való jogról szóló 14. cikk tárgyában, ha általános állásfoglalást nem is, iránymutatást azonban elfogadott a bizottság, kitérve abban a fogyatékossággal élő személyek fogvatartásának körülményeire. A részes államok kötelezettsége annak biztosítása, hogy a fogvatartás során is érvényesüljön az ilyen személyek önálló életvitele és az élet valamennyi területén történő teljes körű részvétele, mely magában foglalja azt, hogy a más fogvatartottak által használt helyiségekhez, a részükre rendelkezésre álló szolgáltatásokhoz a fogyatékossággal élő fogvatartottak is hozzáférjenek.[630]

A részes államok az egyezményből fakadó kötelezettségeik teljesítéséről legalább négyévente jelentést nyújtanak be a bizottsághoz, amely válaszul javaslatokat, ajánlásokat fogalmazhat meg. A jelentéstételi eljáráshoz kapcsolódó, 2016-ban elfogadott iránymutatások ugyancsak megerősítik, hogy a személyi szabadságuktól megfosztott, fogyatékossággal élő személyek részére a kínzás és a tilalmazott bánásmódok megelőzése érdekében megfelelő elhelyezési körülményeket kell biztosítani. Előírja továbbá, miszerint ezeket a körülményeket egy kellően hatékony nemzeti felügyeleti mechanizmus révén szükséges ellenőrizni.[631]

Magyarország ezidáig az egyezmény hatálybalépését követő első, átfogó jelentést, valamint együttesen a második és harmadik periodikus jelentést küldte meg a bizottság részére. A jelentések az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet, illetve a

---

[629] A fogyatékossággal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezmény, 34. cikk (2) bekezdés.

[630] Report of the Committee on the Rights of Persons with Disabilities, Thirteenth session (25 March - 17 April 2015), Fourteenth session (17 August - 4 September 2015), Fifteenth session (29 March - 21 April 2016), Sixteenth session (15 August - 2 September 2016) – Annex, Guidelines on the right to liberty and security of persons with disabilities, 18. pont.

[631] Guidelines on periodic reporting to the Committee on the Rights of Persons with Disabilities, including under the simplified reporting procedures, Committee on the Rights of Persons with Disabilities, 85-86. pont.

kényszergyógykezelés vonatkozásában információt nem tartalmaztak.[632] A második és harmadik periodikus jelentéshez kapcsolódóan több civil szervezet is megküldte észrevételeit a CRPD részére. Ezek közül a Magyar Helsinki Bizottság és az Értelmi Fogyatékossággal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége észrevételei érdemelnek kiemelést, mivel felhívják a bizottság figyelmét arra, hogy a jelenleg hatályos szabályozás szerint a kényszergyógykezelés egy határozatlan ideig tartó szankció, fenntartása szükségességének feltételei nincsenek törvényileg definiálva.[633] A Magyar Helsinki Bizottság dokumentuma az IMEI személyi állományának, különösen az egészségügyi dolgozóknak az alacsony létszámára is rávilágít, amely probléma a betegek rehabilitációját nehezíti.[634] A CRPD mindezek tárgyában még nem fogadta el az összefoglaló észrevételeit.

A CRPD a fogyatékossággal élő személyek jogairól szóló egyezményhez fűzött fakultatív jegyzőkönyv alapján egyéni panaszok kivizsgálására is jogosult. Ilyen kérelem a kényszergyógykezelés tárgyában hazánkkal szemben még nem érkezett a bizottsághoz. A kínzás tilalmának érvényesülése felett őrködő és az univerzális kontrollrendszerhez tartozó CAT úgyszintén nem vizsgálta még ezt a büntetőjogi szankciót, hatályos szabályozását és végrehajtásának körülményeit.

II.3.1.2. Az Európa Tanács keretében kidolgozott dokumentumok

Az Európa Tanács – szemben az Egyesült Nemzetek Szervezetével – kifejezetten a fogyatékossággal élő személyek jogainak védelmét biztosító egyezményt mindezidáig

---

[632] A szabadságuktól megfosztott személyekkel kapcsolatban mindössze azt tartalmazta az első jelentés, hogy a fogvatartási helyszínek, elsősorban a rendőrségi fogdák akadálymentesítése a szükséges források hiányában nem volt lehetséges. Implementation of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Initial reports submitted by State parties under article 35 of the Convention: Hungary, Comittee on the Rights of Persons with Disabilities, 16. oldal.

[633] Submission by the Hungarian Association for People with Intellectual Disabilities, Periodic reporting of Hungary to the Committee on the Rights of Persons with Disabilities under the simplified reporting procedure, 1 May 2018, 11-12. oldal.

[634] Submission by the Hungarian Helsinki Committee regarding the combined second and third periodic report of Hungary to the UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities for consideration at its 23rd session (9-27 March 2020), 4-5. oldal.

nem fogadott el. Ennek hiányában az Emberi Jogok Európai Egyezménye az, amely erre a kisebbségi csoportra is kiterjedő hatállyal, illetőleg kötelező erővel rögzíti a már idézett 3. cikkében a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmát. A generális rendelkezéshez kapcsolódóan a speciális, kifejezetten a fogyatékossággal élő személyekkel szembeni bánásmódra vonatkozó követelményeket a soft law jellegű ajánlásokban találhatjuk meg, melyeket az ET Miniszteri Bizottsága fogadott el.[635]

A börtönbeli egészségügyi ellátás etikai és szervezeti aspektusairól szóló R (98) 7. számú ajánlás 50. pontja alapvető elvként fogalmazza meg, miszerint a fogyatékkal élő fogvatartottak számára is, amennyire az lehetséges, normális életet kell biztosítani a büntetés-végrehajtási intézetekben.

Az elmebetegségben szenvedő, kényszergyógykezelt személyek jogi védelméről szóló R (83) 2. számú ajánlásnak csak az 5., 9., 10. és 11. cikkei vonatkoznak a büntetőeljárás során elrendelt kényszergyógykezelésre, egyébként arra az ajánlás hatálya nem terjed ki.[636] Az ajánlás 10. cikke értelmében a betegek emberi méltóságát minden körülmények között tiszteletben kell tartani. Az R (87) 3. számú ajánlás, az Európai Börtönszabályok önálló cikkben szabályozta az elmebeteg és a szellemileg fogyatékos fogvatartottakkal való bánásmódot, előírva, hogy őket nem börtönben, hanem az állapotuknak megfelelő speciális intézményben kell elhelyezni.[637] Bár az új Európai Börtönszabályokban ezt az önálló kategorizálást már nem találhatjuk meg, azonban lényegét tekintve a korábbi ajánlással egyezően rögzíti, hogy *„az elmebetegségben szenvedő személyeket és azon személyeket, akiknek a pszichés állapota nem viseli a büntetés-végrehajtási intézetben való fogvatartást, kívánatos kifejezetten az ilyen célra kialakított intézményben fogva*

---

[635] Megjegyzendő, hogy a Miniszteri Bizottsághoz kapcsolódóan működik a fogyatékossággal élő személyek jogainak védelmében egy szakértőkből álló ad hoc bizottság, amely tanácsokat, javaslatokat fogalmaz meg, illetve támogatást nyújt az ET más szerveinek, valamint a tagállamoknak.
Ad Hoc Committee of experts on the Rights of Persons with Disabilities (CAHDPH)
https://www.coe.int/en/web/disability/committee (2021. május 3.)

[636] Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (83) 2. számú ajánlása az elmebetegségben szenvedő, kényszergyógykezelt személyek jogi védelméről, 1. cikk (1) bekezdés.

[637] Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (87) 3. számú ajánlása, 100. cikk.

tartani. Ha azonban ilyen személyeket kivételesen büntetés-végrehajtási intézetben tartanak fogva, helyzetüket és szükségleteiket külön szabályokkal kell rendezni."[638]

A Miniszteri Bizottság Rec (2004) 10. számú, a mentális betegségben szenvedő személyek emberi jogainak és méltóságának védelméről szóló ajánlása tartalmazza talán a legrészletesebb szabályokat a kényszergyógykezelés, mint büntetőjogi szankció alkalmazását illetően, mivel rendelkezik a büntető igazságszolgáltatási rendszer szereplői, a rendőrség, a bíróság és a büntetés-végrehajtás feladatairól. A bíróság az ajánlásban foglalt feltételek fennállta esetén elrendelheti a mentális betegségben szenvedő elkövető kezelését annak beleegyezése nélkül is, ugyanakkor biztosítani szükséges az intézkedés alkalmazása és meghosszabbítása jogszerűségének észszerű időközönként történő bírósági felülvizsgálatát.[639] Az ajánlás az Európai Börtönszabályokhoz hasonlóan rögzíti, hogy a kényszergyógykezelés végrehajtása nem történhet börtönben, legfeljebb annak olyan egészségügyi részlegén, ahol biztosított a mentális betegség megfelelő kezelése.[640]

Nem csak az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága mutat aktivizmust e területen. A Parlamenti Közgyűlés is számos olyan dokumentumot fogadott el, melyek a fogyatékossággal élő fogvatartottak jogainak védelmére vonatkoznak. A legutóbbiak például a 2223 (2018) számú határozat és a hozzá kapcsolódó, 2132 (2018) számú ajánlás, melyek arra hívják fel a tagállamokat, hogy – többek mellett – a megfelelő elhelyezési körülmények révén emberhez méltó feltételeket biztosítsanak a fogyatékossággal élő, szabadságuktól megfosztott személyek részére is.

Az EJEE 3. cikkének értelmezéséhez ugyancsak támpontul szolgálnak a CPT standardjai és országjelentései, melyekre alább kívánok kitérni.

---

[638] Európai Börtönszabályok, 12. cikk.

[639] Európa Tanács Miniszteri Bizottsága Rec (2004) 10. számú ajánlása, 34. cikk.

[640] Európa Tanács Miniszteri Bizottsága Rec (2004) 10. számú ajánlása, 35. cikk (3) bekezdés.

II.3.2. Az Emberi Jogok Európai Bírósága ítélkezési gyakorlata

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága ajánlásainak elfogadását megelőzően az Emberi Jogok Európai Bíróságára hárult annak kidolgozása, milyen feltételek fennállta esetén foszthető meg személyi szabadságától egy mentális betegségben szenvedő személy. Erre az EJEE 5. cikk (1) bekezdése e) pontjának értelmezésével nyílt lehetőség, amely így szól: *„Mindenkinek joga van a szabadságra és a személyi biztonságra. Szabadságától senkit sem lehet megfosztani, kivéve az alábbi esetekben és a törvényben meghatározott eljárás útján: (...) törvényes őrizetbe vétel fertőző betegségek terjedésének megakadályozása céljából, valamint elmebetegek, alkoholisták, kábítószer-élvezők vagy csavargók őrizetbe vétele."* E rendelkezés vonatkozik a kötelező gyógykezelésre ugyanúgy, mint a büntetőjogi szankcióként alkalmazandó kényszergyógykezelésre. Az EJEB először a *Winterwerp kontra Hollandia ügyben* dolgozta ki a személyi szabadság ily módon történő elvonásának követelményeit, melyek ezt követően Winterwerp-kritériumok elnevezéssel váltak az ítélkezési gyakorlat részévé.[641] E kritériumok alapján a személyi szabadság elvonása akkor lehetséges, ha az érintett objektív orvosi vizsgálat által megállapítottan mentális rendellenességben szenved, amely olyan fokú, hogy az a beleegyezése nélkül is szükségessé teszi a szabadságelvonó intézkedés alkalmazását. További feltétel, hogy a fogvatartás fenntartásának jogszerűsége kizárólag orvosi vizsgálat által kimutatható, valódi mentális betegség meglététől függhet.[642] Mindezek mellett az EJEB értelmezte az eljárás törvényességének fogalmát is: bármely, a szabadságelvonásról szóló intézkedést, határozatot csak arra jogosult szerv hozhat meg és hajthat végre. Egyetlen eljárási cselekmény sem lehet önkényes, a tisztességes eljáráshoz való joggal ellentétes.[643] Az ismertetett szempontokat további ítéletek egészítik ki azzal, hogy a mentális betegségben szenvedő személyek fokozott védelme

---

[641] Például: *Kolanis kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 2005. június 21-i ítélet, ügyszám: 517/02, 67. pont; *Sykora kontra Csehország,* ECtHR, 2012. november 22-i ítélet, ügyszám: 23419/07, 62. pont; *Trutko kontra Oroszország*, ECtHR, 2016. december 6-i ítélet, ügyszám: 40979/04, 54. pont.

[642] *Winterwerp kontra Hollandia,* ECtHR, 1979. október 24-i ítélet, ügyszám: 6301/73, 39. pont.

PALLO József: *Néhány gondolat a kóros elmeállapotú bűnelkövetőkkel kapcsolatos európai elvárásokról,* Börtönügyi Szemle, 2009/3., 128. oldal.

[643] *Winterwerp kontra Hollandia,* 45. pont.

csak különösen indokolt esetben teszi lehetővé a jogaik korlátozását.[644] Ebből következően a személyi szabadsághoz való joguktól csak akkor foszthatók meg, ha kisebb korlátozással járó intézkedés alkalmazása az egyéni és a közérdekre tekintettel nem elegendő.[645]

Lényegében mindezen, az Emberi Jogok Európai Bírósága által kidolgozott feltételt az ET Miniszteri Bizottsága Rec (2004) 10. számú ajánlásának 17. cikke összegzi. A kötelező elhelyezés alapvető követelményeként kívánja meg az érintett vagy más személyek egészségét, testi épségét súlyos fokban veszélyeztető mentális betegség fennálltát. További előírása, hogy kisebb korlátozással járó más intézkedés ne álljon rendelkezésre, a kötelező elhelyezés terápiás célokat is szolgáljon, valamint az intézkedés alá vont személy véleményét is figyelembe kell venni.

A megszilárdult ítélkezési gyakorlatot jól példázza, hogy még azokban az esetekben is, amikor az EJEB hivatkozik a Rec (2004) 10. számú ajánlásra, párhuzamosan a Winterwerp-kritériumokat is idézi.[646] Ennél még gyakoribb, hogy továbbra is kizárólag

---

[644] *Kiss Alajos kontra Magyarország,* ECtHR, 2010. május 20-i ítélet, ügyszám: 38832/06, 42. pont; *Zagidulina kontra Oroszország,* ECtHR, 2013. május 2-i ítélet, ügyszám: 11737/06, 53. pont.

[645] *O.G. kontra Lettország,* ECtHR, 2014. szeptember 23-i ítélet, ügyszám: 66095/99, 81. pont, *Lazariu kontra Románia,* ECtHR, 2014. november 13-i ítélet, ügyszám: 31973/03, 125. pont.

Megjegyzendőnek tartom, hogy ezek az ítéleti konklúziók olyan korábbi ügyekre vezethetők vissza, amelyek tárgya nem feltétlenül – az EJEE szóhasználatával élve – az elmebetegek őrizetbevétele, hanem az 5. cikk (1) bekezdése más fordulatának értelmezése volt. Például a *Saadi kontra Egyesült Királyság ügyben* egy menedékkérő fogvatartásának, míg a *Witold Litwa kontra Lengyelország ügyben* a kérelmező kijózanító központban történt fogvatartásának jogszerűsége volt kérdéses. *Saadi kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 2008. január 29-i ítélet, ügyszám: 13229/03; *Witold Litwa kontra Lengyelország,* ECtHR, 2000. április 4-i ítélet, ügyszám: 26629/95.

[646] Például: *Mihailovs kontra Lettország*, ECtHR, 2013. január 22-i ítélet, ügyszám: 35939/10, 64., 144. pont; *Zagidulina kontra Oroszország,* 32., 49. pont; *Mifobova kontra Oroszország,* ECtHR, 2015. február 5-i ítélet, ügyszám: 5525/11, 44., 51. pont; *Rooman kontra Belgium,* ECtHR, 2019. január 31-i ítélet, ügyszám: 18052/11, 118., 192. pont.

az utóbbi kritériumok, illetve saját határozatai alapján ítéli meg a mentális betegségben szenvedő személyek szabadságelvonásának jogszerűségét.[647]

A kényszergyógykezelés elrendelésének és fenntartásának jogszerűsége az EJEE 5. cikkének hatálya alá tartozó kérdés. Ezzel szemben bármely betegségben szenvedő személy nem megfelelő fizikai és egészségügyi körülmények között történő elhelyezése, a vele szemben tanúsított bánásmód az EJEE 3. cikkének sérelmét vetheti fel.[648] A fogvatartás 3. cikkel való összeegyeztethetősége során az Emberi Jogok Európai Bírósága a következő három szempontot értékeli:[649]

- Vizsgálni szükséges az intézkedéssel érintett személy egészségi állapotát, valamint azt, hogy arra a fogvatartás milyen hatást gyakorolt.[650] Az egészségi állapot értékelése azért igényel különös odafigyelést, mivel a mentális betegségben szenvedő fogvatartottak sérülékenyebb csoportot alkotnak, szemben egészséges társaikkal.[651] Ezt a sérülékenységet fokozza az is, hogy egyes fogvatartottak egészségi állapotuknál fogva nem is képesek panaszt tenni a velük szemben tanúsított bánásmód miatt.[652] Mindezek alapján, ha a fogvatartás félelmet, gyötrelmet vagy kisebbrendűségi érzést vált ki, ezáltal pedig a beteg megalázását vagy fizikai, illetve pszichikai ellenállása megtörését eredményezi, megállapítható az EJEE 3. cikkének sérelme.[653]
- Ugyancsak értékelés tárgyát képezi, milyen egészségügyi ellátást biztosítanak a tagállam intézeteiben a fogvatartottak részére.[654] Az egészségügyi ellátás teljes

---

[647] Például: *M.T. kontra Észtország,* ECtHR, 2018. október 23-i ítélet, 75378/13, 63. pont; *Ilnseher kontra Németország*, ECtHR, 2018. december 4-i ítélet, ügyszámok: 10211/12 és 27505/14, 127. pont; *Strazimiri kontra Albánia,* ECtHR, 2020. január 21-i ítélet, ügyszám: 34602/16, 117. pont.

[648] *Kudla kontra Lengyelország,* 94. pont.

[649] *Slawomir Musial kontra Lengyelország,* ECtHR, 2009. január 20-i ítélet, ügyszám: 28300/06, 88. pont; *Rooman kontra Belgium,* 144-148. pont.

[650] *Gülay Cetin kontra Törökország,* ECtHR, 2013. március 5-i ítélet, ügyszám: 44084/10, 102., 105. pont.

[651] *Herczegfalvy kontra Ausztria,* ECtHR, 1992. szeptember 24-i ítélet, ügyszám: 10533/83, 82. pont; *Claes kontra Belgium,* ECtHR, 2013. január 10-i ítélet, ügyszám: 43418/09, 101. pont.

[652] *Aerts kontra Belgium,* ECtHR, 1998. július 30-i ítélet, ügyszám: 25357/94, 66. pont.

[653] *Selmouni kontra Franciaország,* 99. pont.

[654] *Stanev kontra Bulgária,* ECtHR, 2012. január 17-i ítélet, ügyszám: 36760/06, 204. pont.

hiánya már önmagában marasztaláshoz vezet,[655] de úgyszintén nem elegendő pusztán a fogvatartott vizsgálata és a diagnózisának felállítása, hanem a diagnosztizált problémának megfelelő kezelést is biztosítani kell részére.[656]

- Amennyiben az intézkedés határozatlan tartamú vagy annak meghosszabbítására kerül sor, további vizsgálandó szempont, hogy fenntartása valóban szükséges és észszerű-e a fogvatartott egészségi állapotára tekintettel.[657]

A kifejtetteket összegezve megállapítható, hogy a fogyatékossággal élő, így a mentális betegségben szenvedő személyek jogainak védelmét az általános, mindenkire kiterjedő hatályú emberi jogi katalógusokon túlmenően kizárólag egy speciális ENSZ-egyezmény garantálja. Az e jogterületen elfogadott további nyilatkozatok, ajánlások hiányossága, hogy kötelező erővel nem rendelkező, soft law aktusok. E hiányosságot pótolják némiképp az EJEB határozatai, hiszen azok regionális szinten, az ET tagállamaival szemben kikényszeríthető formában fogalmazzák meg azokat az évtizedek alatt kidolgozott követelményeket, melyek a mentális betegségben szenvedő személyek szabadságának elvonására, elhelyezési körülményeire, valamint egészségügyi ellátására vonatkoznak.

A kapcsolódó nemzetközi dokumentumok, valamint az Emberi Jogok Európai Bírósága ítéletei áttekintését követően az alábbiakban azt kívánom ismertetni, mely jogszabályok alapján, milyen körülmények között történik a kényszergyógykezelés végrehajtása az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben.

---

[655] *Naoumenko kontra Ukrajna,* ECtHR, 2004. február 10-i ítélet, ügyszám: 42023/98, 112. pont.

[656] *Murray kontra Hollandia,* 106. pont.

Az egészségügyi ellátás milyenségét illetően számos további követelményt is megfogalmazott az EJEB: például a beteg állapotáról folyamatos nyilvántartást kell vezetni (*Khudobin kontra Oroszország*, ECtHR, 2006. október 26-i ítélet, ügyszám: 59696/00, 83. pont), rendszeres és szisztematikus egészségügyi vizsgálatokat kell végezni a betegen, átfogó terápiás stratégiát követve (*Amirov kontra Oroszország,* ECtHR, 2014. november 27-i ítélet, ügyszám: 51857/13, 93. pont) stb. Mindezek összegző felsorolása megtalálható például: *Blokhin kontra Oroszország,* ECtHR, 2016. március 23-i ítélet, ügyszám: 47152/06, 137. pont.

[657] *Mouisel kontra Franciaország,* ECtHR, 2002. november 14-i ítélet, ügyszám: 67263/01, 40-42. pont.

II.3.3. A kényszergyógykezelés jogszabályi háttere[658]

A közbiztonságra veszélyes, gyógyítható és gyógyíthatatlan elmebetegek tébolydai elhelyezéséről hazánkban első alkalommal a közegészségügy rendezéséről szóló 1876. évi XIV. törvénycikk rendelkezett,[659] azt közigazgatási intézkedésként szabályozva.[660] Ezzel mintegy párhuzamosan jelent meg az öntudatlan állapot és az elmezavar fogalma az 1878. évi V. törvénycikkben,[661] amely ezen beszámítást kizáró okokhoz speciális szankciót nem kapcsolt. Az elkülönített elhelyezés és kezelés ennek ellenére biztosítottá vált azáltal, hogy a 60789/1896. számú igazságügyi miniszteri rendelet az elmebeteg bűnelkövetőkkel kapcsolatos feladatok ellátására felállította a Letartóztatottak és Elítéltek Országos Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetét.[662]

A speciális szankcionálás hiányát a III. Büntetőnovella pótolta a beszámíthatatlan, elmebeteg bűnelkövetők biztonsági őrizetének bevezetésével. A biztonsági őrizetet erre

---

[658] Lásd még: DOMOKOS Andrea: *A bűntevő elmetehetségéről. A kóros elmeállapot megítélésének változásai az idők során,* Jogtörténeti Szemle, 2005/3., 1-6. oldal; PALLO József: *„Büntetéstől menten..." (Gondolatok a kényszergyógykezelés néhány sarokpontjáról),* In: DEÁK Ferenc – PALLO József (szerk.): *Börtönügyi kaleidoszkóp: Ünnepi kötet Dr. Lőrincz József 70. születésnapja tiszteletére,* Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa, Budapest, 2014., 162-168. oldal.

[659] 1876. évi XIV. törvénycikk a közegészségügy rendezéséről, 71. §.

[660] PALLO József: *A gyógyító jellegű büntetőjogi kényszerintézkedések végrehajtásának jellegzetességei*, Börtönügyi Szemle, 2006/3., 25. oldal.

[661] A Csemegi-kódex 76. §-a akként rendelkezett, hogy *„nem számitható be a cselekmény annak, a ki azt öntudatlan állapotban követte el, vagy kinek elmetehetsége meg volt zavarva, és e miatt akaratának szabad elhatározási képességével nem birt."* Erről bővebben: JAKAB Zsolt: *A beszámíthatatlan elkövetőkkel szembeni büntetőjogi jogkövetkezmények alakulása a magyar jogtörténetben (kezdetektől a Csemegi-kódex megjelenéséig, különösen a Csemegi-kódex öntudatlan állapotra és elmezavarra vonatkozó rendelkezéseire),* Büntetőjogi Tanulmányok XVI., Veszprém, 2015., 63-75. oldal.

[662] SCHÁBNÉ PROSZONYÁK Éva: *Beszámíthatóság vagy beszámíthatatlanság a büntetőjogban és ami közötte lehet,* Büntetőjogi Tanulmányok XVI., Veszprém, 2015., 50. oldal.

Az intézetet a 9052/1906. számú igazságügyi miniszteri rendelettel átszervezték, ekkor nyerte el az Igazságügyi Országos Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet elnevezést, mely a következő évtizedekben még számos változáson ment keresztül. LACZKÓ János: *Egy évszázad – Az IMEI rövid története*, Börtönügyi Szemle, 1996/3., 98-99. oldal.

a célra rendelt intézetben vagy letartóztató-, illetőleg elmegyógyintézetnek erre a célra rendelt, elkülönített részében kellett foganatosítani.[663] A biztonsági őrizetre vonatkozó szabályozást kisebb módosításokkal a Btá. is fenntartotta.[664]

Érdemi változást az 1961-es Btk. hozott, mely életre hívta a ma is használatos terminológia szerinti kényszergyógykezelést, az elmebeteg állapotban, gyengeelméjűségben vagy tudatzavarban elkövetett cselekménye miatt nem büntethető elkövetőkkel szemben alkalmazható intézkedést.[665] A kényszergyógykezelés foganatosításának részletes szabályait a 9/1962. (VII. 21.) IM rendelet tartalmazta, mely az Országos Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben történő elhelyezés mellett lehetővé tette a beteg hozzátartozó általi házi gondozását is.[666] Miközben az 1961-es Btk. kényszergyógykezelésre vonatkozó rendelkezése az 1971. évi 28. törvényerejű rendelettel módosult,[667] a végrehajtás tekintetében számos IM rendelet követte egymást: 1966. július 24. napján lépett hatályba a 6/1966. (VII. 24.) IM rendelet,[668] melyet az 5/1974. (VI. 16.) IM rendelet[669] helyezett hatályon kívül.

Az rBtk. 74. §-a 1979. július 1. napjától bevezette a kényszergyógykezelés elrendelésének négy konjunktív feltételét. Tekintettel arra, hogy e feltételeket a jelenleg hatályos büntető törvénykönyv változatlan formában vette át, részletesebb bemutatásukra alább, a 2012. évi C. törvény kapcsán kerül sor. A végrehajtás általános kereteit ekkor a Bv. tvr. jelölte

---

[663] 1948. évi XLVIII. törvénycikk a büntetőtörvények egyes fogyatékosságainak megszüntetéséről és pótlásáról, 5. §.

[664] Btá. 49. §.

[665] 1961. évi V. törvény, 61. §.

Az 1961-es Btk. kényszergyógykezelésre vonatkozó szabályozásáról lásd: SZABÓ Gyula: *A kényszergyógykezelés és a kényszerelvonó-kezelés gyakorlati kérdései,* Magyar Jog, 1963/9., 396-398. oldal.

[666] 9/1962. (VII. 21.) IM rendelet a büntető bíróságok által elrendelt kényszergyógykezelés foganatosításának részletes szabályairól, 8. §.

[667] PALLO [2006] *i.m.* 27. oldal.

[668] 6/1966. (VII. 24.) IM rendelet a bíróság által elrendelt kényszergyógykezelés végrehajtásának részletes szabályairól.

[669] 5/1974. (VI. 16.) IM rendelet a kényszergyógykezelés végrehajtásának részletes szabályairól.

ki, míg a speciális szabályok a 9/1979. (VI. 30.) IM rendeletben[670] és a 106/1980. (IK 4.) IM utasításban,[671] majd a 36/2003. (X. 3.) IM rendeletben[672] voltak megtalálhatóak.

Az 1961-es, majd az 1978-as Btk. is a kényszergyógykezelést határozatlan tartamú intézkedésként szabályozta. Ezen változtatott a 2009. évi LXXX. törvény, amely a nulla poena sine lege elvére figyelemmel az rBtk. 74. §-át két bekezdéssel egészítette ki:[673] *„(3) A kényszergyógykezelés legfeljebb az (1) bekezdés szerinti cselekményre megállapított büntetési tétel felső határának megfelelő ideig, életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntetendő bűncselekmény esetén legfeljebb húsz évig tart. Ha ezt követően az egészségügyről szóló törvényben meghatározott feltételek fennállása miatt szükséges, a kényszergyógykezeltet pszichiátriai intézetben kell elhelyezni.*
(4) A kényszergyógykezelést a (3) bekezdésben meghatározott tartam előtt is haladéktalanul meg kell szüntetni, ha szükségessége már nem áll fenn."

Noha a módosítás pozitív fogadtatásban részesült,[674] a 2012. évi C. törvény visszatért a határozatlan tartamú kényszergyógykezeléshez. Az új Btk. 78. § (1) bekezdése értelmében *„személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetőjének kényszergyógykezelését kell elrendelni, ha elmeműködésének kóros állapota miatt nem büntethető, és tartani kell attól, hogy hasonló cselekményt fog elkövetni, feltéve, hogy büntethetősége esetén egyévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetést kellene kiszabni."* Amint az látható, az intézkedés elrendelésének első feltétele

---

[670] 9/1979. (VI. 30.) IM rendelet a kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés végrehajtásáról.
Ez az IM rendelet, szemben a korábbiakkal, már nem tette lehetővé a kényszergyógykezelés házi gondozásban történő végrehajtását.

[671] 106/1980. (IK 4.) IM utasítás az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet működéséről.

[672] 36/2003. (X. 3.) IM rendelet a kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés végrehajtásáról, valamint az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet feladatairól, működéséről.

[673] 2009. évi LXXX. törvény, 25. §.

[674] TÓTH Mihály: *Az orvosi tevékenység néhány időszerű büntetőjogi aspektusa,* In: BORBÍRÓ Andrea – INZELT Éva – KEREZSI Klára – LÉVAY Miklós – PODOLETZ Léna (szerk.): *A büntető hatalom korlátainak megtartása: a büntetés mint végső eszköz. Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014., 444-445. oldal; GULA Krisztina Petra: *Bűnhődés bűnösség nélkül: A kényszergyógykezelés patológiája a hazai szabályozás és a nemzetközi tapasztalatok tükrében*, Magyar Jog, 2018/7-8., 402. oldal.

az elkövetett cselekmény jellege: a személy elleni erőszakos bűncselekmények felsorolását a törvény értelmező rendelkezései között találhatjuk,[675] míg a közveszélyt okozó magatartások körének meghatározása a bírói gyakorlatra hárul.[676] A büntetendő cselekményhez kizárólag szándékosság társulhat.[677]

Kényszergyógykezelés alkalmazására csak akkor kerülhet sor, ha a cselekmény elkövetőjének a beszámítási képességét a kóros elmeállapota kizárta. Ha az a beszámítási képességét csupán korlátozta, a Btk. 17. § (2) bekezdése alapján az elkövető büntetésének korlátlan enyhítése jöhet szóba, a kényszergyógykezelés alkalmazása azonban nem. Prognosztizált feltételnek nevezhetjük azt a követelményt, miszerint tartani kell attól, hogy az elkövető hasonló cselekményt fog elkövetni. Ez a bűnismétlésnek egy alaposan feltehető, konkrét, nem pedig távoli, elvont veszélyét hordozza magában.[678] Végezetül a kényszergyógykezelés feltétele az is, hogy – a Btk. büntetéskiszabási rendelkezéseit figyelembe véve – az elkövetővel szemben büntethetősége esetén egyévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetést kellene kiszabni.[679]

Az anyagi jogi feltételrendszerhez számos garanciális rendelkezés társul az eljárásjogi kódexben. A Be. 44. § c) pontja kötelező védői részvételt ír elő abban az esetben, ha a terhelt vagy a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy kóros elmeállapotú, egyidejűleg a 435. § (3) bekezdésében kizárja annak a lehetőségét, hogy ilyen vádlottal szemben ügyészségi fogalmazó képviselje a vádat a tárgyaláson. A kényszergyógykezelés nem képezheti a bűnösség beismeréséről szóló egyezség tárgyát,[680] hiszen beszámítási képessége hiányában a terhelt egyezség megkötését sem

---

[675] A személy elleni erőszakos bűncselekmények meghatározásához az rBtk. 137. § 17. pontja, illetve a bírói gyakorlat adott támpontot, míg a jelenleg hatályos Btk. 459. § (1) bekezdés 26. pontja tartalmazza ezen bűncselekmények felsorolását.

[676] Ilyen közveszélyt előidéző cselekmény lehet a közveszély okozása.

[677] BH1987. 423.

[678] ÍH2010. 52.

[679] Lásd bővebben: POLT Péter (főszerkesztő): *Új Btk. kommentár, 2. kötet, Általános rész,* Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013., 105-110. oldal.

[680] Be. 411. § (6) bekezdés.

kezdeményezheti.[681] Hasonló módon a bíróság nem fogadhatja el az előkészítő ülésen a terhelt bűnösséget beismerő nyilatkozatát, ha beszámítási képessége iránt észszerű kétely mutatkozik.[682]

A kényszergyógykezelés elrendelésének lehetősége esetén is megilleti a vádlottat a tárgyaláson való jelenlét joga, kivéve, ha állapota miatt azon nem jelenhet meg, illetve a jogainak gyakorlására képtelen.[683] A büntetőeljárási törvényhez fűzött kommentár rámutat, hogy mind a kényszergyógykezelés elrendelésének lehetősége, az elmeműködés kóros állapota, mind a vádlott joggyakorlási képessége szakkérdés, ezért döntően a szakértői véleményen alapul, hogy a vádlott távollétében történő tárgyalásnak a Be.-ben meghatározott feltételei fennállnak-e. Mindemellett a bíróság mérlegelési körébe tartozik az erről történő döntéshozatal, melynek során fokozott gondossággal, a vádlott önrendelkezési jogának legteljesebb mértékű figyelembe vételével kell eljárni.[684] Az rBe. 99. § (2) bekezdése explicit módon kötelezővé tette szakértő alkalmazását, ha a bizonyítandó tény, illetőleg eldöntendő kérdés személy kóros elmeállapota, vagy kényszergyógykezelés szükségessége volt. A hatályos büntetőeljárási kódex ilyen rendelkezést már nem tartalmaz, azonban a kommentár idézett magyarázatából is egyértelmű, hogy e kérdések eldöntése továbbra sem alapulhat egyszerű feltételezésen. A Be. 188. § (1) bekezdése alapján szakértőt akkor kell alkalmazni, *„ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges."* Egyértelmű, hogy a terhelt kóros elmeműködése, ezáltal pedig a kényszergyógykezelés alkalmazhatósága olyan különleges szakértelmet igénylő kérdések, amelyek szakértői bizonyítás útján tisztázhatók. Ennek elmaradása a tényállás felderítetlenségét eredményezi.[685]

---

[681] POLT Péter (főszerkesztő): *Kommentár a büntetőeljárási törvényhez,* 1. kötet, Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018., 808. oldal.

[682] Be. 504. § (2) bekezdés b) pont.

[683] Be. 429. § (2) bekezdés.

[684] POLT Péter (főszerkesztő): *Kommentár a büntetőeljárási törvényhez,* 2. kötet, Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018., 909. oldal.

[685] HÁGER Tamás: *A tényállás megalapozottsága a büntetőperben,* Doktori értekezés, Debrecen, 2018., 183. oldal.

Garanciális rendelkezésnek tekintem azt is, hogy a kényszergyógykezelés elrendelésével szemben a terhelt házastársa és élettársa egyaránt jogosultak fellebbezést,[686] másodfellebbezést,[687] perújítási indítványt[688] és felülvizsgálati indítványt[689] előterjeszteni.[690]

Álláspontom szerint a kényszergyógykezelés anyagi és eljárásjogi szabályozása eleget tesz mind a Winterwerp-kritériumoknak, mind az EJEB egyéb elvárásainak. A Be.-ben írt eljárási garanciák biztosítják, hogy a tisztességes eljáráshoz való jogból fakadó követelményeknek megfelelően, kizárólag az igazságügyi szakértő által megállapítottan kóros elmeműködésű terhelttel szemben kerüljön kiszabásra ez az intézkedés, feltéve, hogy annak a Btk.-ban foglalt feltételei is fennállnak. A bírósági gyakorlat is azt igazolja, hogy a kényszergyógykezelés alkalmazása azokra az esetekre korlátozódik, amikor más szankció nem elegendő az egyéni és a közérdek védelmére. 2019. évben mindössze 27 esetben került sor kényszergyógykezelés alkalmazására, amely az összes alkalmazott intézkedés 0,04%-át jelenti.[691]

Nemcsak a kényszergyógykezelés elrendelésének szabályozása van összhangban az európai elvárásokkal, hanem annak felülvizsgálata is. Bár jogbiztonsági és emberiességi megfontolások valóban szólhatnak az intézkedés határozott időtartama mellett,[692] látnunk kell azt is, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága egyáltalán nem utasítja el az elmebeteg bűnelkövetők határozatlan ideig tartó szabadságelvonását, amennyiben

---

[686] Be. 581. § e) pont.

[687] Be. 616. § d) pont.

[688] Be. 639. § (2) bekezdés e) pont.

[689] Be. 651. § (2) bekezdés e) pont.

[690] Hasonlóan, a Bv. tv. is szélesebb jogorvoslati jogosultságot biztosít a kóros elmeállapotú elítéltek esetében: a 24. § (1) bekezdése bírósági felülvizsgálati kérelem előterjesztésére jogosítja fel a kényszergyógykezelt törvényes képviselőjét, házastársát és élettársát. Fellebbezéssel élhet ugyanezen személyi kör a kóros elmeállapotúvá vált elítélttel kapcsolatos bv. bírói határozattal szemben [56. § (9) bekezdés], valamint a kényszergyógykezelés felülvizsgálatáról hozott végzés ellen [69/B. § (9) bekezdés].

[691] A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai I. – A 2019. évi tevékenység, 63-64. oldal.

[692] TÓTH (2013a) *i.m.* 534. oldal.

észszerű időközönként felülvizsgálják annak fenntartása jogszerűségét.[693] Ez a gondolat már a *Winterwerp-ügyben* megjelent,[694] de először a *Megyeri kontra Németország ügy* ítélete foglalta össze kellő pontossággal, hogyan történjen ez a felülvizsgálat az EJEE 5. cikk (4) bekezdésével összhangban. A felülvizsgálat lehet hivatalbóli, melynek hiányában a kérelmező részére kell biztosítani a jogosultságot, hogy észszerű időközönként bírósághoz fordulhasson fogvatartása fenntartásának tárgyában. Az eljárást az eset körülményeinek megfelelő garanciális követelmények mentén kell lefolytatni, melynek keretében a fogvatartottat meg kell hallgatni, amennyiben ez nem lehetséges, akkor pedig képviseletéről szükséges gondoskodni.[695]

Véleményem szerint ezeknek a szempontoknak a Bv. tv. 69/B. §-ában szabályozott felülvizsgálati eljárás maradéktalanul eleget tesz. A büntetés-végrehajtási bíró hivatalból, hat havonta folytatja le a kényszergyógykezelés felülvizsgálatát, de annak kérelemre is helye van. Mivel az EJEB akár az egy évet is észszerű időköznek tekinti,[696] a Bv. tv. 69/B. § (1) bekezdésében foglalt hat hónapos időköz egyértelműen megfelel az EJEE 5. cikk (4) bekezdésének. A tárgyaláson nemcsak az ügyészt és a védőt, hanem – feltéve, hogy az állapota miatt megjelenhet, és a jogainak gyakorlására képes – a kényszergyógykezelés alatt álló személyt is meg kell hallgatni. Látható, hogy ez a rendelkezés is összhangban van az EJEE elvárásaival. Az eljárás garanciális elemeként értékelhetjük az elmeorvos-szakértői vélemény kötelező beszerzését, valamint a már említett, szélesebb körű jogorvoslati jogosultságot.

Összegezve a kifejtetteket, a kényszergyógykezelés elrendelésének és szükségessége felülvizsgálatának jelenleg hatályos anyagi, eljárásjogi és végrehajtási szabályai megfelelnek a nemzetközi dokumentumoknak, valamint az Emberi Jogok Európai

---

[693] A CPT sem kifogásolta ezt az IMEI-ben 2005-ben és 2009-ben tett látogatásai alkalmával. Utóbbi látogatás még azt megelőzően került lebonyolításra, hogy hatályba lépett volna a kényszergyógykezelést relatíve határozott időtartamú intézkedésként szabályozó 2009. évi LXXX. törvény.

[694] *Winterwerp kontra Hollandia,* 55. pont.

[695] *Megyeri kontra Németország,* ECtHR, 1992. május 12-i ítélet, ügyszám: 13770/88, 22. pont. Ezt követően lásd például: *D.D. kontra Litvánia,* ECtHR, 2012. február 14-i ítélet, ügyszám: 13469/06, 163. pont; *K.C. kontra Lengyelország,* ECtHR, 2014. november 25-i ítélet, ügyszám: 31199/12, 77. pont.

[696] *Sabeva kontra Bulgária,* ECtHR, 2010. június 10-i ítélet, ügyszám: 44290/07, 64. pont.

Bírósága ítélkezési gyakorlatából fakadó követelményeknek. Az alábbiakban azt vizsgálom, hogy az intézkedés végrehajtásának körülményei eleget tesznek-e a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmának.

II.3.4. Elhelyezési körülmények az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben

Az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet a Budapesti Királyi Törvényszék Lőportár dűlői fogháza mellett kezdte meg a működését 1896. november 1. napján,[697] és azóta is ugyanott, a jelenlegi Budapesti Fegyház és Börtön területén működik. Elhelyezkedése, valamint az, hogy nem az Egészségügyi Minisztérium (jelenleg Emberi Erőforrások Minisztériuma) felügyelete alá tartozik,[698] számos bírálat tárgyát képezte már hazai és nemzetközi szinten is,[699] hiszen mindezek inkább a kényszergyógykezelés büntető, semmint annak gyógyító jellegét hangsúlyozzák.[700]

---

[697] LACZKÓ [1996] *i.m.* 98. oldal.

[698] A 36/2003. (X. 3.) IM rendelet még úgy rendelkezett, hogy *„az IMEI a büntetés-végrehajtásért felelős miniszter irányítása alatt működő, zárt jellegű, országos feladatkörű büntetés-végrehajtási egészségügyi intézet. Az IMEI felügyeletét a Belügyminisztérium, szakfelügyeletét a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága látja el."* A 13/2014. (XII. 16.) IM rendelet az IMEI jogállására, felügyeletére, irányítására rendelkezést nem tartalmaz, azonban az intézet 2017. július 10. napján kelt, módosításokkal egységes szerkezetbe foglalt alapító okirata szerint annak irányítási szerve a Belügyminisztérium.
https://bv.gov.hu/sites/default/files/Alap%C3%ADt%C3%B3%20Okirat%20IMEI.pdf (2021. május 3.)

[699] Lásd: ANTAL Albert – LACZKÓ János – KARDON László: *A kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés büntetőjogi és büntető-eljárásjogi problematikája,* Börtönügyi Szemle, 2002/4., 109. oldal; Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának jelentése az AJB-1161/2009. számú ügyben, 19. oldal; Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-5019/2012. számú ügyben, 9. oldal; Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 30 March to 8 April 2005, 130. pont; Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 24 March to 2 April 2009, 92. pont.

[700] Az intézkedés ellentmondásos jellegének feloldását is szolgálná, ha az IMEI az egészségügyi rendszer részét képezné. FEHÉR [1990] *i.m.* 205. oldal.
Hasonlóan, egy évtizeddel Fehér Lenke publikációját követően Kovatsits Gábor is arra mutatott rá, hogy az IMEI elköltöztetése révén annak egészségügyi intézmény jellege hangsúlyosabbá válhatna. KOVATSITS Gábor: *Néhány gondolat az IMEI büntetés-végrehajtással kapcsolatos feladatairól,* Ügyészek lapja, 2001/3., 68. oldal.

Az elhelyezkedéséből adódó problémát már 1992-ben felismerték, ekkor költségbecsléssel, valamint állománytábla-tervezettel alátámasztott javaslat született az új IMEI létesítéséhez, mivel annak további szakmai fejlődését meglévő telephelyén már akkor sem tartották lehetségesnek.[701] Egy évtizeddel később, a Magyar Helsinki Bizottság látogatása során ismételten felmerült az IMEI elköltöztetésének lehetősége,[702] azonban a CPT 2005-ös látogatásáról készült, bíráló hangvételű jelentésének közzétételéig érdemi lépés továbbra sem történt. A CPT jelentésének hatására a 2118/2006. (VI. 30.) Kormányhatározat az egészségügyi miniszter, a honvédelmi miniszter, az igazságügyi és rendészeti miniszter, valamint a gazdasági és közlekedési miniszter feladatává tette egy (vagy több) központi egészségügyi szolgáltató szervezet létrehozását, többek mellett az IMEI bevonásával. Ennek végrehajtására 2007. június 30-ig terjedő határidőt állapított meg.[703] Az igazságügyi és rendészeti miniszter ezt követően a 2008-as év egyik fő feladataként határozta meg a büntetés-végrehajtási szervezet számára az IMEI korszerű működtetésére és elhelyezésére vonatkozó részletes ütemterv kidolgozását.[704]

A Magyar Kormány 2009-es válaszában biztosította a CPT-t, hogy az említett kormányhatározat alapján az IMEI új telephelyre költöztetése továbbra is napirenden van, amelyhez azonban a szükséges költségvetési források nem állnak rendelkezésre.[705] A 1060/2012. (III. 12.) Kormányhatározat az IMEI, a Büntetés-végrehajtás Központi Kórháza, valamint a Szegedi Fegyház és Börtön Krónikus Utókezelő Részlegének közös telephelyre integrálását és ennek a Szent László Kórház területén történő megvalósítását tűzte ki célul, azonban a BVOP a Magyar Helsinki Bizottság IMEI-ben tett 2013-as

---

[701] Bővebben: LACZKÓ János – LADOS Józsefné – CSICSAY Iván: *Kell-e új IMEI?,* Börtönügyi Szemle, 1992/4., 31-38. oldal.

[702] A Magyar Helsinki Bizottság jelentése az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben 2013. augusztus 7-9-én tett látogatásról, 3. oldal.

[703] 2118/2006. (VI. 30.) Kormányhatározat az államháztartás hatékony működését elősegítő szervezeti átalakításokról és az azokat megalapozó intézkedésekről, 6. pont i).

[704] A Büntetés-végrehajtási Szervezet Évkönyve 2007., 55. oldal.

[705] Response of the Hungarian Government to the report of the CPT on its visit to Hungary from 24 March to 2 April 2009, 52. oldal.

látogatását követően már múlt időben írt ezen intézményegyesítési tervről.[706] Végül az 1457/2018. (IX. 25.) Kormányhatározat visszavonta az 1060/2012. (III. 12.) Kormányhatározatot. A mellette szóló érvek ellenére az IMEI elköltöztetésére – a jelenlegi tervek szerint – nem fog sor kerülni, helyette annak több százmillió forintos felújítása kezdődött meg az utóbbi években.[707]

Az IMEI befogadóképessége 311 fő.[708] A kényszergyógykezeltek száma a 2019. évben 188 fő volt.[709] Noha a kényszergyógykezelés hatálya alatt állók létszáma jócskán alatta marad az intézet befogadóképességének, szükséges arra rámutatni, hogy az IMEI nemcsak ezen intézkedés végrehajtási helyéül szolgál. Így itt kerülnek elhelyezésre azok a betegek, akiknek a bíróság az előzetes kényszergyógykezelését rendelte el, vagy a szabadságvesztés végrehajtási helyeként az IMEI-t jelölte ki, továbbá az elmeállapot megfigyelése, a letartóztatás hatálya alatt álló és a kivizsgálásra vagy kezelésre beutalt személyek is.[710] Bár az átlagos létszám még így sem éri el az intézet férőhelyeinek

[706] A Magyar Helsinki Bizottság jelentése az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben 2013. augusztus 7-9-én tett látogatásról, 3. oldal.

[707] 2015-ben egy 70 millió forint értékű beruházásra került sor, majd 2017-ben kezdődött meg az IMEI három épülete teljes felújításának (elektromos hálózat rekonstrukciója, épületgépészeti rendszerek megújítása, tetőszerkezetek felújítása) előkészítése. A Büntetés-végrehajtási Szervezet Évkönyve 2017., 45. oldal.

[708] Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet.
https://bv.gov.hu/hu/intezmenyek/imei/ (2021. május 3.)

[709] A Büntetés-végrehajtási Szervezet Évkönyve 2019., 14. oldal.

[710] 13/2014. (XII. 16.) IM rendelet a kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés végrehajtásáról, valamint az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet feladatairól, 1. §.

maximális számát,[711] a túlzsúfoltság problémája az IMEI-t is érinti.[712] Ennek fő okát az intézet építészeti adottságai jelentik.[713]

Az intézet annak ellenére küzd a telítettség problémájával, hogy – álláspontom szerint – az itt elhelyezett személyek részére biztosítandó élettér mértéke nincs összhangban a CPT minimumszabályaival. A kínzás elleni bizottság ugyanis a pszichiátriai intézetben elhelyezett személyek tekintetében nem az általánosan alkalmazott 4 m^2, hanem 4,5 m^2 élettér biztosítását kívánja meg.[714] Sem a Bv. tv., sem pedig a 13/2014. (XII. 16.) IM rendelet nem tartalmaz ilyen előírást, előbbi 325. § (2) bekezdése a szabadságvesztésre ítéltek jogait érintő rendelkezéseket rendeli alkalmazni a kényszergyógykezelt személyekre is. Erre tekintettel úgy gondolom, hogy mind a kényszergyógykezeltek, mind az IMEI-be beutalt más személyek esetében az általános, 4 m^2-es élettér a törvényi elvárás, mely ellentétes a nemzetközi standarddal.[715]

---

[711] Erre vonatkozó legutóbbi adat a nemzeti megelőző mechanizmusnak 2016. február 16-18. napjain az IMEI-ben tett látogatásáról készült jelentésében található, miszerint az átlagos ápolti létszám 2015. évben 228 fő volt. Az alapvető jogok biztosa mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus jelentése az AJB-766/2017. számú ügyben, 7. oldal.

[712] Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 30 March to 8 April 2005, 133. pont; A Magyar Helsinki Bizottság jelentése az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben 2013. augusztus 7-9-én tett látogatásról, 7. oldal; Az alapvető jogok biztosa mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus jelentése az AJB-766/2017. számú ügyben, 18. oldal.

[713] Az I. és II. számú épületben a túl nagy létszámú kórtermek, helyiségek átalakítására építészeti okokból nem kerülhet sor, míg a III. számú épületet érintő bármilyen beavatkozás annak műemlék jellegéből fakadóan speciális engedélyt igényel. Response of the Hungarian Government to the report of the CPT on its visit to Hungary from 30 March to 8 April 2005, 46. oldal.

[714] Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 30 March to 8 April 2005, 133. pont. A CPT pszichiátriai intézetekkel kapcsolatos standardjait lásd: *Involuntary placement in psychiatric establishments,* Extract from the 8th General Report of the CPT, published in 1998.
https://rm.coe.int/16806cd43e (2021. május 3.)

[715] Megjegyzem, az EJEB ítéleteiből nem olvasható ki a nagyobb élettérre vonatkozó elvárás. A strasbourgi bíróság a kóros elmeállapotú bűnelkövetők esetében inkább az egészségügyi ellátás vizsgálatára fókuszál az EJEE 3. cikkével összefüggésben. Például: *Khudobin kontra Oroszország,* 98. pont; *Petrea kontra Románia,* ECtHR, 2008. április 29-i ítélet, ügyszám: 4792/03, 43-50. pont.

Nemcsak a túlzsúfoltság okoz problémát az IMEI-ben, hanem az épületegyüttes leromlott állapota is, melyet az évek folyamán számos hazai és nemzetközi felügyeleti szerv megállapított.[716] Noha az IMEI-ben fennálló elhelyezési körülmények miatt hazánk elmarasztalására az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt mindezidáig még nem került sor, a megkezdett felújítási munkálatok mindenképpen szükségesek ahhoz, hogy a betegek és a beutaltak emberhez méltó körülmények között töltsék fogvatartásuk időtartamát.[717]

A kóros elmeműködésű fogvatartottak olyan speciális csoportot képeznek a személyi szabadságuktól megfosztott személyeken belül, amely csoport kiszolgáltatottsága nem pusztán a szabadságelvonás tényéből fakad, hanem azt jelentős mértékben fokozza az érintettek egészségi állapota is. Ez a fokozott kiszolgáltatottság megkívánja, hogy a kóros elmeállapotúak jogvédelme ne csak általános megfogalmazású, valamennyi emberre kiterjedő hatályú emberi jogi katalógusok révén legyen biztosított; a velük szemben tanúsítandó bánásmódra vonatkozóan további részletszabályok megalkotása szükséges.

A kényszergyógykezelés végrehajtásának helye, az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet működését nemzetközi és hazai felügyeleti mechanizmusok is ellenőrzik. A CPT, az ügyészség, az alapvető jogok biztosa, illetve a Magyar Helsinki Bizottság ismertetett jelentései, beszámolói alapján megállapítható, hogy a kényszergyógykezelés jogi szabályozását és a végrehajtásának körülményeit illetően is a legfőbb probléma az IMEI jogállása, elhelyezkedése és a materiális feltételei. Az IMEI jelenleg a Belügyminisztérium irányítása alá tartozó, a Budapesti Fegyház és Börtön

---

[716] Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 24 March to 2 April 2009, 95. pont; Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-5019/2012. számú ügyben, 10. oldal; A Magyar Helsinki Bizottság jelentése az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben 2013. augusztus 7-9-én tett látogatásról, 7-8. oldal; Az alapvető jogok biztosa mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus jelentése az AJB-766/2017. számú ügyben, 18-19. oldal.

[717] Az OPCAT fókuszában a kényszergyógykezelés megszüntetésének problémái állnak: megfelelő ellátóhelyek hiányában megoldatlan mind a betegek adaptációs szabadságra bocsátása, mind a kényszergyógykezelés okafogyottá válása esetén a betegek elbocsátása. Bár a probléma orvoslására létrejött egy szakmaközi munkacsoport is, az annak javaslata szerinti Pszichiátriai Betegek Speciális Átmeneti Intézménye felállítására ezidáig nem került sor. Az alapvető jogok biztosának 2018. évi átfogó jelentése az OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus tevékenységéről, 75-76. oldal.

területén működő intézet. Ezek a tények az intézkedés represszív jellegét erősítik, miközben a vonatkozó nemzetközi ajánlások a mentális betegségben szenvedő fogvatartottak gyógykezelésének szükségességét hangsúlyozzák. Ezért lenne kívánatos, ha az intézet az egészségügyi tárca felügyelete alatt, új telephelyen működne. Utóbbi célkitűzés megvalósítása azonban jelentős idő- és költségráfordítást igényel.

III. Kártalanítás az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt

A *Varga és mások kontra Magyarország ügyben* hozott marasztaló ítéletet követően hazánk a 2016. évi CX. törvénnyel módosította a büntetés-végrehajtási kódexet, bevezetve az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz- és kártalanítási eljárást.[718] A panaszeljárás ugyan 2021. január 1. napjától megszűnt, azonban a 2020. évi CL. törvény[719] annak funkcióját megtartotta és beépítette a kártalanítási eljárás folyamatába. Ekként a jelenleg hatályos rendelkezések értelmében a kártalanítási eljárás az a jogorvoslati lehetőség, amely a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmába ütköző elhelyezési körülmények orvoslása és reparációja céljából a fogvatartottak rendelkezésére áll.

Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítási eljárás önálló fejezetben történő tárgyalását indokolja, hogy az nem kizárólag a szabadságvesztés büntetéshez kapcsolódik. Az előző fejezetben ismertetett mindhárom szabadságelvonással járó szankció esetében közös, hogy az elítéltek és az egyéb jogcímen fogvatartottak is igénybe vehetik ezen eljárást az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények megszüntetése, illetőleg kompenzálása érdekében.

Noha a jogorvoslati eszköz(ök) bevezetése elválaszthatatlan a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmától, azok szükségessége valójában egy másik alapvető jogból, a hatékony jogorvoslathoz való jogból ered. Ahogyan a kínzás abszolút tilalmát, úgy a jogorvoslathoz való jogot is számos nemzetközi dokumentum deklarálja. Ezek némelyike olyan speciális elvárásokat rögzít, amelyek kifejezetten a szabadságuktól megfosztott személyek jogorvoslati jogára vonatkoznak. Fontosnak tartottam ezért dióhéjban áttekinteni a nemzetközi dokumentumokból fakadó kívánalmakat is.

---

[718] Bővebben: KÁDÁR András Kristóf: *De sikerült? A megalázó börtönkörülményekkel kapcsolatos strasbourgi döntés végre(nem)hajtásának szomorú krónikája,* Fundamentum, 2020/2-3., 131-139. oldal.

[719] 2020. évi CL. törvény a börtönzsúfoltság miatti kártalanítási eljárással összefüggő visszaélések megszüntetése érdekében szükséges egyes törvények módosításáról.

Az EJEE 13. cikkéhez, a belső jogban rendelkezésre álló jogorvoslati eszközök hatékonyságának megítéléséhez természetesen az Emberi Jogok Európai Bírósága ítélkezési gyakorlata is iránymutatásul szolgál. Figyelemmel arra, hogy a strasbourgi bíróság Magyarország mellett több másik állammal szemben is lefolytatott már pilot judgment eljárást az EJEE 3. és 13. cikkeinek megsértése miatt, úgy gondolom, hogy a marasztalt államok jogorvoslati megoldásai mindenképpen tanulsággal szolgálhatnak.

Mindezeket követően mutatom be a 2016. évi CX. törvénnyel bevezetett és a 2020. évi CL. törvénnyel módosított jogorvoslati eljárásokat. Álláspontom szerint a 2021. január 1. napját megelőzően hatályban volt rendelkezések és a kapcsolódó bírósági, valamint alkotmánybírósági gyakorlat ismertetése nem mellőzhető, hiszen hozzájárulhatnak annak megértéséhez, a jogalkotó miért tartotta szükségesnek a jogorvoslati lehetőségek rendszerének, azok szabályozásának módosítását.

III.1. A hatékony jogorvoslathoz való jog a nemzetközi dokumentumokban

III.1.1. Az Egyesült Nemzetek Szervezete keretében kidolgozott dokumentumok

Az EJENY 8. cikkében akként rendelkezik, hogy *„minden személynek joga van az alkotmányban vagy a törvényben részére biztosított alapvető jogokat sértő eljárások ellen a hazai bíróságokhoz tényleges jogorvoslatért folyamodni.”* Míg a nyilatkozat az embert megillető jogosultságként ragadja ezt meg, addig a kötelező erővel rendelkező PPJNE az államot terhelő kötelezettségként írja elő a jogorvoslathoz való jog biztosítását: *„az Egyezségokmányban részes minden állam kötelezi magát annak biztosítására, hogy minden olyan személy, akinek az Egyezségokmányban elismert jogai vagy szabadságai sérelmet szenvednek, hatékony jogorvoslattal élhessen akkor is, ha a jogok megsértését hivatalos minőségben eljáró személyek követték el.”*[720]

Az Emberi Jogi Bizottság 31. számú állásfoglalásában adta általános értelmezését az egyezségokmány 2. cikkének. Megállapította, miszerint a (3) bekezdés nem pusztán hozzáférhető és hatékony jogorvoslati lehetőségek megteremtését kívánja meg, hanem az

[720] PPJNE 2. cikk (3) bekezdés a) pont.

egyének reparációhoz való jogát is, amennyiben az egyezségokmányból fakadó jogaik sérelmet szenvednek. A bizottság ezt az állásfoglalást 2004-ben fogadta el. Ehhez képest a 20. és 21. számú általános állásfoglalások[721] már 1992-ben speciális elvárásokat fogalmaztak meg a szabadságuktól megfosztott személyek jogorvoslati jogához kapcsolódóan. A 20. számú állásfoglalás 14. pontja a fogvatartotti panaszok kompetens hatóságok általi gyors és független kivizsgálását tartja a hatékonyság zálogának. A 21. számú állásfoglalás a panaszjog biztosításán túlmenően azt is előírja, hogy az emberséges bánásmód követelményeinek megsértése esetére megfelelő kompenzációban részesüljön a sérelmet szenvedett fogvatartott.[722] Látható, hogy már ezekben az állásfoglalásokban megjelent a fogvatartottak jogorvoslati jogának azon specialitása, miszerint annak hatékony érvényesülése két eltérő célú, de egymást kiegészítő jogorvoslati eszköz révén biztosítható. Ez egyrészt a bánásmódra vonatkozó szabályok megtartását, a jogsértések megszüntetését célzó, másrészt a már megtörtént jogsértés okozta sérelmet kompenzáló eszközök meglétét kívánja meg. Ezt támasztja alá a UNCAT 13. és 14. cikke is, biztosítva a kínzás áldozatai részére a panaszjogot, valamint a jóvátételhez való jogot.[723]

A Nelson Mandela Szabályok 57. szabálya kizárólag a fogvatartottak kérelmezési és panaszjogáról rendelkezik, a kompenzációs jogorvoslati lehetőségről nem. Álláspontom szerint ennek ellenére is egyértelmű, hogy az univerzális dokumentumok elismerik a fogvatartottak jogorvoslati jogának kétoldalúságát. Ez az elvárás a regionális, európai színtéren úgyszintén megjelenik.

III.1.2. Az Európa Tanács keretében kidolgozott dokumentumok

Az EJEE 13. cikke a következőképpen rendelkezik a hatékony jogorvoslathoz való jogról: *„bárkinek, akinek a jelen Egyezményben meghatározott jogait és szabadságait megsértették, joga van ahhoz, hogy a hazai hatóság előtt a jogsérelem hatékony*

---

[721] A 20. számú állásfoglalás az egyezségokmány 7. cikkéhez fűződik, amely a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmáról rendelkezik. A 21. számú állásfoglalást a bizottság a 10. cikk, a szabadságuktól megfosztott személyekkel való emberséges bánásmód tárgyában fogadta el.

[722] Emberi Jogi Bizottság 21. számú általános állásfoglalása, 7. pont.

[723] A CAT 2012-ben elfogadott 3. számú általános állásfoglalása értelmezi a 14. cikket, illetve ahhoz kapcsolódóan a 12. és 13. cikkeket is.

orvoslását kérje az esetben is, ha e jogokat hivatalos minőségben eljáró személyek sértették meg." A hazai jogorvoslatok fejlesztéséről szóló Rec (2004) 6. számú ET miniszteri bizottsági ajánlás értelmében a 13. cikk által megkívánt jogorvoslatnak jogilag és gyakorlatilag is hatékonynak kell lennie. Ez azt jelenti, hogy a jogorvoslat képes legyen az EJEE-vel ellentétes, és potenciálisan visszafordíthatatlan hatású intézkedések megakadályozására. A jogorvoslat hatékonysága ugyanakkor nem függ a kérelmező számára kedvező kimenetel bizonyosságától, de feltételezi a gyorsaság egy bizonyos minimális követelményét.

A Rec (2004) 6. számú ajánlás mellett kiemelést érdemel az Európai Börtönszabályokról szóló Rec (2006) 2. számú ajánlás is. Ez a Nelson Mandela Szabályokhoz hasonlóan kizárólag a fogvatartotti jogorvoslatok egyik aspektusát, a kérelmezési és panaszjogot szabályozza.[724] A 70.1-70.13. pontjai révén biztosítja – más mellett –, hogy a fogvatartott kérelmet, panaszt nyújthat be a büntetés-végrehajtási intézet parancsnokához, a bv. rendszeren belül működő egyéb szervhez, továbbá a bírósághoz vagy más független hatósághoz, amely felülvizsgálati és jogorvoslati hatáskörrel rendelkezik. A kérelem vagy a panasz elutasításáról hozott döntést indokolni kell, ha pedig azt a bv. intézet parancsnoka vagy más bv. szerv hozta, azzal szemben jogorvoslati lehetőséget szükséges biztosítani.

A CPT a 27. általános jelentésében foglalkozott részletesen a panasztételi jogosultsággal. A bizottság a panaszmechanizmus hatékonyságának részeként kezeli azt, miszerint a fogvatartotti jogok megsértését megfelelő módon kompenzálni kell.[725]

[724] Ezen a 2020-ban elfogadott módosítások sem változtattak.

[725] *Complaint mechanisms – Extract from the 27th General Report of the CPT, published in 2018,* 4. oldal. https://rm.coe.int/16807bc668 (2021. május 6.)

III.2. Az Emberi Jogok Európai Bírósága ítélkezési gyakorlata

III.2.1. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 13. cikkéhez kapcsolódó követelmények

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 3. cikkébe ütköző bánásmód megvalósulása szinte elválaszthatatlanul maga után vonja azt a kérdést, hogy a fogvatartottak rendelkezésére állnak-e olyan jogorvoslati lehetőségek, melyek révén az egyezménysértő bánásmódot kifogásolhatják. A hatékony jogorvoslathoz való jog nem pusztán az EJEE 13. cikkében foglalt alapvető emberi jog, hanem az EJEB eljárása szubszidiárius jellegének biztosítéka is. Az EJEB előtti igényérvényesítési mechanizmus ugyanis csupán kisegítő jellegű, elsődlegesen nemzeti szinten szükséges a panaszosok számára olyan jogorvoslati eszközöket biztosítani, amelyek az általuk elszenvedett jogsérelem orvoslását szolgálják.[726] Amennyiben ilyen, az EJEE 13. cikke és a hozzá kapcsolódó bírósági gyakorlat értelmében hatékonynak minősülő jogorvoslat a nemzeti jogban rendelkezésre áll, a panaszosnak az EJEB-hez fordulást megelőzően azt igénybe kell vennie. Ennek elmaradása esetén kérelmét a bíróság elfogadhatatlannak tekinti az EJEE 35. cikkének 1. pontjára figyelemmel. Az elfogadhatósági feltételek jelentőségét jól illusztrálják az EJEB ügyterhére vonatkozó statisztikai adatok: 2020. évben a bíróság 39 190 kérelem tárgyában döntött, ebből 37 289 esetben a kérelmet elfogadhatatlannak nyilvánította vagy törölte az ügylajstromból.[727]

Mit tekint az EJEB az EJEE 13. cikkének megfelelő, hatékony jogorvoslati lehetőségnek? Az ítélkezési gyakorlat szerint ez a cikk olyan, a nemzeti jogban rendelkezésre álló jogorvoslati lehetőséget kíván meg, amely az EJEE hatálya alá tartozó jogsérelem esetén

---

[726] Ezt hangsúlyozza az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága Rec (2004) 6. számú ajánlásának preambuluma is. Megjegyzendő, hogy az EJEE 15. kiegészítő jegyzőkönyve az egyezmény preambulumát a szubszidiaritás alapelvére utaló bekezdéssel egészíti ki, megerősítve, hogy az EJEE-ben és a kiegészítő jegyzőkönyveiben foglalt jogok és szabadságok biztosítása elsődlegesen a részes államok felelőssége. A megfelelő számú ratifikációt követően a jegyzőkönyv 2021. augusztus 1. napján lép hatályba.
A szubszidiaritás elvéről bővebben: POLGÁRI Eszter: *Az Alkotmánybíróság esete az Emberi Jogok Európai Egyezményével: Az elvárások és a gyakorlat,* Fundamentum, 2015/4., 6-7. oldal.

[727] *Analysis of statistics 2020,* Council of Europe, January 2021, 6. oldal.
https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_analysis_2020_ENG.pdf (2021. május 6.)

képes megfelelő jóvátételt nyújtani. A jogorvoslati eszköz akkor tekinthető hatékonynak, ha a létező jogszabályi rendelkezés a gyakorlatban is érvényesül. A hatékonyság megítélése nem függ attól, hogy a jogorvoslati lehetőség kimerítése biztosan a kérelmező számára kedvező döntés meghozatalát eredményezi-e.[728]

Hasonlóan az áttekintett nemzetközi dokumentumokhoz, az EJEB is elismeri, hogy a fogvatartás körülményei tárgyában a hatékonyság érvényesülése érdekében kétféle, egymást kiegészítő jogorvoslati eszköz megléte kívánatos. A megelőző, preventív jogorvoslat a fennálló jogsérelem orvoslását szolgálja azáltal, hogy az embertelen, megalázó bánásmódot megvalósító körülmények megszüntetését célozza. A fogvatartott szabadulását, a jogsértő körülmények megszűnését követően azonban már olyan jogorvoslati lehetőség fennállta szükséges, amely az elszenvedett sérelmek kompenzálására alkalmas.[729] Önmagában ez utóbbi kompenzáció nem elégséges a 13. cikknek való megfeleléshez, mivel a preventív jogorvoslati lehetőségek hiánya gyengíti a részes államok arra vonatkozó jogi kötelezettségét, hogy a fogvatartási körülményeiket az EJEB elvárásaihoz igazítsák.[730]

III.2.2. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 3. és 13. cikkeivel összefüggésben lefolytatott pilot judgment eljárások

Az Emberi Jogok Európai Bírósága Magyarországon kívül ezidáig hét tagállammal szemben folytatott le pilot judgment eljárást az EJEE 3. cikkébe ütköző fogvatartási körülmények miatt, legtöbbször ehhez kapcsolódóan megállapítva a hatékony

[728] Például: *Kudla kontra Lengyelország,* 157. pont; *Conka kontra Belgium,* ECtHR, 2002. február 5-i ítélet, ügyszám: 51564/99, 75. pont; *Gebremedhin kontra Franciaország,* ECtHR, 2007. április 26-i ítélet, ügyszám: 25389/05, 53. pont; *M.S.S. kontra Belgium és Görögország,* ECtHR, 2011. január 21-i ítélet, ügyszám: 30696/09, 288-289. pont.

[729] *Ananyev és mások kontra Oroszország*, 97. pont; *Sergey Babushkin kontra Oroszország*, ECtHR, 2013. november 28-i ítélet, ügyszám: 5993/08, 40. pont.

[730] *Ananyev és mások kontra Oroszország,* 98. pont; *Yarashonen kontra Törökország,* ECtHR, 2014. június 24-i ítélet, ügyszám: 72710/11, 61. pont.

jogorvoslati lehetőségek hiányát is.[731] Az alábbiakban röviden ismertetem, az érintett tagállamok milyen intézkedések bevezetése révén tettek eleget az EJEE 13. cikkéből fakadó nemzetközi elvárásoknak.

Az EJEB a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmával összefüggésben az első pilot judgment eljárását Lengyelországgal szemben folytatta le. Az *Orchowski-* és a *Norbert Sikorski-ügyekben*[732] meghozott pilot-ítéletek korántsem érték váratlanul a lengyel államot, mivel már azok kihirdetését megelőzően, 2007. évtől kezdődően törekedett a fogvatartotti populáció csökkentésére, illetve a férőhelyek bővítésére.[733] Az említett ítéletek az EJEE 13. cikkének sérelmét nem állapították meg, ugyanis a lengyel legfelsőbb bíróság először 2007. február 26. napján ismerte el a fogvatartottak kártérítési igényét a nem megfelelő elhelyezési körülmények miatt. A lengyel bíróságok ennek nyomán kibontakozó gyakorlatára figyelemmel a EJEB kizárólag arra hívta fel a kérelmezett államot, hogy teremtsen olyan preventív jogorvoslati eszközt is, amely a bírósági eljárásnál gyorsabban képes a fennálló sérelmeket ellensúlyozni.[734] Ez utóbbinak megfelelve 2009. december 6. napján lépett hatályba a lengyel büntetés-végrehajtási kódex módosítása, taxatív felsorolást adva azokról a feltételekről, melyek esetében kilencven napra, illetőleg tizennégy napra 3 m^2-nél kisebb élettér biztosítható a

[731] Csupán a teljesség kedvéért szükséges azt megjegyezni, hogy az EJEE 3. cikkével összefüggésben Belgiummal szemben is sor került pilot judgment eljárás lefolytatására. A *W.D. kontra Belgium ügy* tárgya azonban nem a belga bv. rendszer zsúfoltsága volt, hanem az, hogy a mentális problémákkal küzdő fogvatartottak nem részesültek megfelelő egészségügyi ellátásban a börtönökben. Erre válaszul a jogalkotó ezen fogvatartottak társadalmi visszailleszkedésének elősegítése érdekében jogszabályban rögzítette a részükre nyújtandó terápiás kezelések szükségességét. *W.D. kontra Belgium*, ECtHR, 2016. szeptember 6-i ítélet, ügyszám: 73548/13.

[732] *Norbert Sikorski kontra Lengyelország*, ECtHR, 2009. október 22-i ítélet, ügyszám: 17599/05.

[733] Lengyelország arról számolt be az EJEB-nek, hogy 2006. és 2009. között 17 000 új férőhely megteremtését tűzte ki célul, valamint 2009. szeptember 1. napjától bevezetésre került a rövid tartamú szabadságvesztésre ítéltek bv. intézeten kívüli, elektronikus nyomkövető rendszerrel való megfigyelése és büntetésük ily módon történő letöltése. *Orchowski kontra Lengyelország,* 90-91. pont.

[734] *Orchowski kontra Lengyelország,* 154. pont.

fogvatartottak számára. A bv. intézet parancsnokának döntésével szemben a fogvatartott panasszal élhet, melyet a bíróság hét napon belül bírál el.[735]

Figyelemreméltó, hogy – szemben Olaszország vagy Magyarország példájával – az EJEB nem kívánta meg Lengyelországtól egy önálló, formalizált eljárás bevezetését a fogvatartottak kompenzálása érdekében, hanem megelégedett a személyiségi jogok megsértésén alapuló polgári jogi kereset előterjesztésének lehetőségével. A lengyel legfelsőbb bíróság ugyanis 2010. március 17. napján újabb, a fogvatartotti kérelmek elbírálása tekintetében irányadó ítéletet hozott. A *Latak kontra Lengyelország ügyben* az EJEB ettől az időponttól kezdődően hatékonynak minősítette a polgári jogi kárigényt, mint jogorvoslati eszközt. Így mindazokban az ügyekben, amelyekben a jogsértés 2008 júniusában vagy azt követően befejeződött – a fogvatartottat szabadon engedték vagy megfelelő zárkába helyezték át –, ki kell meríteni ezt a lehetőséget. Az EJEB több okból jelölte meg 2008 júniusát, mint kezdő időpontot. Egyfelől az *Orchowski-* és a *Norbert Sikorsi-ügyekben* azt állapította meg, hogy a bv. intézetek zsúfoltsága 2000-től legalább 2008. év közepéig jelentett rendszerszintű problémát, amikor is a lengyel alkotmánybíróság 2008. május 26. napján hozott határozatával elismerte annak fennálltát. A másik ok, hogy a kártérítési igények 3 éves elévülési idejét szem előtt tartva a fogvatartottaknak 2011 júniusáig megfelelő idő áll rendelkezésükre keresetük előterjesztésére, és a 2010. március 17-i ítélet alapján annak kedvező elbírálásában is bízhatnak.[736]

Úgy gondolom, ez az ítéleti konklúzió némileg felemás megoldást jelentett. Ezt támasztja alá, hogy míg Magyarország esetében a kártalanítási eljárás hatékony jogorvoslati eszköznek minősítése valamennyi fogvatartotti kérelem elfogadhatatlanná nyilvánításához vezetett, Lengyelországgal szemben a *Latak-ügyet* követően is több marasztaló döntés született. Azokban az ügyekben, melyekben az EJEB határozatának meghozatalára még az elévülési időn belül került sor, a strasbourgi bíróság a kérelmet elfogadhatatlannak nyilvánítva kötelezte a fogvatartottat a polgári jogi kártérítés

---

[735] *Latak kontra Lengyelország*, ECtHR, 2010. október 12-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 52070/08, 42-43. pont.

[736] *Latak kontra Lengyelország*, 83-85. pont.

igénybevételére.[737] Ezzel szemben érdemi, marasztaló ítéletet eredményeztek azok a tényállások, melyek keretében a fogvatartott még 2010. március 17. napja előtt fordult az EJEB-hez, a bíróság azonban már csak a kérelmezőre irányadó elévülési idő lejártát követően tudott döntést hozni.[738]

Az utóbbi típusú kérelmek elintézésével teljes mértékben ugyan nem szűntek meg a Lengyelországot elmarasztaló határozatok, de azok száma jelentősen csökkent.[739] A bv. rendszer zsúfoltságának fennálltát továbbra is jelzi, hogy az EJEB legutóbb 2020. május 28. napján hozott ítéletet a lengyel állammal szemben. Bár az alapul fekvő ügyben a nemzeti bíróság kártérítésben részesítette a sérelmes körülmények között elhelyezett kérelmezőt, az EJEB álláspontja szerint annak összege alatta maradt a hasonló ügyekben a strasbourgi bíróság által megítélt kártérítések mértékének.[740] Az eset jól példázza azt, hogy a korábban hatékonynak minősített jogorvoslati lehetőség is vezethet olyan eredményre, melynek folytán a kérelmező nem veszíti el áldozat státuszát és sikerrel érvényesítheti igényét az EJEB előtt.

Az Olaszországgal szembeni pilot judgment eljárás lefolytatását az indokolta, hogy 2013-ban több száz, az olasz bv. intézetek zsúfoltságára hivatkozó kérelem várt az EJEB általi elbírálásra. E körülmények között az egyetlen rendelkezésre álló preventív jogorvoslati lehetőség, nevezetesen a bv. bíróhoz benyújtható kérelem sem tudott hatékonyan

---

[737] Például: *Lominski kontra Lengyelország,* ECtHR, 2010. október 12-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 33502/09; *Nocha kontra Lengyelország,* ECtHR, 2011. szeptember 27-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 21116/09; *Glowacki kontra Lengyelország,* ECtHR, 2012. október 30-i ítélet, ügyszám: 1608/08.

[738] *Miroslav Zielinski kontra Lengyelország,* ECtHR, 2011. szeptember 20-i ítélet, ügyszám: 3390/05; *Grzywaczewski kontra Lengyelország,* ECtHR, 2012. május 31-i ítélet, ügyszám: 18364/06, *D.G. kontra Lengyelország,* ECtHR, 2013. február 12-i ítélet, ügyszám: 45705/07.

[739] A strasbourgi bíróság megkeresését nehezíti immár az is, hogy az EJEB nemrégiben hatékony jogorvoslati eszköznek minősítette polgári ügyekben a legfelsőbb bírósághoz benyújtható semmisségi kérelmet. Ebből következően a fogvatartottaknak a kétfokú polgári eljárást követően még ez utóbbi lehetőséget is ki kell meríteniük, mielőtt az EJEB-hez fordulnának. *Gielzak kontra Lengyelország,* ECtHR, 2019. május 14-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 62187/15; *Holownia kontra Lengyelország,* ECtHR, 2015. február 10-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 10824/11.

[740] *Rasinski kontra Lengyelország,* ECtHR, 2020. május 28-i ítélet, ügyszám: 42969/18, 27-28. pont.

működni, hiszen az nem tette lehetővé a jogsértő elhelyezés azonnali megszüntetését. A bv. bíró hatáskörébe tartozott az is, hogy a közigazgatási hatóságokat kártalanítás megfizetésére kötelezze, ennek azonban következetes gyakorlata nem alakult ki. Mindezek folytán – hasonlóan Magyarországhoz – az EJEB a *Torreggiani és mások-ügyben* Olaszországot mind az EJEE 3., mind a 13. cikkének megsértése miatt elmarasztalta.[741] A 2013. január 8. napján született ítéletet követően széleskörű jogi reformfolyamat kezdődött. Ez magában foglalta a zsúfoltságot csökkentő intézkedéseket – elektronikus nyomkövető eszköz alkalmazása, a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének bővítése –, valamint a jogorvoslati lehetőségek egyezmény-konform kialakítását is.[742]

A preventív jogorvoslati eszközt illetően az olasz jog akként módosult, miszerint a fogvatartottak bv. szervezetet érintő panaszairól továbbra is a bv. bírók hoznak kötelező erővel rendelkező határozatot, annak végrehajtására azonban határidőt tűznek. Kompenzációval immár kétféle módon élhetnek a fogvatartottak: az elítéltek büntetésük leszállítását kérhetik akként, hogy tíz, embertelen körülmények között töltött napnak egy nap szabadságvesztés felel meg. A büntetésüket már kitöltött elítéltek, illetve azon fogvatartottak, akik esetében ez a beszámítás nem alkalmazható, minden egyes, nem megfelelő elhelyezési körülmények között töltött nap után 8 euró összegű kártalanítást igényelhetnek. E distinkciónak megfelelően alakulnak a hatásköri szabályok is: előbbi esetben a bv. bíró, utóbbi esetben pedig polgári ügyekre szakosodott bíró jár el.[743]

Az így bevezetett jogorvoslati lehetőségeket az EJEB a *Stella és mások kontra Olaszország ügyben* az EJEE-vel összhangban állónak ítélte. Egyidejűleg megállapította,

---

[741] *Torreggiani és mások kontra Olaszország,* ECtHR, 2013. január 8-i ítélet, ügyszámok: 43517/09, 46882/09, 55400/09, 57875/09, 61535/09, 35315/10 és 37818/10.

Lásd még: PÁZSIT Veronika – TALLÓDI Zoltán: *Börtönzsúfoltság kontra nemzetállamok,* Belügyi Szemle, 2017/11- 12., 128-132. oldal.

[742] A *Torreggiani-ügyről* és az azt követő jogszabályi változásokról bővebben: FAVUZZA, Federica: *Torreggiani and prison overcrowding in Italy,* Human Rights Law Review, 2017/1., 157-165. oldal.

[743] *Stella és mások kontra Olaszország*, ECtHR, 2014. szeptember 16-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszámok: 49169/09, 54908/09, 55156/09, 61443/09, 61446/09, 61457/09, 7206/10, 15313/10, 37047/10, 56614/10 és 58616/10, 45-62. pont.

hogy az alternatív szankciók szélesebb körű alkalmazása, valamint a férőhely-bővítés eredményeként immár mindenhol legalább 3 m^2 élettér biztosított a fogvatartottak részére. Az Olaszország által megtett, a börtönök zsúfoltságát enyhítő intézkedések, valamint a bevezetett jogorvoslati eszközök azt eredményezték, hogy az ET Miniszteri Bizottsága 2016. március 8-án meghozott határozatával lezárta a *Torreggiani-ítélet* végrehajtásának ellenőrzését.[744]

Az Olaszország által megkezdett reformfolyamat sikerét mutatja, hogy 2021. január 31-i adatok szerint az olasz börtönrendszer 105%-os telítettséggel működik.[745] A rendszerszintű probléma megszűnését jelzi az is, hogy Strasbourgban jelenleg nincs folyamatban lévő eljárás Olaszországgal szemben a bv. intézetek zsúfoltsága miatt.[746]

A Bulgáriával szembeni pilot judgment eljárás előzményét a CPT országlátogatásai, azok tapasztalatai jelentették. A bizottság ugyanis már 2006-ban több bolgár bv. intézetben 300%-os zsúfoltsággal szembesült,[747] mely 2012-re sem javult: több esetben 1 m^2-nél kisebb élettér volt biztosítva a fogvatartottak részére.[748] Ez az extrém mértékű telítettség vezetett ahhoz, hogy az EJEB 2015-ben a *Neshkov és mások kontra Bulgária ügyben* a büntetés-végrehajtást érintő rendszerszintű és szisztematikus probléma okán elmarasztalta az országot az EJEE 3. cikkének megsértése miatt. Ebben az ügyben is összefüggött az embertelen és megalázó bánásmód tilalmának sérelme a kellően hatékony jogorvoslati lehetőségek hiányával: az EJEB nem értékelte megfelelőnek a közigazgatási bíróságokhoz benyújtható preventív jellegű kérelmet, sem pedig az ugyancsak a közigazgatási bíróságok előtt igényelhető nemvagyoni kártérítést. A kifejtettekből

---

[744] https://hudoc.exec.coe.int/eng#{"EXECIdentifier":["001-161696"]} (2021. május 6.)

[745] World Prison Brief – Italy.
https://www.prisonstudies.org/country/italy (2021. május 6.)

[746] Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a közelmúltban több kóros elmeállapotú fogvatartott indított eljárást az olasz állam ellen arra hivatkozással, hogy az elhelyezési körülményeik nincsenek összhangban az egészségi állapotukkal. Például: *Preuschoff kontra Olaszország,* ECtHR, ügyszám: 42627/20; *Ciotta kontra Olaszország,* ECtHR, ügyszám: 368/21; *V.T. kontra Olaszország,* ECtHR, ügyszám: 50023/20.

[747] Report to the Bulgarian Government on the visit to Bulgaria carried out by the CPT from 10 to 21 September 2006, 63. pont.

[748] Report to the Bulgarian Government on the visit to Bulgaria carried out by the CPT from 4 to 10 May 2012, 22. pont.

fakadóan a strasbourgi bíróság a börtönkörülmények javítása mellett a megfelelő jogorvoslati lehetőségek megteremtésére is felhívta az államot.[749]

A *Neshkov-ítéletnek* való megfelelés érdekében Bulgária – többek mellett – módosította a büntetések és az előzetes letartóztatás végrehajtásáról szóló törvényét. A 2017. február 7., valamint május 1. napján hatályba lépett módosítások ugyan továbbra is közigazgatási bírósági utat biztosítanak az EJEE 3. cikkét sértő cselekmények megelőzésére, illetve megszüntetésére, azonban azt immár jelentős garanciális szabályok övezik.[750] A kompenzációs jogorvoslati lehetőséget az úgyszintén a közigazgatási bíróságoktól igényelhető nemvagyoni kártérítés biztosítja, amelyet – hasonlóan a preventív eszközhöz – az EJEB elvárásainak megfelelően alakított át a jogalkotó. A bizonyítási teher az alperesi államon van, az eljáró bíróság pedig vélelmezi a nemvagyoni kár bekövetkeztét, amennyiben az embertelen elhelyezési körülmények ténye bizonyított. A magyar és az olasz megoldástól eltérően Bulgária nem határozott meg olyan összeget vagy skálát, amelyhez a kártérítés egy napra járó összege igazodik, hanem azt a bíróságok az általános kártérítési jogi szabályok alapján munkálják ki.[751]

A módosított eljárásokat az EJEB az *Atanasov és Apostolov kontra Bulgária ügyben* hatékonynak minősítette „elviekben". Ez azt jelenti, hogy az elítéltek és a letartóztatottak kötelesek élni a nemzeti jog biztosította jogorvoslati lehetőségekkel, ha azonban azok a gyakorlatban nem érvényesülnek megfelelően – figyelemmel például a bírósági eljárások időtartamára, a megítélt kártérítési összegekre –, az EJEB változtathat az említett ügyben

---

[749] *Neshkov és mások kontra Bulgária*, ECtHR, 2015. január 27-i ítélet, ügyszámok: 36925/10, 21487/12, 72893/12, 73196/12, 77718/12 és 9717/13, 281-290. pont.

[750] Az eljáró bíró a kérelem beérkezésétől számított tizennégy napon belül meggyőződik a sérelmezett intézkedésről a rendőrség, az ügyészség, az ombudsman, egy szakértő vagy civil szervezet segítségével, vagy bármely egyéb módon. A kérelemről meghallgatás útján dönt, határozatával szemben három napon belül lehet jogorvoslattal élni ugyanazon bíróság három hivatásos bíróból álló tanácsához fordulva. *Atanasov és Apostolov kontra Bulgária,* ECtHR, 2017. június 27-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszámok: 65540/16 és 22368/17, 23. pont.

[751] *Atanasov és Apostolov kontra Bulgária,* 58-66. pont.

kialakított álláspontján.[752] Erre ezidáig nem került sor,[753] azonban az ET Miniszteri Bizottsága még nem zárta le a *Neshkov-ítélet* végrehajtásának ellenőrzését, többek mellett folyamatos tájékoztatást várva a jogorvoslati lehetőségek gyakorlati működéséről is.[754]

Az EJEB előtt Romániát érintően 2007-2012. között 93 marasztaló ítélet született a nem megfelelő börtönkörülmények miatt. Ennek okán a strasbourgi bíróság már 2012-ben, a *Iacov Stanciu-ügyben*, „kvázi" pilot judgment eljárás keretében iránymutatásokkal szolgált az állam számára.[755] A *Rezmives és mások kontra Románia* pilot judgment ügy elbírálásának időpontjára a rendszerszintű probléma nem oldódott meg, amelyet jelzett, hogy a marasztaló ítéletek száma 150-re emelkedett. Pilot-ítéletében az EJEB – nyilvánvalóan a börtönkörülmények javítása mellett – kompenzációs jogorvoslati lehetőségek bevezetésére hívta fel a román államot, hivatkozva a szabadságvesztés időtartama csökkentésének Olaszország által alkalmazott megoldására, valamint a közelmúltban Magyarországon kialakított kártalanítási eljárásra.[756] Románia elsődlegesen azt a megoldást választotta, hogy harminc, nem megfelelő körülmények között töltött nap után a szabadságvesztés még hátralévő része hat nappal csökken.[757] Ez

---

[752] *Atanasov és Apostolov kontra Bulgária,* 65-70. pont.

[753] A legújabb döntéseiben az EJEB megerősítette, hogy a jogorvoslati lehetőségeket továbbra is hatékonynak tekinti. Lásd: *Dimitar Angelov kontra Bulgária,* ECtHR, 2020. július 21-i ítélet, ügyszám: 58400/16; *Iliev kontra Bulgária,* ECtHR, 2021. április 20-i ítélet, ügyszám: 63254/16; *Pogosyan-Ahenobarb kontra Bulgária,* ECtHR, 2021. április 20-i ítélet, ügyszám: 65417/16.

[754] A *Neshkov és mások kontra Bulgária ügy* határozatának végrehajtása a *Kehayov-csoport* keretében történik.

https://hudoc.exec.coe.int/eng#{"EXECIdentifier":["004-3589"]} (2021. május 6.)

[755] *Iacov Stanciu kontra Románia,* ECtHR, 2012. július 24-i ítélet, ügyszám: 35972/05, 194-199. pont.

[756] A preventív jogorvoslati eszközt Románia már a *Iacov Stanciu-ügyet* követően, 2014-ben bevezette, biztosítva a fogvatartottak számára, hogy a büntetés-végrehajtási bíróhoz forduljanak panaszukkal. A szabályozás megfelelőségét mutatja, hogy a *Rezmives-ügyben* az EJEB a preventív jogorvoslatot illetően nem tett javaslatot. *Rezmives és mások kontra Románia,* ECtHR, 2017. április 25-i ítélet, ügyszámok: 61467/12, 39516/13, 48231/13 és 68191/13, 96., 121-126. pont.

[757] *Timetable for the implementation of measures 2018 – 2024 to resolve the issue of prison overcrowding and conditions of detention with a view to executing the pilot-judgment Rezmiveș and others against Romania delivered by the ECHR on 25 April 2017,* 17-19. oldal.

https://static1.squarespace.com/static/55815c4fe4b077ee5306577f/t/5b153e24758d46f98523468b/1528118 8649

a szabályozás 2017 októberében lépett hatályba. Azon fogvatartottak esetében, akik ezzel a lehetőséggel nem élhetnek – a letartóztatottak, illetve akik harminc napnál kevesebb időt töltöttek nem megfelelő körülmények között, vagy más okból nem tudják igénybe venni a büntetésük csökkentését –, a román állam a pénzbeli kártalanítás biztosítását vállalta.[758] Utóbbi jogorvoslati lehetőség bevezetésére azonban már nem került sor, sőt, 2019. december 4. napján a román országgyűlés megszavazta az előbbi kompenzációs eljárás hatályon kívül helyezését is.

Az ET Miniszteri Bizottsága a *Rezmives-ítélet* végrehajtását a *Bragadireanu kontra Románia ügyhöz* kapcsolódóan ellenőrzi. Románia jelenleg oly módon kíván eleget tenni a Miniszteri Bizottság elvárásainak, hogy a nem megfelelő börtönkörülmények okozta sérelmek kompenzálására az államot terhelő, szerződésen kívüli kárfelelősség jogintézményét biztosítja a fogvatartottak részére. Vélhetően majd az EJEB fog arról dönteni, hogy ez valóban hatékony jogorvoslati lehetőségnek tekinthető-e.[759] Az EJEB által hatékonynak minősített, kompenzációs jogorvoslati eszköz hiányában azonban továbbra is sorra születnek a marasztaló ítéletek Romániával szemben az EJEE 3. cikkének megsértése miatt.[760]

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 3. cikkével és a büntetés-végrehajtási rendszer zsúfoltságával összefüggésben a legutóbbi pilot judgment eljárás Ukrajnával szemben indult a *Sukachov-ügyben*.[761] Természetesen ez az eljárás sem volt előzmény nélküli: az első, 2005-ben meghozott ítéletet[762] követően 55 ügyben marasztalta el az EJEB az ukrán

---

90/20180125_Action+plan_Communication+from+Romania+concerning+the+cases+of+REZMIVES.pdf (2021. május 6.)

[758] *Amendments according to the Memorandum adopted by the Romanian Government on 17 March 2018,* 6-7. oldal. https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016807970b2 (2021. május 6.)

[759] https://hudoc.exec.coe.int/eng#{"EXECIdentifier":["004-12985"]} (2021. május 6.)

[760] Például: *Dinu és mások kontra Románia,* ECtHR, 2021. április 29-i ítélet, ügyszámok: 52160/15, 57949/15, 59245/15, 23351/16, 58521/16, 79522/16; *Nádasdy és mások kontra Románia,* ECtHR, 2021. április 29-i ítélet, ügyszámok: 29930/16, 37508/16, 41706/16, 59848/16, 67993/16, 50819/19.

[761] *Sukachov kontra Ukrajna,* ECtHR, 2020. január 30-i ítélet, ügyszám: 14057/17.

[762] *Nevmerzhitsky kontra Ukrajna,* ECtHR, 2005. április 5-i ítélet, ügyszám: 54825/00.

államot. Ezen ügyek specialitását adja, hogy nem általában a büntetés-végrehajtási intézetek körülményei eredményezték a kérelmezett állam felelősségre vonását, hanem kizárólag az előzetes házakban uralkodó állapotok. A pilot judgment eljárás lefolytatását nemcsak a már elbírálásra váró, körülbelül 120 kérelem indokolta, hanem a potenciális jövőbeli panaszosok száma is: 2019 áprilisában 20 346 fő volt letartóztatásban.[763] A speciális helyzetre az EJEB speciális megoldást vár, elsősorban a szabadságelvonással nem járó kényszerintézkedések gyakoribb alkalmazását, illetve a letartóztatások rövidebb időtartamban történő fenntartását.[764]

Jelenleg a fogvatartottak az elhelyezési körülmények miatt kizárólag az ügyészhez fordulhatnak panasszal, míg kompenzációs eljárás nem áll rendelkezésükre. Mivel az EJEB előbbit sem minősítette kellően hatékony jogorvoslati lehetőségnek, az EJEE 13. cikkének megsértését is megállapította a *Sukachov-ügyben.*[765] Felhívta az ukrán államot, hogy az ítélet jogerőre emelkedésétől – 2020. május 30. napjától – számított 18 hónapon belül vezessen be mind preventív, mind kompenzációs jogorvoslati lehetőségeket.[766] Jelenleg a Miniszteri Bizottság a vonatkozó jelentés vagy akcióterv benyújtására vár.[767]

Végezetül, mintegy ellenpéldaként utalnék Oroszországra. Oroszországot már 2002-ben elmarasztalta az EJEB a letartóztatottak elhelyezésére szolgáló bv. intézetek embertelen körülményei miatt,[768] e körülmények azonban a következő évtizedben sem javultak számottevően. Ezt bizonyítja, hogy a strasbourgi bíróság 80-nál is több ügyben állapította meg a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmának sérelmét, míg végül a pilot judgment eljárás lefolytatása mellett döntött. Erre a korábban már említett *Ananyev*

---

[763] *Sukachov kontra Ukrajna,* 135-143. pont.

[764] Utóbbit indokolja az is, hogy Ukrajnával szemben több mint 90 ügyben hozott marasztaló ítéletet az EJEB az EJEE 5. cikke (3) bekezdésének megsértése miatt. *Sukachov kontra Ukrajna,* 146-148. pont.

[765] *Sukachov kontra Ukrajna,* 118-125. pont.

[766] *Sukachov kontra Ukrajna,* 160. pont.

[767] Sukachov v. Ukraine – Execution.
https://hudoc.exec.coe.int/eng#{"fulltext":["sukachov"],"EXECDocumentTypeCollection":["CEC"],"EXECIdentifier":["004-55367"]} (2021. május 7.)

[768] *Kalashnikov kontra Oroszország*, 92-103. pont.

és mások kontra Oroszország ügyben került sor.[769] Ebben az ügyben az EJEB nemcsak a zsúfoltság mércéjeként szolgáló Ananyev-tesztet dolgozta ki, hanem részletes vizsgálatnak vetette alá a fogvatartottak rendelkezésére álló jogorvoslati lehetőségeket is. Bár a kérelmezett állam számos jogorvoslati eszköz meglétére hivatkozott,[770] az EJEB azok egyikét sem minősítette kellően hatékonynak.[771]

Az *Ananyev-ügyben* az EJEB a letartóztatás végrehajtásának körülményeit vizsgálta. Ezt követően, 2013-ban a *Sergey Babushkin kontra Oroszország ügyben* már a szabadságvesztés tárgyában is megállapította az EJEE 3. és 13. cikkeinek megsértését, felhasználva a pilot judgment eljárás konzekvenciáit.[772] 2020-ig az előzetes házak körülményei miatt több mint 100, a szabadságvesztés végrehajtásának helyéül szolgáló létesítmények körülményei miatt pedig több mint 450 marasztaló ítélet született Oroszországgal szemben. Látható tehát, hogy az orosz állam nem tudott eleget tenni a börtönkörülmények javítására vonatkozó nemzetközi elvárásoknak. Kedvező fejleménynek tekinthető azonban, hogy az EJEB 2020 márciusában egyezmény-konformnak minősítette a közigazgatási eljárási törvény 2020. január 27. napján hatályba lépett módosítását. E módosítás révén a törvény immár explicit módon feljogosítja a fogvatartottakat arra, hogy kártérítést igényeljenek a nem megfelelő elhelyezési körülmények okozta sérelmek miatt.[773] A döntés jelentős hatással volt az EJEB

---

[769] Ehhez és a *Torreggiani-ítélethez* kapcsolódóan lásd bővebben: BOCCHI, Marco: T*he effectiveness of the pilot judgment procedure: A comparative case-study on inhuman and degrading treatment against detainees in Russia and Italy.*
https://blogs.uta.fi/ecthrworkshop/2016/02/08/bocchi/ (2021. május 7.)

[770] Preventív jogorvoslati lehetőségként a fogvatartottak panaszt nyújthattak be a bv. intézet parancsnokához, az ügyészhez, az ombudsmanhoz, illetve a bírósághoz is. Hasonlóan számos más tagállamhoz, Oroszországban is a polgári jogi kártérítés jelentette a kompenzációs jogorvoslati lehetőséget.

[771] *Ananyev és mások kontra Oroszország,* 100-118. pont.

[772] *Sergey Babushkin kontra Oroszország,* 36-58. pont.

[773] *Shmelev kontra Oroszország,* ECtHR, 2020. március 17-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszámok: 41743/17, 60185/17, 66806/17, 74497/17, 75804/17, 77181/17, 77265/17, 1249/18, 9152/18, 14988/18, 17991/18, 19294/18, 19837/18, 21542/18, 29155/18, 31682/18 és 32545/18, 59-61., 140-141., 163-164. pont.

ügyterhére is: például a *Zavorin és mások kontra Oroszország ügyben*[774] 570, a *Zaytsev és mások kontra Oroszország ügyben*[775] pedig 194 kérelmet nyilvánított elfogadhatatlannak azért, mert a kérelmezők nem merítették ki a hatékonynak minősített kompenzációs jogorvoslati lehetőséget. Mindemellett Oroszország a kérelmezőkkel kötött megállapodások révén is igyekszik elkerülni az újabb marasztaló ítéleteket.[776]

Oroszország esete rámutat, hogy még a kivételes jelleggel bíró pilot judgment eljárás keretében meghozott, kötelező erejű EJEB-ítélet végrehajtása is jórészt a tagállami jogkövetési hajlandóság függvénye.[777] Az ismertetett ügyek alapján látható volt, hogy az elmarasztalt államok különböző megoldások révén, de igyekeznek eleget tenni az Emberi Jogok Európai Egyezménye 13. cikkéből fakadó általános, illetve a fogvatartottakkal kapcsolatos speciális elvárásoknak. Lengyelország példájából okulva úgy gondolom, hogy a leginkább előnyös megoldás, ha mind a preventív, mind a kompenzációs jogorvoslatot önálló eljárások biztosítják, nem pedig már működő igényérvényesítési mechanizmusok hatálya nyer kiterjesztést a fogvatartotti kérelmekre is. Magyarország eredetileg – álláspontom szerint helyesen – az előbbi megoldást választotta. Mielőtt azonban az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz- és kártalanítási eljárásra áttérnék, ismertetem azokat a jogorvoslati lehetőségeket, amelyek a *Varga és mások kontra Magyarország ügy* elbírálásakor a fogvatartottak rendelkezésére álltak.

III.3. A magyar jogi szabályozás a pilot judgment eljárás időpontjában

A *Varga és mások kontra Magyarország* pilot judgment eljárás lefolytatásakor több olyan jogorvoslati lehetőség volt biztosított a szabadságuktól megfosztott személyek számára,

---

[774] *Zavorin és mások kontra Oroszország,* ECtHR, 2020. április 30-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszámok: 13481/13, 42467/16, 78561/17 és további 567 kérelem.

[775] *Zaytsev és mások kontra Oroszország,* ECtHR, 2020. május 14-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszámok: 54797/18, 54941/18, 55042/18 és további 191 kérelem.

[776] Például: *Nikolayev kontra Oroszország,* ECtHR, 2020. december 17-i határozat, ügyszám: 79975/17; *Tikhomirov kontra Oroszország,* ECtHR, 2021. március 25-i határozat, ügyszám: 10787/19; *Uskov kontra Oroszország,* ECtHR, 2021. április 8-i határozat, ügyszám: 2384/19.

[777] BUYSE, Antoine: *The pilot judgment procedure at the European Court of Human Rights: possibilities and challenges,* Greek Law Journal, 2009/11., 13. oldal.

melyek révén a fogvatartási körülményeiket sérelmezhették. Preventív jogorvoslati eszköznek volt tekinthető a 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet 6. §-ában írt mechanizmus: a fogvatartással összefüggő ügyben hivatalból vagy kérelemre azon intézet kijelölt szervezeti egységének vezetője döntött, ahol a fogvatartott a büntetés vagy intézkedés végrehajtása céljából tartózkodott. A döntéssel szemben, vagy annak elmulasztása esetén a fogvatartott panasszal fordulhatott a parancsnokhoz. A 7. § ezen túlmenően biztosította a fogvatartott részére, hogy a fogvatartásával kapcsolatos ügyében közvetlenül forduljon a büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeletét ellátó ügyészhez.[778] Az EJEB a *Varga-ügyben* az ezen jogorvoslati eszközök hatékonyságára hivatkozó kormányzati álláspontot nem fogadta el és lényegében megismételte a *Szél kontra Magyarország ügyben* korábban már kifejtett érvelését. A magyar büntetés-végrehajtási rendszer túlzsúfoltsága a nemzeti hatóságok által ismert és elismert tény volt, ekként sem a bv. parancsnokhoz, sem pedig az ügyészhez benyújtott kérelem, illetve panasz nem eredményezhetett érdemi javulást a fogvatartási körülményeket illetően.[779]

Az EJEB kompenzációs jogorvoslati lehetőségként értékelte a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvényben[780] a személyhez fűződő jogok megsértése esetére biztosított szubjektív szankciót, a kártérítést. Az EJEB által áttekintett valamennyi határozat azonban – egy elsőfokú, a következetes Kúriai állásponttól eltérő ítélet kivételével – a fogvatartotti kereseti kérelmek elutasításáról rendelkezett. Az eljárt bíróságok az elutasítás indokaként arra hivatkoztak, miszerint a büntetés-végrehajtási intézeteket objektív befogadási kötelezettség terheli, ezért felróhatóságuk hiányában a túlzsúfoltságból, illetve más sérelmes elhelyezési körülményből fakadó kárigény az intézetekkel szemben nem érvényesíthető.[781] Az egyértelmű bírósági gyakorlatra

[778] Ugyanezen szakasz biztosította a fogvatartott részére az alapvető jogok biztosa, valamint a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság közvetlen megkeresését is, azonban ezek a lehetőségek nem képezték az EJEB vizsgálatának tárgyát.

[779] *Szél kontra Magyarország,* 13. pont; *Varga és mások kontra Magyarország,* 60-65. pont.

[780] A kérelmek benyújtásának időpontjában még nem volt hatályban a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Ptk.).

[781] A kapcsolódó döntvényeket lásd a 430. számú lábjegyzetben.

tekintettel az EJEB úgy ítélte meg, hogy a kártérítés sem tekinthető az EJEE 13. cikkének megfelelő hatékony jogorvoslati lehetőségnek.[782]

A pilot judgment eljárás eredményeként tehát nemcsak az a kötelezettség hárult hazánkra, hogy az EJEE 3. cikkével összhangban javítsa a büntetés-végrehajtási intézetek elhelyezési körülményeit, hanem az is, hogy teremtsen kellően hatékony preventív, illetve kompenzációs jogorvoslati lehetőségeket a szabadságuktól megfosztott személyek számára.

Kiemelendőnek tartom, hogy ez utóbbi kötelezettségre a jogalkotót is megelőzve a bírói gyakorlat reagált: a Kúria több felülvizsgálati döntésében szembehelyezkedett az alsóbb bíróságok azon – addig következetesnek tekintett – álláspontjával, mely szerint a büntetés-végrehajtási intézet a börtönviszonyok objektív körülményeiért nem tehető felelőssé, nincs mérlegelési joga az elítéltek befogadását illetően. A legfelsőbb bírói fórum a 2016. január 27. napján meghozott Pfv.IV.21.344/2015/6. számú ítéletében kimondta, hogy a befogadási kötelezettség fennállta nem zárja ki a bv. intézet magatartásának felróhatóságát. Ezt követően a 2016. február 24. napján kelt Pfv.IV.21.654/2015/11. számú határozat rögzítette, hogy amennyiben a büntetés-végrehajtási intézet a vonatkozó IM rendeletben meghatározott,[783] a fogvatartás során irányadó kötelezettségét nem teljesíti, azzal felróható magatartást tanúsít. Ebből következően az önálló jogalanyisággal rendelkező bv. intézet a fogvatartottat az intézetben ért sérelmek miatt kártérítési felelősséggel tartozik.

A Kúria döntéseit követően például a Pécsi Ítélőtábla Pf.VI.20.023/2016/4. számú határozata már úgy fogalmazott, hogy az EJEB ítéletei nyomán megváltozott a hazai bírói gyakorlat a büntetés-végrehajtási intézetekben tapasztalható túlzsúfoltság, illetve a kimentés megítélése körében. A bv. intézet a befogadási kötelezettségére hivatkozással nem mentesülhet a felelősség alól, hiszen a jogszabályok betartása, a fogvatartottak megfelelő elhelyezéséről való gondoskodás ugyancsak kötelessége. Számos ítélőtáblai másodfokú határozat ehhez hasonlóan rendelkezett a korábbi gyakorlatnak megfelelően

[782] *Varga és mások kontra Magyarország,* 51-59. pont.

[783] Az ekkor már hatályos 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet.

született elsőfokú határozatok megváltoztatásáról,[784] illetve elsőfokon is egyre több olyan ítélet született, melyek az újabb esetjogra hivatkozással helyt adtak a fogvatartotti kereseteknek.[785]

Noha a pilot-eljárás nyomán a fogvatartotti kárigények tekintetében – a fogvatartottak számára kedvező módon – megváltozott a hazai bírósági gyakorlat, azonban arra nem került sor, hogy ennek, mint kompenzációs jogorvoslati lehetőségnek az EJEE 13. cikkével való összeegyeztethetőségét az Emberi Jogok Európai Bírósága megvizsgálja. A jogalkotó ugyanis időközben új preventív és kompenzációs jogorvoslati eljárásokat vezetett be. Úgy gondolom, az ítélkezési gyakorlat kedvező alakulása ellenére is helyesen döntött a jogalkotó azáltal, hogy nem kizárólag a preventív jogorvoslati eszközt szabályozta önálló eljárás keretében, hanem a kompenzációs lehetőséget is. Bár a nemvagyoni kártérítés, illetve a Ptk. szerinti sérelemdíj iránti igény a Kúria 2016. január 27-i döntésétől kezdődően akár hatékony jogorvoslati lehetőségnek is tekinthető, a Lengyelországéhoz hasonló felemás, elfogadhatatlansági döntéseket és marasztaló ítéleteket egyaránt eredményező EJEB-gyakorlatot az önálló kártalanítási eljárás bevezetésével elkerültük.

---

[784] Például: Debreceni Ítélőtábla Pf.I.20.609/2016/4., Győri Ítélőtábla Pf.V.20.094/2016/3., Győri Ítélőtábla Pf.V.20.143/2016/4., Győri Ítélőtábla Pf.III.20.149/2016/4., Győri Ítélőtábla Pf.V.20.118/2016/4., Győri Ítélőtábla Pf.V.20.107/2016/4., Pécsi Ítélőtábla Pf.VI.20.076/2016/3., Pécsi Ítélőtábla Pf.VI.20.049/2016/4., Pécsi Ítélőtábla Pf.VI.20.036/2016/5., Pécsi Ítélőtábla Pf.VI.20.033/2016/5., Pécsi Ítélőtábla Pf.VI.20.066/2016/4., Pécsi Ítélőtábla Pf.VI.20.050/2016/5., Pécsi Ítélőtábla Pf.VI.20.037/2016/5., Pécsi Ítélőtábla Pf.VI.20.054/2016/5., Pécsi Ítélőtábla Pf.VI.20.086/2016/3., Szegedi Ítélőtábla Pf.I.20.764/2016/9.

[785] Például: Debreceni Törvényszék P.20.378/2016/46., Győri Törvényszék P.20.167/2017/4., Kaposvári Törvényszék P.20.624/2016/29., Nyíregyházi Törvényszék P.20.690/2017/12., Pécsi Törvényszék P.20.337/2017/18., Veszprémi Törvényszék P.20.399/2016/18/I., Veszprémi Törvényszék P.20.236/2015/73/I., Veszprémi Törvényszék P.20.637/2016/26/I., Veszprémi Törvényszék P.20.398/2016/24/I., Veszprémi Törvényszék P.20.652/2017/5/I., Veszprémi Törvényszék P.21.555/2016/6.

III.4. A 2016. évi CX. törvénnyel bevezetett és a 2020. évi CL. törvénnyel módosított jogorvoslati lehetőségek

2017. január 1. napján léptek hatályba a 2016. évi CX. törvénnyel bevezetett új jogorvoslati lehetőségek: az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz biztosította a preventív, míg az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítás a kompenzációs jogorvoslati eszközt. Ahogyan azt korábban már ismertettem, az Emberi Jogok Európai Bírósága 2017 novemberében, a *Domján kontra Magyarország ügyben* értékelés alá vonta ezeket a jogintézményeket, és megállapította, hogy az EJEE 13. cikkével összhangban kellően hatékony jogorvoslati lehetőséget jelentenek a fogvatartottak számára.

Ezt az ítéleti konklúziót bizonyította, hogy a *Domján-ügy* elbírálása óta az EJEB egyetlen fogvatartotti kérelmet sem fogadott be, az EJEE 13. cikkével összhangban állónak ítélve mind a belső jogi szabályozást, mind a jogalkalmazást.[786] Ezen sikerek ellenére a kártalanítási eljárás 2020. év elején inkább politikai, semmint szakmai támadások célkeresztjébe került. Előbb a 1004/2020. (I. 21.) számú Kormányhatározat[787], majd a 2020. évi IV. törvény[788] felfüggesztette a megítélt kártalanítási összegek kifizetését, arra hivatkozással, hogy a jogorvoslati eljárást a fogvatartottak és védőik visszaélésszerűen használják, miközben a bűncselekmények áldozatainak és azok hozzátartozóinak az igényei nem érvényesülnek kellően hatékonyan.

A jogalkotó a panasz- és a kártalanítás eljárás által felvetett – és a későbbiekben ismertetendő – jogértelmezési problémák megoldása, illetve az áldozati jogok hatékonyabb érvényre juttatása érdekében átfogó jelleggel módosította a Bv. tv. vonatkozó rendelkezéseit. Ezek a módosítások 2021. január 1. napján léptek hatályba.

---

[786] Legutóbb a *Heiszné Szőrös kontra Magyarország ügyben* erősítette ezt meg. *Heiszné Szőrös kontra Magyarország,* ECtHR, 2020. június 30-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 18854/14.

[787] 1004/2020. (I. 21.) Kormányhatározat a börtönzsúfoltság miatti kártalanítási eljárásokkal kapcsolatos visszaélésekkel szembeni azonnali fellépésről.

[788] 2020. évi IV. törvény a börtönzsúfoltsági kártalanításokkal kapcsolatos visszaélések megszüntetése érdekében szükséges haladéktalan intézkedésekről.

Tekintettel arra, hogy a kártalanítási eljárás jogszabályi háttere az újraszabályozás ellenére is jócskán átfedést mutat a 2021. január 1. napját megelőzően hatályban volt rendelkezésekkel, az alábbiakban azok összehasonlító, szintetizáló bemutatására törekszem. Ily módon elkerülhető számos rendelkezés felesleges megismétlése, amelyet a 2016. évi CX. törvény és a 2020. évi CL. törvény egymástól elkülönült ismertetése egyébként szükségessé tenne.

III.4.1. Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz

2021. január 1. napját megelőzően az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítás igénybevételének előfeltételét képezte – meghatározott kivételekkel – a Bv. tv. 144/B. §-a szerinti panasz előterjesztése. Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panaszt a bv. kódex a szabadságvesztés végrehajtására vonatkozó V. fejezetben szabályozta, ennek ellenére az más szabadságelvonással járó szankció, illetve a letartóztatás hatálya alatt álló személyek részére is rendelkezésre állt a törvény utaló szabályai folytán.[789]

Az elítélt és a védője az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt írásban, közvetlenül a bv. intézet parancsnokához nyújthatta be a panaszt. A fogvatartottat a panasz-előterjesztési kötelezettség akkor terhelte, ha az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények között töltött napok száma a harmincat meghaladta.[790] Ez a rendelkezés különösen az elzárásra ítéltek esetében bírt jelentőséggel, mivel esetükben előfordulhat, hogy önmagában a büntetés tartama sem éri el a harminc napot. Úgy gondolom, praktikussági megfontolások vezették ezen jogalkotói megoldást, hiszen a panasz alapján a bv. intézet parancsnoka által tehető intézkedések, így a panaszos másik bv. intézetbe történő átszállítása vagy a zárkában elvégzett állagjavító munkálatok a szabadságelvonás rövidségénél fogva célszerűtlenek, vagy akár kivitelezhetetlenek is lettek volna.

[789] Bv. tv. (2020.XI.20.-2020.XII.31. időállapot) 273. § (3) bekezdés, 325. § (2) bekezdés, 386. § (1) bekezdés.

[790] Bv. tv. (2020.XI.20.-2020.XII.31. időállapot) 10/A. § (6) bekezdés.

A parancsnok a panaszt a benyújtásától számított tizenöt napon belül bírálta el, és a jogsértő körülmények fennállta esetén intézkedett azok javítása vagy a sérelem ellensúlyozása érdekében.[791] Amennyiben a jogszabályban előírt élettér az adott bv. intézetben nem volt biztosítható, akár a fogvatartott másik bv. intézetbe történő átszállítására is sor kerülhetett. Az erről történő döntéshozatal már a BVOP elhelyezésért felelős szakterülete vezetőjének kompetenciájába tartozott.[792]

Amennyiben a jogszabályban előírt élettér sem az adott bv. intézetben, sem más bv. intézetben nem volt biztosítható, a bv. parancsnok a sérelem ellensúlyozása érdekében, ha azt még nem tette meg, intézkedett.[793] Bármely intézkedés alkalmazásához a fogvatartott, valamint a Befogadási és Fogvatartási Bizottság hozzájárulása volt szükséges.[794]

A Bv. tv. a kapcsolattartás jogát sértő átszállítással szemben, illetőleg a bv. parancsnok által megtett intézkedés vagy annak elmulasztása miatt is biztosította a felülvizsgálati kérelem előterjesztésének lehetőségét a bv. bíróhoz.[795] Hivatkozni kívánok arra a kutatásra, amelyet a Debreceni Törvényszék büntetés-végrehajtási csoportjánál végeztem, megvizsgálva a 2017. január 1. és 2018. június 30. napja között érkezett kártalanítási ügyeket, elsősorban pedig az ezen időintervallumban jogerőre emelkedett bv. bírói határozatokat.[796] Megállapítható volt, hogy több parancsnoki határozat vagy indokát sem adta a fogvatartotti panasz elutasításának, vagy úgy rögzítette a megfelelő élettér rendelkezésre állását, hogy azt követően a kártalanítási ügyben eljáró bíró az

---

[791] Bv. tv. (2020.XI.20.-2020.XII.31. időállapot) 144/B. § (1)-(2) bekezdés.

[792] Bv. tv. (2020.XI.20.-2020.XII.31. időállapot) 144/B. § (3)-(4) bekezdés.

[793] Bv. tv. (2020.XI.20.-2020.XII.31. időállapot) 144/B. § (5) bekezdés.

[794] 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet (2020.XI.1.-2020.XII.31. időállapot) 10/A. § (2) bekezdés.

[795] Bv. tv. (2020.XI.20.-2020.XII.31. időállapot) 144/B. § (6) bekezdés.

[796] A kutatás eredményeiről Boda Zoltán bírósági titkárral az alábbi publikációban számoltunk be: BODA Zoltán – BAGOSSY Mária: *Kártalanítás az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt. Egy kutatás eredményei,* Magyar Jog, 2020/1., 20-29. oldal.
Megjegyzem, ezt megelőzően hasonló vizsgálatot folytatott le Pázsit Veronika és Tallódi Zoltán, akik a Fővárosi Törvényszéken 2017 szeptemberéig befejezett kártalanítási ügyeket, valamint az Igazságügyi Minisztériumhoz 2017. július 15. napjáig érkezett, kártalanítást megállapító határozatokat tanulmányozták. PÁZSIT – TALLÓDI [2017] *i.m.* 138-159. oldal.

ellenkezőjét deklarálta. Ennek ellenére a fogvatartottak egyetlen esetben sem éltek felülvizsgálati kérelemmel a bv. intézet parancsnokának határozatával szemben.[797] Országos szinten 2017-ben 950, 2018-ban 1 315, 2019-ben pedig 1 259 felülvizsgálati kérelem érkezett a büntetés-végrehajtási bírákhoz, mely számok azonban az átszállításról hozott határozatok elleni jogorvoslatokat is magukban foglalják. A felülvizsgálati kérelmek alacsony száma különösen akkor feltűnő, ha összehasonlítjuk a kártalanítási kérelmek számával: 2017-ben 7 730, 2018-ban 11 175, míg 2019-ben 14 484 kártalanítási eljárás indult.[798] Vélhetően ezek az adatok azt támasztják alá, hogy a fogvatartottak nem úgy tekintettek az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panaszra, mint amely valódi jogorvoslati lehetőséget kínál, hanem csupán a kártalanítási kérelem előfeltételének tartották, ezért nem is támadták meg a tárgyában hozott bv. parancsnoki határozatokat.

Az EJEB *Domján-ügyben* kifejtett konklúziója szerint az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz képes hatékony jogorvoslati eszközt biztosítani a fogvatartottak részére annak érdekében, hogy az elhelyezési körülmények az EJEE 3. cikkében foglaltaknak megfeleljenek.[799] Ezzel szemben a gyakorlat azt mutatta, hogy a jogintézmény az előirányzott funkcióját – kellő számú férőhely hiányában – nem volt képes teljes mértékben betölteni.[800]

A panaszeljárás által felvetett jogértelmezési problémák, valamint a bv. szervezetre háruló felesleges ügyteher orvoslása érdekében a jogalkotó úgy döntött, hogy 2021. január 1. napjától az önálló panaszeljárást megszünteti. Funkcióját oly módon kívánta

---

[797] BODA – BAGOSSY [2020] *i.m.* 21. oldal.

Érdekesség, hogy Pázsit Veronika és Tallódi Zoltán a Fővárosi Törvényszéken végzett kutatásuk során ezzel ellentétesen azt tapasztalták, hogy a fogvatartottak a panasz alapján megtett intézkedéseket szinte minden esetben bírósági felülvizsgálati kérelemmel támadták meg. PÁZSIT – TALLÓDI [2017] *i.m.* 157. oldal.

[798] Az adatok Magyarország bíróságainak 2017., 2018. és 2019. évre, a büntetés-végrehajtási bíró hatáskörébe utalt ügyekre vonatkozó statisztikai évkönyveiből származnak. A 2020. évre vonatkozó statisztikai évkönyv jelenleg még nem érhető el.

[799] *Domján kontra Magyarország,* 22. pont.

[800] Összefoglaló az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt indított kártalanítási eljárásról, Fővárosi Törvényszék Büntető Kollégiuma, 2018. december 15., 7. oldal.

megtartani, hogy a Bv. tv. 75/I. §-ával a panaszeljárást beépítette a kártalanítási eljárás folyamatába. Ezáltal a bv. intézet parancsnoka a kártalanítási kérelem elintézése mellett – az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények fennállása esetén – köteles megtenni a szükséges intézkedéseket e körülmények megszüntetése vagy a sérelem ellensúlyozása érdekében. A parancsnok az intézkedésről határozattal dönt.[801] A módosítás továbbra is lehetőséget biztosít az elítélt más bv. intézetbe történő átszállítására, amennyiben a jogszabályban előírt élettér az adott bv. intézetben nem biztosítható.[802]

Nem terheli intézkedési kötelezettség a bv. intézet parancsnokát, ha a fogvatartott két hónapnál hamarabb szabadul, vagy az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények két hónapnál rövidebb idő alatt megszűntek. Úgyszintén nem áll fenn ez a kötelezettség abban az esetben, ha a fogvatartott a kártalanítási kérelme benyújtását követő hat hónapnál hamarabb szabadult vagy az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények ezalatt az időtartam alatt megszűntek, és e hat hónapon belül újabb kérelmet terjeszt elő.[803] Úgy gondolom, a törvény ily módon számos fogvatartottat kizár a preventív jogorvoslatra jogosultak köréből, hiszen a kártalanítási kérelem elintézése mellett a bv. intézet parancsnoka nem köteles intézkedni a sérelem orvoslása érdekében, ha az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények kettő, vagy a korábbi kérelem benyújtásától számított hat hónapot el nem érő tartamban álltak fenn. Problémát jelent az is, hogy a fogvatartott a nem megfelelő körülmények megszüntetését csak oly módon érheti el, ha előterjeszti a kompenzációs célú kártalanítási kérelmet.

Látható, hogy a módosított rendelkezések nem biztosítanak olyan, a nemzetközi elvárásoknak megfelelő, preventív célzatú jogorvoslati lehetőséget, amely valamennyi fogvatartott számára lehetővé tenné az embertelen és megalázó bánásmód tilalmába ütköző tárgyi feltételek kifogásolását és azok orvoslását. Kétségtelen, hogy a jogalkalmazás során több értelmezést igénylő kérdés is felmerült a panaszeljárás korábbi szabályozását illetően. Az önálló panaszeljárás megszüntetése azonban nem a problémák megoldását, hanem sokkal inkább azok megkerülését szolgálja.

---

[801] Bv. tv. 75/I. § (1) bekezdés.

[802] Bv. tv. 75/I. § (2) bekezdés.

[803] Bv. tv. 75/D. § (2)-(3) bekezdés, 75/I. § (1) bekezdés.

III.4.2. Kártalanítás az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt

A Bv. tv. 10/A. § (1) bekezdése a következőképpen rendelkezett: *„kártalanítás jár az elítéltnek vagy az egyéb jogcímen fogvatartottnak a fogvatartása során a jogszabályban előírt élettér biztosításának hiánya és az ehhez esetlegesen kapcsolódó más, a kínzás, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmába ütköző elhelyezési körülmény, különösen az illemhely elkülönítésének a hiánya, a nem megfelelő szellőztetés, világítás, fűtés vagy rovarirtás (a továbbiakban együtt: alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények) által előidézett sérelem miatt."* A Bv. tv. jelenleg hatályos 75/B. § (1) bekezdése ugyan elhagyta az egyéb jogcímen fogvatartott megjelölését, azonban a (7) bekezdésében rögzíti, hogy a kártalanítási eljárás szabályait értelemszerűen alkalmazni kell az egyéb jogcímen fogvatartottra is. Egyértelmű tehát, hogy a kártalanítási eljárást a szabadságvesztés, az elzárás és a kényszergyógykezelés hatálya alatt állók is igénybe vehetik.

III.4.2.1. Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények

A Bv. tv. korábbi, illetőleg jelenleg hatályos rendelkezése egyaránt exemplifikatív felsorolást ad azokról a körülményekről, melyek jogsértő jellege kártalanítási igényt alapoz meg. A jogszabályban előírt élettér hiányán túlmenően ilyen körülménynek tekinthető különösen az illemhely elkülönítésének hiánya, a nem megfelelő szellőztetés, világítás, fűtés és rovarirtás. Ahogyan azt a szabadságvesztés kapcsán már kifejtettem, a 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet rögzíti a fogvatartottak részére biztosítandó élettér nagyságát, számításának módját. Amennyiben tehát nem áll a fogvatartott rendelkezésére egyéni elhelyezés esetén legalább 6, míg közös elhelyezés esetén 4 m^2 élettér, az kártalanítási igényt keletkeztet.

Melyek azok a jogszabályi előírások, amelyek a további körülményeket szabályozzák? Az illemhely elkülönítésére vonatkozó rendelkezést ugyancsak a hivatkozott IM rendeletben találhatjuk: a 120. § (2) bekezdése értelmében a zárkában folyó vízzel ellátott mosdót és elkülönített, lehetőség szerint önálló szellőzésű WC-t kell kialakítani.

A szellőztetés, a világítás, a fűtés és a rovarirtás milyenségére vonatkozóan a fogvatartottak ellátásának és elhelyezésének szabályairól szóló 21/2020. (VI. 11.) BVOP utasítás tartalmaz előírásokat, de azok kevés támpontot adnak a „megfelelőség" értékeléséhez.[804] A 34. pont c) alpontja alapján az intézetben gondoskodni kell a külön jogszabályban előírtak szerinti fűtésről, míg a d) alpont értelmében a zárkák és egyéb helyiségek, a részlegek, valamint az egyéb szempontból kiemelt területek megfelelő világításáról. Utóbbi a 35. pont szerint a zárkákban és a lakóhelyiségekben az olvasásra alkalmas természetes fényt vagy mesterséges világítást foglalja magában. A szellőztetés vonatkozásában a 34. pont e) alpontja csupán azt mondja ki, hogy gondoskodni kell az elítéltek által használt helyiségek megfelelő szellőztetéséről, de erre vonatkozóan a szakutasítás további részletszabályt nem tartalmaz. Végezetül, a 44. pont értelmében a rovarok és a rágcsálók irtását rendszeresen, a környezetvédelmi szabályok betartásával kell végezni.

Sörös László már a 2016. évi CX. törvény hatályba lépését megelőzően rámutatott arra, hogy az élettér, valamint az illemhely elkülönítésének hiánya egyszerűen megállapítható tények, ezzel szemben a többi körülményre vonatkozó elvárásokat a bírói gyakorlatnak kell tisztáznia.[805] 2 évvel később, 2018 decemberében a Fővárosi Törvényszék Büntető Kollégiuma összefoglaló véleményében már a gyakorlat fényében erősítette azt meg, hogy kizárólag a túlzsúfoltság, illetve a mellékhelyiség kialakításának a módja bírálható el objektív adatok alapján.[806] A Debreceni Törvényszék bv. csoportjának határozatai ugyancsak azt támasztották alá, hogy e két körülmény objektíve megállapítható jogsértő jellege lényegében valamennyi kártalanítási igényt megalapozta.[807] A további körülmények közül a rovarirtás megfelelősége volt az, amellyel kapcsolatban a bírói

---

[804] A BVOP utasítás hatályba lépését megelőzően a 26/2016. (VII. 5.) OP szakutasítás rendelkezett mindezen tárgykörökről.

[805] SÖRÖS László: *Napidíj az elítéltnek, az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülményekért – avagy 2017. január 01. napján hatályba lépő kártalanítás szabályok a 2013. évi CCXL. törvényben,* 6. oldal. https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/soros_laszlo__napidij_az_eliteltnek_2017-es_kartalanitasi_szabalyok%5bjogi_forum%5d.pdf (2021. május 8.)

[806] Összefoglaló az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt indított kártalanítási eljárásról, Fővárosi Törvényszék Büntető Kollégiuma, 2018. december 15., 21. oldal.

[807] BODA – BAGOSSY [2020] *i.m.* 23. oldal.

gyakorlat több vizsgálati szempontot is kialakított, például, hogy rendelkezésre áll-e orvosi dokumentum a rovarcsípésekről, vagy a fogvatartott által sérelmezett időszakban történt-e eseti rovarirtás az adott zárkában.[808]

Ugyancsak a bíróságokra hárult annak kidolgozása, mely körülmények jogsértő volta vezethet még a kártalanítási kérelmek megalapozottságához. A „különösen" szó használata egyértelműsíti, hogy a bv. kódex csupán példálózó felsorolását adja az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülményeknek. Noha az ítélkezési gyakorlat alapján sem lehetséges taxatíve meghatározni ezeket az egyéb körülményeket, abban egységes álláspont mutatkozik, hogy a Bv. tv. rendelkezését szűkítően kell értelmezni, különben parttalanná válna a sérelmezett körülmények sorának vizsgálata.[809] A legtöbbször a fogvatartott szubjektív értékrendjén alapuló és ezáltal a kártalanítás körében nem értékelhető panaszok[810] mellett egy olyan körülményt emelnék ki, amely valóban megalapozhatja az igényérvényesítést: a bv. kódexben írt elkülönítési szabályok megsértése, például a katona katonának nem minősülő elítélttel együttesen történő elhelyezése.[811]

Végezetül utalnék a Bv. tv. 10/A. § (1) bekezdésének „ehhez esetlegesen kapcsolódó" fordulatára is. Bár ez a fordulat ugyancsak értelmezési kérdést vetett fel, megkívánva a bírói gyakorlat állásfoglalását, azonban a jogalkotó változatlan formában emelte át a Bv. tv. 75/B. § (1) bekezdésébe. Sokáig vitatott volt ugyanis, hogy jár-e kártalanítás az elítéltnek abban az esetben, ha a jogszabályban előírt élettér ugyan rendelkezésére állt, de az egyéb elhelyezési körülmények mégis jogsértők voltak. A Kúria döntötte el ezt a

---

[808] BODA – BAGOSSY [2020] *i.m.* 26-27. oldal.

[809] Összefoglaló az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt indított kártalanítási eljárásról, Fővárosi Törvényszék Büntető Kollégiuma, 2018. december 15., 11. oldal.

[810] Például: élelmezés mennyisége és minősége, fürdőhelyiségek leromlott állapota, galambürülékkel szennyezett ablakpárkányok, rövid sétalehetőség stb. Hasonló panaszokat tárt fel a Pázsit Veronika és Tallódi Zoltán által végzett kutatás. PÁZSIT – TALLÓDI [2017] *i.m.* 146-147. oldal.

Nagy Anita úgy véli, hogy ezek a körülmények irányadó szabályozás hiányában is embertelen vagy megalázó bánásmódot eredményezhetnek. Ezzel szemben az ítélkezési gyakorlat azt mutatja, hogy a bv. bírók nem fogadják el az ilyen fogvatartotti hivatkozásokat.

NAGY Anita: *A kártalanítási eljárás,* Miskolci Jogi Szemle, 2019/2. különszám 2. kötet, 231-232. oldal.

[811] BODA – BAGOSSY [2020] *i.m.* 27-28. oldal.

kérdést, oly módon, hogy amennyiben a jogszabályban előírt élettér biztosított, a kapcsolódó sérelmek önmagukban nem alapoznak meg kártalanítást.[812]

III.4.2.2. A kártalanítási eljárás lefolytatása

A kártalanítási igényt az elítélt és az egyéb jogcímen fogvatartott mellett a védő, a szabadlábra helyezést követően pedig a jogi képviselő is előterjesztheti. Bár a korábbi szabályozás e tekintetben bizonytalanságot mutatott,[813] a Bv. tv. 75/D. § (4) bekezdése és a 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 10/A. §-a egyértelműsíti, hogy a kérelmet erre rendszeresített formanyomtatványon kell benyújtani. Újdonság az is, hogy a 75/D. § (5) bekezdése kötelező tartalmi elemként kívánja meg annak megjelölését, az elítélt pontosan melyik bv. intézet vonatkozásában, milyen időszakra kéri a kártalanítást, és hogy a jogszabályban előírt élettér biztosításának hiányához kapcsolódó más alapvető jogot sértő elhelyezési körülmény fennállására hivatkozik-e. Nyilatkozni kell továbbá arról is, hogy e körülmények folytán az EJEB kötelezte-e kártérítésre az államot, vagy polgári bíróság ítélt-e meg kártérítést, illetve sérelemdíjat, és ha igen, melyik bíróság, milyen ügyszámon. Korábban a Bv. tv. 10/A. § (5) bekezdése csupán ez utóbbi nyilatkozattételt kívánta meg a kérelmező részéről.

A kártalanítási eljárás a 2016. évi CX. törvény alapján a bv. bíró kizárólagos hatáskörébe tartozó eljárás volt. Ehhez képest a 2020. évi CL. törvény megosztja e hatáskört a bv. intézet és a bv. bíró között, létrehozva a kártalanítási kérelem bv. intézet általi egyszerűsített elbírálásának lehetőségét. A jogalkotói indokolás szerint a kérelmező ezen eljárás révén gyorsabban juthat hozzá a kártalanítási összeghez.

---

[812] A büntetés-végrehajtási bírói gyakorlat, különös tekintettel a reintegrációs őrizetre, Összefoglaló vélemény, Kúria, 44-45. oldal.
Ezzel ellentétes vélemény: WERNER Zsolt: *Jogértelmezés és gyakorlat az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítási eljárásban,* 7. oldal.
https://www.mabie.hu/attachments/article/156/Jogértelmezés%20és%20gyakorlat%20az%20alapvető%20jogokat%20sértő%20elhelyezési%20körülmények%20miatti%20kártalan%C3%ADtási%20eljárásban.pdf (2021. május 8.)

[813] A Bv. tv. 10/A. § (5) bekezdése kötelező módon, a 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 10/C. § (1) bekezdése csupán lehetőségként rendelkezett a kérelem formanyomtatványon történő benyújtásáról.

A bv. intézet akkor dönthet a kérelem egyszerűsített elbírálásáról, ha nincs helye a kérelem visszautasításának; az elítéltnek a jogszabályban előírt élettér biztosításának hiánya miatti kifogása megalapozott; a fogvatartás alapjául szolgáló büntetőügyben a bíróság nem ítélt meg polgári jogi igényt, illetve a polgári jogi igény érvényesítését nem utasította egyéb törvényes útra. Az egyszerűsített eljárás feltétele továbbá, hogy a kérelemben kifogásolt időszakra vonatkozóan az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt az elítélt korábban a bv. bíróhoz kártalanítási kérelmet nem nyújtott be vagy ilyen kérelmet a bv. intézet a bv. bíróhoz nem továbbított; az EJEB az államot nem kötelezte kártérítésre; és a kérelem alapján megállapítható, hogy az elítélt részére a polgári bíróság kártérítést vagy sérelemdíjat nem ítélt meg.[814]

A kérelem gyors elbírálását biztosítja, hogy a bv. intézetre nem hárul mérlegeléssel járó többletfeladat. Ekként a bv. intézet a törvényi feltételek fennállása esetén nem vizsgálja, hogy a zsúfoltsághoz kapcsolódó más elhelyezési körülmények jogsértő jellegére vonatkozó kifogás megalapozott-e. Úgyszintén nem mérlegelheti a kompenzáció összegét, mivel a kártalanítás egy napra eső összege – szemben a bv. bíró által kiszabható összeggel – kizárólag ezerkettőszáz forint lehet. A bv. intézet a kártalanítás összegét a kártalanítás napi tételének és az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények között fogvatartásban töltött napok számának a szorzataként állapítja meg.[815]

Az egyszerűsített elbírálásról hozott határozattal szemben jogorvoslatnak helye nincs, de a Bv. tv. 75/G. § (6) bekezdése alapján az elítélt vagy a védő a kézbesítéstől számított nyolc napon belül kérheti a kérelemnek a bv. bíróhoz történő felterjesztését. Ebben az esetben a bv. intézet határozata hatályát veszti.[816]

Bár a kártalanítási eljárás gyorsítása olyan jogpolitikai célnak tekinthető, amely a vonatkozó jogszabályi rendelkezések módosítását indokolta, mindazonáltal annak – részben – a bv. intézet hatáskörébe utalása álláspontom szerint nem alkalmas a kitűzött

[814] Bv. tv. 75/G. § (1) bekezdés.

[815] Bv. tv. 75/G. § (2)-(4) bekezdés.

[816] Bv. tv. 75/G. § (7) bekezdés.

cél megvalósítására. Miközben a jogalkotó éppen a bv. intézetre háruló felesleges ügyteher kiküszöbölése miatt döntött az önálló panaszeljárás megszüntetése mellett, a kártalanítási eljárás megkettőzése ugyanezen veszélyt hordozza magában. A magasabb összegű napi tétel reményében ugyanis vélhetően a fogvatartottak többsége élni kíván a bv. bírói eljárás lehetőségével a bv. intézet eljárását követően.

Akkor kerülhet sor a kártalanítási eljárás bv. bíró általi lefolytatására, ha nincs helye a kérelem bv. intézet részéről történő visszautasításának és az egyszerűsített elbírálásának sem.[817] A jogalkotó ugyan változatlanul hagyta azon előírást, miszerint a kártalanítás iránti kérelmet a fogvatartás helye szerinti bv. intézetnél kell benyújtani,[818] azonban a bv. bíró illetékességének szabályait kiigazította, okulva a megelőző négy év jogalkalmazói tapasztalataiból. A 2016. évi CX. törvény alapján a benyújtás helye a bv. bíró illetékessége szempontjából nem bírt jelentőséggel, mivel az a Bv. tv. 50. § (2) bekezdésében írt általános illetékességi szabály alapján ahhoz igazodott, hogy a kártalanítási igény elbírálásakor melyik büntetés-végrehajtási intézet hajtotta végre a büntetést. Ezáltal, ha a kártalanítási kérelem előterjesztését követően a fogvatartottat véglegesen másik bv. intézetbe szállították át, az utóbbi székhelye szerint illetékes bv. bíró folytatta le az eljárást.[819] A 2020. évi CL. törvény ezzel szemben megteremtette az általános illetékességi szabálytól való eltérés lehetőségét kifejezetten annak érdekében, hogy elkerülhető legyen az elítélt és az egyéb jogcímen fogvatartott átszállítása esetén az áttétel és az ezzel járó újbóli irattanulmányozás szükségessége.[820] A Bv. tv. 75/J. § (1) bekezdése alapján az eljárást annak a bv. intézetnek a székhelye szerint illetékes büntetés-végrehajtási bíró folytatja le, amely a kérelmet továbbította, abban az esetben is, ha az elítéltet ezt követően átszállítják.

---

[817] Bv. tv. 75/H. §.

[818] Bv. tv. 75/D. § (4) bekezdés.

[819] BH2017. 399.

Ezt erősítette meg a 2019. 264. számú BH is, amelynek értelmében akkor is a végrehajtás helye szerint illetékes bv. bíró jár el, ha a kérelmező korábban a letartóztatását, majd a szabadságvesztés büntetését különböző büntetés-végrehajtási intézetekben töltötte. A jogalkotói szándék ugyanis az volt, hogy a kérelemmel érintett teljes fogvatartási időszak vonatkozásában egy bv. bírói eljárás kerüljön lefolytatásra.

[820] 2020. évi CL. törvény végső előterjesztői indokolása.

Nem hozott változást a módosító törvény a tekintetben, hogyan alakul a bv. bíró illetékessége a fogvatartott szabadulása esetén. Ha az elítélt már szabadult, a kérelmet annál a bv. intézetnél kell benyújtani, ahonnan a szabadítás történt.[821] Ekkor a kártalanítási eljárást a szabadítást végző bv. intézet székhelye szerint illetékes bv. bíró folytatja le, de kérelemre az elítélt lakcíme vagy tényleges tartózkodási helye szerint illetékes bv. bíró is eljárhat.[822] Bár ezen illetékességi szabályt a jogalkotó érintetlenül hagyta, úgy vélem, a továbbiakban nem alkalmazhatók azok a bírósági határozatok, melyek értelmében e jogszabályhely irányadó a bv. bíró illetékességére akkor is, ha a kérelmező ugyan fogva van, de a kérelmét kizárólag olyan fogvatartása kapcsán terjeszti elő, amelyből már szabadult.[823] A bv. bíró illetékessége immár nem az eljárás alapjául szolgáló büntetés vagy intézkedés végrehajtásának helyéhez igazodik, hanem – főszabály szerint – a kérelmet továbbító bv. intézet székhelyéhez. Tehát a fogvatartást foganatosító és a kérelmet továbbító bv. intézet székhelye, nem pedig a szabadítást végző bv. intézet székhelye alapozza meg a bv. bíró illetékességét abban az esetben, ha a fogva lévő kérelmező kizárólag olyan fogvatartása tekintetében él kérelemmel, amelyből már szabadult.

A bv. intézet nemcsak a kártalanítás iránti kérelmet küldi meg a bv. bírónak, hanem további iratok rendelkezésre bocsátása is terheli. Így elkészíti egyfelől az igénnyel kapcsolatos, és az abban megjelölt teljes fogvatartási időszakot átfogó véleményét, másfelől a fogvatartotti nyilvántartásnak az elítélt elhelyezési körülményeire vonatkozó adatait tartalmazó kivonatát. Csatolja továbbá a kártalanítási igénnyel érintett, a fogvatartás alapjául szolgáló büntetőügyben hozott jogerős ügydöntő határozatok másolatát is.[824] Értelemszerűen, ha a kérelmező letartóztatásban van, akkor a kényszerintézkedésről hozott és véglegessé vált határozatokat szükséges a bv. intézet részéről megküldeni. A bv. intézet a felsoroltakon túlmenően is köteles a bv. bíró által

[821] Bv. tv. (2020.XI.20.-2020.XII.31. időállapot) 10/A. § (5) bekezdés; Bv. tv. 75/D. § (4) bekezdés.

[822] Bv. tv. (2020.XI.20.-2020.XII.31. időállapot) 70/A. § (6) bekezdés; Bv. tv. 75/J. § (1) bekezdés.

[823] BH2019. 104., BH2020. 140.

[824] 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet (2020.XI.1.-2020.XII.31. időállapot) 10/C. § (3)-(4) bekezdés; 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet, 10/D. § (1) bekezdés.

igényelt további dokumentumokat soron kívül rendelkezésre bocsátani.[825] 2021. január 1. napjától a korábbiakhoz képest hosszabb határidő áll a bv. intézet rendelkezésére a továbbítási kötelezettség teljesítésére:[826] a bv. intézet harminc napon belül, ha a kérelem több bv. intézetet érint,[827] negyvenöt napon belül dönt a kérelem bv. bíróhoz történő továbbításáról.[828] A bv. intézetet terhelő ezen kötelezettség az eljárás egésze szempontjából kiemelt jelentőséggel bír: ha a szükséges dokumentumok hiánytalan benyújtása nem történik meg, az írásbeli megkeresések lebonyolítása az eljárás elhúzódásához vezethet.

A másik oka ennek a kiemelt jelentőségnek, hogy a bv. bíró az általános szabályok alapján ugyan tarthat meghallgatást vagy tárgyalást, azonban a Bv. tv. 75/J. § (2) bekezdése – egyezően a korábban hatályos 70/A. § (1) bekezdésével – lehetővé teszi számára az iratok alapján történő döntéshozatalt is. A 2016. évi CX. törvényhez fűzött jogalkotói indokolás szerint a kártalanítási eljárás funkciója a sérelem orvoslása egyszerű eljárás keretében, rövid határidővel. Ennek megfelelően a Bv. tv. tizenöt napos határidőt biztosított a bv. bíró részére az iratok alapján történő döntéshozatalra.[829] Különösen a több bv. intézetet érintő kérelmek esetében ugyanakkor nyilvánvalóvá vált, hogy e határidőn belül nem lehetséges a kártalanítási kérelmek elbírálása. A Bv. tv. jelenleg hatályos rendelkezése értelmében a bv. bíró a kártalanítási kérelemről annak a bírósághoz érkezését követő hatvan napon belül dönt.[830] A határidő megtartását szolgálja az az új jogszabályi rendelkezés, amely taxatív felsorolást ad mindazokról az időtartamokról, melyek az eljárás lefolytatására előírt határidőbe nem számítanak be.[831] Ezáltal a hiánypótlás vagy a megkeresés időtartama ugyan nem vehető figyelembe a hatvannapos határidő számítása

[825] 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet (2020.XI.1.-2020.XII.31. időállapot) 10/C. § (5) bekezdés; 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet, 10/D. § (2) bekezdés.

[826] 2021. január 1. napját megelőzően a Bv. tv. 70/A. (2) bekezdése tizenöt, míg több bv. intézetet érintő kérelem esetén harminc napos határidőt biztosított a bv. intézet részére.

[827] Ebben az esetben a 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 10/B. § (2) bekezdése alapján a kérelemről döntésre jogosult bv. intézet gyűjti össze a kérelem elbírálásához szükséges adatokat.

[828] Bv. tv. 75/E. § c) pont.

[829] Bv. tv. (2020.XI.20.-2020.XII.31. időállapot) 50. § (1) bekezdés d) pont.

[830] Bv. tv. 75/M. § (2) bekezdés.

[831] Bv. tv. 50. § (4b) bekezdés.

során, azonban a kártalanítási kérelmek gyors elbírálása csak a bv. intézetet terhelő irat-előterjesztési kötelezettség hiánytalan teljesítése esetén képzelhető el.[832]

Ha az alább ismertetendő elutasítási okok egyike sem áll fenn és a kérelem alapos, a bv. bíró ügydöntő határozatával kártalanítást ítél meg a fogvatartott számára. Kártalanítás minden egyes, az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények között eltöltött nap után jár, annak egy napra eső összege legalább ezerkettőszáz és legfeljebb ezerhatszáz forint.[833] A kártalanítás összege után kamat nem jár.[834] A bv. bíró az elhelyezési körülményeket összességükben értékeli, és az okozott sérelem mértékének megfelelően határozza meg a kártalanítás napi tételének az összegét, majd ezt követően állapítja meg a kártalanítás összegét a kártalanítás napi tételének és az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények között fogvatartásban töltött időnek a szorzataként.[835] Ezzel kapcsolatban továbbra is eldöntésre váró értelmezési kérdés, hogy a teljes fogvatartási időszakra egy meghatározott összegű napi tétel kerüljön megállapításra, avagy a bírák a különböző mértékben sérelmes körülményeket a napi tételek differenciálásával értékeljék? Előbbi nyilvánvalóan megkönnyíti az esetleges felülbírálatot végző másodfokú tanács dolgát, míg utóbbi jobban kifejezésre juttatja a különböző jogsértő körülmények kumulatív hatásának mértékét.[836]

A bv. bíró eljárásának általános szabályai körében már kifejtettem, de jelen fejezetben is röviden összefoglalom, milyen jogorvoslati lehetőségek állnak rendelkezésre a bv. bíró

---

[832] Amennyiben a büntetés-végrehajtási bíró a kártalanítási kérelmet nem bírálja el a törvényi határidőn belül, az nem eredményezi a tisztességes eljáráshoz való jog és az észszerű időn belüli eljárás követelményének sérelmét, feltéve, hogy a bírósági eljárás elhúzódása nem hatott ki az ügyben hozott bírói döntés érdemére. 3235/2020. (VII. 1.) AB határozat, [20]-[23] bekezdés.

[833] Bv. tv. (2020.XI.20.-2020.XII.31. időállapot) 10/A. § (1), (3) bekezdés; Bv. tv. 75/N. § (1)-(2) bekezdés.

[834] Egyértelmű ez a BH2020. 103. számú határozat I. pontja alapján, mely szerint a kártalanítási eljárásban nincs lehetőség az elítélt egyéb kártérítési igényéről – így kamat megfizetésére kötelezésről – rendelkezni, mivel a kártalanítást meghaladó kártérítési (és sérelemdíj iránti) igények polgári bíróság hatáskörébe tartoznak.

[835] Bv. tv. (2020.XI.20.-2020.XII.31. időállapot) 70/A. § (4) bekezdés; Bv. tv. 75/N. § (1) bekezdés.

[836] Az EJEB számos alkalommal utalt már a körülmények összességükben, kumulatív hatásuk figyelembevételével történő értékelésére. Például: *Varga és mások kontra Magyarország,* 72. pont; *Torreggiani és mások kontra Olaszország,* 66. pont.

ügydöntő végzésével szemben. Rendes jogorvoslatot jelent a fellebbezés, melyet a törvényszék másodfokú tanácsa bírál el.[837] Az ügydöntő végzés jogerőre emelkedését követően rendkívüli jogorvoslati lehetőségként igénybe vehető a Be. 649. § (3)-(5) bekezdésén alapuló felülvizsgálat, valamint a Be. XCII. fejezetében foglalt jogorvoslat a törvényesség érdekében.[838]

Amennyiben a bv. bíró végzésével szembeni fellebbezést kimerítették, alkotmányjogi panasz nyújtható be az Alkotmánybírósághoz. 2017. január 1. napja óta mind a normatív,[839] mind a valódi alkotmányjogi panasz[840] alapján számos eljárás indult a testület előtt, utóbbi panaszok pedig több esetben az alaptörvény-ellenes kártalanítási határozatok megsemmisítésére vezettek.[841] Bár az EJEE 6.[842] vagy 10. cikkének[843] megsértésére alapított kérelmekkel összefüggésben az EJEB már megállapította, hogy az említett alkotmányjogi panaszeljárások hatékony jogorvoslati lehetőségnek tekinthetők,[844] e kérdés vizsgálatára a fogvatartotti igényekkel kapcsolatban ezidáig nem került sor.[845] Ennek hiányában jelenleg még nem jelenthető ki – dacára a sikeres alkotmányjogi panaszoknak –, hogy a kártalanítási ügyekben született, a kérelmezők

[837] Bv. tv. 50. § (4) bekezdés.

[838] Bv. tv. 50. § (1) bekezdés f) pont fb)-fc) alpont.

[839] Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés c) pont.

[840] Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés d) pont.

[841] Például: 3154/2019. (VII. 3.) AB határozat; 3335/2019. (XII. 6.) AB határozat; 3375/2019. (XII. 19.) AB határozat; 3376/2019. (XII. 19.) AB határozat; 3377/2019. (XII. 19.) AB határozat; 3213/2021. (V. 28.) AB határozat.

[842] *Szalontay kontra Magyarország,* ECtHR, 2019. március 12-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 71327/13.

[843] *Mendrei kontra Magyarország,* ECtHR, 2018. június 19-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 54927/15.

[844] Ezzel szemben a közelmúltbeli *Vig kontra Magyarország ügyben* azt állapította meg a bíróság, hogy az alkotmányjogi panasz nem tekinthető kellően hatékony jogorvoslati lehetőségnek abban az esetben, ha a kérelmező nem egy bírósági döntést, hanem kizárólag egy jogszabályi rendelkezést kíván megtámadni. *Vig kontra Magyarország,* ECtHR, 2021. január 14-i ítélet, ügyszám: 59648/13, 41. pont.

[845] Az EJEB a *Varga és mások kontra Magyarország ügyben* megvizsgálhatta volna, hogy a fogvatartottak nemvagyoni kártérítés iránt előterjesztett kereseteit elutasító bírósági döntésekkel szemben kínálkozik-e kellően hatékony jogorvoslati eszköz az Alkotmánybíróság előtt, erre azonban nem került sor.

számára sérelmes bírói döntésekkel szemben kizárólag az alkotmányjogi panasz kimerítését követően lehetséges az EJEB-hez fordulni.

III.4.2.3. A kártalanítási kérelem elutasításának okai

Önálló alfejezetben kívánok foglalkozni a kártalanítási igény elutasításának a bv. kódexben meghatározott okaival. A Bv. tv. 70/A. § (5) bekezdése 2021. január 1. napját megelőzően négy olyan okot sorolt fel, amelyek esetén a bv. bíró a kérelmet érdemi vizsgálat nélkül elutasította.[846] Ezek a következők voltak:
a) a kérelem elkésett,
b) a kérelem nem az arra jogosulttól származik,
c) az elítélt a 144/B. §-ban meghatározott panaszt nem terjesztette elő vagy
d) a kérelemben megjelölt időszakra vonatkozóan az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt az EJEB az államot kártérítésre kötelezte, vagy a polgári bíróság kártérítést vagy sérelemdíjat ítélt meg.

Mivel a 2020. évi CL. törvény az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panaszt megszüntette, a c) pontban foglalt elutasítási ok szükségtelenné vált. A többi elutasítási okot azonban a Bv. tv. 75/L. §-a a korábbi rendelkezésekkel lényegében egyezően tartalmazza, kiegészítve a felsorolást további három okkal. Az alábbiakban a 75/L. § sorrendiségét követve ismertetem a kártalanítási kérelem elutasításának okait.[847]

---

[846] Ez a döntés nem eredményez ítélt dolgot, mivel a bv. bíró a kérelmet nem meríti ki, annak érdemi vizsgálatába nem bocsátkozik, éppen ellenkezőleg, olyan feltétel fennállását állapítja meg, amely akadályát képezi az érdemi vizsgálatnak és döntésnek. Ebből következően a fogvatartott a kártalanítási kérelmet a jogvesztő határidőn belül ismételten előterjesztheti. 3335/2019. (XII. 6.) AB határozat, [37]-[40] bekezdés; 3087/2020. (IV. 23.) AB határozat, [55]-[56] bekezdés.
Ugyancsak a res iudicata kérdését érintette, de az előző határozatokkal ellentétben az Alkotmánybíróság nem bocsátkozott az alkotmányjogi panasz érdemi vizsgálatába a 3082/2020. (III. 18.) számú és a 3101/2020. (IV. 23.) számú végzéseiben.

[847] A kérelem bv. bíró általi elutasításának okai megegyeznek a kérelem bv. intézet általi visszautasításának okaival, melyeket a 75/F. § (1) bekezdése sorol fel. A bv. intézet visszautasító határozatával szemben ugyanezen szakasz (3) bekezdése alapján jogorvoslatnak helye nincs, de kérhető annak a bv. bíróhoz történő felterjesztése.

A Bv. tv. 75/L. § a) pontja értelmében a bv. bíró érdemi vizsgálat nélkül utasítja el az elkésett kérelmet. A kártalanítási igény előterjesztésének határideje attól a naptól számított hat hónap, amelyen az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények megszűntek. A határidő elmulasztása jogvesztéssel jár.[848]

Nem tekinthető az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmény megszűnésének, ha e körülmény fennállása rövid időtartamra, de legfeljebb harminc napra megszakad azért, mert az elítélt elhelyezése során a jogszabályban előírt élettér biztosítva volt.[849] Ez a rendelkezés kizárólag a 2017. január 1. napját követően történt megszakadás esetében alkalmazható.[850] Ha tehát a 2016. évi CX. törvény hatályba lépését megelőzően harminc napot meghaladóan biztosítva volt a jogszabályban előírt élettér, nem értékelhető a kérelmező terhére, hogy a megszakadást megelőző időszakra kártalanítási igényét hat hónapon belül nem terjesztette elő. Az akkor még nem létező jogszabályi kötelezettség megkövetelése a visszaható hatályú jogalkalmazás tilalmába ütközik.[851]

A 2017. január 1. napját követően jelentkező megszakadással kapcsolatban problémát jelenthet, hogy a kérelmező nem tud teljes bizonyossággal állást foglalni az elhelyezési körülmények milyenségéről, a rendelkezésére álló élettér nagyságáról. Ha a jogsértő állapot megszakadását emiatt nem észleli, az az igényérvényesítési határidő elmulasztásához vezethet.[852] Érdemes lenne ezért a fogvatartottakat tájékoztatni arról, ha harminc napot meghaladóan a jogszabályban előírt élettér részükre biztosítva volt, noha ez nyilvánvalóan többletfeladatot eredményezne az egyébként is leterhelt bv. szervezet számára.

A Bv. tv. átmeneti rendelkezései kivételeket tartalmaznak a kártalanítási igény benyújtására, annak határidejére vonatkozóan. Így az az elítélt vagy egyéb jogcímen

---

[848] Bv. tv. (2020.XI.20.-2020.XII.31. időállapot) 10/A. § (4) bekezdés; Bv. tv. 75/B. § (5) bekezdés.

[849] Bv. tv. (2020.XI.20.-2020.XII.31. időállapot) 10/A. § (4) bekezdés; Bv. tv. 75/B. § (5) bekezdés.

[850] 3318/2020. (VII. 24.) AB végzés; 3017/2021. (I. 14.) AB végzés.

[851] 3154/2019. (VII. 3.) AB határozat, [37]-[40] bekezdés. Hasonlóan: 3375/2019. (XII. 19.) AB határozat; 3376/2019. (XII. 19.) AB határozat; 3377/2019. (XII. 19.) AB határozat; 3236/2020. (VII. 1.) AB határozat; 3074/2021. (III. 4.) AB határozat.

[852] Az Alkotmánybíróság nem vizsgálta érdemben ezt a problémát a 3104/2019. (V. 17.) számú végzésében.

fogvatartott is jogosult azt előterjeszteni, akinek az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülményekből eredő sérelme a 2016. évi CX. törvény hatálybalépése előtt egy éven belül szűnt meg, vagy aki az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt az EJEB-hez nyújtott be kérelmet, ha a kérelmet az EJEB a módosítás hatálybalépésének napjáig nyilvántartásba vette.[853] Utóbbi esetében kivétel, ha a fogvatartott az EJEB-hez címzett kérelmét 2015. június 10. napját követően nyújtotta be és a kérelem benyújtásakor a jogsértés megszűnésétől számítottan több mint hat hónap telt el.[854] Mindkét kivételes esetben a hat hónapos jogvesztő határidő 2017. január 1. napjával kezdődött,[855] akkor is, ha az EJEB a kérelmet ezen időpontot követően nyilvánította elfogadhatatlannak.[856]

Ezeket az átmeneti rendelkezéseket egy korábban az EJEB-hez fordult fogvatartott a visszaható hatályú jogalkotás tilalmára hivatkozással normatív alkotmányjogi panasszal támadta meg. Ennek tárgyában az Alkotmánybíróság a 3295/2018. (X. 1.) számú határozatában kimondta, hogy a támadott rendelkezések kizárólag jogot megállapító jogszabálynak minősülnek, amelyek nem hordoznak hátrányos tartalmat. Visszamenőleges hatályuk nem értelmezhető, mivel a kártalanítás szempontjából lezárt jogviszonyok alapján rendelkeznek kártalanítási összeg jövőbeni kifizetése iránti kötelezettségről vagy a kártalanítási igény elutasításáról.[857]

---

[853] Megjegyzendő, hogy az EJEB előtti igényérvényesítés csak akkor vehető figyelembe az átmeneti rendelkezések körében, ha a fogvatartott kifejezetten az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt fordult a strasbourgi bírósághoz. Így az Alkotmánybíróság 3349/2020. (VIII. 5.) számú végzésének alapjául szolgáló ügyben a Győri Törvényszék azért nem alkalmazta a Bv. tv. 436. § (10) bekezdésének b) pontját, mert a fogvatartott korábban az eljárás elhúzódására hivatkozással nyújtott be kérelmet az EJEB-hez.

[854] Bv. tv. 436. § (10) bekezdés. Az átmeneti rendelkezések alapján benyújtott kártalanítási kérelmek esetében a bv. bíró eljárásának határideje a 436. § (11) bekezdése alapján harminc nappal meghosszabbodik.

[855] Bv. tv. 436. § (11) bekezdés.

Czine Ágnes alkotmánybíró a 3068/2019. (III. 29.) AB végzéshez fűzött különvéleményében kifejtette, miszerint ebből a rendelkezésből és a Be. határidő-számításra vonatkozó szabályaiból az következik, hogy 2017. július 3-án járt le a kártalanítási kérelmek előterjesztésének ezen speciális határideje.

[856] 3305/2019. (XI. 18.) AB végzés; 3314/2019. (XI. 21.) AB végzés.

[857] 3295/2018. (X. 1.) AB határozat, [30]-[31] bekezdés.

Lásd még: 3442/2020. (XII. 9.) AB végzés.

A Bv. tv. 75/L. § b) pontja értelmében elutasítási ok, ha a kérelem nem felel meg a 75/D. § (2)-(3) bekezdésében meghatározott feltételeknek. A 75/D. § (2) bekezdése alapján első alkalommal kártalanítási kérelem akkor nyújtható be, ha az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények legalább két hónapig fennálltak, kivéve, ha a fogvatartott ennél hamarabb szabadul vagy az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények ennél rövidebb idő után megszűntek. A (3) bekezdés szerint a kártalanítási kérelem benyújtásától számított hat hónapon belül újabb kérelem nem terjeszthető elő, kivéve, ha a fogvatartott ennél hamarabb szabadult vagy az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények ezalatt az időtartam alatt megszűntek. Ezen új elutasítási ok révén a jogalkotó azt a korábbi szabályozás adta lehetőséget kívánta megszüntetni, mely által az elítéltek és az egyéb jogcímen fogvatartottak büntetésük során bármennyi kártalanítási kérelmet benyújthattak. Ez nem csupán visszaélésszerű gyakorlatot eredményezett, hanem a bv. intézetek és a bíróságok adminisztratív terheit is növelte. A kártalanítási kérelem meghatározott időtartamonként történő előterjesztésével nemcsak az eljáró szervek leterheltsége csökken, hanem a fennálló tartozások könnyebb megtérülése is biztosítható, hiszen nem elaprózott összegekből történik a behajtás, hanem ritkábban megítélt kártalanítási összegekből.[858]

Elutasítási okot képez, ha a kérelem nem az arra jogosulttól származik.[859] A kártalanítási igény benyújtására az elítélt, az egyéb jogcímen fogvatartott, a védő, valamint a szabadulást követően a jogi képviselő jogosult.[860] Ebből következően más személy, így például hozzátartozó részére meghatalmazás nem adható a kártalanítási kérelem előterjesztésére, mivel az a kérelem érdemi vizsgálat nélküli elutasítását vonja maga után.[861] Érdekességképpen megjegyzendő, hogy a 3090/2021. (III. 12.) AB végzés

---

[858] 2020. évi CL. törvény végső előterjesztői indokolása.

[859] Bv. tv. (2020.XI.20.-2020.XII.31. időállapot) 70/A. § (5) bekezdés b) pont; Bv. tv. 75/L. § c) pont.

[860] A részükre adott meghatalmazás meg kell feleljen az ügyvédi tevékenységről szóló 2017. évi LXXVIII. törvény 34. §-ában foglaltaknak. Ehhez lásd még: 3072/2020. (III. 9.) AB végzés; 3123/2020. (V. 8.) AB végzés.

[861] Összefoglaló az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt indított kártalanítási eljárásról, Fővárosi Törvényszék Büntető Kollégiuma, 2018. december 15., 6. oldal.
Lásd még: 3206/2019. (VII. 16.) AB végzés.

alapjául szolgáló ügyben a bíróság azért utasította el ezen okra hivatkozással az elítéltnek – védője útján – a 2017. január 1. napját megelőző fogvatartási időszakra előterjesztett kártalanítási kérelmét, mivel korábban nem fordult az EJEB-hez. Álláspontom szerint ez az elutasítási ok ilyen esetben nyilvánvalóan nem alkalmazható.

Ahogyan azt korábban már említettem, a 2020. évi CL. törvény egyértelművé tette, miszerint a kártalanítási kérelmet formanyomtatványon kell benyújtani. Noha 2021. január 1. napját megelőzően több alkotmánybírósági határozat alapjául szolgáló ügyben is sor került a kérelmek erre hivatkozással történő elutasítására,[862] annak jogszabályi alapja nem volt, hiszen a Bv. tv. 70/A. § (5) bekezdése ilyen elutasítási okot nem tartalmazott. Ezzel szemben a 75/L. § d) pontja immár rögzíti, hogy a bv. bíró a kártalanítási kérelmet érdemi vizsgálat nélkül az iratok alapján elutasítja, ha azt nem a jogszabályban a kérelem benyújtására rendszeresített nyomtatványon nyújtották be. A nyomtatvány a 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 8. mellékletében található.

Ugyancsak a 2020. évi CL. törvénnyel nyílt meg annak a lehetősége – figyelemmel a bírósági gyakorlat tapasztalataira –, hogy a bv. bíró tizenöt napos határidő megadásával felhívhatja az elítéltet és a védőt a kérelem hiányosságainak pótlására, amennyiben az nem tartalmazza a jogszabályban meghatározott adatokat. Ha az elítélt vagy a védő a hiánypótlásnak az előírt határidőn belül nem, vagy csak részben tesz eleget, a kérelmet a rendelkezésre álló adatok alapján kell elbírálni.[863] Ha azonban a kérelem a hiánypótlás ellenére érdemi elbírálásra alkalmatlan, azt a 75/L. § e) pontja alapján el kell utasítani.

Végül az utolsó, f) pontban meghatározott elutasítási ok, ha a kérelemben megjelölt időszakra vonatkozóan az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt az elítélt részére a bv. bíró kártalanítást ítélt meg vagy a bv. intézet egyszerűsített elbírálás keretében kártalanításról döntött, az EJEB az államot kártérítésre kötelezte, vagy a polgári bíróság kártérítést vagy sérelemdíjat ítélt meg. Az fb) alpont ellenőrzése akár az EJEB

[862] 3335/2019. (XII. 6.) AB végzés; 3101/2020. (IV. 23.) AB végzés.

[863] Bv. tv. 75/K. § (3) bekezdés.

adatbázisa, akár az Igazságügyi Minisztérium jegyzéke alapján lehetséges.[864] Nem ilyen egyszerű az fc) alpont vizsgálata, noha arra vonatkozóan is nyilatkoznia kell a fogvatartottnak a kártalanítási kérelmében. Amennyiben a kérelmező ezt elmulasztja, vagy valótlan tartalmú nyilatkozatot tesz, esetlegesen a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint követelhető vissza a részére megítélt kártalanítás.[865]

A panaszeljárás megszűntével immár nem képez elutasítási okot, ha a kérelmező az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panaszt nem terjesztette elő. A panasz-előterjesztési kötelezettséghez, az abból fakadó jogértelmezési kérdésekhez kapcsolódóan sokrétű bírósági és alkotmánybírósági gyakorlat alakult ki, ezért úgy gondolom, a panaszeljárás megszüntetése ellenére sem mellőzhető mindezek rövid ismertetése. A Bv. tv. 10/A. § (6) bekezdése a következőképpen rendelkezett: *„A kártalanítás iránti igény benyújtásának feltétele az is, hogy az elítélt vagy – a kényszergyógykezelt, illetve az előzetes kényszergyógykezelt kivételével – az egyéb jogcímen fogvatartott az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt a 144/B. §-ban meghatározott panaszt előterjessze a végrehajtásért felelős szerv vezetőjéhez.”* Hasonlóan a harminc napot meghaladó megszakadás esetköréhez, az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz benyújtásának a kötelezettsége is 2017. január 1. napját követően volt alkalmazható. Ezzel kapcsolatban egyértelmű helyzetet teremtett a Bv. tv. 436. § (11) bekezdése, amely szerint az idézett 10/A. § (6) bekezdése nem alkalmazható az átmeneti rendelkezések által meghatározott kivételes esetekben. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy számos alkotmánybírósági végzésben a Bv. tv. 436. § (11) bekezdésével ellentétben álló bírósági gyakorlat fedezhető fel. Az alkotmányjogi panaszokkal támadott bv. bírói határozatok a Bv. tv. 436. § (10) bekezdés b) pontjának hatálya alá tartozó kérelmezők esetében is megkívánták a panasz előterjesztését, arra hivatkozással, hogy a fogvatartott 2016. december 31. napjáig nem szabadult, ekként a preventív jogorvoslati eszközt igénybe kellett volna venni, azt az EJEB-hez benyújtott

[864] A 9/2018. (VI. 11.) IM rendelet 14/A. §-a alapján a magyarországi fogvatartási körülményekkel kapcsolatban megítélt kártérítésekről az igazságügyért felelős miniszter által vezetett minisztérium köteles jegyzéket készíteni.

[865] Összefoglaló az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt indított kártalanítási eljárásról, Fővárosi Törvényszék Büntető Kollégiuma, 2018. december 15., 9. oldal.

kérelem nem helyettesítette.[866] Úgy gondolom, ez az értelmezés nem volt levezethető a bv. kódex átmeneti rendelkezéseiből, a Bv. tv. 436. § (11) bekezdése a szabadulás időpontjára tekintet nélkül mentesítette a fogvatartottat a panasz-előterjesztési kötelezettség alól.

Egy másik értelmezést igénylő kérdés a 2017. január 1. napját megelőzően és azt követően is fennálló, folyamatos fogvatartás tárgyában vetődött fel. Erre vonatkozóan a bíróságok kétféle megoldást dolgoztak ki. Az egyik megoldás alapján a 2017. január 1. napja előtti időszakra vonatkozó kérelmet érdemben kellett elbírálni, míg az azt követő időszakra vonatkozó kérelmet – a panasz előterjesztésének hiányában – el kellett utasítani. Ezzel szemben állt az a gyakorlat, amely a folyamatos fogvatartást egységes időszakként kezelte, és mind a 2017. január 1. napja előtti, mind az azt követő időszakra vonatkozó kártalanítási kérelmet érdemi vizsgálat nélkül elutasította, ha a kérelmező elmulasztott panaszt előterjeszteni.[867] Ez utóbbi, egyre szélesebb körben alkalmazott megoldást számos valódi alkotmányjogi panasz sérelmezte, eredménytelenül. Az Alkotmánybíróság ugyanis azt a következetes gyakorlatot alakította ki, miszerint nem teljesíti az Abtv. 29. §-a szerinti feltételeket annak a kifogásolása, hogy az eljáró bíróságok megkövetelik a panasz előzetes (vagy legalábbis a kérelemmel egyidejűleg történő) előterjesztését a folyamatos – tehát 2017. január 1. napját megelőzően indult, de azt követően is megszakítás nélkül tartó – fogvatartásban lévő elítéltek tekintetében, ha a

---

[866] 3104/2020. (IV. 23.) AB végzés; 3105/2020. (IV. 23.) AB végzés; 3106/2020. (IV. 23.) AB végzés; 3107/2020. (IV. 23.) AB végzés; 3124/2020. (V. 8.) AB végzés; 3125/2020. (V. 8.) AB végzés; 3127/2020. (V. 8.) AB végzés; 3182/2020. (V. 21.) AB végzés; 3189/2020. (V. 27.) AB végzés; 3190/2020. (V. 27.) AB végzés; 3191/2020. (V. 27.) AB végzés; 3192/2020. (V. 27.) AB végzés; 3220/2020. (VI. 19.) AB végzés; 3225/2020. (VI. 19.) AB végzés; 3260/2020. (VII. 3.) AB végzés; 3296/2020. (VII. 17.) AB végzés; 3360/2020. (X. 14.) AB végzés; 3361/2020. (X. 14.) AB végzés; 3362/2020. (X. 14.) AB végzés; 3363/2020. (X. 14.) AB végzés; 3373/2020. (X. 22.) AB végzés; 3374/2020. (X. 22.) AB végzés; 3379/2020. (X. 22.) AB végzés; 3398/2020. (X. 29.) AB végzés; 3455/2020. (XII. 9.) AB végzés; 3078/2021. (III. 4.) AB végzés; 3171/2021. (IV. 30.) AB végzés.

Az Alkotmánybíróság nem foglalt állást az átmeneti rendelkezések ilyetén értelmezésével kapcsolatban a 3412/2020. (XI. 26.) számú határozatában sem, ugyanakkor e határozatával megsemmisítette a támadott bírói döntést a tisztességes bírósági eljáráshoz való jog sérelme – az ügyészi fellebbezés, majd a jogerős másodfokú végzés kézbesítésének elmaradása – miatt.

[867] BODA – BAGOSSY [2020] *i.m.* 22-23. oldal.

kártalanítás iránti kérelmet 2017. január 1. napját követően terjesztik elő. A bírói döntést érdemben befolyásoló alaptörvény-ellenesség, vagy alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés hiánya az alkotmányjogi panaszok visszautasításához vezetett.[868]

A Bv. tv. 10/A. § (6) bekezdése előírta azt is, hogy amennyiben az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmény hosszabb időn át fennáll, három hónapon belül újabb panaszt előterjeszteni nem kell. A kódex ezen rendelkezésével összefüggésben további részletszabályt nem rögzített, ugyancsak a bírói gyakorlatra hagyva annak értelmezését, milyen gyakorisággal, a fogvatartás során hány alkalommal szükséges panaszt benyújtani. Az Országos Büntető Kollégiumvezetői Értekezlet a contrario értelmezése szerint az idézett bekezdésből az következett, hogy a fogvatartott három havonta köteles panasszal élni a nem megfelelő körülmények miatt. Ezzel szemben a Fővárosi Törvényszék álláspontja szerint, mivel a panasz – a bv. intézetek zsúfoltsága miatt – gyakorlati jelentőséggel nem bírt, ezért nem volt követhető a jogszabályhely ilyen szigorú értelmezése.[869] Jól mutatja az egységesség hiányát, hogy egy adott régióban sem volt egyetértés a kérdésben: míg a Debreceni Törvényszék a jogszabályhely szó szerinti értelmezése alapján a panasz három havonta történő benyújtását kívánta meg,[870] addig a Nyíregyházi és a Miskolci Törvényszék megelégedett azzal, ha a teljes fogvatartási időszak alatt a kérelmező legalább egy alkalommal panasszal élt. A széttartó bírósági gyakorlatot 2020. évben számos alkotmányjogi panasz sérelmezte, de az

[868] 3345/2019. (XII. 6.) AB végzés; 3360/2019. (XII. 16.) AB végzés; 3361/2019. (XII. 16.) AB végzés; 3382/2019. (XII. 19.) AB végzés; 3015/2020. (II. 4.) AB végzés; 3016/2020. (II. 4.) AB végzés; 3017/2020. (II. 4.) AB végzés; 3025/2020. (II. 10.) AB végzés; 3026/2020. (II. 10.) AB végzés; 3046/2020. (II. 24.) AB végzés; 3059/2020. (III. 2.) AB végzés; 3061/2020. (III. 2.) AB végzés; 3062/2020. (III. 2.) AB végzés; 3063/2020. (III. 2.) AB végzés; 3073/2020. (III. 9.) AB végzés; 3074/2020. (III. 9.) AB végzés; 3083/2020. (III. 18.) AB végzés; 3085/2020. (III. 18.) AB végzés; 3103/2020. (IV. 23.) AB végzés; 3126/2020. (V. 8.) AB végzés; 3246/2020. (VII. 1.) AB végzés; 3332/2020. (VIII. 5.) AB végzés; 3350/2020. (VIII. 5.) AB végzés, 3421/2020. (XI. 26.) AB végzés.

[869] Összefoglaló az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt indított kártalanítási eljárásról, Fővárosi Törvényszék Büntető Kollégiuma, 2018. december 15., 7-8. oldal.

[870] BODA Zoltán: *Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt indított kártalanítás aktuális jogértelmezési kérdései,* Acta Humana, 2020/1., 20-22. oldal.

Alkotmánybíróság tartózkodott attól, hogy a bíróságok felülbírálati jogköréhez kapcsolódó, szakjogi vagy kizárólag törvényértelmezési kérdésekben állást foglaljon.[871]

Az alkotmányjogi panaszokkal sérelmezett bírósági döntésekben további, a Bv. tv. által fel nem sorolt elutasítási okokat is felfedezhetünk. Ilyen volt a formanyomtatvány előterjesztésének elmulasztása, melyet azonban a 2020. évi CL. törvény beemelt az elutasítási okok felsorolásába. Ezzel szemben a 75/L. § alapján sem utasítható el a kártalanítási kérelem arra hivatkozással, miszerint a fogvatartott elhelyezésére nem kifejezetten zárkában, lakóhelyiségben, hanem kórteremben került sor.[872] Tekintettel arra, hogy a 16/2014. (XII. 19.) IM rendeletnek a biztosítandó élettére vonatkozó 121. § (1) bekezdése 2021. január 1. napjával akként módosult, hogy a kórteremben elhelyezhető létszámot a zárkára és a lakóhelyiségre alkalmazandó szabályok szerint kell számítani, álláspontom szerint egyértelmű, hogy a kórteremben történő jogszabálysértő elhelyezés is kártalanítási igényt vonhat maga után.

III.4.2.4. A kártalanítás kifizetése

Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítási eljárás újraszabályozásának egyik fő indoka az volt, hogy a korábbi rendelkezések nem biztosították az áldozati jogok kellően hatékony érvényesülését. Ennek megvalósítása érdekében a jogalkotó ugyan több módosítást is eszközölt, azonban a hatályos rendelkezések lényegi egyezést mutatnak a 2016. évi CX. törvényben foglaltakkal.

A Bv. tv. 75/M. § (1) bekezdése alapján, ha a kérelem érdemi vizsgálat nélküli elutasításának nincs helye és az elítéltnek kártalanítás jár, a bv. bíró hivatalból megvizsgálja, hogy a fogvatartás alapjául szolgáló büntetőügyben az eljáró bíróság a

---

[871] 3102/2020. (IV. 23.) AB végzés; 3181/2020. (V. 21.) AB végzés; 3219/2020. (VI. 19.) AB végzés; 3247/2020. (VII. 1.) AB végzés; 3268/2020. (VII. 9.) AB végzés; 3295/2020. (VII. 17.) AB végzés; 3348/2020. (VIII. 5.) AB végzés; 3461/2020. (XII. 14.) AB végzés;
A 3443/2020. (XII. 9.) számú AB végzés alapjául szolgáló alkotmányjogi panasz is e kérdést érintette, azonban azt az Alkotmánybíróság érdemi vizsgálatra való alkalmatlansága miatt visszautasította.

[872] 3084/2020. (III. 18.) AB végzés; 3453/2020. (XII. 9.) AB végzés; 3011/2021. (I. 14.) AB végzés; 3071/2021. (II. 24.) AB végzés.

sértett vagy az örököse javára polgári jogi igényt ítélt-e meg, vagy a polgári jogi igény érvényesítését egyéb törvényes útra utasította-e. Ugyanezen kötelezettség terhelte a bv. bírót a Bv. tv. korábbi 70/B. § (1) bekezdése szerint. Megegyezik a 2016. évi CX. törvény és a 2020. évi CL. törvény a tekintetben is, miszerint a sértett részére tizenöt napos határidő áll rendelkezésre a kérelme elbírálásához szükséges nyilatkozat megtételére.[873] Ha a sértett megkeresése hatvan napon belül nem vezetett eredményre, a bv. bíró a polgári jogi igény, illetve a bűncselekmény miatt megítélt kártérítés vagy sérelemdíj megtérülésének figyelmen kívül hagyásával hozhatja meg a döntést.[874]

Változást jelent, hogy míg korábban a bv. bíró a megítélt kártalanítási összegből a jogosult javára történő kifizetésről rendelkezett,[875] addig 2021. január 1. napjától csupán megállapítja a kártalanításból történő levonásra való jogosultságot. E jogosultságnak csak az képezi feltételét, hogy a sértett javára megítélt polgári jogi igényt, illetve a bűncselekmény miatt megítélt kártérítést vagy sérelemdíjat az elítélt még nem vagy csak részben teljesítette, és az elítélt vagy védője ilyen irányú védekezését vizsgálva a bv. bíró megállapította, hogy a Ptk. szerinti elévülési idő még nem telt el. [876] Immár nem feltétel, hogy a követelés behajtása iránt korábban nem indult végrehajtási eljárás.[877] A jogalkotó a bv. bíró adminisztratív terheinek csökkentése érdekében megszüntette az elítélttel szemben folyamatban lévő végrehajtási eljárások ellenőrzésére vonatkozó kötelezettséget, így azokat kizárólag az igazságügyért felelős miniszter vizsgálja.

A kártalanítási összeg kifizetésének feladata az igazságügyért felelős minisztert terheli, annak részletszabályait a Bv. tv. 75/O-75/S. §-ai tartalmazzák. Ezek köréből a 75/P. § (1) és (2) bekezdéseit kívánom kiemelni, melyek valóban érdemi, az áldozati jogok hatékonyabb érvényesülését biztosító módosítást tartalmaznak. A 2016. évi CX. törvény – a gyermektartásdíj mellett – kizárólag azzal a bűncselekménnyel összefüggésben megítélt polgári jogi igény, illetve a polgári bíróság által jogerősen megítélt kártérítés vagy sérelemdíj erejéig tette lehetővé a kártalanításból történő kielégítést, amely miatt

---

[873] Bv. tv. (2020.XI.20.-2020.XII.31. időállapot) 70/B. § (1) bekezdés; Bv. tv. 75/M. § (3) bekezdés.

[874] Bv. tv. (2020.XI.20.-2020.XII.31. időállapot) 70/B. § (4) bekezdés, Bv. tv. 75/M. § (4) bekezdés.

[875] Bv. tv. (2020.XI.20.-2020.XII.31. időállapot) 70/B. § (5) bekezdés.

[876] Bv. tv. 75/N. § (4) bekezdés.

[877] Bv. tv. (2020.XI.20.-2020.XII.31. időállapot) 70/B. § (5) bekezdés b) pont.

kiszabott szabadságvesztés végrehajtása tekintetében a kártalanítást megállapították.[878] Ezzel szemben a 75/P. § (1) bekezdésében írt kielégítési sorrendben a második helyet foglalja el a fogvatartás alapjául szolgáló büntetőügyön kívül bármely más, az elítélt által elkövetett bűncselekmény miatt megítélt polgári jogi igény vagy bűncselekmény miatt megítélt kártérítés vagy sérelemdíj is, ha azzal kapcsolatban a végrehajtó követelésfoglalást foganatosított. Ily módon a törvény kiterjeszti a kártalanítási összegből levonható sértetti követelések körét, amely lényegi változást jelent a 2021. január 1. napját megelőzően hatályban volt rendelkezésekhez képest.

III.4.3. Egyéb jogorvoslati lehetőségek

Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz hatályon kívül helyezésével különösen fontossá vált annak kérdése, milyen további jogorvoslati lehetőségek állnak az elítéltek és az egyéb jogcímen fogvatartottak rendelkezésére, hogy a fogvatartásukkal kapcsolatos jogsértéseket kifogásolják. Álláspontom szerint a hatályos rendelkezések alapján a kártalanítási eljárásba beépített panasz nem tekinthető az EJEB elvárásainak megfelelő preventív jogorvoslati lehetőségnek. Ha ugyanis a fogvatartott nem kíván a kártalanítási eljárás adta lehetőséggel élni, akkor a panaszt nem is tudja igénybe venni, így ez az eszköz nem alkalmas arra, hogy a számára sérelmes körülmények megszüntetését kezdeményezze.

Az EJEB a *Varga-ügyben* a 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet 6. §-ában írt mechanizmust tekintette preventív jogorvoslati eszköznek, amely azonban a bv. rendszer zsúfoltsága miatt nem kínált valódi és hatékony megoldást a kérelmezők részére. Ezen ítéleti megállapításra figyelemmel jelenleg a 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 7. §-ában és a Bv. tv. 10. § (1) bekezdésében írt kérelem lehet az, amely az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz hiányában biztosíthatja a nem megfelelő tárgyi feltételek okán a jogérvényesítés lehetőségét. A bv. intézetek telítettségének megszűnésével a kérelem immár alkalmas is lehet arra, hogy annak benyújtása a fogvatartási körülmények javítását eredményezze.

[878] Bv. tv. (2020.XI.20.-2020.XII.31. időállapot) 10/A. § (7) bekezdés.

Mindemellett említést érdemel, hogy a Bv. tv. 10. § (5) bekezdése alapján az elítélt és az egyéb jogcímen fogvatartott a végrehajtással kapcsolatosan közvetlenül fordulhat a törvényességi felügyeletet ellátó ügyészséghez, kérheti az ügyész általi meghallgatását; közvetlenül fordulhat az alapvető jogok biztosához, a nemzeti megelőző mechanizmus feladatainak teljesítésére felhatalmazott munkatársához; illetőleg kérelemmel, panasszal fordulhat törvényben kihirdetett nemzetközi egyezményben elismerten erre hatáskörrel rendelkező nemzetközi jogvédő szervezethez egyaránt.

Míg az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz jogintézménye helyett találhatunk más preventív jogorvoslati lehetőséget a magyar jogban, addig a kártalanítási eljárás mellett további reparatív eljárásról nem beszélhetünk. A Bv. tv. 75/B. § (4) bekezdése alapján az (1) bekezdésben meghatározott jogcímen további kártérítésnek vagy sérelemdíjnak helye nincs, de az elítélt jogosult az ezt meghaladó igényét polgári bíróság előtt érvényesíteni. A Kúria új Ptk. Jogegységi Csoportjainak 2018. október 5-i üléséről készült tájékoztatója értelmében a „meghatározott jogcímen" a kínzás, a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmába ütköző elhelyezési körülmények által előidézett sérelmeket kell érteni. Ekként azok a fogvatartottak, akiknek a sérelmes elhelyezési körülményei 2017-ben vagy azt követően szűnnek meg, ezek miatt polgári bíróság előtt kártérítés vagy sérelemdíj iránti igényt egyáltalán nem érvényesíthetnek. Az ilyen igényeket arra hivatkozással kell visszautasítani, hogy annak érvényesítése más hatóság hatáskörébe tartozik. Megjegyzendő, hogy ezen állásponttal szemben áll a Debreceni Ítélőtábla gyakorlata, miszerint a kártalanítás és a sérelemdíj vagylagosan biztosított a fogvatartott részére: csak akkor kizárt a sérelemdíj iránti igény érvényesítése, ha a fogvatartott úgy döntött, hogy kártalanítást igényel.[879]

Véleményem szerint a kártalanítási eljárás újraszabályozása nem hordozza magában egy újabb strasbourgi marasztalás veszélyét. Az ET Miniszteri Bizottsága a *Kovács Gábor István-ügy* végrehajtása keretében pozitívan fogadta a jogszabály-módosítás tervét.[880]

---

[879] Például: Debreceni Ítélőtábla Pf.20.002/2020/2., Debreceni Ítélőtábla Pf.20.569/2019/5.

[880] Kovács Gábor István v. Hungary – Execution. https://hudoc.exec.coe.int/eng#{"fulltext":["Varga%20and%20others"],"EXECDocumentTypeCollection":["CEC"],"EXECIdentifier":["004-10809"]} (2021. május 11.)

Amennyiben a túlzsúfoltság megszűnésével a Bv. tv.-ben foglalt jogorvoslati eszközök képesek hatékony jogvédelmet nyújtani a fogvatartottak részére, akkor kijelenthető, hogy hazánkban mind a preventív, mind a kompenzációs eljárást magában foglaló, a nemzetközi elvárásoknak megfelelő jogorvoslati rendszer működik, biztosítva a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmába ütköző elhelyezési körülmények megszüntetését és reparációját.

IV. Összegzés

A hazai büntetés-végrehajtást egy olyan többszintű kontrollrendszer ellenőrzi, amely változatos hatáskörökkel rendelkező mechanizmusokból áll össze. A kontrollrendszer univerzális és regionális szintjén működő bizottságok, tisztségviselők különféle eszközök, így például jelentéstételi kötelezettség előírása (Emberi Jogi Tanács, Emberi Jogi Bizottság, CAT) vagy országlátogatások (Megelőzési Albizottság, CPT) révén monitorozzák a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmának tiszteletben tartását. Munkájukat nem egy esetben a humánerőforrás és a költségvetés szűkössége hátráltatja, amely rendkívüli mértékű ügyteherrel párosul. További problémát jelent, hogy az általuk elfogadott észrevételek, javaslatok, jelentések megtartása legtöbbször az államok önkéntes jogkövetési hajlandóságától függ, mivel azok kötelező erővel nem rendelkeznek, vagy legalábbis kötelező erejük vitatott. Nem véletlen persze, hogy ezek a nemzetközi bizottságok ilyen korlátokkal kénytelenek szembesülni tevékenységük során. A bizottságokat létrehozó nemzetközi egyezményeket ugyanazok az államok szövegezik meg és fogadják el, amelyek fogvatartási helyszínei majd a későbbiekben az ellenőrzések tárgyát képezik. Éppen ezért az államok saját érdekeiket is mérlegelve döntenek a nemzetközi szervezetekhez delegált hatáskörökről, valamint arról, hogy az azok által elfogadásra kerülő dokumentumok rendelkezzenek-e kötelező erővel, kikényszerítésük és végrehajtásuk milyen módon legyen biztosított.

E megfontolásokra tekintettel kiemelt jelentőséggel bír az, hogy az európai színtéren működő Emberi Jogok Európai Bírósága határozatai kétséget kizáróan kötelező erővel rendelkeznek, végrehajtásukat az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága ellenőrzi. Természetesen az EJEB eljárásában is előfordulhat az, hogy egy marasztalt állam nem tesz eleget a bíróság által megfogalmazott elvárásoknak. Ennek ellenére is egyetértek azokkal a szerzőkkel, akik szerint a strasbourgi bíróság a jelenleg működő leghatékonyabb emberi jogi jogvédelmi mechanizmusnak tekinthető.[881] Jelentőségét fokozza, hogy ítéletei révén az egyébként soft law aktusok, tehát a nemzetközi bizottságok jelentései, ajánlásai is érvényesülést nyerhetnek, hiszen az EJEB számos

[881] Például: KELLER, Helen – STONE SWEET, Alec (szerk.): *A Europe of rights: The impact of the ECHR on national legal systems,* Oxford University Press, New York, 2008., 3. oldal.

esetben felhasználja az országlátogatások tapasztalatait a tényállások felderítéséhez, vagy a már kidolgozott minimumszabályokat a saját ítéleti konzekvenciái kialakításához.[882]

Az amerikai, afrikai, arab és ázsiai emberi jogi rendszerekre történt kitekintés csupán felvillantotta a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmának az Európán kívüli érvényesülését. E kitekintés – rövidsége ellenére – bizonyságul szolgált arra, hogy a különböző politikai, társadalmi, gazdasági berendezkedésű államokkal szemben jelenleg még irreális lenne azonos elvárásokat támasztani az emberséges bánásmód biztosítása érdekében. A rendkívül súlyos emberi jogi jogsértések megelőzése, illetve orvoslása érdekében azonban az igenis szükséges, hogy ezekben a régiókban is fokozatosan kiépüljenek az európaihoz hasonló kontrollmechanizmusok, mivel az univerzális szervezetek önmagukban e cél eléréséhez nem elegendőek.

A nemzetközi színtéren jelentkező hiányosságok mellett a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmának hatékony érvényesülése elképzelhetetlen a kontrollrendszer nemzeti szintjének működése nélkül. Belátható azonban az is, hogy önmagukban a nemzeti kontrollmechanizmusok sem lennének képesek megfelelően biztosítani e tilalom tiszteletben tartását. Az értekezésemben több olyan példát is ismertettem, amikor a hazai intézmények által ismert és esetlegesen bírált probléma jórészt a nemzetközi szervezetek nyomására nyert orvoslást, vagy legalábbis a jogalkotó lépéseket tett annak megoldása érdekében. Ebből fakadóan nemcsak az elengedhetetlen, hogy a nemzetközi és a nemzeti kontrollmechanizmusok egymással együttműködve lássák el feladatukat, hanem az is, hogy e rendszer minél gazdagabb és sokrétűbb legyen,[883] hiszen ezáltal nagyobb a valószínűsége, hogy egy jogsértést feltárjanak vagy azt akár meg is előzzék. A kiterjedt kontrollrendszer fontos azért is, mert nem pusztán a büntetés-végrehajtás működését tudja ellenőrizni, hanem a különböző mechanizmusok egymás tevékenységének felügyeletét is elláthatják.

---

[882] MURDOCH, Jim: *CPT standard-setting – Some observations,* 5-12. oldal. http://www.bristol.ac.uk/media-library/sites/law/migrated/documents/presentationmurdoch.pdf (2021. május 10.)

[883] VÓKÓ György: *Magyar büntetés-végrehajtási jog,* Dialóg Campus Kiadó, Budapest - Pécs, 2013., 387. oldal.

Ez a kétszer kétszintű kontrollrendszer több olyan, a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmával összefüggésbe hozható szabályozási anomáliára, végrehajtásbeli hiányosságra hívta fel a figyelmet, amelyek a hazánkban alkalmazott, személyi szabadság elvonásával járó szankciókat illetően felmerültek vagy jelenleg is fennállnak. Az alábbiakban azokat a javaslatokat foglalom össze, melyek az értekezésben tárgyalt szankciókat illetően elősegíthetik, hogy azok kiszabása és végrehajtása egyaránt az emberséges bánásmód követelményével összhangban történjen.

Úgy gondolom, a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés fenntartása nélkül is biztosítható a társadalomra különösen veszélyes, bestiális bűncselekményt elkövető elítéltek izolációja, mégpedig az életfogytig tartó szabadságvesztés révén. A *Törköly-ügy* alapján a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjának 40 évben történő meghatározása összeegyeztethető az EJEE 3. cikkével, egyidejűleg az ilyen hosszú időtartam a társadalom védelmét is kellőképpen biztosítja. A feltételes szabadságra bocsátás lehetősége nem jelenti az elítélt automatikus szabadlábra helyezését. Annak érdekében, hogy valóban megfelelő döntés szülessen a feltételes szabadságra bocsátás tárgyában, a Solt Ágnes által végzett kutatás alapján a bv. bírói gyakorlat egységesítése látszik szükségesnek,[884] de azt ugyancsak elősegítheti például a pártfogó felügyelői vélemény beszerzésének kötelező előírása.[885] Utóbbi természetesen csak akkor lehetséges, valamint a feltételes szabadságra bocsátás tartamára kiterjedő pártfogó felügyelet is csak abban az esetben érheti el a kívánt hatást, ha megvalósul a pártfogó felügyelet létszám-fejlesztése. A feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének biztosításával az elítélt tudatában lenne annak, milyen időtartam elteltével, milyen magatartás tanúsítása esetén remélheti a szabadlábra helyezését. Ahhoz, hogy a 40 éves időtartam kiállja egy esetleges strasbourgi vizsgálat próbáját, a köztársasági elnök általános kegyelmi eljárásának módosítása kívánatos, mégpedig oly módon, hogy mind a köztársasági elnök, mind az ellenjegyző miniszter döntése indokolási kötelezettséggel párosuljon. Álláspontom szerint a feltételes szabadságra bocsátás 40 év elteltével

---

[884] SOLT [2017] *i.m.* 90-102. oldal.

[885] A Bv. tv. 57. § (2) bekezdése alapján a feltételes szabadságra bocsátás tárgyában történő határozathozatal előtt csupán lehetősége a bv. bírónak, hogy elrendelje a pártfogó felügyelői vélemény beszerzését. Erre azonban a pártfogók leterheltsége miatt legtöbbször nem kerül sor. SOLT [2017] *i.m.* 102. oldal.

rendelkezésre álló lehetősége és a kellő garanciákkal körbebástyázott kegyelmi eljárás együttesen azt eredményezhetnék, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés de iure és de facto is csökkenthető büntetésnek minősülne. Annak ellenére gondolom ezt így, hogy az általam felvázolt megoldás nem tartalmazza a „bűvös" 25 éves felülvizsgálat lehetőségét. Az EJEB gyakorlatát áttekintve, különösen a *Bodein-ügy* alapján megállapítható, hogy ez az időkorlát korántsem nyer feltétlen érvényesülést valamennyi esetben, és a 25 évnél hosszabb időtartam elteltével lefolytatott felülvizsgálat is megfelelhet az emberi jogi szempontoknak.

Ezt a megoldási javaslatot könnyedén annulálhatja az EJEB egy újabb, Magyarországgal szemben hozott ítélete. Amint arra utaltam, a bíróság előtt jelenleg is több kérelem vár elbírálásra, melyek egy része nem a tész büntetést támadja, hanem az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás 35-40 évben meghatározott legkorábbi időpontját. Előfordulhat, hogy az EJEB a *Vinter-ügy* nagykamarai döntésében beállt fordulatot követően ezeket az időtartamokat is túl hosszúnak ítéli. Egy ilyen ítélet a szabadságvesztés szabályozásának egészét rendítené meg, hiszen már nem csak a tész, hanem az életfogytig tartó szabadságvesztés módosítása is a jogalkotóra hárulna. Emellett megjegyzendőnek tartom azt is, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjának változása a határozott ideig tartó szabadságvesztés generális maximumára is kihatással lehet.

A határozott ideig tartó szabadságvesztés jogszabályi hátterét illetően – szemben a tész büntetéssel – megfelel a nemzetközi elvárásoknak. Ugyanez nem mondható el a végrehajtásának körülményeiről. A túlzsúfoltság a büntetés-végrehajtási rendszer évtizedek óta fennálló problémája, melynek hosszútávú kezelése komplex megoldást igényel. Magyarországon a bv. rendszer telítettségének enyhítése, illetve megszüntetése érdekében elsődlegesen a férőhely-bővítés eszközét választotta a kormányzat. A különböző büntetés-végrehajtási intézetekben végrehajtott beruházások eredményeként 2020 júliusában a BVOP már arról az örvendetes hírről számolt be, hogy az intézetek telítettsége szeptemberre 100% alá csökken.

Álláspontom szerint a büntetés-végrehajtási rendszer kapacitásának növelése önmagában és kizárólagosan nem jelenthet megoldást. Hiába gyarapodik ugyanis a férőhelyek száma, ha azzal egyidejűleg a fogvatartotti létszám is egyre inkább növekszik. Ebből

következően a meglévő bv. intézetek bővítése, valamint új intézetek létesítése mellett figyelmet kell fordítani az utóbbi tendencia enyhítésére is. Erre vonatkozóan értekezésemben több megoldási módszert is felvázoltam, azonban ezek közül egyesek már nem vagy csak korlátozottan képesek befolyásolni a börtönpopuláció nagyságát. A letartóztatottak száma az utóbbi években drasztikusan visszaesett, a 2019. évben letartóztatásban volt 2 709 fő esetleges további csökkenése ezért nagymértékű változást már nem eredményezhet a fogvatartotti létszámban. Hasonlóan, a reintegrációs őrizet sikeres jogintézményként, a Bv. tv. szabta feltételek között, azokat maximálisan kihasználva működik, ekként annak további, zsúfoltságot csökkentő hatása csak akkor lehetséges, ha a jogalkotó újabb elítélteket von be az alkalmazási körébe.

A kifejtettek alapján egyfelől a büntetőpolitikai irányváltás az, amely képes lehet a bv. intézetek telítettségi mutatóit hosszabb távon is javítani. Ez azonban a megtorló büntetőpolitika jegyében született új Btk. átfogó reformját tenné szükségessé, amelyre jelenleg kevés esélyt látok. Ennek oka, hogy a büntető kódex az utóbbi években számos módosítást élt meg, ugyanakkor ezek a módosítások a jogszabály-szöveg pontosításán túl sok esetben csak újabb magatartási formákat kriminalizáltak,[886] már büntetendő cselekmények büntetési tételét súlyosították[887] vagy éppen az elévülés kizárását

[886] Például a 2013. évi CLXXXVI. törvény beiktatta a sporteredmény tiltott befolyásolásának bűntettét, majd a 2014. évi VII. törvény új bűncselekményi alakzattal egészítette ki a mező- és erdőgazdasági hasznosítású föld jogellenes megszerzése bűntettét. A 2016. évi LXIX. törvény bővítette a terrorcselekmény és a háborús uszítás elkövetési magatartásait. A 2018. évi VI. törvény a jogellenes bevándorlás elősegítése, támogatása tényállását, míg a 2018. évi XLIII. törvény a jogellenesen átalakított személyszállítást végző jármű vezetése tényállását kriminalizálta. A 2018. évi LV. törvény újabb elkövetési magatartásokat vont az egyesülési és gyülekezési szabadság megsértése bűncselekményének hatálya alá, azok mindegyikét szabadságvesztéssel fenyegetve. A 2018. évi CXVIII. törvény a gyógyszerhamisítás, a 2019. évi CXI. törvény pedig az oktatással összefüggő jogosulatlan tevékenység bűncselekményi tényállását iktatta be a Btk.-ba. A 2020. évi XII. törvény a rémhírterjesztést egészítette ki újabb tényállással.
[887] Például a 2015. évi CXL. törvény az embercsempészés alap- és minősített eseteinek büntetési tételét is súlyosította, emellett az addig vétségként minősülő előkészületi magatartást is bűntettként rendelte szankcionálni. Ugyanezen törvény vezette be 2015. szeptember 15. napjától a határzár tiltott átlépése, a határzár megrongálása és a határzárral kapcsolatos építési munka akadályozása bűncselekményeket is.

terjesztették ki újabb bűncselekmény-típusokra.[888] Ebbe a sorba illeszkedik az a módosítás is, amely meghatározott személy elleni erőszakos bűncselekmények tettesei esetében nem teszi lehetővé a feltételes szabadságra bocsátást.

A büntetőpolitika által követett szükségletek, követelmények és célok helyességéről, célszerűségéről és hatékonyságáról még az Alkotmánybíróság sem jogosult határozni, amennyiben a megalkotott norma az alkotmányos követelményeknek megfelel.[889] Ha tehát elfogadjuk a követett büntetőpolitikai irányvonalat, arra akkor is figyelemmel kell lennünk, hogy csupán a meglévő bv. intézetek bővítése nem elegendő a telítettség megoldására, ezáltal pedig arra sem, hogy az egyre hosszabb tartamú szabadságvesztések végrehajtásából fakadó, a börtönpopulációban esetlegesen beálló növekedést kezelje. Tekintve, hogy álláspontom szerint a korábban említett, zsúfoltságot enyhítő intézkedések már csak korlátozott mértékben tudják befolyásolni a fogvatartottak létszámát, a jogalkotó pedig a büntetőpolitikai irányváltást nem támogatja, elkerülhetetlennek látszik a probléma orvoslása érdekében új büntetés-végrehajtási intézetek megépítése.

Az elzárás, mint a szabadságvesztéstől elkülönülő, önálló szabadságelvonó szankció léte nemcsak a jogtudomány képviselőinek kritikái, hanem a nemzetközi követelmények fényében is erősen megkérdőjelezhető. Az elzárásra – végrehajtási helyéből fakadóan – ugyanazon, a kínzás tilalmával kapcsolatos nemzetközi minimumszabályok hatálya terjed ki, mint a szabadságvesztésre. Hasonlóan, az Emberi Jogok Európai Bírósága a szabadságvesztés tárgykörében már kidolgozott esetjoga alapján értékeli a néhány napot vagy hónapot meg nem haladó szabadságelvonással járó büntetéseket, elnevezésükre

---

[888] A Btk. 26. § (3) bekezdése korábban kizárólag az emberiesség elleni és a háborús, valamint az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmények esetében zárta ki a büntethetőség elévülését. A 2014. évi LXV. törvény ezt kiterjesztette a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni, ötévi szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendő bűncselekményekre, ha a sértett a bűncselekmény elkövetésekor a tizennyolcadik életévét nem töltötte be.

[889] 1214/B/1990. AB határozat, II/2. pont.

KOÓSNÉ MOHÁCSI Barbara: *A szabadságelvonással járó büntetőjogi szankciók alkotmányossága,* In: HACK Péter – KOÓSNÉ MOHÁCSI Barbara: *Emberek őrzője – Tanulmányok Lőrincz József tiszteletére,* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014., 62. oldal.

tekintet nélkül. Jómagam is úgy gondolom, hogy az egészen rövid tartamú szabadságelvonás bevezetése a szabadságvesztés generális minimumának leszállításával úgyszintén megvalósítható lett volna.

Az elzárás mellett szóló érv lehet, hogy miközben – a Btk.-ban meghatározottak szerint – a végrehajtandó szabadságvesztés kiszabása kötelezően a feltételes szabadság megszüntetésével,[890] valamint a felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtásával jár,[891] addig az elzárás ezen hátrányos jogkövetkezmények kötelező alkalmazása nélkül teszi lehetővé a korábban már büntetett elkövető személyi szabadságának elvonását. Önmagában ez az érv nem indokolhatja az elzárás fenntartását. Amennyiben a Btk. előírná, hogy minimálisan milyen tartamban kiszabott végrehajtandó szabadságvesztés esetén kötelező a feltételes szabadság megszüntetése, illetve a felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtása, a bíróságokra hárulna mindezen körülmények mérlegelése a büntetéskiszabás körében.

Ha a kifejtettek ellenére a jogalkotó az elzárás fenntartását tartja indokoltnak, kívánatos lenne, hogy kiszabása fiatalkorú elkövetőkkel szemben tilalmazott legyen. Következik ez a gyermekjogi egyezményből és a vonatkozó ajánlásokból, emellett pedig a jogintézmény gyakorlati érvényesülése is azt mutatja, hogy rendkívül kis számban alkalmazzák azt a bíróságok fiatalkorúakkal szemben. A büntetőjogi elzárás kizártsága természetesen azt jelentené, hogy a jogalkotónak ugyanígy kellene eljárnia a fiatalkorúakkal szemben alkalmazható szabálysértési elzárással kapcsolatban is.

A kényszergyógykezelés tárgyában a dolgozat végkövetkeztetése az, hogy annak anyagi jogi, eljárásjogi és végrehajtási rendelkezései maradéktalanul megfelelnek a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmából fakadó követelményeknek. Egyetlen, ugyanakkor fontos hiányosságként említeném meg, hogy sem a Bv. tv., sem pedig a 13/2014. (XII. 16.) IM rendelet nem rögzíti a betegek részére biztosítandó élettér nagyságát, mely a CPT standardja alapján 4,5 m^2. Érdemes lenne az erre vonatkozó, a szabadságvesztéstől eltérő rendelkezés beiktatása a büntetés-végrehajtási kódexbe.

[890] Btk. 40. § (1) bekezdés.

[891] Btk. 87. § b) pont.

Mindemellett is megállapítható, hogy a kényszergyógykezelés végrehajtásának legnagyobb kihívását az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet jelenti. Önmagában már az is egy sokat ismételt CPT-javaslat megvalósítását szolgálná, ha az IMEI az Emberi Erőforrások Minisztériuma irányítása alatt működne. Valódi előrelépés a kényszergyógykezelés végrehajtása tekintetében azonban addig nem történhet, amíg az IMEI ugyanazon a telephelyen, leromlott körülmények között és alacsony személyi állománnyal működik. Mindezek megoldása ugyanakkor rendkívüli mértékű idő- és költségráfordítást igényelne.

Az egyes szabadságelvonó szankciók elhelyezési körülményei okozta sérelmek mindaddig nem eredményezik ismételten hazánk elmarasztalását az EJEB előtt, amíg kellően hatékony jogorvoslati lehetőségeket biztosítunk a fogvatartottak részére. Bár a jogalkotó a 2020. évi CL. törvénnyel átfogó jelleggel módosította az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítási eljárást, az több lényeges vonásában is átfedést mutat a 2017. január 1. napján hatályba lépett eljárással. Ily módon az utóbbi években kialakult bírósági, illetve alkotmánybírósági gyakorlat továbbra is iránymutatásul szolgálhat a bv. bírák számára, mindemellett pedig segítséget nyújthat az egyszerűsített eljárásra hatáskörrel rendelkező bv. intézeteknek is. Ugyan a módosítás folytán az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panaszeljárás önállósága megszűnt, annak a kártalanítási eljárásba beépített rendelkezései, valamint a Bv. tv. egyéb jogorvoslati eljárásai – különösen a telítettség csökkenésével párhuzamosan – biztosíthatják annak a reális esélyét, hogy a jogszabályban előírt élettér minden fogvatartott számára rendelkezésre álljon.

Noha a kártalanítási eljárás újraszabályozásának szükségességét elsősorban az áldozati jogok hatékonyabb védelme indokolta, álláspontom szerint a 2020. évi CL. törvény radikális változásokat e tekintetben nem hozott. A sértetti igények eredményes érvényesítése érdekében a társadalom nagyobb mértékű tudatosítása lenne kívánatos, a jogintézmény bevezetésének indokát, továbbá a célját és működését illetően, mely esetlegesen egy országos kampány keretében lenne megvalósítható. Ezzel alapját vesztené az a nyilvánvalóan populista bírálat, miszerint a kártalanítással a bűncselekmények elkövetői jutalomban részesülnek, ahelyett, hogy szenvednének a börtön falai között. Az állampolgárok egy ilyen kampány révén nem pusztán a kártalanítási eljárás funkciójával kapcsolatban informálódnának, hanem tudatában

lennének annak is, mi a teendő, ha ők maguk kapnak a bv. bírótól nyilatkozattételre vonatkozó felhívást.

Az állami szuverenitás körébe tartozik a büntetőjog által érvényesíteni kívánt célok, szükségletek meghatározása. Hazánkban a hatályos Büntető Törvénykönyv Különös Része valamennyi bűncselekményt különböző elnevezéssel ugyan, de a személyi szabadság elvonásával járó szankcióval fenyegeti. A szabadságvesztés-centrikus büntetőpolitika eredményeként az Európa Tanács tagállamai közül Magyarország is a nagyon magas fogvatartotti rátájú államok közé tartozik. A fogvatartotti ráta önmagában azonban nem feltétlenül eredményezi a büntetés-végrehajtási intézetek zsúfoltságát, hiszen számos tagállamban a magas fogvatartotti ráta alacsony telítettségi mutatóval párosul.[892] Ebből fakadóan a jelenlegi büntetőpolitika mellett sem elképzelhetetlen, hogy a fogvatartottak számára mindenhol rendelkezésre álljon a jogszabályban előírt élettér.

De miért is olyan fontos, hogy a személyi szabadságuktól megfosztott személyeknek emberhez méltó elhelyezési körülményeket biztosítsunk a büntetés-végrehajtási intézetekben? Kétségtelen tény, hogy a büntetések egyfelől megtorló célt szolgálnak. A szabadságvesztés és az elzárás büntetésekben megtestesülő joghátrány a személyi szabadság elvonása. Bár a kényszergyógykezelés egy gyógyító jellegű intézkedés, de a gyógyító, kezelő célja mellett a társadalom védelme érdekében az elkövető izolációját is biztosítja. A büntetéssel, intézkedéssel sújtott személy csak azokat a jogait veszíti el, amelyektől őt a jogerős ügydöntő határozat megfosztotta, ekként az emberi méltóságát továbbra is tiszteletben kell tartani. A megtorlás tehát nem járhat azzal, hogy a fogvatartottak minél rosszabb körülmények között töltsék büntetésüket, mert az a nemzetközi dokumentumok sokaságában, illetőleg az Alaptörvényben és a bv. kódexben is rögzített kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmába ütközik.

A büntetések és az intézkedések embertelen körülmények között történő végrehajtása összeegyeztethetetlen az azokhoz fűzött speciálpreventív célzattal is. Nem felejthetjük el, hogy ezek a fogvatartottak előbb vagy utóbb, de visszakerülnek a társadalmunkba, és a szabad élettől elszokott, esetleg bántalmazott és megalázott fogvatartott szabadulása után

[892] AEBI – TIAGO [2020] *i.m.* 73. oldal.

veszélyesebb, mint az, aki normalizált körülmények között töltötte büntetését.[893] A megfelelő elhelyezési körülmények biztosítása csupán egyetlen aspektusa az egyéni megelőzési cél megvalósításának. A börtönnevelés, a szabadulásra felkészítés és az utógondozás ugyancsak elengedhetetlenek e cél elérése érdekében, azonban a büntetés-végrehajtás személyi állományának növelése nélkül ezen feladatok hatékony és eredményes ellátása nem lehetséges.

A megelőzés nem pusztán az elítélt és a büntetés-végrehajtás viszonyában értelmezhető. A reintegráció a társadalomra is kötelezettséget ró, mégpedig az elítélt visszafogadását. Ehhez ugyanakkor annak tudatosítása szükséges, hogy az eredményes reintegráció a társadalom érdekét is szolgálja,[894] hiszen azáltal az ismételt bűnelkövetés veszélye csökken. Az elítélt jogkövető magatartás iránti elkötelezettsége, a hatékony büntetés-végrehajtási nevelés, valamint a társadalmi szerepvállalás együttesen vezethetnek a visszaesés megelőzéséhez. Mindezek eredményes megvalósulása sem jelenthet persze csodaszert. Úgy gondolom, a büntetőjogi szankcionálás nem szolgálhat gyógyírként minden negatív társadalmi folyamatra, így önmagában és kizárólagosan a büntetőjog eszközrendszerével nem lehetséges a bűnözés problémáját felszámolni. Akárcsak a büntetés-végrehajtási intézetek zsúfoltsága, úgy ez is komplex megoldást igényel.

---

[893] HUSZÁR – TARI [1997] *i.m.* 27. oldal.

[894] PÁLVÖLGYI Ákos: *A társadalom részvételének szükségessége a büntetés-végrehajtásban (reszocializáció, reintegráció),* Büntetőjogi Szemle, 2014/2., 84. oldal; RUZSONYI Péter: *A caritastól a fogvatartotti reintegrációig: A javítás eszméjének evolúciója,* Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018., 120. oldal.

Irodalomjegyzék

Szakirodalmi források

1. AEBI, Marcelo F. – TIAGO, Mélanie M.: *SPACE I - 2020 – Council of Europe Annual Penal Statistics: Prison populations,* Council of Europe, Strasbourg, 2020.
2. ALSTON, Philip – GOODMAN, Ryan: *International Human Rights. The successor to international human rights in context: Law, politics and morals,* Oxford University Press, Oxford, 2013.
3. AMBRUS István: *Some Thoughts on the Hungarian Criminal Sanctioning System,* Jogelméleti Szemle, 2016/4., 2-10.
4. ANTAL Albert – LACZKÓ János – KARDON László: *A kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés büntetőjogi és büntető-eljárásjogi problematikája,* Börtönügyi Szemle, 2002/4., 99-110.
5. ANTAL Szilvia – SOLT Ágnes: *A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésre ítéltek longitudinális vizsgálata,* Börtönügyi Szemle, 2013/1., 65-70.
6. AYENI, Victor Oluwasina: *The African human rights architecture: Reflections on the instruments and mechanisms within the African human rights system,* Beijing Law Review, 2019/2., 302-316.
7. BAKONYI Mária: *A kényszervallatás Janus-arcúsága,* Büntetőjogi Szemle, 2019/1., 3-14.
8. BAKONYI Mária: *A kínzás gyökerei és tilalmának aktualitása,* Jogtudományi Közlöny, 2016/9., 469-476.
9. BALÁZSY Péter: *Kegyetlen kegyelem? – A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés, avagy egy roskadozó jogintézmény kritikája és jövője,* Büntetőjogi Szemle, 2018/2., 24-38.
10. BÁNÁTI János: *Szabadságjogok versus bírói munkaterhek,* Ügyvédek lapja, 1999/2., 19-24.
11. BÁN Tamás: *A tényleges életfogytiglani büntetés és a nemzetközi emberi jogi intézmények,* Fundamentum, 1998/4., 119-127.
12. BÁRÁNDY Gergely – BÁRÁNDY Alíz: *Gondolatok az új Büntető Törvénykönyv elvi jelentőségű rendelkezéseiről,* Büntetőjogi Szemle, 2013/3., 3-9.

13. BÁRD Károly: *A jogos védelem és az életfogytiglani szabadságvesztés büntetés alapjogi megközelítésből,* In: HACK Péter (szerk.): *Új Büntető Törvénykönyv – Hagyomány és megújulás a büntetőjogban,* ELTE Bibó István Szakkollégium, Budapest, 2013., 55-62.
14. BÁRD Petra: *Az Aranyosi- és Caldararu-ítélet,* Fundamentum, 2016/2-4., 103-105.
15. BECCARIA, Cesare: *A bűnökről és a büntetésekről,* Fordította: Madarász Imre, Attraktor Kiadó, Máriabesnyő, 2017.
16. BÉKÉS Ádám: *Életfogytig tartó vita? – Tennivalók egy strasbourgi döntés kapcsán,* Iustum Aequum Salutare, 2014/2., 5-12.
17. BELOVICS Ervin: *A büntetés-végrehajtás ügyészi törvényességi felügyeletének szerepéről,* Börtönügyi Szemle, 2008/1., 1-14.
18. BÉRCES Viktor: *A magyar büntetési rendszer reformjával kapcsolatos jogalkotási kérdések,* Iustum Aequum Salutare, 2010/2., 83-99.
19. BODA Zoltán: *Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt indított kártalanítás aktuális jogértelmezési kérdései,* Acta Humana, 2020/1., 7-23.
20. BODA Zoltán – BAGOSSY Mária: *Kártalanítás az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt. Egy kutatás eredményei,* Magyar Jog, 2020/1., 20-29.
21. BOGOTYÁN Róbert: *A zsúfoltság csökkentésének útjai a börtönépítésen túl,* Börtönügyi Szemle, 2015/1., 26-41.
22. BÖKÖNYI István: *A magyar büntetés-végrehajtás helyzete az Európai Uniós csatlakozás küszöbén*, Belügyi Szemle, 2003/4., 69-77.
23. BÖKÖNYI István: *Tájékoztató a büntetés-végrehajtás jelenlegi helyzetéről, fejlesztésének főbb irányairól, feladatairól, az 1999-ben bekövetkezett rendkívüli események tapasztalatairól,* Börtönügyi Szemle, 1999/4., 14-23.
24. BOLYKI Orsolya – NAGY László Tibor – SOLT Ágnes – SZABÓ Judit: *Az életfogytig tartó szabadságvesztés jogalkalmazási gyakorlata,* In: VÓKÓ György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok,* 54. kötet, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2017., 51-84.
25. BORBÍRÓ Andrea – SZABÓ Judit: *Harmadlagos megelőzés a magyar büntetés-végrehajtási intézetekben a nemzetközi kutatások fényében,* In: VÓKÓ György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok,* 49. kötet, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2012., 158-192.

26. BOVEND'EERDT, Koen: *The joined cases Aranyosi and Caldararu: A new limit to the mutual trust presumption in the area of freedom, security and justice?*, Utrecht Journal of International and European Law, 2016/83., 112-121.
27. BOWMAN, Michael: *Towards a unified treaty body for monitoring compliance with UN human rights conventions? Legal mechanisms for treaty reform,* Human Rights Law Review, 2007/1., 225-249.
28. BOZÓKI Antal: *Az új Európa építése. Az Európa Tanács 55 éve,* Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2004.
29. BUI, Hien: *The ASEAN human rights system: A critical analysis,* Asian Journal of Comparative Law, 2016/1., 111-140.
30. BUYSE, Antoine: *The pilot judgment procedure at the European Court of Human Rights: possibilities and challenges,* Greek Law Journal, 2009/11., 1-15.
31. CZENCZER Orsolya: *Az alapvető jogok biztosának a Nemzeti Megelőző Mechanizmus keretében végzett vizsgálatai egy bv-s szemével – különös tekintettel a fiatalkorúak szabadságvesztés büntetési intézeteiben végzett vizsgálatokra,* Miskolci Jogi Szemle, 2019/2. különszám 1. kötet, 135-146.
32. CZENCZER Orsolya: *Őrizzük is meg nem is... A reintegrációs őrizet jogintézményének hazai aspektusai,* In: MADAI Sándor – PALLAGI Anikó – POLT Péter: *Sic itur ad astra – Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére,* Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2020., 121-128.
33. CZENCZER Orsolya – SZENCZI Attila: *A reintegrációs őrizet jogi, technikai, biztonsági és társadalmi aspektusai,* Börtönügyi Szemle, 2020/2., 7-29.
34. CZENCZER Orsolya – SZTODOLA Tibor: *A büntetés-végrehajtási reintegrációs munka jogi és biztonsági vonatkozásai,* Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019.
35. CORACINI, Celso Eduardo Faria: *The lawful sanctions clause in the state reporting procedure before the Committee Against Torture,* Netherlands Quarterly of Human Rights, 2006/2., 305-318.
36. CSORDÁS Sándor – CSÓTI András – GARAMI Lajos – MÜLLER Anikó: *Szabadságvesztés végrehajtási fokozatok nélkül? Gondolatok az új Btk. kodifikációjához,* Börtönügyi Szemle, 2001/4., 23-38.
37. CSORDÁS Sándor – VÓKÓ György: *A fogvatartottakkal való bánásmód elvei és gyakorlata,* Börtönügyi Szemle, 2004/4., 1-14.
38. CSÓTI András: *A büntetőjog változásainak hatása a büntetés-végrehajtási szervezetre*, Börtönügyi Szemle, 2011/2., 1-12.

39. CSÓTI András: *A magyar börtönügy új kihívása: a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés,* Börtönügyi Szemle, 2005/2., 25-28.
40. CSÓTI András: *A magyar bv. intézetek túltelítettsége, a zsúfoltság csökkentésének útjai,* Belügyi Szemle, 2015/11., 5-16.
41. CSÓTI András – LŐRINCZ József: *Múlt és jövő. Jogharmonizáció és nemzeti sajátosságok,* Börtönügyi Szemle, 1997/2., 32-40.
42. DAVIDSON, John Scott: *Intention and effect: The legal status of the final views of the Human Rights Committee,* New Zealand Law Review, 2001/2., 125-144.
43. DE BECO, Gauthier: *The Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (the OPCAT) in Europe: duplication or reinforcement,* Maastricht Journal of European and Comparative Law, 2011/3., 257-274.
44. DEFEIS F., Elizabeth: *Universal Declaration of Human Rights: A standard for states,* Seton Hall Legislative Journal, 2004/2., 259-280.
45. DOLINGER, Jacob: *The failure of the Universal Declaration of Human Rights,* Inter-American Law Review, 2016/2., 164-199.
46. DOMOKOS Andrea: *A bűntevő elmetehetségéről. A kóros elmeállapot megítélésének változásai az idők során,* Jogtörténeti Szemle, 2005/3., 1-6.
47. DOMOKOS Andrea: *Egyes rövidtartamú szabadságelvonó szankciókról,* In: DOMOKOS Andrea (szerk.): *Magyarország új büntetés-végrehajtási kódexe,* Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2014., 68-80.
48. ELEK Balázs: *Az előzetes letartóztatás indokolása az Európai Emberi Jogi Bíróság gyakorlatának tükrében*, Büntetőjogi Szemle, 2015/3., 35-51.
49. ÉLES Éva – MATOVICS Csaba – TIKÁSZ Sándor: *A Szegedi Fegyház és Börtön hosszúidős fogvatartási tapasztalatai,* Börtönügyi Szemle, 2018/2., 21-38.
50. EÖTVÖS József – LUKÁCS Móricz: *Fogházjavítás,* Heckenast Gusztáv, Budapest, 1842.
51. EVANS, Malcolm D.: *The OPCAT at 50,* In: GILBERT, Geoff – HAMPSON, Francoise – SANDOVAL, Clara: *The delivery of human rights. Essays in honour of Professor Sir Nigel Rodley,* Routledge, London and New York, 2011., 85-113.
52. EVANS, Malcolm D. – HAENNI-DALE, Claudine: *Preventing torture? The development of the Optional Protocol to the UN Convention against Torture,* Human Rights Law Review, 2004/1., 19-55.

53. FAVUZZA, Federica: *Torreggiani and prison overcrowding in Italy,* Human Rights Law Review, 2017/1., 153-173.
54. FAYER László: *A magyar büntetőjog kézikönyve,* I. kötet, Franklin Társulat, Budapest, 1905.
55. FÁZSI László – TOLDINÉ KULCSÁR Mónika: *A középmérték értékének dilemmája,* Jogtudományi Közlöny, 2016/3., 153-164.
56. FEHÉR Lenke: *Büntetés és kezelés,* Jogtudományi Közlöny, 1990/6., 204-206.
57. FEHÉR Lenke: *Kényszergyógykezelés: a patológia terápiája, avagy a terápia patológiája?,* Jogtudományi Közlöny, 1989/12., 630-637.
58. FILÓ Mihály: *Az inkvizítor védelmében – A kínzás jogállami apológiája?,* Fundamentum, 2005/3., 89-97.
59. FOUCAULT, Michel: *Felügyelet és büntetés. A börtön története,* Fordította: Fázsy Anikó, Csűrös Klára, Budapest, Gondolat Kiadó, 1990.
60. FREEDMAN, Rosa: *New mechanisms of the UN Human Rights Council,* Netherlands Quarterly of Human Rights, 2011/3., 289-323.
61. GAÁL Irén – MÜLLER Anikó: *Nagykommentár a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelethez,* Jogtár kommentár
62. GÁL István László: *Korrelációs kapcsolatok a gazdasági mutatók és a bűnözés között,* Büntetőjogi Szemle, 2019/1., 56-67.
63. GARAMI Lajos: *Élő halottak? A tényleges életfogytiglani szabadságvesztés végrehajtásának fő problémái,* Börtönügyi Szemle, 1999/2., 56-63.
64. GELLÉR Balázs: *Büntetéskiszabás Magyarország negyedik Büntető Törvénykönyvében,* Jogtudományi Közlöny, 2015/2., 69-78.
65. GLAS, Lize R.: *The functioning of the pilot-judgment procedure of the European Court of Human Rights in practice,* Netherlands Quarterly of Human Rights, 2016/1., 41-70.
66. GÖNCZI Gergely: *A tényleges életfogytiglanra ítéltek kötelező kegyelmi eljárása a brit határozatokat elbíráló strasbourgi joggyakorlat fényében,* Magyar Jog, 2015/9., 498-505.
67. GÖNCZÖL Katalin: *Csökkenthető-e a magyar börtönnépesség? A magyar büntetőpolitika a 80-as években*, Esély: társadalom- és szociálpolitikai folyóirat, 1990/5., 66-84.

68. GÖNCZÖL Katalin: *Kriminálpolitika és bűnözéskontroll Magyarországon. Reformok 2002-2009,* In: VIRÁG György: *Kriminológiai Tanulmányok,* 47. kötet, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2010., 72-86. oldal.
69. GÖNCZÖL Katalin: *Pesszimista jelentés a posztmodern büntetőpolitika klimatikus viszonyairól,* Mozgó Világ, 2010/4., 117-128.
70. GÖRGÉNYI Ilona – GULA József – HORVÁTH Tibor – JACSÓ Judit – LÉVAY Miklós – SÁNTHA Ferenc – VÁRADI Erika: *Magyar büntetőjog, Általános rész,* Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2014.
71. GULA Krisztina Petra: *Bűnhődés bűnösség nélkül: A kényszergyógykezelés patológiája a hazai szabályozás és a nemzetközi tapasztalatok tükrében*, Magyar Jog, 2018/7-8., 401-406.
72. HAÁSZ Veronika: *Hogyan lesz reaktív ombudsmanból proaktív emberi jogi biztos,* Közjogi Szemle, 2011/4., 51-58.
73. HÁGER Tamás: *A tényállás megalapozottsága a büntetőperben,* Doktori értekezés, Debrecen, 2018.
74. HAGYMÁSI Kornélia: *Végtelen idő a rácsok mögött: avagy mennyiben van ma létjogosultsága Magyarországon a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésnek*, Börtönügyi Szemle, 2009/2., 61-76.
75. HARASZTI Margit Katalin: *A kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetések tilalma az ENSZ és az Európa Tanács legfontosabb dokumentumaiban, valamint az állampolgári jogok országgyűlési biztosának tevékenységében,* Acta Humana, 2008/3., 47-63.
76. HARASZTI Margit Katalin: *A "nemzeti megelőző mechanizmus" mint a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód megelőzésének eszköze,* Acta Humana, 2009/3., 3-26.
77. HARASZTI Margit Katalin: *Civil szervezetek és az ombudsman a nemzeti megelőző mechanizmusban*, Magyar Jog, 2014/11., 642-651.
78. HORVÁTH Tibor (szerk.): *Büntetés-végrehajtási jog,* Rejtjel Kiadó, Budapest, 2007.
79. HUSZÁR László – TARI Ferenc: *Folyamat: A humánus büntetés-végrehajtás peremfeltételei,* Börtönügyi Szemle, 1997/4., 25-30.
80. INGELSE, Chris: *The Committee against Torture: One step forward, one step back,* Netherlands Quarterly of Human Rights, 2000/3., 307-328.

81. INNES, Brian: *A kínzás és kínvallatás története,* Fordította: Képes György, Cannisa Kiadó, Nagykanizsa, 2001.
82. JAKAB Zsolt: *A beszámíthatatlan elkövetőkkel szembeni büntetőjogi jogkövetkezmények alakulása a magyar jogtörténetben (kezdetektől a Csemegi-kódex megjelenéséig, különösen a Csemegi-kódex öntudatlan állapotra és elmezavarra vonatkozó rendelkezéseire),* Büntetőjogi Tanulmányok XVI., Veszprém, 2015., 57-76.
83. JUHÁSZ Andrea Erika: *A fogvatartottakkal szemben megvalósuló kínzás, valamint embertelen vagy megalázó bánásmód, illetve büntetés fogalmainak elhatárolása,* Acta Humana, 2015/5., 7-20.
84. JUHÁSZ Andrea Erika: *A kínzás, az embertelen, a megalázó bánásmód tilalma a fogvatartottakkal szemben*, Doktori értekezés, Szeged, 2016.
85. JUHÁSZ Ferenc: *A bűnismétlés megelőzéséhez kapcsolódó büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelői szakmai feladatok,* Börtönügyi Szemle, 2017/3., 5-27.
86. JUHÁSZ Ferenc – JUHÁSZ Júlia: *Büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők a mindennapokban,* Börtönügyi Szemle, 2017/4., 29-50.
87. JUHÁSZ Zoltán: *Jog a reményhez. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésről,* Fundamentum, 2005/2., 88-91.
88. JUHÁSZ Zsuzsanna: *A magyar börtönügy aktuális kérdései,* Jogelméleti Szemle, 2016/2., 58-79.
89. JUHÁSZ Zsuzsanna: *Az európai börtönügy alapelvei,* Acta Universitatis Szegediensis: Forum, Acta Juridica et Politica, 2014., 139-155.
90. JUHÁSZ Zsuzsanna: *Az Európa Tanács két börtönügyi tárgyú ajánlásáról,* Börtönügyi Szemle, 2002/4., 85-94.
91. JUHÁSZ Zsuzsanna: *Megújult az Európai Börtönszabályok,* Börtönügyi Szemle, 2006/3., 44-58.
92. KABÓDI Csaba: *A szabadságvesztés határmezsgyéin,* In: BORBÍRÓ Andrea – INZELT Éva – KEREZSI Klára – LÉVAY Miklós – PODOLETZ Léna: *A büntetőhatalom korlátainak megtartása: A büntetés mint végső eszköz. Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére,* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014., 217-222.
93. KÁDÁR András Kristóf: *De sikerült? A megalázó börtönkörülményekkel kapcsolatos strasbourgi döntés végre(nem)hajtásának szomorú krónikája,* Fundamentum, 2020/2-3., 131-139.

94. KÁDÁR András Kristóf: *Összefoglaló a Magyar Helsinki Bizottság börtönmegfigyelő programjának tapasztalatairól,* Belügyi Szemle, 2002/2-3., 20-36.
95. KÁDÁR András Kristóf – KŐSZEG Ferenc: *Kettős mérce. Börtönviszonyok Magyarországon,* Magyar Helsinki Bizottság, Budapest, 2002.
96. KADLÓT Erzsébet: *Az illúziók vége – „ásatag" gyakorlatok továbbélése a kényszerintézkedések kapcsán,* Miskolci Jogi Szemle, 2019/2. különszám 1. kötet, 438-447.
97. KADLÓT Erzsébet: *Az új Btk. szankciórendszerének lehetséges kihatásai az ítélkezési gyakorlatra,* Fundamentum, 2013/3., 104-111.
98. KARDOS Gábor: *A nemzetközi emberi jog diszkrét bája: Ötvenéves az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata*, Fundamentum, 1998/4., 5-9.
99. KARSAI Dániel: *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának határozata a tényleges életfogytiglani szabadságvesztésről,* JeMa, 2014/1., 70-77.
100. KAYESS, Rosemary – FRENCH, Phillip: *Out of Darkness into Light? Introducing the Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, Human Rights Law Review, 2008/1., 1-34.
101. KELLER, Helen – STONE SWEET, Alec (szerk.): *A Europe of rights: The impact of the ECHR on national legal systems,* Oxford University Press, New York, 2008.
102. KELLER, Helen – ULFSTEIN, Geir (szerk.): *UN Human Rights Treaty Bodies,* Cambridge University Press, Cambridge, 2012.
103. KELLY, Tobias: *The UN Committee against Torture: Human rights monitoring and the legal recognition of cruelty*, Human Rights Quarterly, 2009/3., 777-800.
104. KEREZSI Klára: *Vélemények a bűnről és a büntetésről – egy lakossági attitűdvizsgálata tapasztalata,* In: IRK Ferenc (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok,* 43. kötet, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2006., 203-240.
105. KERTÉSZ Imre: *Miért túlzsúfoltak a börtönök?,* Jura, 2001/2., 50-57.
106. KISZELY Pál – NAGY István: *Az idő rabságában: A hosszú időre ítéltek büntetés-végrehajtásának helyzete a Szegedi Fegyház és Börtönben,* Börtönügyi Szemle, 2012/3., 1-16.
107. KIRS Eszter: *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának pilot ítélete a magyar büntetés-végrehajtási rendszer túlzsúfoltságáról,* JeMa, 2015/3., 75-81.

108. KÓ József: *Miért csökken a regisztrált bűncselekmények száma?*, Belügyi Szemle, 2019/6., 69-84.
109. KŐHALMI László: *Az életfogytig tartó szabadságvesztés a magyar büntetőjogban,* Börtönügyi Szemle, 2006/3., 35-43.
110. KÓNYA István: *A három csapás bírói szemmel,* Magyar Jog, 2011/3., 129-135.
111. KOÓSNÉ MOHÁCSI Barbara: *A szabadságelvonással járó büntetőjogi szankciók alkotmányossága,* In: HACK Péter – KOÓSNÉ MOHÁCSI Barbara: *Emberek őrzője – Tanulmányok Lőrincz József tiszteletére,* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014., 61-70.
112. KOÓSNÉ MOHÁCSI Barbara: *A személyi szabadsághoz való jog érvényesülésének egyes aspektusai az európai elfogatóparancs végrehajtása során,* Miskolci Jogi Szemle, 2019/2. különszám 2. kötet, 68-77.
113. KOÓSNÉ MOHÁCSI Barbara: *A túlzsúfoltság problémájának nemzeti jogon túlmutató következményei,* In: HACK Péter – HORVÁTH Georgina – KIRÁLY Eszter (szerk.): *Kodifikációs kölcsönhatások,* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016., 249-260.
114. KORINEK László: *A büntetőpolitika irányelvei Magyarországon,* Belügyi Szemle, 2003/11-12., 62-72.
115. KŐSZEG Ferenc: *Bűnözés, börtönnépesség, előzetes letartóztatás,* Belügyi Szemle, 2011/4., 5-31.
116. KOVÁCS Péter: *Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata kidolgozásának története és elfogadásának körülményei,* Iustum Aequum Salutare, 2009/2., 55-66.
117. KOVATSITS Gábor: *Néhány gondolat az IMEI büntetés-végrehajtással kapcsolatos feladatairól,* Ügyészek lapja, 2001/3., 59-69.
118. LACZKÓ János: *Egy évszázad – Az IMEI rövid története*, Börtönügyi Szemle, 1996/3., 98-99.
119. LACZKÓ János – LADOS Józsefné – CSICSAY Iván: *Kell-e új IMEI?,* Börtönügyi Szemle, 1992/4., 31-38.
120. LAJTÁR István: *A büntetés-végrehajtás garancia- és kontrollrendszere Magyarországon,* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010.
121. LAJTÁR István: *A büntetés-végrehajtási felügyeleti ügyészi munka helyzete és fejlődésének főbb irányai,* In: SZENDREI Géza (szerk.): *Emlékképek az ügyészség történetéből,* Ügyészek Országos Egyesülete, Budapest, 1996., 221-243.

122. LAJTÁR István: *A bv. jogharmonizáció és a végrehajtás külső kontrollja,* Ügyészek lapja, 1997/5., 63-73.
123. LAJTÁR István: *Fokmérő: A bánásmód törvényessége 1996-ban,* Börtönügyi Szemle, 1997/1., 79-86.
124. LAJTÁR István: *Milyen a bánásmód? Ügyészi vizsgálat a bv. intézetekben,* Börtönügyi Szemle, 1995/2., 58-64.
125. LAJTÁR István: *Törvényességi felügyelet és jogvédelem,* Börtönügyi Szemle, 2001/4., 59-72.
126. LAJTÁR József: *A zsúfoltság csökkentésének gyakorlati megoldásai*, Belügyi Szemle, 2015/11., 17-26.
127. LANDAU, Eve Chava: *A new regime of human rights in the EU,* European Journal of Law Reform, 2008/4., 557-576.
128. LÁSZLÓ Zsuzsanna: *Örökké tartó rabság: Az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés hazai szabályozásának egyes momentumai,* Börtönügyi Szemle, 2008/3., 63-78.
129. LÉVAY Miklós: *A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésről, különös tekintettel az emberi jogi szempontokra*, In: FEJES Zsuzsanna – TÖRÖK Bernát (szerk.): *Suum cuique: ünnepi tanulmányok Paczolay Péter 60. születésnapja tiszteletére*, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2016., 587-606.
130. LÉVAY Miklós: *Az európai börtönnépességről és a szabadságelvonással nem járó szankciók hatálya alatt álló elítéltekről az Európa Tanács SPACE projektje alapján,* Miskolci Jogi Szemle, 2019/2. különszám 2. kötet, 105-120.
131. LÉVAY Miklós – KOVÁCS Krisztina – DOSZPOTH Anna: *Ha már kiszabáskor életfogytig szól, akkor embertelen a büntetés,* Fundamentum, 2014/3., 73-84.
132. LŐRINCZ József: *A büntetés-végrehajtás civil kontrollja,* Belügyi Szemle, 2002/2-3., 167-184.
133. LŐRINCZ József: *A büntetés-végrehajtás civil kontrollja,* Rendvédelmi füzetek, Budapest, 1999/2.
134. LŐRINCZ József: *Harmonizációs törekvések és problémák a magyar börtönügyben a rendszerváltozás időszakában,* Börtönügyi Szemle, 2001/4., 15-22.
135. LŐRINCZ József: *Száz év magány – a hazai börtönügy szakmatörténeti vázlata 1914-2014-ig,* In: BORBÍRÓ Andrea – INZELT Éva – KEREZSI Klára – LÉVAY Miklós – PODOLETZ Léna (szerk.): *A büntető hatalom korlátainak megtartása: a*

büntetés mint végső eszköz. Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014., 339-348.

136. MATOVICS Csaba: *A Szegedi Fegyház és Börtön hosszúidős speciális rezsimű (HSR) körletének működési tapasztalatai,* Börtönügyi Szemle, 2009/2., 99-108.
137. MATUSIK Tamás: *Gondolatok az előzetes letartóztatás hazai gyakorlatát ért kritikák kapcsán*, Magyar Jog, 2015/5., 289-293.
138. MAVI Viktor: *A kínzás tilalmáról szóló ENSZ-egyezmény mint az egyéni jogvédelem hatékony eszköze,* Acta Humana, 1991/4., 31-38.
139. MAGLIVERAS, Konstantinos D.: *Completing the institutional mechanism of the Arab human rights system: The Arab Court of Human Rights,* International Human Rights Law Review, 2017/6., 30-52.
140. MCQUIGG, Ronagh: *How effective is the United Nations Committee against Torture?,* The European Journal of International Law, 2011/3., 813-828.
141. MENYHÉRT Enikő – NAGY Anita: *A reintegrációs őrizet egyes kérdései,* Publicationes Universitatis Miskolcinensis, Sectio Juridica et Politica, Tomus XXXVI/2., 2018., 227-239.
142. MEZEY Barna: *A börtönrendszerek és a börtönépítészet a századforduló idején,* Börtönügyi Szemle, 2006/1., 37-42.
143. MEZEY Barna: *Millenniumi visszatekintés: A magyar büntetés-végrehajtás történetének modernizációs csomópontjai,* Börtönügyi Szemle, 2000/4., 70-78.
144. MIHÁLY Attila: *A börtönök társadalmi felügyelete, avagy szükségünk van-e a nyilvánosságra?,* In: DEÁK Ferenc – PALLO József (szerk.): *Börtönügyi kaleidoszkóp: Ünnepi kötet Dr. Lőrincz József 70. születésnapja tiszteletére,* Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa, Budapest, 2014., 122-131.
145. MIKLÓSI Márta: *A civil szervezetek szerepe és helye a büntetés-végrehajtásban konferencia,* Börtönügyi Szemle, 2016/2., 113-116.
146. MINK Júlia: *Kemény csaták - visszafogott eredmények? Az Emberi Jogi Bizottság működésének értékelése,* Fundamentum, 2009/1., 141-151.
147. MOLDOVÁNYI György: *A bv. jog fejlődésének főbb vonásai – 1945-től napjainkig,* Börtönügyi Szemle, 1990/1., 21-27.
148. M. TÓTH Balázs: *A Magyar Helsinki Bizottság Börtönmegfigyelő Programjának tapasztalatai 2007-ben,* Börtönügyi Szemle, 2008/1., 15-19.
149. MUJUZI, Jamil Ddamulira: *(Mis)interpreting the Statute? The International Criminal Court, the sentence of life imprisonment and other emerging sentencing*

issues: a comment on the Trial Chamber I decision on the sentence in Prosecutor v.Thomas Lubanga Dyilo, International Criminal Law Review, 2013/5., 1037-1046.

150. MUKHERJEE, Amrita: *The ICCPR as a 'living instrument': The death penalty as cruel, inhuman and degrading treatment,* Journal of Criminal Law, 2004/6., 507-519.
151. MURRAY, Rachel: *National Preventive Mechanisms under the Optional Protocol to the Torture Convention: one size does not fit all,* Netherlands Quarterly of Human Rights, 2008/4., 485-516.
152. NAGY Anita: *A kártalanítási eljárás,* Miskolci Jogi Szemle, 2019/2. különszám 2. kötet, 221-232.
153. NAGY Anita: *A reintegráció nemzetközi gyakorlata és a reintegrációs őrizet,* Börtönügyi Szemle, 2019/4., 47-59.
154. NAGY Anita: *Az általános kegyelmi eljárás egy kutatás tükrében,* Acta Universitatis Szegediensis: Acta juridica et politica, Tomus LXXXI., 2018., 743-754.
155. NAGY Anita: *Egy konferencia emlékei, avagy a feltételes szabadságra bocsátás és az Európa Tanács Ajánlásai,* Jura, 2016/1., 263-267.
156. NAGY Anita: *Közösségi szankciók a büntetés-végrehajtási szakaszban*, In: RÓTH Erika (szerk.): *Decem anni in Europaea Unione V.: tanulmányok a bűnügyi tudományok köréből*, Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2016., 93-118.
157. NAGY Anita: *Szabadulás a büntetés-végrehajtási intézetből,* Bíbor Kiadó, Miskolc, 2015.
158. NAGY Ferenc: *A büntetés-végrehajtás helyzete ma és holnap – egy nemzetközi szeminárium tükrében,* Börtönügyi Szemle, 1990/1., 39-41.
159. NAGY Ferenc: *A szabadságelvonással járó szankciókról az új Btk.-ban*, Börtönügyi Szemle, 2014/4., 1-18.
160. NAGY Ferenc: *A szankciórendszer,* Jogtudományi Közlöny, 2015/1., 1-15.
161. NAGY Ferenc: *Az elmúlt évtizedben. A büntetés-végrehajtási jog fejlődése, módosulása,* Börtönügyi Szemle, 2000/3., 24-32.
162. NAGY Ferenc: *Gondolatok a hosszú tartamú szabadságvesztésről és az európai börtönnépességről,* Börtönügyi Szemle, 2013/1., 1-16.
163. NAGY Ferenc: *Tanulmányok a Btk. Általános Részének kodifikációjához,* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2005.

164. NAGY Ferenc: *Új fejlődési irányok, avagy a tradicionális jogállami büntetőjog eróziója,* Magyar Jog, 1997/6., 333-337.
165. NAGY Ferenc – JUHÁSZ Zsuzsanna: *A fogvatartotti rátáról nemzetközi összehasonlításban*, Börtönügyi Szemle, 2010/3., 1-12.
166. NAGY Ferenc – JUHÁSZ Zsuzsanna: *Egészségügy a börtönben: Gondolatok az Európa Tanács R (98) 7 ajánlása kapcsán,* Börtönügyi Szemle, 2002/1., 7-20.
167. NAGY László Tibor: *Több ember sérelmére elkövetett emberölések kutatása,* In: VÓKÓ György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok,* 52. kötet, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2015., 41-58.
168. NEHÉZ-POSONY Márton: *„...nem lehet előrehozott büntetés" – Az előzetes letartóztatás feltételeinek régi és új szabályozása,* Fundamentum, 2004/1., 109-118.
169. NOWAK, Manfred: *The need for a World Court of Human Rights,* Human Rights Law Review, 2007/1., 251-260.
170. NOWAK, Manfred: *The promotion and protection of human rights by the United Nations,* Netherlands Quarterly of Human Rights, 1988/2., 5-28.
171. PAJCSICSNÉ CSÓRÉ Erika: *A börtön polgárainak jogai – Az ombudsman vizsgálatai a börtönökben*, In: SZABÓ Máté: *Emberi jogok – alapvető jogok? Esélyek és veszélyek az ombudsman szemével,* Kairosz Kiadó, Budapest, 2011., 243-268.
172. PAJCSICSNÉ CSÓRÉ Erika: *Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának szerepe a büntetés-végrehajtás hatékonyságának biztosításában,* Börtönügyi Szemle, 2010/4., 1-22.
173. PALLAGI Anikó: *A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés a büntetőpolitika szemszögéből,* Belügyi Szemle, 2014/12., 75-98.
174. PALLAGI Anikó: *Büntetőpolitika az új évszázad első évtizedeiben,* Doktori értekezés, Debrecen, 2014.
175. PALLO József: *A gyógyító jellegű büntetőjogi kényszerintézkedések végrehajtásának jellegzetességei*, Börtönügyi Szemle, 2006/3., 21-34.
176. PALLO József: *A kör négyszögesítése: a börtönügy jogi jellege 1945 és 1960 között,* Miskolci Jogi Szemle, 2019/2. különszám 2. kötet, 286-301.
177. PALLO József: *A magyar börtönügy kodifikációs csomópontjai,* Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019.

178. PALLO József: *„Büntetéstől menten...” (Gondolatok a kényszergyógykezelés néhány sarokpontjáról),* In: DEÁK Ferenc – PALLO József (szerk.): *Börtönügyi kaleidoszkóp: Ünnepi kötet Dr. Lőrincz József 70. születésnapja tiszteletére,* Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa, Budapest, 2014., 162-178.
179. PALLO József: *Néhány gondolat a kóros elmeállapotú bűnelkövetőkkel kapcsolatos európai elvárásokról,* Börtönügyi Szemle, 2009/3., 127-132.
180. PALLO József: *Új horizontok a büntetés-végrehajtási jogban*, In: HACK Péter – HORVÁTH Georgina – KIRÁLY Eszter (szerk.): *Kodifikációs kölcsönhatások: tanulmányok Király Tibor tiszteletére*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016., 231-248.
181. PÁLVÖLGYI Ákos: *A társadalom részvételének szükségessége a büntetés-végrehajtásban (reszocializáció, reintegráció),* Büntetőjogi Szemle, 2014/2., 77-84.
182. PÁPAI -TARR Ágnes – KISS Anna: *Konferencia az új Btk. vitás kérdései ürügyén,* Ügyészek lapja, 2014/3-4., 119-125.
183. PÁZSIT Veronika – TALLÓDI Zoltán: *Börtönzsúfoltság kontra nemzetállamok,* Belügyi Szemle, 2017/11- 12., 118-159.
184. POLGÁR András: *Ad dies vitae. Az életfogytig tartó szabadságvesztés szabályozása, gyakorlata és végrehajtása,* Doktori értekezés, Pécs, 2017.
185. POLGÁR András: *Gondolatok a feltételes szabadságra bocsátásról. A jogintézmény fogalma, célja, funkciói*, Börtönügyi Szemle, 2014/2., 1-18.
186. POLGÁR András: *Volt egyszer egy büntetés? A kötelező kegyelmi eljárás szabályai a strasbourgi döntés alapján,* Börtönügyi Szemle, 2015/2., 23-34.
187. POLGÁRI Eszter: *Az Alkotmánybíróság esete az Emberi Jogok Európai Egyezményével: Az elvárások és a gyakorlat,* Fundamentum, 2015/4., 5-17.
188. POLGÁRI Eszter: *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélete a különleges biztonságú fogva tartásról. A magánzárka elrendelésének és a jogorvoslathoz való jog hatékony érvényesítésének feltételei,* JeMa, 2012/2., 58-63.
189. POLT Péter (főszerkesztő): *Kommentár a büntetőeljárási törvényhez,* 1. kötet, Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018.
190. POLT Péter (főszerkesztő): *Kommentár a büntetőeljárási törvényhez,* 2. kötet, Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018.
191. POLT Péter (főszerkesztő): *Új Btk. kommentár, 2. kötet, Általános rész,* Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013.

192. RODLEY, Nigel S.: *The definition(s) of torture in international law,* Current Legal Problems, 2002/1., 467-493.
193. RUZSONYI Péter: *A caritastól a fogvatartotti reintegrációig: A javítás eszméjének evolúciója,* Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018.
194. RUZSONYI Péter: *Az ítélet: halálig tartó élet,* In: BARABÁS A. Tünde – BELOVICS Ervin: *Sapiens in sapientia. Ünnepi kötet Vókó György 70. születésnapja alkalmából,* Országos Kriminológiai Intézet – Pázmány Press, Budapest, 2016., 247-284.
195. RUZSONYI Péter: *Konvenció,* Börtönügyi Szemle, 1993/4., 90-99.
196. SÁRDI Miklós: *Zsúfoltság*, Börtönügyi Szemle, 1995/2., 65-67.
197. SCHÁBNÉ PROSZONYÁK Éva: *Beszámíthatóság vagy beszámíthatatlanság a büntetőjogban és ami közötte lehet,* Büntetőjogi Tanulmányok XVI., Veszprém, 2015., 45-56.
198. SCHMEHL János: *Stabilitás és fejlődés: A büntetés-végrehajtási törvény által bevezetett speciális jogintézmények helyzete,* Belügyi Szemle, 2017/11-12., 18-39.
199. SCHMEHL János – PALLO József (szerk.): *Korszakváltás a büntetés-végrehajtásban - Útmutató a 2013. évi CCXL. (Bv.) törvény megismeréséhez,* Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa, Budapest, 2015.
200. SILINYTE, Evelina: *The application of the definition of torture: nowadays and perspectives in the practice of the European Court of Human Rigths,* Contemporary Readings in Law and Social Justice, 2013/2., 244-254.
201. SIPOS Ferenc: *A közérdekű munka szerepe a börtönnépesség csökkentésében: a finn tapasztalatok,* Pro Futuro, 2017/2., 81-96.
202. SIPOS Ferenc: *A közérdekű munka végrehajtásának fejlesztési lehetőségei: a csoportos letöltés,* Jura, 2017/1., 373-379.
203. SIPOS Ferenc: *Munkával kapcsolatos szankciók a magyar büntetőjogban,* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019.
204. SOLT Ágnes: *A feltételes szabadságra bocsátás intézményének magyarországi gyakorlata,* In: VÓKÓ György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok,* 54. kötet, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2017., 85-102.
205. SOMODY Bernadette: *Az ombudsman típusú jogvédelem,* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2010.

206. SOMOGYVÁRI Mihály: *A társadalmi szervezetek értelmezési keretei a büntetés-végrehajtásban,* Börtönügyi Szemle, 2014/1., 65-75.
207. SÓS-TÓTH Adrienn: *A rövid tartamú szabadságvesztés dilemmái,* Börtönügyi Szemle, 2006/4., 13-28.
208. STÁL József: *Az óvadék térhódítása és a letartóztatás térvesztése a magyar büntető jogalkalmazásban*, Magyar Jog, 2019/7-8., 425-437.
209. STEINERTE, Elina: *The jewel in the crown and its three guardians: independence of National Preventive Mechanisms under the Optional Protocol to the Convention against Torture,* Human Rights Law Review, 2014/1., 1-29.
210. SZABÓ András: *Büntetőpolitika és alkotmányosság,* Jogtudományi Közlöny, 1995/9., 418-424.
211. SZABÓ Gyula: *A kényszergyógykezelés és a kényszerelvonó-kezelés gyakorlati kérdései,* Magyar Jog, 1963/9., 396-400.
212. SZABÓ Krisztián: *Gondolatok az előzetes letartóztatás gyakorlatáról*, Magyar Jog, 2014/12., 725-729.
213. SZALAI Anikó: *Gondolatok a polgári és politikai jogokról az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata megszületésének 60. évfordulója alkalmából,* De iurisprudentia et iure publico, 2009/1., 85-91.
214. SZEMERE Bertalan: *A büntetésről s különösebben a halálbüntetésről,* Magyar Királyi Egyetem, Buda, 1841.
215. SZEMESI Sándor: *Az élet(fogytig) értelme – a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés jogszerűsége az Emberi Jogok Európai Bírósága legújabb gyakorlatában,* In: ELEK Balázs – HÁGER Tamás – TÓTH Andrea Noémi: *Igazság, ideál és valóság: Tanulmányok Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére,* DE ÁJK Büntető Eljárásjogi Tanszék, Debrecen, 2014., 346-362.
216. SZEMESI Sándor: *Az emberi jogok európai őrének új fegyvere: a pilot judgment eljárás a strasbourgi bíróság gyakorlatában,* Jog, állam, politika, 2013/4., 47-63.
217. SZIKLAY Júlia: *Az ombudsman intézményének helye és szerepe az európai és a magyar alkotmányos jogrendekben,* In: SZABÓ Máté: *Ki őrzi az őrzőket? Az ombudsmani jogvédelem,* Kairosz Kiadó, Budapest, 2010.
218. SZILÁGYI Emese: *Megalázó börtönviszonyok: az első pilot judgment Magyarország ellen,* Közjogi Szemle, 2015/2., 68-71.
219. SZIRBIK Miklós: *Az Engel-ügy: a mozgásképtelen és súlyosan beteg fogvatartottakkal való bánásmód egyes kérdéseiről,* JeMa, 2011/2., 78-82.

220. SZ. KISS Csaba: *A büntetésvégrehajtás feladatrendszerének változásairól,* Börtönügyi Szemle, 1990/2., 11-22.
221. SZ. KISS Csaba: *Mérce: Strasbourg szellemében,* Börtönügyi Szemle, 1995/3., 1-14.
222. SZMUKLER, George – DAW, Rowena – CALLARD, Felicity: *Mental health law and the UN Convention on the rights of persons with disabilities*, International Journal of Law and Psychiatry, 2014/3., 245-252.
223. SZŰCS András: *A nem magyar állampolgárságú fogvatartottak jogi helyzete Magyarországon,* Börtönügyi Szemle, 2003/2., 27-32.
224. SZŰCS András: *Bírói jogvédelem a büntetés-végrehajtásban,* Börtönügyi Szemle, 2012/1., 15-28.
225. SZŰCS András: *Helyzetkép a fogvatartottakkal kapcsolatos bánásmód törvényességéről,* Börtönügyi Szemle, 2007/3., 73-86.
226. TAKÁCS Albert: *A fogvatartottak alkotmányos jogai az ombudsman szemszögéből,* Börtönügyi Szemle, 2002/3., 9-18.
227. TALLÓDI Zoltán: *A börtönzsúfoltság kérdése az Emberi Jogok Európai Bírósága döntéseinek tükrében,* Börtönügyi Szemle, 2016/1., 43-56.
228. TILK Péter – NASZLADI Georgina: *Az Alkotmánybíróságra vonatkozó szabályozása átalakulása 2010 után,* In: GÁRDOS-OROSZ Fruzsina – SZENTE Zoltán (szerk.): *Jog és politika határán. Alkotmánybíráskodás Magyarországon 2010 után,* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2015.
229. TIROCH, Katrin: *Modernizing the Standard Minimum Rules for he Treatment of Prisoners - A human rights perspective,* Max Planck Yearbook of United Nations Law Online, 2016., 278-304.
230. TÖRÖK Réka: *OPCAT, avagy küzdelem a kínzás ellen,* Acta Humana, 2015/3., 53-85.
231. TÓTH Mihály: *Adalékok a szépirodalom naiv humanizmusához és a büntetőjog szikár valóságához,* In: SZILÁGYINÉ KARSAI Andrea (szerk.): *Tanulmányok a Debreceni Ítélőtábla 10 éves évfordulójára,* Debreceni Ítélőtábla, Debrecen, 2016., 12-23.
232. TÓTH Mihály: *A hazai börtönnépesség újabb kori alakulásának lehetséges okai és valószínű távlatai,* Büntetőjogi Szemle, 2018/2., 107-114.
233. TÓTH Mihály: *Az orvosi tevékenység néhány időszerű büntetőjogi aspektusa,* In: BORBÍRÓ Andrea – INZELT Éva – KEREZSI Klára – LÉVAY Miklós – PODOLETZ

Léna (szerk.): *A büntető hatalom korlátainak megtartása: a büntetés mint végső eszköz. Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014., 435-446.

234. TÓTH Mihály: *Az új Btk. bölcsőjénél,* Magyar Jog, 2013/9., 525-534.
235. TÓTH Mihály: *Magyarország negyedik Büntető Törvénykönyve,* Jogtudományi Közlöny, 2014/10., 439-452.
236. TÓTH Mihály: *Vélemények és várakozások,* In: HACK Péter (szerk.): *Új Büntető Törvénykönyv - Hagyomány és megújulás a büntetőjogban,* ELTE Bibó István Szakkollégium, Budapest, 2013., 39-51.
237. TÓTH Tamás: *A büntetés-végrehajtás helyzete és aktuális feladatai napjainkban,* Belügyi Szemle, 2017/11-12., 7-17.
238. VAN ZYL SMIT, Dirk – APPLETON, Catherine (szerk.): *Life Imprisonment and Human Rights*, Hart Publishing, Oregon, 2016.
239. VARGA-KORITÁR György: *A büntetés-végrehajtás ügyészi törvényességi felügyelete és jogvédelme,* Börtönügyi Szemle, 2019/3., 61-69.
240. *Vastagh Pál, az 1994-1998 közötti kormányzati ciklus igazságügy-minisztere válaszolt kérdéseinkre,* Belügyi Szemle, 2003/11-12., 7-9.
241. VÉGH József: *Pallók a mélység fölött: a civilek szerepe a büntetés-végrehajtásban,* Börtönügyi Szemle, 2008/1., 83-92.
242. VÉGH Marianna: *A büntetés-végrehajtási bíró eljárásának és feladatkörének változásairól,* Börtönügyi Szemle, 2017/2., 81-91.
243. VÉGH Marianna: *A feltételes szabadság és a reintegrációs őrizet mint a reintegráció elemei*, In: HACK Péter (szerk.): *Kodifikációs kölcsönhatások: tanulmányok Király Tibor tiszteletére*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016., 261-275.
244. VÉGH Marianna: *A fogvatartottak alkotmányos helyzete az alkotmánybírósági határozatok tükrében,* Börtönügyi Szemle, 2015/2., 10-22.
245. VESZELI Dániel: *A mozgáskorlátozott és fogyatékos fogvatartottak bv. intézeti elhelyezése,* Börtönügyi Szemle, 2012/2., 63-70.
246. VESZELI Dániel: *A reintegrációs őrizet bevezetése a büntetés-végrehajtás tevékenységrendszerébe,* Börtönügyi Szemle, 2015/3., 87-99.
247. VIG Dávid: *Izoláció a társadalomvédelem bűvöletében: határozatlan ideig tartó szabadságmegvonás Európában,* In: VIRÁG György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok,* 46. kötet, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2009., 38-53.

248. VÓKÓ György: *A magyar büntetés-végrehajtásról és reformjának szükségességéről,* Jogtudományi Közlöny, 1995/7., 336-349.
249. VÓKÓ György: *Fogvatartotti jogokról emberi jogi követelmények tükrében,* In: DEÁK Ferenc – PALLO József (szerk.): *Börtönügyi kaleidoszkóp: Ünnepi kötet Dr. Lőrincz József 70. születésnapja tiszteletére,* Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa, Budapest, 2014., 231-240.
250. VÓKÓ György: *Garanciák: A büntetés-végrehajtást övező biztosítékok*, Börtönügyi Szemle, 1998/3., 8-29.
251. VÓKÓ György: *Jogvédelem. A CPT-jelentés és az arra adott magyar válasz,* Börtönügyi Szemle, 2001/2., 1-18.
252. VÓKÓ György: *Magyar büntetés-végrehajtási jog,* Dialóg Campus Kiadó, Budapest - Pécs, 2013.
253. VÓKÓ György: *Nem állami ellenőrzése a fogva tartásnak,* In: POLT Péter – BELOVICS Ervin – GELLÉR Balázs – AMBRUS István: *Ünnepi kötet Györgyi Kálmán 75. születésnapja alkalmából,* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016., 215-232.
254. VÓKÓ György: *Nemzeti összekötő: A foglyokkal való bánásmód nemzetközi ellenőrzésének új vonásai,* Börtönügyi Szemle, 1998/2., 102-111.
255. VÓKÓ György – KOVÁCS Dorottya: *A fogvatartottaknak az egészségügyi ellátással kapcsolatos panaszainak törvényességi vizsgálatáról,* Börtönügyi Szemle, 2002/3., 61-72.
256. WATKIN, V.E.: *Prisons and the League of Nations,* The Howard Journal, 1929/4., 356-357.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete keretében született dokumentumok

1. 1989. évi New York-i egyezmény a gyermek jogairól
2. A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezmény
3. A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezmény fakultatív jegyzőkönyve
4. Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata
5. ENSZ Alapokmánya
6. Fogyatékossággal élő személyek jogairól szóló egyezmény
7. Nemzetközi Büntetőbíróság Statútuma

8. Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya
9. Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 1. kiegészítő jegyzőkönyve
10. ENSZ Közgyűlése 2018. december 18. napján meghozott 73/162. számú határozata
11. ENSZ Közgyűlése 2014. április 9. napján meghozott 68/268. számú határozata
12. ENSZ Közgyűlése 2006. március 15. napján meghozott 60/251. számú határozata
13. Principles on the effective investigation and documentation of torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, elfogadva az ENSZ Közgyűlése 55/89. számú határozatával 2000. december 4. napján
14. Madrid Declaration on ethical standards for psychiatric practice, elfogadva az ENSZ Közgyűlése által 1996. augusztus 25. napján
15. Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities, az ENSZ Közgyűlése 48/96. számú határozatával 1994. március 4. napján elfogadva
16. ENSZ Közgyűlése 1993. december 20. napján meghozott 48/134. számú határozata
17. Principles for the protection of persons with mental illness and the improvement of mental health care, az ENSZ Közgyűlése 46/119 számú határozatával 1991. december 17. napján elfogadva
18. ENSZ Közgyűlése 1990. december 14. napján meghozott 45/113. számú határozata a szabadságuktól megfosztott fiatalkorúak védelméről
19. Tallinn Guidelines for Action on Human Resources Development in the Field of Disability, az ENSZ Közgyűlése 44/70 számú határozatával 1990. március 15. napján elfogadva
20. ENSZ Közgyűlése 1988. december 8. napján meghozott 43/132. számú határozata
21. ENSZ Közgyűlése 1987. december 7. napján meghozott 42/123. számú határozata
22. ENSZ Közgyűlése 1986. december 4. napján meghozott 41/134. számú határozata
23. ENSZ Közgyűlése 1985. december 13. napján meghozott 40/128. számú határozata
24. ENSZ Közgyűlése 1977. december 8. napján meghozott 32/62. számú határozata
25. ENSZ Közgyűlése 1976. december 13. napján meghozott 31/85. számú határozata
26. ENSZ Közgyűlése 1975. december 9. napján meghozott 3453 (XXX) számú határozata

27. ENSZ Közgyűlése 1975. december 9. napján meghozott 3452 (XXX) számú határozata
28. Declaration on the Rights of Disabled Persons, az ENSZ Közgyűlése 3447 (XXX) számú határozatával 1975. december 9. napján elfogadva
29. ENSZ Közgyűlése 1974. november 6. napján meghozott 3218 (XXIX) számú határozata
30. ENSZ Közgyűlése 1973. november 2. napján meghozott 3059 (XXVIII) számú határozata
31. Declaration on the Rights of Mentally Retarded Persons, az ENSZ Közgyűlése 2856 (XXVI) számú határozatával 1971. december 20. napján elfogadva
32. ENSZ Közgyűlése 1950. december 1. napján kelt 415(V) számú határozata
33. ENSZ Emberi Jogi Tanácsa 2007. június 18. napján meghozott 5/1. számú határozata
34. Emberi Jogi Bizottság 31. számú általános állásfoglalása (2004)
35. Emberi Jogi Bizottság 30. számú általános állásfoglalása (2002)
36. Emberi Jogi Bizottság 21. számú általános állásfoglalása (1992)
37. Emberi Jogi Bizottság 20. számú általános állásfoglalása (1992)
38. Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment, Adopted by General Assembly resolution 43/173 of 9 December 1988
39. *Bronson Blessington és Matthew Elliot kontra Ausztrália*, Emberi Jogi Bizottság, 2014. október 22-i vélemény, ügyszám: 1968/2010
40. Bulletin of the International Penal and Penitentiary Commission, November 1948.
41. Concept paper on the High Commissioner's proposal for a unified standing treaty body, Report by the Secretariat, 2006.
42. Concluding observations of the Human Rights Committee, Consideration of reports submitted by State Parties under article 40 of the Covenant, Mexico, 17 May 2010
43. Concluding observations of the Human Rights Committee, Consideration of reports submitted by State Parties under article 40 of the Covenant, Russian Federation, 1 December 2003
44. Consideration of reports submitted by States parties under article 40 of the Covenant, Concluding observations of the Human Rights Committee, Hungary, 16 November 2010

45. Consideration of report submitted by States Parties under article 40 of the Covenant: Fourth periodic report – Hungary
46. Consideration of report submitted by States parties under article 40 of the Covenant: Joint second and third periodic reports of States parties – Armenia
47. Consideration of report submitted by States parties under article 40 of the Covenant: Sixth periodic report – Poland
48. Consideration of report submitted by States Parties under article 40 of the Covenant: Sixth periodic reports of States parties – Russian Federation
49. Guidelines on periodic reporting to the Committee on the Rights of Persons with Disabilities, including under the simplified reporting procedures, Committee on the Rights of Persons with Disabilities
50. Human rights implications of overcarceration and overcrowding, Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 10 August 2015
51. Implementation of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Initial reports submitted by State parties under article 35 of the Convention: Hungary, Comittee on the Rights of Persons with Disabilities
52. Mandates of the Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health and the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Uganda, 9 March 2012
53. Report of the Committee on the Rights of Persons with Disabilities, Thirteenth session (25 March - 17 April 2015), Fourteenth session (17 August - 4 September 2015), Fifteenth session (29 March - 21 April 2016), Sixteenth session (15 August - 2 September 2016) – Annex, Guidelines on the right to liberty and security of persons with disabilities
54. Report of the Human Rights Committee – 126th session (1-26 July 2019), 127th session (14 October - 8 November 2019), 128th session (2-27 March 2020)
55. Report of the Human Rights Committee – 123rd session (2-27 July 2018), 124th session (8 October - 2 November 2018), 125th session (4-29 March 2019)
56. Report of the Special Rapporteur, Mr. Nigel S. Rodley, submitted pursuant to Commission on Human Rights resolution 1995/37 B, 10 January 1997
57. Report of the Working Group on the Universal Periodic Review – Hungary, Human Rights Council, 8 July 2016

58. Report of the Working Group on the Universal Periodic Review – Hungary, Human Rights Council, 11 July 2011
59. Short-term imprisonment – General report prepared by the Secretariat, Second United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, London, 8-20. August 1960
60. Sixth periodic report submitted by Belgium under article 40 of the Covenant pursuant to the optional reporting procedure, due in 2017
61. Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, Adopted by the First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, held at Geneva in 1955, and approved by the Economic and Social Council by its resolutions 663 C (XXIV) of 31 July 1957 and 2076 (LXII) of 13 May 1977
62. Strategies and best practices against overcrowding in correctional facilities – Report of the Workshop, Twelth United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, Salvador, 12-19. April 2010
63. Submission by the Hungarian Association for People with Intellectual Disabilities, Periodic reporting of Hungary to the Committee on the Rights of Persons with Disabilities under the simplified reporting procedure, 1 May 2018
64. Submission by the Hungarian Helsinki Committee regarding the combined second and third periodic report of Hungary to the UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities for consideration at its 23rd session (9-27 March 2020)
65. UN Secretary-General's report on the status of the human rights treaty body system – Third biennal report by the Secretary General
66. United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules), Resolution adopted by the General Assembly on 17 December 2015

A CAT és a Megelőzési Albizottság dokumentumai

1. CAT 3. számú általános állásfoglalása
2. Concluding observations on the combined third and fourth periodic reports of the Bolivarian Republic of Venezuela, Committee against Torture, 12 December 2014
3. Concluding observations on the initial report of Pakistan, 1 June 2017

4. Concluding observations on the second periodic report of Saudi Arabia, 8 June 2016
5. Conclusions and recommendations of the Committee against Torture, Hungary, 6 February 2007
6. Report of the Committee against Torture, Sixty-seventh session (22 July - 9 August 2019), Sixty-eighth session (11 November - 6 December 2019)
7. Report of the Committee against Torture, Sixty-fourth session (23 July - 10 August 2018), Sixty-fifth session (12 November - 7 December 2018), Sixty-sixth session (23 April - 17 May 2019)
8. Report of the Committee against Torture, Twenty-fifth session (13-24 November 2000), Twenty-sixth session (30 April - 18 May 2001)
9. Report of the Committee against Torture, Twenty-first session (9-20 November 1998), Twenty-second session (26 April - 14 May 1999)
10. Report on the visit of the Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment to Benin, 15 March 2011
11. Report on the visit of the Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment to Mali, 20 March 2014
12. Visit to Hungary from 21 to 30 March 2017: observations and recommendations addressed to the national preventive mechanism, Report of the Subcommittee

Az Európa Tanács keretében született dokumentumok

1. Egyezmény a kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről
2. Emberi Jogok Európai Egyezménye
3. Emberi Jogok Európai Egyezménye 15. kiegészítő jegyzőkönyve
4. Emberi Jogok Európai Egyezménye 11. kiegészítő jegyzőkönyve
5. Emberi Jogok Európai Egyezménye 9. kiegészítő jegyzőkönyve
6. Európa Tanács Alapokmánya
7. Európa Tanács Miniszteri Bizottsága Rec (2017) 3. számú ajánlása a közösségi büntetések és intézkedések európai szabályairól
8. Európa Tanács Miniszteri Bizottsága Rec (2010) 1. számú ajánlása a próbára bocsátás európai szabályairól
9. Európa Tanács Miniszteri Bizottsága Rec (2008) 11. számú ajánlása a büntetéssel vagy intézkedéssel sújtott fiatalkorú elkövetőkre vonatkozó európai szabályokról

10. Európa Tanács Miniszteri Bizottsága Rec (2006) 2. számú ajánlása az Európai Börtönszabályokról
11. Európa Tanács Miniszteri Bizottsága Rec (2004) 10. számú ajánlása a mentális betegségben szenvedő személyek emberi jogainak és méltóságának védelméről
12. Európa Tanács Miniszteri Bizottsága Rec (2004) 6. számú ajánlása a hazai jogorvoslatok fejlesztéséről
13. Európa Tanács Miniszteri Bizottsága Rec (2003) 23. számú ajánlása az életfogytig tartó szabadságvesztés és az egyéb hosszú tartamú szabadságvesztés börtönadminisztráció általi igazgatásáról
14. Európa Tanács Miniszteri Bizottsága Rec (2003) 22. számú ajánlása a feltételes szabadságra bocsátásról
15. Európa Tanács Miniszteri Bizottsága Rec (2000) 19. számú ajánlása az ügyészség büntető igazságszolgáltatási rendszerben betöltött szerepéről
16. Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (99) 22. számú ajánlása a börtönök zsúfoltságáról és a börtönnépesség inflálódásáról
17. Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (98) 7. számú ajánlása a börtönbeli egészségügyi ellátás etikai és szervezeti aspektusairól
18. Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (92) 17. számú ajánlása a büntető ítélkezés egységességéről
19. Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (87) 3. számú ajánlása az Európai Börtönszabályokról
20. Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (83) 2. számú ajánlása az elmebetegségben szenvedő, kényszergyógykezelt személyek jogi védelméről
21. Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (80) 11. számú ajánlása az ítélethozatalt megelőző fogva tartásról
22. Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (76) 2. számú határozata a hosszú időtartamú szabadságvesztésre ítéltekkel való bánásmódról
23. Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése 2132 (2018) számú ajánlása a fogyatékossággal élő fogvatartottakról Európában
24. Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése 2223 (2018) számú határozata a fogyatékossággal élő fogvatartottakról Európában

A CPT dokumentumai

1. 27th General Report of the CPT

2. 10th General Report on the CPT's activities
3. Report to the Bulgarian Government on the visit to Bulgaria carried out by the CPT from 4 to 10 May 2012
4. Report to the Bulgarian Government on the visit to Bulgaria carried out by the CPT from 10 to 21 September 2006
5. Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 20 to 29 November 2018
6. Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 3 to 12 April 2013
7. Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 24 March to 2 April 2009
8. Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 30 January to 1 February 2007
9. Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 30 March to 8 April 2005
10. Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 30 May to 4 June 2003
11. Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 5 to 16 December 1999
12. Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the CPT from 1 to 14 November 1994
13. Response of the Hungarian Government to the report of the CPT on its visit to Hungary from 20 to 29 November 2018
14. Response of the Hungarian Government to the report of the CPT on its visit to Hungary from 3 to 12 April 2013
15. Response of the Hungarian Government to the report of the CPT on its visit to Hungary from 24 March to 2 April 2009
16. Response of the Hungarian Government to the report of the CPT on its visit to Hungary from 30 March to 8 April 2005

Az Emberi Jogok Európai Bírósága és az Emberi Jogok Európai Bizottsága határozatai

1. *A.B. kontra Magyarország*, ECtHR, 2013. április 16-i ítélet, ügyszám: 33292/09

2. *Ābele kontra Lettország,* ECtHR, 2017. október 5-i ítélet, ügyszámok: 60429/12 és 72760/12
3. *Aerts kontra Belgium,* ECtHR, 1998. július 30-i ítélet, ügyszám: 25357/94
4. *Aliyev kontra Azerbajdzsán,* ECtHR, 2018. szeptember 20-i ítélet, ügyszámok: 68762/14 és 71200/14
5. *Alver kontra Észtország,* ECtHR, 2005. november 8-i ítélet, ügyszám: 64812/01
6. *Amirov kontra Oroszország,* ECtHR, 2014. november 27-i ítélet, ügyszám: 51857/13
7. *Ananyev és mások kontra Oroszország*, ECtHR, 2012. január 10-i ítélet, ügyszámok: 42525/07 és 60800/08
8. *Atanasov és Apostolov kontra Bulgária,* ECtHR, 2017. június 27-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszámok: 65540/16 és 22368/17
9. *Bakos kontra Magyarország,* ECtHR, 2016. január 7-i ítélet, ügyszámok: 29644/13, 31766/13, 32647/13, 33213/13, 62914/13, 64329/13, 18212/14 és 20263/14
10. *Baksza kontra Magyarország*, ECtHR, 2013. április 23-i ítélet, ügyszám: 59196/08
11. *Balogh és mások kontra Magyarország,* ECtHR, 2020. január 30-i határozat, ügyszámok: 10263/16, 22111/16, 8273/17, 22298/19 és 25710/19
12. *Balogh és mások kontra Magyarország,* ECtHR, 2015. december 10-i ítélet, ügyszámok: 26982/12, 131/13, 6764/13, 19712/13, 19892/13, 37487/13, 42486/13, 42808/13, 43610/13 és 43868/13
13. *Bancsók kontra Magyarország,* ECtHR, ügyszám: 52374/15
14. *Bandur kontra Magyarország*, ECtHR, 2016. július 5-i ítélet, ügyszám: 50130/12
15. *Bánya és mások kontra Magyarország,* ECtHR, ügyszámok: 147596/19, 254087/19, 32614/20, 45882/20, 513518/20 és 613783/20
16. *Blokhin kontra Oroszország,* ECtHR, 2016. március 23-i ítélet, ügyszám: 47152/06
17. *Blonski és mások kontra Magyarország,* ügyszámok: 12152/16, 16796/16, 47754/17, 49232/17, 49006/18, 59530/18, 55374/19, 56162/19, 57459/19, 57463/19, 58544/19, 59440/19, 6206/20, 10615/20, 13524/20, 13527/20, 13528/20 és 14264/20

18. *Bóday és mások kontra Magyarország,* ECtHR, 2016. január 7-i ítélet, ügyszámok: 53398/13, 54330/13, 55601/13, 56806/13, 65103/13, 18201/14, 21840/14, 22180/14, 22958/14 és 23555/14
19. *Bodein kontra Franciaország,* ECtHR, 2014. november 13-i ítélet, ügyszám: 40014/10
20. *Bota és mások kontra Magyarország,* ECtHR, 2015. december 10-i ítélet, ügyszámok: 34753/12, 34754/12, 45140/12, 45848/12, 48473/12, 56357/12, 56362/12, 56368/12, 58632/12, 72055/12, 73195/12, 76492/12 és 79146/12
21. *Cacko kontra Szlovákia*, ECtHR, 2014. július 22-i ítélet, ügyszám: 49905/08
22. *Canword kontra Hollandia,* ECtHR, ügyszám: 21464/15
23. *Chahal kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 1996. november 15-i ítélet, ügyszám: 22414/93
24. *Ciotta kontra Olaszország,* ECtHR, ügyszám: 368/21
25. *Claes kontra Belgium,* ECtHR, 2013. január 10-i ítélet, ügyszám: 43418/09
26. *Conka kontra Belgium,* ECtHR, 2002. február 5-i ítélet, ügyszám: 51564/99
27. *Csüllög kontra Magyarország,* ECtHR, 2011. június 7-i ítélet, ügyszám: 30042/08
28. *D.D. kontra Litvánia,* ECtHR, 2012. február 14-i ítélet, ügyszám: 13469/06
29. *D.G. kontra Lengyelország,* ECtHR, 2013. február 12-i ítélet, ügyszám: 45705/07
30. *Daktaras kontra Litvánia,* ECtHR, 2020. január 28-i határozat, ügyszám: 48303/16
31. *Dánia kontra Görögország, Norvégia kontra Görögország, Svédország kontra Görögország, Hollandia kontra Görögország,* ECHR, 1969. november 5-i határozat, ügyszámok: 3321/67, 3322/67, 3323/67, 3344/67
32. *Danilczuk kontra Ciprus*, ECtHR, 2018. április 3-i ítélet, ügyszám: 21318/12
33. *Dardanskis és mások kontra Litvánia,* ECtHR, 2019. június 18-i határozat, ügyszámok: 74452/13, 583/14, 23542/14, 24971/14, 32519/14, 38916/14, 46591/14, 46640/14, 49765/14, 60038/14, 14696/15, 16039/15, 19405/15, 23905/15, 24187/15 és 33339/17
34. *Dimitar Angelov kontra Bulgária,* ECtHR, 2020. július 21-i ítélet, ügyszám: 58400/16
35. *Dinu és mások kontra Románia,* ECtHR, 2021. április 29-i ítélet, ügyszámok: 52160/15, 57949/15, 59245/15, 23351/16, 58521/16, 79522/16
36. *Dmitriy Rozhin kontra Oroszország,* ECtHR, 2012. október 23-i ítélet, ügyszám: 4265/06

37. *Domján kontra Magyarország,* ECtHR, 2017. november 14-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 5433/17
38. *Dorneanu kontra Románia*, ECtHR, 2017. november 28-i ítélet, ügyszám: 55089/13
39. *Dougoz kontra Görögország,* ECtHR, 2001. március 6-i ítélet, ügyszám: 40907/98
40. *Einhorn kontra Franciaország,* ECtHR, 2001. október 16-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 71555/01
41. *Enea kontra Olaszország,* ECtHR, 2009. szeptember 17-i ítélet, ügyszám: 74912/01
42. *Engel kontra Magyarország,* ECtHR, 2010. május 20-i ítélet, ügyszám: 46857/06
43. *Farbtuhs kontra Litvánia,* ECtHR, 2004. december 12-i ítélet, ügyszám: 4672/02
44. *Fehér kontra Magyarország*, ECtHR, 2013. július 2-i ítélet, ügyszám: 69095/10
45. *Fetisov és mások kontra Oroszország,* ECtHR, 2012. január 17-i ítélet, ügyszámok: 43710/07, 6023/08, 11248/08, 27668/08, 31242/08 és 52133/08
46. *Gafgen kontra Németország,* ECtHR, a Nagykamara 2010. június 1-i ítélete, ügyszám: 22978/05
47. *Gál kontra Magyarország*, ECtHR, 2014. március 11-i ítélet, ügyszám: 62631/11
48. *Galambos kontra Magyarország*, ECtHR, 2015. július 21-i ítélet, ügyszám: 13312/12
49. *Gaspari kontra Örményország,* ECtHR, 2018. szeptember 20-i ítélet, ügyszám: 44769/08
50. *Gebremedhin kontra Franciaország,* ECtHR, 2007. április 26-i ítélet, ügyszám: 25389/05
51. *Gégény kontra Magyarország*, ECtHR, 2015. július 16-i ítélet, ügyszám: 44753/12
52. *Gielzak kontra Lengyelország,* ECtHR, 2019. május 14-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 62187/15
53. *Glowacki kontra Lengyelország,* ECtHR, 2012. október 30-i ítélet, ügyszám: 1608/08
54. *Grzywaczewski kontra Lengyelország,* ECtHR, 2012. május 31-i ítélet, ügyszám: 18364/06
55. *Gülay Cetin kontra Törökország,* ECtHR, 2013. március 5-i ítélet, ügyszám: 44084/10

56. *Gurban kontra Törökország*, ECtHR, 2015. december 15-i ítélet, ügyszám: 4947/04
57. *Gusev kontra Oroszország,* ECtHR, 2008. május 15-i ítélet, ügyszám: 67542/01
58. *Hagyó kontra Magyarország*, ECtHR, 2013. április 23-i ítélet, ügyszám: 52624/10
59. *Harakchiev és Tolumov kontra Bulgária,* ECtHR, 2014. július 8-i ítélet, ügyszámok: 15018/11 és 61199/12
60. *Hegyi és Zsolnai kontra Magyarország,* ECtHR, 2019. június 20-i határozat, ügyszámok: 76198/14 és 30877/15
61. *Heiszné Szőrös kontra Magyarország,* ECtHR, 2020. június 30-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 18854/14
62. *Herczegfalvy kontra Ausztria,* ECtHR, 1992. szeptember 24-i ítélet, ügyszám: 10533/83
63. *Holownia kontra Lengyelország,* ECtHR, 2015. február 10-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 10824/11
64. *Horváth kontra Magyarország,* ECtHR, ügyszám: 12143/16
65. *Hunvald kontra Magyarország*, ECtHR, 2013. december 10-i ítélet, ügyszám: 68435/10
66. *Hutchinson kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, a Nagykamara 2017. január 17-i ítélete, ügyszám: 57592/08
67. *Hussain kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 1996. február 21-i ítélet, ügyszám: 21928/93
68. *Iacov Stanciu kontra Románia,* ECtHR, 2012. július 24-i ítélet, ügyszám: 35972/05
69. *Idalov kontra Oroszország,* ECtHR, 2012. május 22-i ítélet, ügyszám: 5826/03
70. *Igbo és mások kontra Görögország,* ECtHR, 2017. február 9-i ítélet, ügyszám: 60042/13
71. *Iliev kontra Bulgária,* ECtHR, 2021. április 20-i ítélet, ügyszám: 63254/16
72. *Ilnseher kontra Németország*, ECtHR, 2018. december 4-i ítélet, ügyszámok: 10211/12 és 27505/14
73. *Imre kontra Magyarország,* ECtHR, 2003. december 2-i ítélet, ügyszám: 53129/99
74. *Iorgov kontra Bulgária (No. 2.)*, ECtHR, 2010. szeptember 2-i ítélet, ügyszám: 36295/02

75. *Írország kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 1978. január 18-i ítélet, ügyszám: 5310/71
76. *Iván kontra Magyarország,* ECtHR, 2019. június 20-i határozat, ügyszám: 69116/16
77. *Jakab és mások kontra Magyarország,* ECtHR, 2019. december 12-i határozat, ügyszámok: 48209/16, 55863/18, 59475/18, 15413/19, 16665/19, 30150/19, 34761/19 és 41591/19
78. *Juhász és mások kontra Magyarország,* ECtHR, 2016. január 7-i ítélet, ügyszámok: 6467/13, 31957/13, 33715/13, 44029/13, 44056/13, 45122/13, 64543/13, 593/14, 597/14 és 1384/14
79. *K.C. kontra Lengyelország,* ECtHR, 2014. november 25-i ítélet, ügyszám: 31199/12
80. *Kafkaris kontra Ciprus,* ECtHR, 2008. február 12-i ítélet, ügyszám: 21906/04
81. *Kalashnikov kontra Oroszország,* ECtHR, 2002. július 15-i ítélet, ügyszám: 47095/99
82. *Karalevicius kontra Litvánia,* ECtHR, 2005. április 7-i ítélet, ügyszám: 53254/99
83. *Kaytan kontra Törökország*, ECtHR, 2015. szeptember 15-i ítélet, ügyszám: 27422/05
84. *Kehayov kontra Bulgária,* ECtHR, 2005. január 18-i ítélet, ügyszám: 41035/98
85. *Kertész és mások kontra Magyarország,* ECtHR, ügyszámok: 65532/16, 17943/19, 25908/19 és 25916/19
86. *Khudobin kontra Oroszország*, ECtHR, 2006. október 26-i ítélet, ügyszám: 59696/00
87. *Kiss Alajos kontra Magyarország,* ECtHR, 2010. május 20-i ítélet, ügyszám: 38832/06
88. *Kokavecz kontra Magyarország,* ECHR, 1999. április 20-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 27312/95
89. *Koky kontra Szlovákia,* ECtHR, 2017. május 16-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 27683/17
90. *Kolanis kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 2005. június 21-i ítélet, ügyszám: 517/02
91. *Kolompár és mások kontra Magyarország,* ECtHR, 2019. június 20-i határozat, ügyszámok: 49600/14, 37527/15 és 80818/17

92. *Kotalla kontra Hollandia,* ECHR, 1978. május 6-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 7994/77.
93. *Kovács Gábor István kontra Magyarország*, ECtHR, 2012. január 17-i ítélet, ügyszám: 15707/10
94. *Kovaleva kontra Oroszország,* ECtHR, 2010. december 2-i ítélet, ügyszám: 7782/04
95. *Kruchió és Lehóczki kontra Magyarország,* ECtHR, 2020. január 14-i ítélet, ügyszámok: 43444/15 és 53441/15
96. *Kudla kontra Lengyelország,* ECtHR, 2000. október 26-i ítélet, ügyszám: 30210/96
97. *Kurkowski kontra Lengyelország,* ECtHR, 2013. április 9-i ítélet, ügyszám: 36228/06
98. *Kuzmicz kontra Lengyelország,* ECtHR, 2019. június 18-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 8127/17
99. *Labita kontra Olaszország,* ECtHR, 2000. április 6-i ítélet, ügyszám: 26772/95
100. *Labzov kontra Oroszország,* ECtHR, 2005. június 16-i ítélet, ügyszám: 62208/00
101. *Lakatos kontra Magyarország,* ECtHR, 2018. június 26-i ítélet, ügyszám: 21786/15
102. *Lake kontra Hollandia,* ECtHR, ügyszám: 2445/17
103. *Laniauskas és Januška kontra Litvánia,* ECtHR, 2018. szeptember 25-i ítélet, ügyszámok: 74111/13 és 53460/15
104. *Latak kontra Lengyelország*, ECtHR, 2010. október 12-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 52070/08
105. *Lazariu kontra Románia,* ECtHR, 2014. november 13-i ítélet, ügyszám: 31973/03
106. *Léger kontra Franciaország,* ECtHR, 2006. április 11-i ítélet, ügyszám: 19324/02
107. *Lengyel és mások kontra Magyarország,* ECtHR, 2020. április 30-i határozat, ügyszámok: 49233/19, 51165/19, 51168/19, 51384/19, 53125/19, 53733/19, 54075/19, 56449/19, 56455/19 és 59163/19
108. *Ligeti és mások kontra Magyarország,* ECtHR, 2015. december 10-i ítélet, ügyszámok: 29176/12, 30412/12, 34750/12, 11581/13, 13378/13, 36245/13, 46623/13, 51719/13, 76213/13 és 80997/13
109. *Lominski kontra Lengyelország,* ECtHR, 2010. október 12-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 33502/09
110. *Lutokhin kontra Oroszország,* ECtHR, 2010. április 8-i ítélet, ügyszám: 12008/03

111. *M.S.S. kontra Belgium és Görögország,* ECtHR, 2011. január 21-i ítélet, ügyszám: 30696/09
112. *M.T. kontra Észtország,* ECtHR, 2018. október 23-i ítélet, 75378/13
113. *Maglódi kontra Magyarország,* ECtHR, 2004. november 9-i ítélet, ügyszám: 30103/02
114. *Magyar és mások kontra Magyarország,* ECtHR, 2016. január 7-i ítélet, ügyszámok: 16599/12, 29759/12, 34757/12, 45132/12, 45141/12, 69916/12, 73694/12, 46646/13, 56700/13, 57386/13 és 58862/13
115. *Magyar László kontra Magyarország,* ECtHR, ügyszám: 53364/15
116. *Magyar László kontra Magyarország,* ECtHR, 2014. május 20-i ítélet, ügyszám: 73593/10
117. *Manolov kontra Bulgária,* ECtHR, 2014. november 4-i ítélet, ügyszám: 23810/05
118. *Marcello Viola kontra Olaszország (No. 2.),* ECtHR, 2019. június 13-i ítélet, ügyszám: 77633/17
119. *Márton és mások kontra Magyarország,* ECtHR, 2021. április 8-i határozat, ügyszámok: 30536/20, 33033/20, 33040/20, 33650/20, 35515/20, 38177/20, 41173/20, 41940/20, 44008/20 és 44972/20
120. *Matiosaitis és mások kontra Litvánia*, ECtHR, 2017. május 23-i ítélet, ügyszámok: 22662/13, 51059/13, 58823/13, 59692/13, 59700/13, 60115/13, 69425/13 és 72824/13
121. *Mayzit kontra Oroszország,* ECtHR, 2005. január 20-i ítélet, ügyszám: 63378/00
122. *Megyeri kontra Németország,* ECtHR, 1992. május 12-i ítélet, ügyszám: 13770/88
123. *Mendrei kontra Magyarország,* ECtHR, 2018. június 19-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 54927/15
124. *Mifobova kontra Oroszország,* ECtHR, 2015. február 5-i ítélet, ügyszám: 5525/11
125. *Mihailovs kontra Lettország*, ECtHR, 2013. január 22-i ítélet, ügyszám: 35939/10
126. *Miroslav Zielinski kontra Lengyelország,* ECtHR, 2011. szeptember 20-i ítélet, ügyszám: 3390/05
127. *Mouisel kontra Franciaország,* ECtHR, 2002. november 14-i ítélet, ügyszám: 67263/01
128. *Murray kontra Hollandia,* ECtHR, 2016. április 26- ítélet, ügyszám: 10511/10
129. *Mursic kontra Horvátország,* ECtHR, 2016. október 20-i ítélet, ügyszám: 7334/13

130. *Nádasdy és mások kontra Románia,* ECtHR, 2021. április 29-i ítélet, ügyszámok: 29930/16, 37508/16, 41706/16, 59848/16, 67993/16, 50819/19
131. *Nagy Gábor kontra Magyarország*, ECtHR, 2014. február 11-i ítélet, ügyszám: 33529/11
132. *Naoumenko kontra Ukrajna,* ECtHR, 2004. február 10-i ítélet, ügyszám: 42023/98
133. *Neshkov és mások kontra Bulgária*, ECtHR, 2015. január 27-i ítélet, ügyszámok: 36925/10, 21487/12, 72893/12, 73196/12, 77718/12 és 9717/13
134. *Neumeister kontra Ausztria*, ECtHR, 1968. június 27-i ítélet, ügyszám: 1936/63
135. *Nevmerzhitsky kontra Ukrajna,* ECtHR, 2005. április 5-i ítélet, ügyszám: 54825/00
136. *Nikitin és mások kontra Észtország,* ECtHR, 2019. január 29-i ítélet, ügyszámok: 23226/16, 43059/16, 57738/16, 59152/16, 60178/16, 63211/16 és 75362/16
137. *Nikolayev kontra Oroszország,* ECtHR, 2020. december 17-i határozat, ügyszám: 79975/17
138. *Nivette kontra Franciaország,* ECtHR, 2001. július 3-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 44190/98
139. *Nocha kontra Lengyelország,* ECtHR, 2011. szeptember 27-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 21116/09
140. *Norbert Sikorski kontra Lengyelország*, ECtHR, 2009. október 22-i ítélet, ügyszám: 17599/05
141. *O.G. kontra Lettország,* ECtHR, 2014. szeptember 23-i ítélet, ügyszám: 66095/99
142. *Öcalan kontra Törökország (No. 2.)*, ECtHR, 2014. március 18-i ítélet, ügyszámok: 24069/03, 197/04, 6201/06 és 10464/07
143. *Orchowski kontra Lengyelország,* ECtHR, 2009. október 22-i ítélet, ügyszám: 17885/04
144. *Ostrovar kontra Moldova,* ECtHR, 2005. szeptember 13-i ítélet, ügyszám: 35207/03
145. *P.M. kontra Magyarország,* ECHR, 1998. szeptember 9-i jelentés, ügyszám: 23636/94
146. *Partington kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 2003. június 26-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 58853/00
147. *Petrea kontra Románia,* ECtHR, 2008. április 29-i ítélet, ügyszám: 4792/03

148. *Petrenko kontra Oroszország,* ECtHR, 2011. január 20-i ítélet, ügyszám: 30112/04
149. *Petukhov kontra Ukrajna (No. 2.),* ECtHR, 2019. március 12-i ítélet, ügyszám: 41216/13
150. *Polgár és mások kontra Magyarország,* ECtHR, 2015. december 10-i ítélet, ügyszámok: 29213/13, 36214/13, 44381/13, 44661/13, 44763/13, 46576/13, 46587/13, 46588/13, 46644/13 és 51608/13
151. *Pogosyan-Ahenobarb kontra Bulgária,* ECtHR, 2021. április 20-i ítélet, ügyszám: 65417/16
152. *Popov kontra Oroszország,* ECtHR, 2006. július 13-i ítélet, ügyszám: 26853/04.
153. *Preuschoff kontra Olaszország,* ECtHR, ügyszám: 42627/20
154. *Raninen kontra Finnország,* ECtHR, 1997. december 16-i ítélet, ügyszám: 20972/92
155. *Rasinski kontra Lengyelország,* ECtHR, 2020. május 28-i ítélet, ügyszám: 42969/18
156. *Rezmives és mások kontra Románia,* ECtHR, 2017. április 25-i ítélet, ügyszámok: 61467/12, 39516/13, 48231/13 és 68191/13
157. *Rooman kontra Belgium,* ECtHR, 2019. január 31-i ítélet, ügyszám: 18052/11
158. *Rostás kontra Magyarország,* ECtHR, ügyszám: 26804/18
159. *Saadi kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 2008. január 29-i ítélet, ügyszám: 13229/03
160. *Sabeva kontra Bulgária,* ECtHR, 2010. június 10-i ítélet, ügyszám: 44290/07
161. *Sárközi kontra Magyarország,* ECHR, 1997. március 6-i jelentés, ügyszám: 21967/93
162. *Sawoniuk kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 2001. május 29-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 63716/00
163. *Shmelev kontra Oroszország,* ECtHR, 2020. március 17-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszámok: 41743/17, 60185/17, 66806/17, 74497/17, 75804/17, 77181/17, 77265/17, 1249/18, 9152/18, 14988/18, 17991/18, 19294/18, 19837/18, 21542/18, 29155/18, 31682/18 és 32545/18
164. *Sebők kontra Magyarország,* ECtHR, 2019. november 28-i határozat, ügyszám: 76860/14
165. *Selmouni kontra Franciaország,* ECtHR, 1999. július 28-i ítélet, ügyszám: 25803/94

166. *Sergey Babushkin kontra Oroszország*, ECtHR, 2013. november 28-i ítélet, ügyszám: 5993/08
167. *Singh és mások kontra Görögország,* ECtHR, 2017. január 19-i ítélet, ügyszám: 60041/13
168. *Singh kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 1996. február 21-i ítélet, ügyszám: 23389/94
169. *Slawomir Musial kontra Lengyelország,* ECtHR, 2009. január 20-i ítélet, ügyszám: 28300/06
170. *Soering kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 1989. július 7-i ítélet, ügyszám: 14038/88
171. *Stanev kontra Bulgária,* ECtHR, 2012. január 17-i ítélet, ügyszám: 36760/06
172. *Stanford kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, 2002. december 12-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 73299/01
173. *Stella és mások kontra Olaszország*, ECtHR, 2014. szeptember 16-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszámok: 49169/09, 54908/09, 55156/09, 61443/09, 61446/09, 61457/09, 7206/10, 15313/10, 37047/10, 56614/10 és 58616/10
174. *Stögmüller kontra Ausztria*, ECtHR, 1969. november 10-i ítélet, ügyszám: 1602/62
175. *Strazimiri kontra Albánia,* ECtHR, 2020. január 21-i ítélet, ügyszám: 34602/16
176. *Sukachov kontra Ukrajna,* ECtHR, 2020. január 30-i ítélet, ügyszám: 14057/17
177. *Süveges kontra Magyarország*, ECtHR, 2016. január 5-i ítélet, ügyszám: 50255/12
178. *Sykora kontra Csehország,* ECtHR, 2012. november 22-i ítélet, ügyszám: 23419/07
179. *Szalontay kontra Magyarország,* ECtHR, 2019. március 12-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 71327/13
180. *Szél kontra Magyarország*, ECtHR, 2011. június 7-i ítélet, ügyszám: 30221/06
181. *Szepesi kontra Magyarország*, ECtHR, 2010. december 21-i ítélet, ügyszám: 7983/06
182. *T. kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 1999. december 16-i ítélet, ügyszám: 24724/94
183. *T.P. és A.T. kontra Magyarország,* ECtHR, 2016. október 4-i ítélet, ügyszámok: 37871/14 és 73986/14

184. *Tamási és mások kontra Magyarország,* ECtHR, 2016. január 7-i ítélet, ügyszámok: 65853/13, 66364/13, 67136/13, 67607/13, 69003/13, 71318/13, 71359/13, 71523/13, 72597/13 és 79737/13
185. *Tarsolyné Rónaszéki és mások kontra Magyarország,* ECtHR, 2020. április 30-i határozat, ügyszámok: 18352/16, 39342/19, 44068/19, 44511/19, 44530/19, 46369/19, 48535/19, 48724/19, 49028/19 és 49195/19
186. *Tikhomirov kontra Oroszország,* ECtHR, 2021. március 25-i határozat, ügyszám: 10787/19
187. *Tekin kontra Törökország,* ECtHR, 1998. június 9-i ítélet, ügyszám: 22496/93
188. *Thuo kontra Ciprus*, ECtHR, 2017. április 4-i ítélet, ügyszám: 3869/07
189. *Thynne, Wilson és Gunnell kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 1990. október 25-i ítélet, ügyszámok: 11787/85, 11978/86 és 12009/86
190. *Tomasi kontra Franciaország,* ECtHR, 1992. augusztus 27-i ítélet, ügyszám: 12850/87
191. *Törköly kontra Magyarország,* ECtHR, 2011. április 5-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszám: 4413/06
192. *Torreggiani és mások kontra Olaszország,* ECtHR, 2013. január 8-i ítélet, ügyszámok: 43517/09, 46882/09, 55400/09, 57875/09, 61535/09, 35315/10 és 37818/10
193. *Trepashkin kontra Oroszország,* ECtHR, 2007. július 19-i ítélet, ügyszám: 36898/03
194. *Trutko kontra Oroszország*, ECtHR, 2016. december 6-i ítélet, ügyszám: 40979/04
195. *Tyrer kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 1978. április 25-i ítélet, ügyszám: 5856/72
196. *Uskov kontra Oroszország,* ECtHR, 2021. április 8-i határozat, ügyszám: 2384/19
197. *V. kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 1999. december 16-i ítélet, ügyszám: 24888/94
198. *V.T. kontra Olaszország,* ECtHR, ügyszám: 50023/20
199. *Valasinas kontra Litvánia,* ECtHR, 2001. július 24-i ítélet, ügyszám: 44558/98
200. *Varga és mások kontra Magyarország,* ECtHR, 2015. március 10-i ítélet, ügyszámok: 14097/12, 45135/12, 73712/12, 34001/13, 44055/13 és 64586/13
201. *Vig kontra Magyarország,* ECtHR, 2021. január 14-i ítélet, ügyszám: 59648/13

202. *Vinter és mások kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, a Kamara 2012. január 17-i ítélete, ügyszámok: 66069/09, 130/10 és 3896/10
203. *Vinter és mások kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, a Nagykamara 2013. július 9-i ítélete, ügyszámok: 66069/09, 130/10 és 3896/10
204. *Vlasov kontra Oroszország,* ECtHR, 2008. június 12-i ítélet, ügyszám: 78146/01
205. *W.D. kontra Belgium*, ECtHR, 2016. szeptember 6-i ítélet, ügyszám: 73548/13
206. *Weeks kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 1987. március 2-i ítélet, ügyszám: 9787/82
207. *Wemhoff kontra Németország*, ECtHR, 1968. június 27-i ítélet, ügyszám: 2122/64
208. *Winterwerp kontra Hollandia,* ECtHR, 1979. október 24-i ítélet, ügyszám: 6301/73
209. *Witold Litwa kontra Lengyelország,* ECtHR, 2000. április 4-i ítélet, ügyszám: 26629/95
210. *Wynne kontra Egyesült Királyság,* ECtHR, 1994. július 18-i ítélet, ügyszám: 15484/89
211. *X.Y. kontra Magyarország*, ECtHR, 2013. március 19-i ítélet, ügyszám: 43888/08
212. *Yarashonen kontra Törökország,* ECtHR, 2014. június 24-i ítélet, ügyszám: 72710/11
213. *Z.H. kontra Magyarország,* ECtHR, 2012. november 8-i ítélet, ügyszám: 28973/11
214. *Zagidulina kontra Oroszország,* ECtHR, 2013. május 2-i ítélet, ügyszám: 11737/06
215. *Zareba kontra Lengyelország,* ECtHR, 2019. október 10-i ítélet, ügyszám: 59955/15
216. *Zaytsev és mások kontra Oroszország,* ECtHR, 2020. május 14-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszámok: 54797/18, 54941/18, 55042/18 és további 191 kérelem
217. *Zavorin és mások kontra Oroszország,* ECtHR, 2020. április 30-i elfogadhatatlansági döntés, ügyszámok: 13481/13, 42467/16, 78561/17 és további 567 kérelem

Az Európai Unió keretében született dokumentumok

1. Európai Unió Alapjogi Chartája
2. Európai Unióról szóló Szerződés

3. Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló Szerződés és az Európai Közösséget létrehozó Szerződés módosításáról
4. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/125 rendelete egyes, a halálbüntetés, a kínzás vagy más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés során alkalmazható áruk kereskedelméről
5. A Tanács 1236/2005/EK rendelete egyes, a halálbüntetés, a kínzás vagy más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés során alkalmazható áruk kereskedelméről
6. A Tanács 2009/829/IB kerethatározata a kölcsönös elismerés elvének az Európai Unió tagállamai közötti, az előzetes letartóztatás alternatívájaként felügyeleti intézkedéseket elrendelő határozatokra történő alkalmazásáról
7. A Tanács 2008/947/IB kerethatározata a kölcsönös elismerés elvének az ítéletekre és próbaidőt megállapító határozatokra való, a próbaidő alatti magatartási szabályok és alternatív szankciók felügyelete céljából történő alkalmazásáról
8. A Tanács 2008/909/IB kerethatározata a kölcsönös elismerés elvének büntetőügyekben hozott, szabadságvesztés büntetéseket kiszabó vagy szabadságelvonással járó intézkedéseket alkalmazó ítéleteknek az Európai Unióban való végrehajtása céljából történő alkalmazásáról
9. A Tanács 2002/584/IB kerethatározata az európai elfogatóparancsról és a tagállamok közötti átadási eljárásokról
10. European Parliament resolution of 20 January 2021 on the implementation of European Arrest Warrant and the surrender procedures between Member States
11. European Parliament resolution of 5 October 2017 on prison systems and conditions, C 346/94
12. European Parliament resolution of 15 December 2011 on detention conditions in the EU
13. A kölcsönös bizalom megerősítése a jog érvényesülésén alapuló európai térségben – Zöld könyv az őrizetre vonatkozó uniós büntető igazságszolgáltatási jogszabályok alkalmazásáról, Európai Bizottság

Az Európai Unió Bírósága határozatai

1. *Åklagaren kontra Hans Åkerberg Fransson,* ECJ, 2013. február 26-i ítélet, ügyszám: C-617/10

2. *Aranyosi Pál és Robert Caldararu kontra Generalstaatsanwaltschaft Bremen,* ECJ, 2016. április 5-i ítélet, ügyszámok: C-404/15 és C-659/15
3. *Dumitru-Tudor Dorobantu kontra Generalstaatsanwaltschaft Hamburg,* ECJ, 2019. október 15-i ítélet, ügyszám: C-128/18
4. *Erich Stauder kontra Stadt Ulm – Sozialamt*, ECJ, 1969. november 12-i ítélet, ügyszám: C-29/69
5. *José Manuel Ortiz Mesonero kontra UTE Luz Madrid Centro,* ECJ, 2019. szeptember 18-i ítélet, ügyszám: C-366/18
6. *ML kontra Generalstaatsanwaltschaft Bremen*, ECJ, 2018. július 25-i ítélet, ügyszám: C-220/18

Az Emberi Jogok Amerikaközi Bíróságának határozatai

1. *Boyce és mások kontra Barbados*, IACtHR, 2007. november 20-i ítélet, ügyszám: C sorozat 169
2. *Mendoza és mások kontra Argentína*, IACtHR, 2013. május 14-i ítélet, C sorozat 260
3. *Montero-Aranguren és mások kontra Venezuela,* IACtHR, 2006. július 5-i ítélet, ügyszám: C sorozat 150

Egyéb nemzetközi dokumentumok

1. 1981. évi Amerikaközi egyezmény a kiadatásról
2. A hadifoglyokkal való bánásmódra vonatkozóan Genfben, 1949. augusztus 12. napján kelt egyezmény
3. Amerikai Államok Szervezetének Chartája
4. Amerikaközi egyezmény a kínzás megelőzéséről és büntetéséről
5. Ember és Népek Jogainak Afrikai Chartája
6. Emberi Jogok Amerikai Egyezménye
7. Emberi Jogok Arab Chartája
8. Emberi Jogok (Dél-Kelet Ázsiai) Nyilatkozata
9. Emberi Jogok és Kötelezettségek Amerikai Nyilatkozata
10. Nemzetek Szövetsége Egyezségokmánya
11. Arusha Declaration on Good Prison Practice
12. Kampala Declaration on Health in Prisons in Africa
13. Kampala Declaration on Prison Conditions in Africa

14. Ouagadougou Declaration on Accelerating Prison and Penal Reform in Africa

Hazai jogszabályok

1. Magyarország Alaptörvénye
2. Magyar Köztársaság Alkotmánya
3. 2020. évi CL. törvény a börtönzsúfoltság miatti kártalanítási eljárással összefüggő visszaélések megszüntetése érdekében szükséges egyes törvények módosításáról
4. 2020. évi CVIII. törvény a hozzátartozók sérelmére elkövetett súlyos személy elleni erőszakos bűncselekmények áldozatainak fokozottabb védelme érdekében egyes törvények módosításáról
5. 2020. évi XLIII. törvény a büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról
6. 2020. évi XII. törvény a koronavírus elleni védekezésről
7. 2020. évi IV. törvény a börtönzsúfoltsági kártalanításokkal kapcsolatos visszaélések megszüntetése érdekében szükséges haladéktalan intézkedésekről
8. 2019. évi CXI. törvény egyes törvényeknek az egészségügyi szolgáltatások fejlesztésével, valamint a bizonytalan minőségű, tisztázatlan hátterű egészségügyi szolgáltatók tevékenységének visszaszorításával összefüggő módosításáról
9. 2018. évi CXVIII. törvény egyes egészségügyi és egészségbiztosítási tárgyú, valamint az egészségüggyel összefüggő egyes törvények módosításáról
10. 2018. évi LV. törvény a gyülekezési jogról
11. 2018. évi XLIII. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény módosításáról
12. 2018. évi VI. törvény egyes törvényeknek a jogellenes bevándorlás elleni intézkedésekkel kapcsolatos módosításáról
13. 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
14. 2017. évi LXXVIII. törvény az ügyvédi tevékenységről
15. 2016. évi CX. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény és ehhez kapcsolódóan más törvények módosításáról
16. 2016. évi LXIX. törvény a terrorizmus elleni fellépéssel összefüggő egyes törvények módosításáról
17. 2015. évi CXL. törvény egyes törvényeknek a tömeges bevándorlás kezelésével összefüggő módosításáról

18. 2014. évi LXXII. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény és ehhez kapcsolódóan más törvények módosításáról
19. 2014. évi LXV. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvénynek a gyermekek fokozottabb védelme érdekében szükséges módosításáról
20. 2014. évi VII. törvény a termőföld tulajdonjogának megszerzését vagy használatát korlátozó jogszabályi rendelkezések kijátszására irányuló jogügyletek feltárásáról és megakadályozásáról
21. 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
22. 2013. évi CLXXXVI. törvény egyes büntetőjogi tárgyú és ehhez kapcsolódó más törvények módosításáról
23. 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
24. 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
25. 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről
26. 2011. évi CLXIII. törvény az ügyészségről
27. 2011. évi CLI. törvény az Alkotmánybíróságról
28. 2011. évi CL. törvény egyes büntető vonatkozású törvények módosításáról
29. 2011. évi CXLIII. törvény a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni nemzetközi egyezmény fakultatív jegyzőkönyvének kihirdetéséről
30. 2011. évi CXI. törvény az alapvető jogok biztosáról
31. 2010. évi LVI. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról
32. 2009. évi LXXX. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról
33. 2009. évi XLVII. törvény a bűnügyi nyilvántartási rendszerről, az Európai Unió tagállamainak bíróságai által magyar állampolgárokkal szemben hozott ítéletek nyilvántartásáról, valamint a bűnügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartásáról
34. 2007. évi CXLV. törvény az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról szóló 1993. évi LIX. törvény módosításáról

35. 2003. évi II. törvény a büntető jogszabályok és a hozzájuk kapcsolódó egyes törvények módosításáról
36. 1999. évi LXIX. törvény a szabálysértésekről
37. 1998. évi LXXXVII. törvény a büntető jogszabályok módosításáról
38. 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
39. 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről
40. 1997. évi LXXIII. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról
41. 1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről
42. 1995. évi III. törvény a Strasbourgban, 1987. november 26-án kelt, a kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről szóló európai egyezmény kihirdetéséről
43. 1993. évi LIX. törvény az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról
44. 1993. évi XXXII. törvény a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet módosításáról
45. 1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről
46. 1993. évi XVII. törvény a büntető jogszabályok módosításáról
47. 1992. évi LXIII. törvény a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról
48. 1989. évi XXXI. törvény az Alkotmány módosításáról
49. 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
50. 1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról
51. 1968. évi I. törvény a szabálysértésekről
52. 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről
53. 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
54. 1950. évi II. törvény a büntetőtörvénykönyv általános részéről
55. 1948. évi XLVIII. törvénycikk a büntetőtörvények egyes fogyatékosságainak megszüntetéséről és pótlásáról
56. 1946. évi XIV. törvény a vádtanács megszüntetéséről, a sajtóeljárás gyorsításáról és az államfogházbüntetés megszüntetéséről
57. 1945. évi VII. törvénycikk a népbíráskodás tárgyában kibocsátott kormányrendeletek törvényerőre emeléséről

58. 1928. évi X. törvénycikk a büntető igazságszolgáltatás egyes kérdéseinek szabályozásáról
59. 1913. évi XXI. törvénycikk a közveszélyes munkakerülőkről
60. 1908. évi XXXVI. törvénycikk a büntetőtörvénykönyvek és a bünvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról
61. 1879. évi XL. törvénycikk a magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról
62. 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről
63. 1876. évi XIV. törvénycikk a közegészségügy rendezéséről
64. 1876. évi VI. törvénycikk a közigazgatási bizottságról
65. 1871. évi XXXIII. törvénycikk a királyi ügyészségről
66. 1988. évi 3. törvényerejű rendelet a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezmény kihirdetéséről
67. 1979. évi 11. törvényerejű rendelet a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról
68. 1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülésszakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről
69. 1971. évi 28. törvényerejű rendelet a Büntető Törvénykönyv módosításáról és kiegészítéséről
70. 1966. évi 21. törvényerejű rendelet a szabadságvesztés büntetés végrehajtásáról és az előzetes letartóztatás foganatosításáról
71. 1966. évi 20. törvényerejű rendelet a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény módosításáról
72. 1950. évi 39. törvényerejű rendelet a büntetőtörvénykönyv általános részének hatálybaléptetéséről
73. 124/2019. (V. 27.) Kormányrendelet a büntetés-végrehajtási intézetek férőhely-bővítési programjához kapcsolódó, az új börtönépítési beruházásokkal összefüggő közigazgatási hatósági ügyek nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű üggyé nyilvánításáról szóló 268/2016. (VIII. 31.) Korm. rendelet módosításáról
74. 171/2018. (IX. 25.) Kormányrendelet a büntetés-végrehajtási intézetek férőhely-bővítési programjához kapcsolódó, az új börtönépítési beruházásokkal

összefüggő közigazgatási hatósági ügyek nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű üggyé nyilvánításáról szóló 268/2016. (VIII. 31.) Kormányrendelet módosításáról

75. 268/2016. (VIII. 31.) Kormányrendelet a büntetés-végrehajtási intézetek férőhely-bővítési programjához kapcsolódó, az új börtönépítési beruházásokkal összefüggő közigazgatási hatósági ügyek nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű üggyé nyilvánításáról
76. 16/2018. (VI. 7.) BM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, a rendbírság helyébe lépő elzárás, a letartóztatás és a szabálysértési elzárás végrehajtását foganatosító büntetés-végrehajtási intézetek kijelölésének szabályairól
77. 9/2018. (VI. 11.) IM rendelet a fogva tartott személy esetében a büntetőeljárás lefolytatása, továbbá a büntetőügyekben hozott határozatok végrehajtása során a bíróságokra és egyéb szervekre háruló feladatokról
78. 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól
79. 13/2014. (XII. 16.) IM rendelet a kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés végrehajtásáról, valamint az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet feladatairól
80. 8/2014. (XII. 12.) IM rendelet a büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartott elítéltek és egyéb jogcímen fogvatartottak egészségügyi ellátásáról
81. 12/2010. (XI. 9.) KIM rendelet a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet módosításáról
82. 36/2003. (X. 3.) IM rendelet a kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés végrehajtásáról, valamint az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet feladatairól, működéséről
83. 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól
84. 9/1979. (VI. 30.) IM rendelet a kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés végrehajtásáról
85. 8/1979. (VI. 30.) IM rendelet a Büntetés-végrehajtási Szabályzatról
86. 5/1974. (VI. 16.) IM rendelet a kényszergyógykezelés végrehajtásának részletes szabályairól

87. 6/1966. (VII. 24.) IM rendelet a bíróság által elrendelt kényszergyógykezelés végrehajtásának részletes szabályairól
88. 9/1962. (VII. 21.) IM rendelet a büntető bíróságok által elrendelt kényszergyógykezelés foganatosításának részletes szabályairól
89. A magyar királyi igazságügyminiszter 1909. évi 27.400. I.M. rendelete a fiatalkorúak felügyelőhatóságairól
90. 9052/1906. számú igazságügyi miniszteri rendelet
91. 60789/1896. számú igazságügyi miniszteri rendelet
92. A magyar királyi igazságügyminiszter 2106. számú körrendelete az 1878. évi V. törvénycikkben megállapított büntetések tárgyában
93. 1004/2020. (I. 21.) Kormányhatározat a börtönzsúfoltság miatti kártalanítási eljárásokkal kapcsolatos visszaélésekkel szembeni azonnali fellépésről
94. 1457/2018. (IX. 25.) Kormányhatározat a büntetés-végrehajtási intézetek férőhely-bővítési programjához kapcsolódó egyes kérdésekről
95. 1125/2016. (III. 10.) Kormányhatározat a büntetés-végrehajtási intézetek férőhely-bővítéséhez szükséges források biztosításáról
96. 1060/2012. (III. 12.) Kormányhatározat az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet (Budapest), a Büntetés-végrehajtás Központi Kórház (Tököl) és a Szegedi Fegyház és Börtön Krónikus Utókezelő Részleg (Algyő-Nagyfa) közös telephelyre integrálásával összefüggő feladatokról
97. 1040/2011. (III. 9.) Kormányhatározat a büntetés-végrehajtási intézetek nemzetközi elvárásoknak való megfelelésével összefüggő átfogó vizsgálat megállapításaihoz kapcsolódó intézkedésekről
98. 2118/2006. (VI. 30.) Kormányhatározat az államháztartás hatékony működését elősegítő szervezeti átalakításokról és az azokat megalapozó intézkedésekről
99. 2147/2002. (V. 10.) Kormányhatározat a büntetés-végrehajtás fejlesztési programjáról
100. 2072/1998. (III. 31.) Kormányhatározat a büntetés-végrehajtás intézetrendszerének hosszú távú fejlesztéséről
101. 1105/1954. (XII. 17.) Minisztertanácsi határozat a Büntetésvégrehajtási Szabályzat kiadásáról

Egyéb hazai dokumentumok

1. 6/1990. (IK Bv. Mell. 1.) IM utasítás a 101/1981. (IK 2.) IM utasítás módosításáról
2. 101/1981. (IK 2.) IM utasítás a Büntetés-végrehajtási Szabályzat végrehajtásáról
3. 106/1980. (IK 4.) IM utasítás az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet működéséről
4. 110/1967. IM utasítás a Büntetés-végrehajtási Szabályzatról
5. 20/2014. (XII. 23.) LÜ utasítás a büntetés-végrehajtási törvényességi felügyeleti és jogvédelmi ügyészi tevékenységről
6. 68/2020. (XII. 18.) BVOP utasítás a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Szervezeti és Működési Szabályzatáról
7. 21/2020. (VI. 11.) BVOP utasítás a fogvatartottak ellátásának és elhelyezésének szabályairól
8. 3/2018. (VI. 4.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtás szakmai ellenőrzéséről
9. 26/2016. (VII. 5.) OP szakutasítás a fogvatartottak ellátásának és elhelyezésének szabályairól
10. 1-1/51/2003. (IK Bv. Mell. 7.) BVOP intézkedés
11. Az alapvető jogok biztosának 2018. évi átfogó jelentése az OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus tevékenységéről
12. Az alapvető jogok biztosa mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus jelentése az AJB-793/2017. számú ügyben
13. Az alapvető jogok biztosa mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus jelentése az AJB-766/2017. számú ügyben
14. Az alapvető jogok biztosa mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus jelentése az AJB-1424/2015. számú ügyben
15. Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-5019/2012. számú ügyben
16. Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-2987/2012. számú ügyben
17. Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának jelentése az AjB-5980/2010. számú ügyben
18. Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának jelentése az AJB-1161/2009. számú ügyben
19. A Magyar Helsinki Bizottság jelentése az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben 2013. augusztus 7-9-én tett látogatásról

20. A Fővárosi Törvényszék Büntető Kollégiuma 2018. december 15. napján kelt összefoglalója

Alkotmánybírósági határozatok

1. 3213/2021. (V. 28.) AB határozat
2. 3171/2021. (IV. 30.) AB végzés
3. 3090/2021. (III. 12.) AB végzés
4. 3078/2021. (III. 4.) AB végzés
5. 3074/2021. (III. 4.) AB határozat
6. 3071/2021. (II. 24.) AB végzés
7. 3017/2021. (I. 14.) AB végzés
8. 3011/2021. (I. 14.) AB végzés
9. 3461/2020. (XII. 14.) AB végzés
10. 3455/2020. (XII. 9.) AB végzés
11. 3453/2020. (XII. 9.) AB végzés
12. 3443/2020. (XII. 9.) AB végzés
13. 3442/2020. (XII. 9.) AB végzés
14. 3421/2020. (XI. 26.) AB végzés
15. 3412/2020. (XI. 26.) AB határozat
16. 3398/2020. (X. 29.) AB végzés
17. 3379/2020. (X. 22.) AB végzés
18. 3374/2020. (X. 22.) AB végzés
19. 3373/2020. (X. 22.) AB végzés
20. 3363/2020. (X. 14.) AB végzés
21. 3362/2020. (X. 14.) AB végzés
22. 3361/2020. (X. 14.) AB végzés
23. 3360/2020. (X. 14.) AB végzés
24. 3350/2020. (VIII. 5.) AB végzés
25. 3349/2020. (VIII. 5.) AB végzés
26. 3348/2020. (VIII. 5.) AB végzés
27. 3332/2020. (VIII. 5.) AB végzés
28. 3318/2020. (VII. 24.) AB végzés
29. 3296/2020. (VII. 17.) AB végzés
30. 3295/2020. (VII. 17.) AB végzés

31. 3268/2020. (VII. 9.) AB végzés
32. 3260/2020. (VII. 3.) AB végzés
33. 3247/2020. (VII. 1.) AB végzés
34. 3246/2020. (VII. 1.) AB végzés
35. 3236/2020. (VII. 1.) AB határozat
36. 3235/2020. (VII. 1.) AB határozat
37. 3225/2020. (VI. 19.) AB végzés
38. 3220/2020. (VI. 19.) AB végzés
39. 3219/2020. (VI. 19.) AB végzés
40. 3192/2020. (V. 27.) AB végzés
41. 3191/2020. (V. 27.) AB végzés
42. 3190/2020. (V. 27.) AB végzés
43. 3189/2020. (V. 27.) AB végzés
44. 3182/2020. (V. 21.) AB végzés
45. 3181/2020. (V. 21.) AB végzés
46. 3127/2020. (V. 8.) AB végzés
47. 3126/2020. (V. 8.) AB végzés
48. 3125/2020. (V. 8.) AB végzés
49. 3124/2020. (V. 8.) AB végzés
50. 3123/2020. (V. 8.) AB végzés
51. 3107/2020. (IV. 23.) AB végzés
52. 3106/2020. (IV. 23.) AB végzés
53. 3105/2020. (IV. 23.) AB végzés
54. 3104/2020. (IV. 23.) AB végzés
55. 3103/2020. (IV. 23.) AB végzés
56. 3102/2020. (IV. 23.) AB végzés
57. 3101/2020. (IV. 23.) AB végzés
58. 3087/2020. (IV. 23.) AB határozat
59. 3085/2020. (III. 18.) AB végzés
60. 3084/2020. (III. 18.) AB végzés
61. 3083/2020. (III. 18.) AB végzés
62. 3082/2020. (III. 18.) AB végzés
63. 3074/2020. (III. 9.) AB végzés
64. 3073/2020. (III. 9.) AB végzés

65. 3072/2020. (III. 9.) AB végzés
66. 3063/2020. (III. 2.) AB végzés
67. 3062/2020. (III. 2.) AB végzés
68. 3061/2020. (III. 2.) AB végzés
69. 3059/2020. (III. 2.) AB végzés
70. 3046/2020. (II. 24.) AB végzés
71. 3026/2020. (II. 10.) AB végzés
72. 3025/2020. (II. 10.) AB végzés
73. 3017/2020. (II. 4.) AB végzés
74. 3016/2020. (II. 4.) AB végzés
75. 3015/2020. (II. 4.) AB végzés
76. 3382/2019. (XII. 19.) AB végzés
77. 3377/2019. (XII. 19.) AB határozat
78. 3376/2019. (XII. 19.) AB határozat
79. 3375/2019. (XII. 19.) AB határozat
80. 3361/2019. (XII. 16.) AB végzés
81. 3360/2019. (XII. 16.) AB végzés
82. 3345/2019. (XII. 6.) AB végzés
83. 3335/2019. (XII. 6.) AB határozat
84. 3314/2019. (XI. 21.) AB végzés
85. 3305/2019. (XI. 18.) AB végzés
86. 3206/2019. (VII. 16.) AB végzés
87. 3154/2019. (VII. 3.) AB határozat
88. 3104/2019. (V. 17.) AB végzés
89. 3068/2019. (III. 29.) AB végzés
90. 3046/2019. (III. 14.) AB határozat
91. 3348/2018. (XI. 12.) AB határozat
92. 3295/2018. (X. 1.) AB határozat
93. 3013/2015. (I. 27.) AB végzés
94. 5/2015. (II. 25.) AB határozat
95. 32/2014. (XI. 3.) AB határozat
96. 25/2013. (X. 4.) AB határozat
97. 3367/2012. (XII. 15.) AB végzés
98. 13/2002. (III. 20.) AB határozat

99. 684/B/2001. AB határozat
100. 5/1992. (I. 30.) AB határozat
101. 1214/B/1990. AB határozat
102. 23/1990. (X. 31.) AB határozat

Bírósági határozatok

1. 6/2018. számú büntető elvi határozat
2. 3/2020. számú BJE határozat
3. 3/2015. számú BJE határozat
4. BDT2013. 2969.
5. BDT2011. 2404.
6. BH2020. 140.
7. BH2020. 103.
8. BH2019. 264.
9. BH2019. 104.
10. BH2017. 399.
11. BH1987. 423.
12. ÍH2010. 52.
13. Kúria Bfv.II.1.326/2018.
14. Kúria Bfv.II.1.812/2014.
15. Kúria Pfv.IV.21.344/2015/6.
16. Kúria Pfv.IV.21.654/2015/11.
17. Debreceni Ítélőtábla Pf.20.002/2020/2.
18. Debreceni Ítélőtábla Pf.20.569/2019/5.
19. Debreceni Ítélőtábla Pf.I.20.609/2016/4.
20. Győri Ítélőtábla Pf.V.20.094/2016/3.
21. Győri Ítélőtábla Pf.V.20.143/2016/4.
22. Győri Ítélőtábla Pf.III.20.149/2016/4.
23. Győri Ítélőtábla Pf.V.20.118/2016/4.
24. Győri Ítélőtábla Pf.V.20.107/2016/4.
25. Pécsi Ítélőtábla Pf.VI.20.023/2016/4.
26. Pécsi Ítélőtábla Pf.VI.20.076/2016/3.
27. Pécsi Ítélőtábla Pf.VI.20.049/2016/4.
28. Pécsi Ítélőtábla Pf.VI.20.036/2016/5.

29. Pécsi Ítélőtábla Pf.VI.20.033/2016/5.
30. Pécsi Ítélőtábla Pf.VI.20.066/2016/4.
31. Pécsi Ítélőtábla Pf.VI.20.050/2016/5.
32. Pécsi Ítélőtábla Pf.VI.20.037/2016/5.
33. Pécsi Ítélőtábla Pf.VI.20.054/2016/5.
34. Pécsi Ítélőtábla Pf.VI.20.086/2016/3.
35. Szegedi Ítélőtábla Pf.I.20.764/2016/9.
36. Debreceni Törvényszék P.20.378/2016/46.
37. Győri Törvényszék P.20.167/2017/4.
38. Kaposvári Törvényszék P.20.624/2016/29.
39. Nyíregyházi Törvényszék P.20.690/2017/12.
40. Pécsi Törvényszék P.20.337/2017/18.
41. Veszprémi Törvényszék P.20.399/2016/18/I.
42. Veszprémi Törvényszék P.20.236/2015/73/I.
43. Veszprémi Törvényszék P.20.637/2016/26/I.
44. Veszprémi Törvényszék P.20.398/2016/24/I.
45. Veszprémi Törvényszék P.20.652/2017/5/I.
46. Veszprémi Törvényszék P.21.555/2016/6.

Internetes hivatkozások

1. 11 javaslat a kormánynak a börtönzsúfoltság enyhítésére https://helsinki.hu/11-javaslat-a-kormanynak-a-bortonzsufoltsag-enyhitesere/ (2021. május 1.)
2. 47 Member States https://www.coe.int/en/web/portal/47-members-states (2021. május 1.)
3. About the CPT https://www.coe.int/en/web/cpt/about-the-cpt (2021. május 1.)
4. A büntetés-végrehajtási bírói gyakorlat, különös tekintettel a reintegrációs őrizetre – Összefoglaló vélemény, Kúria https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeny_8.pdf (2021. május 1.)
5. A Büntetés-végrehajtási Szervezet Évkönyvei https://bv.gov.hu/hu/evkonyv (2021. május 1.)
6. A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenységre vonatkozó statisztikai adatok

http://ugyeszseg.hu/statisztikai-adatok/buntetobirosag-elotti-ugyeszi-tevekenyseg/ (2021. május 6.)

7. Ad Hoc Committee of experts on the Rights of Persons with Disabilities (CAHDPH) https://www.coe.int/en/web/disability/committee (2021. május 3.)
8. Aggályos a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztéssel kapcsolatos ítélet https://2015-2019.kormany.hu/hu/igazsagugyi-miniszterium/hirek/aggalyos-a-tenyleges-eletfogytig-tarto-szabadsagvesztessel-kapcsolatos-itelet (2021. május 1.)
9. Állami szervek felmondták a megállapodásaikat a Helsinki Bizottsággal https://www.helsinki.hu/allami-szervek-felmondtak-a-megallapodasaikat-a-helsinki-bizottsaggal/ (2021. május 1.)
10. A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolói http://ugyeszseg.hu/kozerdeku-adatok/orszaggyulesi-beszamolo/ (2021. május 1.)
11. A Magyar Helsinki Bizottság észrevétele a hozzátartozók sérelmére elkövetett súlyos személy elleni erőszakos bűncselekmények áldozatainak fokozottabb védelme érdekében egyes törvények módosításáról szóló előterjesztésről https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/Magyar_Helsinki_Bizottsag_eszrevetelek_felteteles_eloterjesztes_200127.pdf (2021. május 1.)
12. Amendments according to the Memorandum adopted by the Romanian Government on 17 March 2018. https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016807970b2 (2021. május 6.)
13. American Convention on Human Rights – Signatories and Ratifications https://www.cidh.oas.org/basicos/english/Basic4.Amer.Conv.Ratif.htm (2021. május 1.)
14. Amnesty International – Torture https://www.amnesty.org/en/what-we-do/torture/ (2021. április 29.)
15. Analysis of statistics 2020, Council of Europe, January 2021 https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_analysis_2020_ENG.pdf (2021. május 6.)
16. Az alapvető jogok biztosának éves beszámolói

https://www.ajbh.hu/en/eves-beszamolok (2021. május 1.)
17. Az egy fogvatartottra jutó élettér büntetés-végrehajtási intézetekben: A CPT előírásai, Strasbourg, 2015. december 15. https://rm.coe.int/1680794101 (2021. május 1.)
18. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 1950. november 4. napján aláírt szövege https://www.echr.coe.int/Documents/Collection_Convention_1950_ENG.pdf (2021. május 1.)
19. Az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet alapító okirata módosításokkal egységes szerkezetbe foglalva https://bv.gov.hu/sites/default/files/Alap%C3%ADt%C3%B3%20Okirat%20IMEI.pdf (2021. május 3.)
20. BALLA Lajos: Az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása a Debreceni Ítélőtábla gyakorlatában 2005. január 1-től 2014. május 31-ig terjedő időszakban https://debreceniitelotabla.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/az_eletfogytig_tarto_szab.vesz_._honlapra.pdf (2021. május 1.)
21. Bírósági statisztikai évkönyvek https://birosag.hu/statisztikai-evkonyvek (2021. május 1.)
22. BOCCHI, Marco: The effectiveness of the pilot judgment procedure: A comparative case-study on inhuman and degrading treatment against detainees in Russia and Italy https://blogs.uta.fi/ecthrworkshop/2016/02/08/bocchi/ (2021. május 7.)
23. Börtönstatisztikai Szemle https://bv.gov.hu/hu/bortonstatisztikai-szemle (2021. május 6.)
24. Bragadireanu v. Romania – Execution https://hudoc.exec.coe.int/eng#{"EXECIdentifier":["004-12985"]} (2021. május 6.)
25. Commentary on Recommendation Rec (2006) 2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules https://rm.coe.int/european-prison-rules-978-92-871-5982-3/16806ab9ae (2021. május 1.)
26. Committee against Torture – Optional reporting procedure https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CAT/Pages/ReportingProcedures.aspx (2021. április 29.)
27. Committee against Torture – Overview of the working methods

https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CAT/Pages/WorkingMethods.aspx (2021. április 29.)
28. Communication from the Netherlands concerning the case of Murray v. The Netherlands https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680920999 (2021. május 1.)
29. Complaint mechanisms – Extract from the 27th General Report of the CPT, published in 2018 https://rm.coe.int/16807bc668 (2021. május 6.)
30. Completed inquiries and related documentation by State party https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Inquiries.aspx (2021. április 29.)
31. Confidential inquiries under article 20 of the Convention against Torture https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CAT/Pages/InquiryProcedure.aspx (2021. április 29.)
32. Council of Europe – Hungary https://www.coe.int/en/web/portal/hungary (2021. május 1.)
33. Effective implementation of international instruments on human rights, including reporting obligations under international instruments on human rights https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N89/278/34/IMG/N8927834.pdf?OpenElement (2021. április 29.)
34. Elindult a toborzás Berettyóújfaluban https://bv.gov.hu/hu/node/2967 (2021. május 1.)
35. „Emberi jogok kint és bent – ombudsmani szemmel" A büntetés-végrehajtás fogvatartottjainak, a külföldiek idegenrendészeti és menedékjogi fogva tartásának alapjogi összefüggéseit, valamint az ügyvédek és a hozzájuk fordulók jogait vizsgáló projekt https://www.ajbh.hu/documents/10180/1210221/Melléklet+4+-+Büntetés+végrehajtás+projekt/21a9f93f-9397-48a8-85ec-3a7c38e666fb?version=1.0 (2021. május 1.)
36. Építési beruházás – 102544-2018. https://ted.europa.eu/udl?uri=TED:NOTICE:102544-2018:TEXT:HU:HTML&src=0 (2021. május 1.)

37. Építési beruházás – 173893-2017.
http://ted.europa.eu/udl?uri=TED%3ANOTICE%3A173893-2017%3ATEXT%3AHU%3AHTML&src=0#id64175-II. (2021. május 1.)
38. FANTOLY Zsanett: Az akkuzatórius és inkvizitórius büntetőeljárás (tárgyalás) történeti fejlődése és alapvető jellemzői
http://acta.bibl.u-szeged.hu/7407/1/juridpol_072_085-150.pdf (2021. április 29.)
39. GELLÉR Balázs: A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés – büntetőjog-elméleti meggondolások tükrében
https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/09_GellerB.pdf (2021. május 1.)
40. HÁGER Tamás: Új büntetési nem a büntető törvényben: az elzárás
https://debreceniitelotabla.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/ht_elzaras_szoveg.pdf (2021. május 2.)
41. HALLO DE WOLF, Antenor: Visits to less traditional places of detention: Challenges under the OPCAT
http://projects.essex.ac.uk/ehrr/V6N1/HallodeWolf.pdf (2021. május 1.)
42. Handbook of basic principles and promising practices on alternatives to imprisonment, UNODC, New York, 2007.
https://www.unodc.org/documents/southeastasiaandpacific/Publications/DrugsAndHIV/07-80478_ebook.pdf (2021. május 2.)
43. HATI Csilla: A büntetéskiszabási szemlélet alakulása – a büntető kódex folyamatos módosításának tükrében
http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/3_2012/a_bunteteskiszabasi_szemlelet_alakulasa_a_bunteto_kodex_folyamatos_modositasanak_tukreben/ (2021. május 1.)
44. Helsinki Final Act
https://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true (2021. május 1.)
45. Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet
https://bv.gov.hu/hu/intezmenyek/imei/ (2021. május 3.)
46. Inter-American Convention to Prevent and Punish Torture, General information
http://www.oas.org/juridico/english/sigs/a-51.html (2021. május 1.)
47. Inter-American Court of Human Rights, Annual Report 2020.
https://www.corteidh.or.cr/docs/informe2020/ingles.pdf (2021. május 1.)
48. Involuntary placement in psychiatric establishments, Extract from the 8th General Report of the CPT, published in 1998.

https://rm.coe.int/16806cd43e (2021. május 3.)

49. Istanbul Protocol: Manual on the effective investigation and documentation of torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment https://www.ohchr.org/documents/publications/training8rev1en.pdf (2021. április 29.)
50. JAKAB András: Jogállamiság és terrorfenyegetés. Az alkotmány normativitásának és az életmentő kínzás megengedhetőségének kérdése http://real.mtak.hu/19609/1/jakab_terrorizmus_voros_imre_emlekkonyv.pdf (2021. április 29.)
51. Javaslatok a büntetés-végrehajtási intézetek túlzsúfoltságának csökkentésére, Magyar Helsinki Bizottság, 2016. május 9. http://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/MHB_javaslatok_tulzsufoltsag_201605-1.pdf (2021. május 2.)
52. JUHÁSZ Zsuzsanna: Így enyhítené a kormány a börtönök zsúfoltságát https://jogaszvilag.hu/igy-enyhitene-a-kormany-a-bortonok-zsufoltsagat/ (2021. május 2.)
53. Kegyelmi Főosztály – Statisztikai adatok https://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/download/a/18/b2000/statisztika%202002_január%201-2020_december%2031%20-%20kegyelmi%20ügyek.pdf (2021. május 9.)
54. Kehayov v. Bulgaria – Execution https://hudoc.exec.coe.int/eng#{"EXECIdentifier":["004-3589"]} (2021. május 6.)
55. Kovács Gábor István v. Hungary – Execution https://hudoc.exec.coe.int/eng#{"fulltext":["Varga%20and%20others"],"EXECDocumentTypeCollection":["CEC"],"EXECIdentifier":["004-10809"]} (2021. május 11.)
56. Központi Statisztikai Hivatal – Igazságszolgáltatás https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_zjj001.html (2021. május 1.)
57. Life Imprisonment, United Nations Office at Vienna, Crime Prevention and Criminal Justice Branch, United Nations, Vienna, 1994. https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2013/06/UNODC-1994-Lifers.pdf (2021. május 1.)

58. Mass applications concerning inadequate detention conditions in Hungary suspended
https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=003-5556682-7002731 (2021. május 1.)
59. MURDOCH, Jim: CPT standard-setting – Some observations
http://www.bristol.ac.uk/media-library/sites/law/migrated/documents/presentationmurdoch.pdf (2021. május 10.)
60. Nemzeti Együttműködés Programja
https://www.parlament.hu/irom39/00047/00047.pdf (2021. május 1.)
61. Nemzeti megelőző mechanizmus – Civil Konzultációs Testület
https://www.ajbh.hu/en/opcat-ckt (2021. május 1.)
62. Nemzeti megelőző mechanizmus – Jelentések
https://www.ajbh.hu/en/opcat-jelentesek (2021. május 1.)
63. OAS Introduction
https://www.oas.org/en/iachr/mandate/Basics/introduction-basic-documents.pdf (2021. május 1.)
64. Preparatory work on Article 3 of the European Convention of Human Rights
https://www.echr.coe.int/LibraryDocs/Travaux/ECHRTravaux-ART3-DH(56)5-EN1674940.pdf (2021. május 1.)
65. Protocol on the statute of the African Court of Justice and Human Rights
https://au.int/sites/default/files/treaties/36396-treaty-0035_-_protocol_on_the_statute_of_the_african_court_of_justice_and_human_rights_e.pdf (2021. május 1.)
66. Public statements
https://www.coe.int/en/web/cpt/public-statements (2021. május 1.)
67. Reporting status for Hungary
https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=HUN&Lang=EN (2021. május 2.)
68. Revised Action Plan of the Government of Hungary, October 2016
https://rm.coe.int/16806b942c (2021. május 1.)
69. ROOSEVELT, Eleanor: Statement to the United Nations' General Assembly on the Universal Declaration on Human Rights
https://erpapers.columbian.gwu.edu/statement-united-nations-general-assembly-universal-declaration-human-rights-1948 (2021. április 29.)

70. Simplified Reporting Procedure
https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CCPR/Pages/SimplifiedReportingProcedure.aspx (2021. április 29.)
71. SÖRÖS László: Napidíj az elítéltnek, az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülményekért – avagy 2017. január 01. napján hatályba lépő kártalanítás szabályok a 2013. évi CCXL. törvényben
https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/soros_laszlo__napidij_az_eliteltnek_2017-es_kartalanitasi_szabalyok%5bjogi_forum%5d.pdf (2021. május 8.)
72. Special Rapporteur on Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment
https://www.ohchr.org/EN/Issues/Torture/SRTorture/Pages/SRTortureIndex.aspx (2021. április 29.)
73. Status of ratification
https://indicators.ohchr.org (2021. április 29.)
74. STEINERTE, Elina: Jelentés a kínzás elleni ENSZ egyezmény Fakultatív Jegyzőkönyvének Magyarország általi ratifikációjáról, valamint a nemzeti megelőző mechanizmus kijelöléséről
https://helsinki.hu/wp-content/uploads/Nemzeti_Megelozo_Mechanizmus_jelentes.pdf (2021. május 1.)
75. Sukachov v. Ukraine – Execution
https://hudoc.exec.coe.int/eng#{"fulltext":["sukachov"],"EXECDocumentTypeCollection":["CEC"],"EXECIdentifier":["004-55367"]} (2021. május 7.)
76. Tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés ("tész") az alkotmányozási konzultációban – A Helsinki Bizottság a populista megközelítés veszélyére figyelmeztet
https://helsinki.hu/tenyleges-eletfogytig-tarto-szabadsagvesztes-tesz-az-alkotmanyozasi-konzultacioban-a-helsinki-bizottsag-a-populista-megkozelites-veszelyere-figyelmeztet/ / (2021. május 1.)
77. The CPT and Hungary
https://www.coe.int/en/web/cpt/hungary (2021. május 1.)
78. The Pilot-Judgment Procedure
https://www.echr.coe.int/Documents/Pilot_judgment_procedure_ENG.pdf (2021. május 1.)

79. The United Nations and disability: 70 years of the work towards a more inclusive world, United Nations Department of Economic and Social Affairs, New York, 2018.
https://www.un.org/development/desa/disabilities/wp-content/uploads/sites/15/2018/01/History_Disability-in-the-UN_jan23.18-Clean.pdf (2021. május 2.)
80. Timetable for the implementation of measures 2018 – 2024 to resolve the issue of prison overcrowding and conditions of detention with a view to executing the pilot-judgment Rezmiveș and others against Romania delivered by the ECHR on 25 April 2017.
https://static1.squarespace.com/static/55815c4fe4b077ee5306577f/t/5b153e24758d46f 98523468b/1528118864990/20180125_Action+plan_Communication+from+Romania+concerning+the+cases+of+REZMIVES.pdf (2021. május 6.)
81. Tíz büntetés-végrehajtási intézetben 2 750 új férőhely – megszűnik a börtönök túltelítettsége
https://bv.gov.hu/hu/intezetek/bvszervezet/hirek/3825 (2021. április 29.)
82. Torreggiani and others v. Italy – Execution
https://hudoc.exec.coe.int/eng#{"EXECIdentifier":["001-161696"]} (2021. május 6.)
83. Treaty body strengthening
https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRTD/Pages/TBStrengthening.aspx (2021. április 29.)
84. Ügyészségi Statisztikai Tájékoztatók – Büntetés-végrehajtási szakterület
http://ugyeszseg.hu/kozerdeku-adatok/statisztikai-adatok/ugyeszsegi-statisztikai-tajekoztato-buntetes-vegrehajtasi-szakterulet/ (2021. május 1.)
85. Ügyforgalmi elemzés 2018. év
https://birosag.hu/sites/default/files/2019-05/ugyforgalom_2018.ev_szerkesztett_foly_v.pdf (2021. május 1.)
86. UN Commission on Human Rights – Background information
https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CHR/Pages/Background.aspx (2021. április 29.)

87. United Nations and Council of Europe torture prevention bodies work on more effective concerted action
https://www.coe.int/en/web/cpt/-/united-nations-and-council-of-europe-torture-prevention-bodies-work-on-more-effective-concerted-action (2021. május 1.)
88. Water, sanitation, hygiene and habitat in prisons, Supplementary guidance, International Committee of the Red Cross
https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-4083.pdf (2021. május 1.)
89. WERNER Zsolt: Jogértelmezés és gyakorlat az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítási eljárásban
https://www.mabie.hu/attachments/article/156/Jogértelmezés%20és%20gyakorlat%20az%20alapvető%20jogokat%20sértő%20elhelyezési%20körülmények%20miatti%20kártalan%C3%ADtási%20eljárásban.pdf (2021. május 8.)
90. World Prison Brief – Hungary
http://www.prisonstudies.org/country/hungary (2021. május 1.)
91. World Prison Brief – Italy
https://www.prisonstudies.org/country/italy (2021. május 6.)